This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

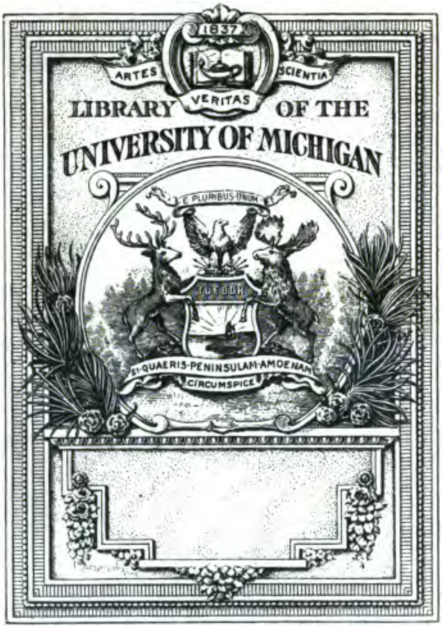
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

1837
ARTES
VERITAS
SCIENTIA
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
E PLURIBUS UNUM
TUEBOR
SI QUAERIS PENINSULAM AMOENAM
CIRCUMSPICE

BH
183
.B34

AESTHETICA

SCRIPSIT

ALEXAND. GOTTLIEB

BAVMGARTEN

PROF. PHILOSOPHIAE.

TRAIECTI CIS VIADRVM

IMPENS. IOANNIS CHRISTIANI KLEYB

CIↃCIↃCCL.

PRAEFATIO.

Quum A. 1742. rogarer quaedam conſilia dirigendarum facultatum inferiorum in cognoſcendo vero, nouam per

acroaſin, exponere: more cõnſueto, definitiones demonſtrationeſque praecipuas dictabam in calamos audientium, reliqua liberiori ſermoni ſeruabam illuſtranda. Quae congeſſeram, tum quibuſdam aliis doctiſſimis viris, quorum in manus ſcripta peruenerant, tum praeſertim, viro celeberrimo, Georgio Friderico Meier, profeſſori Halenſium digniſſimo, ita placuerunt, vt in ea non ſolum per acroaſes in Fridriciana nouas commentaretur, ſed et ad ſcribendum eiuſdem argumenti librum animum

mum appelleret. Duas operis vtiliſſimi partes iam vidi, in iiſque mea, non tam dexterrime verſa in linguam vernaculam, quam multis optimis rebus amplificata atqne exornata ſingulari cum iucunditate deprehendi. Quae dum amico ſuauiſſimo, lecturis eruditis, et mihi tacitus mecum gratulor, anno praeterlapſo generoſiſſimi nobiliſſimique commilitones me denuo conueniunt, acroaſin aeſtheticam poſtulaturi. Honeſtiſſimo ſatiſſacturus deſiderio, memor, quantum ego quondam temporis fati-

gandis excipientium dextris impendere debuerim, quum dictarem, quorum antea mentionem inieci, mea tamen rogarer: prelo ea committere mecum conſtitui. Nunquam autem ita mihi mea, ſi qua ſunt, arriſerunt, vt ea curis ſecundis eximerem. Hinc et illa, quae octo ab hinc annis mente conceperam, nouis acceſſionibus emendationibusque, ſi poſſim, meliora reddere mens fuit. Quae per hanc hiemem abſoluere ſcribendo licuit, nunc paruo, iuſto tamen volumine, publici iuris ſunto.

Reliquis

Reliquis exſequendis primum, quod nanciſcar, otium conſecrabo. Tunc forte plura praefari licebit. Nunc vnum eſt, quod gratus animus me monet publice teſtari, ſicut Werenfelſii Voſſiique ſcripta, in aliis, ita multum adiumenti mihi attuliſſe, quum meditarer iterum olim conſcripta, celeberrimi Geſneri theſaurum, quem ego ſane non linguae ſolum, ſed etiam rerum ad veram pulcritudinem facientium oppido diuitem expertus ſum. Quaecunque meam hanc, et reliquas curas ob-

eundi muneris, quod acceptum fero ſanctae prouidentiae, fortuna maneat, bonis viris, qui haec iudicabunt, mihi certe ſatis erit, protuliſſe me quaedam, quorum meditationes meis, non ſolum pulcriores, ſed etiam meliores, et ingenia colere, et prodeſſe non parum moribus poſſint. Scribebam Traiecti cis Viadrum a. d. 26. Mart. CIↃCICCL.

SYNOPSIS.

Prolegomena. §. 1-13.
Tractatio.
I. Aeſthetica theoretica, P. I.
1) heuriſtica, C. I.
A) de pulcritudine cognitionis generatim, S. I. §. 14-27.
B) ſpeciatim.
a) character aeſthetici.
א) poſitiuus.
α) natura, S. II. §. 28-46.
β) exercitatio, S. III. §. 47-61.
γ) diſciplina, S. IIII. §. 62-77.
δ) impetus, S. V. §. 78-95.
ε) correctio, S. VI. §. 96-103.
ב) negatiuus, S. VII. §. 104-114.
b) vbertas aeſthetica.
א) generatim, S. VIII. §. 115-118.
ב) ſpeciatim.
α) materiae.
𝔄) ipſa, S. VIIII. §. 119-129.
𝔅) eo ducentia.

a) topica, S.X. §.130-141.
b) argumenta locupletantia, S.XI. §.142-148.
β) perſonae, S.XII. §.149-157.
γ) vſus vtriuſque cum breuitate
1) abſoluta ſemper, S.XIII. §. 158-166.
2) relatiua aliquando, S. XIIII. §. 167-176.
c) magnitudo aeſthetica.
א) generatim, S. XV. §. 177-190.
ב) ſpeciatim.
α) materiae.
A) abſoluta, S. XVI. §. 191-201.
B) relatiua, S. XVII. §. 202-216.
C) ratio cogitat. ad materias.
a) generatim, S. XVIII. §. 217-229.
b) ſpeciatim in genere cogitandi.
1) tenui, S. XVIIII. §. 230-265.
2) medio, S. XX. §. 266-280.
3) ſublimi, cuius.

I) na-

I) natura, S. XXI. §. 281 - 309.
II) vitia oppoſita, S. XXII. §. 310-328.
D) argumenta augentia, S. XXIII. §. 329 - 351.
β) perſonae, grauitas et magnanimitas aeſthetica
A) abſoluta, S. XXIIII. §. 352 - 363.
B) comparatiua meditaturi
a) tenuia et media, S. XXV. §. 364 - 393.
b) ſublimia, S. XXVI. §. 394 - 422.
d) veritas aeſthetica.
א) generatim, S. XXVII. §. 423-444.
ב) ſpeciatim
α) falſitas oppoſita, S. XXVIII. §. 445 - 477.
β) veriſimilitudo.
A) generatim, S. XXVIIII. § 478-504.
B) ſpeciatim in
a) fictionibus

I) hiſto-

I) hiſtoricis, S. XXX. §. 505-510.
II) poëticis, S. XXXI. §. 511-525.
b) fabulis, S. XXXII. §. 526-538.
γ) argumenta probantia, S. XXXIII. §. 539-554.
δ) ſtudium veritatis aeſtheticum
A) abſolutum, S. XXXIIII. §. 555-565.
B) comparatiuum
a) in dogmaticis et hiſtoricis S. XXXV. §. 566-584.
b) poëticum, S. XXXVI. §. 588-613.
e) lux aeſthetica
f) certitudo aeſthetica
g) vita cognitionis aeſthetica.
2) Methodologia, C. II.
3) Semiotica, C. III.
II) Aeſthetica practica P. II.

PRO-

PR

ices

entiis intellectu potiſſimum cognoſcendis bonam materiam parare 2) ſcientifice cognita captui quorumuis accommodare, 3) cognitionis emendationem etiam extra diſtincte cognoſcendorum a nobis pomoeria proferre, 4) bona principia ſtudiis omnibus manſuetioribus artibuſque liberalibus ſubminiſtrare, 5) in vita communi, caetera ſi paria fuerint, in agendis rebus omnibus præſtare.

§. 4.

Hinc vſus ſpeciales, 1) philologicus, 2) hermeneuticus, 3) exegeticus, 4) rhetoricus, 5) homileticus, 6) poeticus, 7) muſicus, e. c.

§. 5.

Obiici poſſet noſtræ ſcientiæ §. 1. 1) eam nimis late patere, quam vt vno libello, vna acroaſi poſſit exhauriri. Rſp. concedendo. Sed praeſtat aliquid nihilo, 2) eam eandem eſſe cum rhetorica et pöetica. Reſp. a) latius patet, b) complectitur his cum aliis artibus, ac inter ſe communia, quibus heic loco conuenienti, ſemel perſpectis quaelibet ars ſine tautologiis inutilibus ſuum fundum felicius colat. 3) Eandem eſſe cum critica. Rſp. a) eſt etiam critica logica, b) quaedam critices ſpecies eſt pars aeſthetices, c) huic praenotio quaedam aeſthetices reliquae paene neceſſaria eſt, niſi velit in diiudicandis pulcro

re cogitatis, dictis, ſcriptis diſputare de meris guſtibus.

§. 6.

Obiici poſſet noſtrae ſcientiae 4) indigna philoſophis et infra horizontem eorum eſſe poſita ſenſitiua, phantaſmata, fabulas, affectuum perturbationes, e. c. Rſp. a) philoſophus homo eſt inter homines, neque bene tantam humanae cognitionis partem alienam a ſe putat, b) confunditur theoria pulcre cogitatorum generalis et praxis ac exſequutio ſingularis.

§. 7.

Obi. 5) confuſio mater erroris. Rſp. a) ſed conditio, ſine qua non, inueniendae veritatis, vbi natura non facit ſaltum ex obſcuritate in diſtinctionem. Ex nocte per auroram meridies. b) Ideo curanda eſt confuſio, ne inde errores, quot et quanti penes incurios, c) non commendatur confuſio, ſed cognitio emendatur, quatenus illi neceſſario admixtum eſt aliquid confuſionis.

§. 8.

Obi. 6) Cognitio diſtincta praeſtat. Rſp. a) Apud finitum ſpiritum tantum in grauioribus, b) vnius poſitio non eſt alterius excluſio, c) ideo ſecundum regulas diſtincte cognitas directum imus pulcre cognoſcenda

primum, ex quibus eo perfectior aliquando ſurgat diſtinctio, §. 3, 7.

§. 9.

Obi. 7) Per cultum analogi rationis, verendum eſt, ne quid detrimenti capiat rationis et ſoliditatis territorium. Rſp. a) hoc argumentum eſt in plus probantibus, quia idem periculum eſt, quotieſcunque perfectio compoſita quaeritur, ad cautionem incitans, non neglectum verae perfectionis ſuadens. b) Incultum et corruptius analogon rationis non minus officit rationi ſeueriorique ſoliditati.

§. 10.

Obi. 8) Aeſthetica ars eſt, non ſcientia. Rſp. a) Hi non ſunt oppoſiti habitus. Quot olim artes tantum iam ſunt ſimul ſcientiae? b) noſtram artem demonſtrari poſſe, probabit experientia, patet a priori, quia pſychologia e.c. ſuppeditant certa principia, mereri eandem, vt eleuetur in ſcientiam, docent vſus, in aliis, §. 3, 4. commemorati.

§. 11.

Obi. 9) Aeſthetici naſcuntur, non fiunt, vti poetae. Rſp. Hor. A. Poet. v. 408. Cic. de Or. l. II. c. 60. Bilfinger in dilucidd. §. 268. Breitinger von Gleichniſſen p. 6. Aeſtheticum natum iuuat theoria completior, rationis auctoritate commen-

mendabilior, exactior, minus confuſa, certior, minus trepida. §. 3.

§. 12.

Obi: 10) Facultates inferiores, caro, debellandae potius ſunt, quam excitandae et confirmandae. Rſp. a) Imperium in facultates inferiores poſcitur, non tyrannis. b) Ad hoc, quatenus naturaliter impetrari poteſt, manu quaſi ducet aeſthetica. c) Facultates inferiores non, quatenus corruptae ſunt, excitandae confirmandaeque ſunt aeſtheticis, ſed iiſdem dirigendae, ne ſiniſtris exercitiis magis corrumpantur, aut pigro vitandi abuſus praetextu tollatur vſus conceſſi diuinitus talenti.

§. 13.

Aeſthetica noſtra §. 1. ſicuti logica, ſoror eius natu maior, eſt I) THEORETICA, docens, generalis, P. I. praecipiens 1) de rebus et cogitandis HEVRISTICE. C. I. 2) de lucido ordine, METHODOLOGIA C. II. 3) de ſignis pulcre cogitatorum et diſpoſitorum, SEMIOTICA, C. III. II) PRACTICA, vtens, ſpecialis. P. II. Vtrimque

cui lecta potenter erit res.
Nec facundia deſeret hunc, nec lucidus ordo.
Hor. E.
Res ſit prima tibi, ſit *lucidus ordo* ſecunda,
Signaque poſtremo tertia cura loco.

PARS I.

AESTHETICA THEORETICA.

CAPVT I.

HEVRISTICA.

SECTIO I.

PVLCRITVDO COGNITIONIS.

§. 14.

Aeſthetices finis eſt perfectio cognitionis ſenſitiuae, qua talis, §. 1. Haec autem eſt pulcritudo, Metaphyſic. §. 521, 662. et cauenda eiuſdem, qua talis, imperfectio, §. 1. Haec autem eſt deformitas, Metaphyſic. §. 521, 662.

§. 15.

Perfectiones cognitionis ſenſitiuae adeo reconditas, vt vel omnino nobis obſcurae maneant, vel non niſi intelligendo poſſimus eas intueri, non curat aeſtheticus, qua talis. §. 14.

§. 16.

§. 16.

Imperfectiones cognitionis ſenſitiuae adeo reconditas, vt vel omnino nobis obſcurae maneant, vel non niſi iudicio intellectuali poſſint detegi, non curat aeſtheticus, qua talis, §. 14.

§. 17.

COGNITIO SENSITIVA eſt a potiori deſumta denominatione complexus repraeſentationum infra diſtinctionem ſubſiſtentium. Huius exſiſtentis ſi vel ſolam pulcritudinem ac elegantiam, deformitatemue ſolam, §. 15, 16. ſimul vellemus intelligendo nunc circumſpicere, ſicut intuetur aliquando ſaporis eruditi ſpectator, venerum macularumue genericarum per diuerſas ſuas claſſes, ſpecificarum, numericarumue mole velut obruta fatiſceret diſtinctio ſcientiae neceſſaria, §. 1. Hinc primum luſtremus PVLCRITVDINEM, omni paene ſenſitiuae cognitioni pulcrae quatenus communis eſt, VNIVERSALEM et catholicam cum eius oppoſito, §. 14.

§. 18.

Pulcritudo cognitionis ſenſitiuae erit vniuerſalis, §. 14. 1) conſenſus cogitationum, quatenus adhuc ab earum ordine et ſignis abſtrahimus, inter ſe ad vnum, qui phaenomenon ſit, §. 14. Metaphyſic. §. 662. PVL-

CRITVDO RERVM ET COGITATIONVM, diſtinguenda a pulcritudine cognitionis, cuius prima et primaria pars eſt, §. 13. et pulcritudine obiectorum et materiae, quacum ob receptum rei ſignificatum ſaepe, ſed male confunditur. Poſſunt turpia pulcre cogitari, vt talia, et pulcriora turpiter.

§. 19.

Pulcritudo cognitionis ſenſitiuae vniverſalis, §. 14. quia nulla perfectio ſine ordine, Metaphyſ. §. 95. 2) conſenſus ordinis eſt, quo res pulcre cogitatas meditemur, et internus, et cum rebus, phaenomenon, §. 14. PVLCRITVDO ORDINIS et diſpoſitionis.

§. 20.

Pulcritudo cognitionis ſenſitiuae vniverſalis eſt, §. 14. quia ſignata non percipimus ſine ſignis, Met. §.619. 3) conſenſus ſignorum internus, et cum ordine, et cum rebus, phaenomenon, PVLCRITVDO SIGNIFICATIONIS, qualis dictio et eloquutio, quando ſignum eſt oratio ſ. ſermo, et ſimul actio, quando ſermo viua voce habetur. Habes tres cognitionis gratias catholicas. §.18,19.

§. 21.

Totidem eſſe poſſunt, cauendaeque ſunt deformitates, vitia, maculae cognitionis ſenſitiuae, vel in cogitationibus et rebus, §. 18, vel

vel in coniunctione plurium cogitatorum, §. 19. vel in ſignificatione, §. 20. M. §. 121. quo numeranimus ordine, §. 13.

§. 22.

Vbertas, magnitudo, veritas, claritas, certitudo, et vita cognitionis, quatenus conſentiunt in vna perceptione, et inter ſe, e. g. vbertas et magnitudo ad claritatem, veritas et claritas ad certitudinem, omnes reliquae ad vitam, quatenus varia cognitionis alia, §. 18-20, conſentiunt ad eaſdem, dant omnis cognitionis perfectionem, M. §. 669. 94. phaenomena ſenſitiuae pulcritudinem, §. 14. vniuerſalem, §. 17. praeſertim rerum et cogitationum, §. 18. in quibus iuuat

Copia, nobilitas, veri lux certa mouentis.

§. 23.

Anguſtiae, vilitas, falſitas, M. §. 551. obſcuritas imperſpicua, dubia fluctuatio, M. §. 531. inertia, M. §. 669. ſunt omnis cognitionis imperfectiones, M. §. 94. phaenomena ſenſitiuam deformant, §. 14. generatim, §. 17. praecipua rerum et cogitationum vitia, §. 21.

§. 24.

Pulcritudo cognitionis ſenſitiuae, §. 14. et ipſa rerum elegantia, §. 18. ſunt perfectiones compoſitae, §. 18-20, 22. etiam vniuerſales, §. 17. M. §. 96. Quod et hinc patet,

 quod

quod nulla perfectio ſimplex nobis ſit phaenomenon. M. §. 444. Hinc admittunt exceptiones admodum multas, non habendas in vitiis, etiamſi fiant phaenomena, modo maximum, qui locum habet, conſenſum phaenomenon non tollant, hinc ſint, quae poſſunt, pauciſſimae minimae. M. §. 445.

§. 25.

Quibus poſitis ponitur pulcritudo, ſi dicamus ELEGANTIA, EXCEPTIONES, quales §. 24. deſcripſimus, quando e. g. regula pulcritudinis debilior cedit fortiori, minus foecunda foecundiori, propior vlteriori, cui ſubordinatur, e. c. M. 446. erunt NON INELEGANTES. Hinc in regulis pulcritudinis in cognoſcendo conſtituendis bene ſimul earundem robur attenditur, M. 180.

§. 26.

Perceptio quatenus eſt ratio, eſt ARGVMENTVM. Sunt ergo argumenta locupletantia, nobilitantia, probantia, illuſtrantia, perſuadentia, mouentia, §. 22. quorum aeſthetica non ſolum poſcit vim et efficaciam M. §. 515. ſed etiam elegantiam, §. 25. Pars cognitionis, in qua peculiaris detegitur elegantia, eſt FIGVRA, (ſchema.) Sunt ergo figurae 1) rerum et cogitationum §. 18. SENTENTIAE, 2) ordinis, §. 19. 3) ſignificationis, quo figurae dictionis, §. 20. Figurarum

rum ſententiae tot, quot argumentorum, ſunt genera.

§. 27.

Pulcritudo cognitionis, §. 14. quum ſit effectus pulcre cogitantis huius viribus viuis nec maior, nec nobilior, M. §. 331, 332. ante omnia delineemus aliquam geneſin et ideam pulcre cogitaturi, CHARACTEREM FELICIS AESTHETICI, enumerationem eorum, quae in anima naturaliter pulcrae cognitionis cauſſae propiores ſunt. Ob rationes autem §. 17. allatas ſubſiſtamus nunc in generali ac veluti CATHOLICO charactere, qualem omnis generis pulcre cogitata requirunt, non deſcendentes in SPECIALEM aliquem, complementum generalis ad datam certam determinatae ſpeciei pulcram cognitionem actu praeſtandam.

✱ ✱

SECTIO II.

AESTHETICA NATVRALIS.

§. 28.

Ad characterem felicis aeſthetici generalem, ſupponendo generaliora, §. 27. requiritur. I. AESTHETICA NATVRALIS CONNATA, §. 2. (φυσις, natura; ευφυια, αρχιτυπα συζυγια γενεσεως,). diſpoſitio naturalis

lia animae totius ad pulcre cogitandum, quacum naſcitur.

§. 29.

Adnaturam, de qua §. 28. 1) INGENIVM VENVSTVM ET ELEGANS CONNATVM, ingenium latius dictum connatum cuius facultates inferiores facilius excitentur et ad elegantiam cognitionis apta proportione conſpirent.

§. 30.

Ad ingenium venuſtum, de quo §. 29. A) facultates cognoſcitiuae inferiores, earumque diſpoſitiones naturales, a) acute ſentiendi, M. §. 540. non ſolum, ut anima nanciſcatur primam pulcre cogitandi materiam ſenſibus externis, ſed etiam vt ſenſu interno, intimaque conſcientia, M. §. 535. mutationes et effectus reliquarum ſuarum facultatum poſſit experiri directura. Vt facultas ſentiendi conſpiret olim reliquis, tanta ſit ingenio venuſto, quae non ſemper et vbique, ſuis ſenſationibus quibuſcumque, quaſcumque ſit oppreſſura cogitationes heterogeneas. §. 29.

§. 31.

b) Diſpoſitio naturalis ad imaginandum, §. 30. qua ingenium venuſtum ſit εὐφαντασίωτον, quia 1) ſaepe praeterita pulcre cogitanda ſunt 2) praeſentia ſaepe praetereunte

ante,

ante, quam abſoluatur pulcra eorundem cogitatio, 3) non ex ſolis praeſentibus, ſed et praeteritis, futura cognoſcantur. Vt conſpiret imaginatio reliquis aliquando facultatibus, tanta ſit in ingenio venuſto, quae non ſemper et vbique ſuis phantaſmatibus obſcuret reliquas perceptiones omnes naturaliter debiliores ſingulas ſingulis imaginationibus. §. 29. Ad phantaſiam ſi referatur facultas fingendi, vti ſaepe apud veteres, duplex eius eſt in ingenio venuſto maioris neceſſitas.

§. 32.

c) Diſpoſitio naturalis ad perſpicaciam, §. 30. M. §. 573. qua ſuggerenda per ſenſum et phantaſiam e.c. §. 30, 31. acumine et ingenio quaſi poliantur. Per has facultates et pulcritudo cognitionis, quatenus proportiones phaenomena poſcit, et diſproportiones phaenomena non admittit, et ipſa pulcra ingenii latius dicti proportio praeſtanda eſt. §. 29. M., 572. Hinc quoniam acumen ſub ingenii nomine non raro ſimul deliteſcit, omnis pulcra cognitio nonnunquam ingenio adſcribitur. Vt tamen et perſpicacia probe conſpiret aliquando cum reliquis animi facultatibus tanta ſit, quae non niſi ſatis ſibi praeparatam in materiam feratur, §. 29.

§. 33.

d) Diſpoſitio naturalis ad recognoſcendum et memoria, M. §. 579. Mnemoſyne muſarum

muſarum mater veteribus dicebatur, ad memoriam imaginationis etiam reproductionem referentibus, §. 31. Neque tamen ipſa recognoſcendi facultate ſuperſedere poteſt pulcre e. g. narraturus, immo fingentem, ne antecedentia turpiter ſequentibus repugnent, oportet eſſe memorem.

§. 34.

e) Diſpoſitio poëtica, M. §. 589, quae tanta requiritur, vt excellentiori practicorum aeſtheticorum claſſi nomen poetarum conciliauerit. Nec mirabitur pſychologus perpendens, quanta pulcrae meditationis portio combinando praeſcindendoque phantaſmata formanda ſit. Vt cum reliquis tamen facultatibus probe conſpiret, tanta ſit, quae mundum a ſe quaſi creatum non ſubtrahat reliquarum e. g. perſpicaciae, §. 31. politionibus. §. 29.

§. 35.

f) Diſpoſitio ad ſaporem non publicum, immo delicatum, M. §. 608, qui cum perſpicacia, §. 31 ſenſorum, phantaſmatum, fictionum e. c. iudex inferior ſit, M. §. 607. quotiescunque diiudicari ſingula per intellectum, M. §. 641. non intereſt pulcritudinis. §. 15.

§. 36.

g) Diſpoſitio ad praeuidendum, M. §. 595. et praeſagiendum, M. §. 610. Quam obſer-

obſeruantes veteres in ingeniis pulcrioribus, quanta non eſt in multis, extraordinariam, veluti prodigium quoddam ac miraculum, diuinis adſcribebant. Vnde poetae denuo vates. Neque tamen haec, in medio poſita tranſeundo, requirenda tantum eſt, ad neſcio quae oracula aeſthetica; quoniam ad omnem cognitionis vitam, primariam pulcritudinem, requiritur. §. 24. M. §. 665. Vt conſpirare tandem cum aliis haec facultas et diſpoſitio diuinatrix poſſit, §. 29. M. §. 616. tanta ſit, quae ſuo loco ac tempore nec ſenſationi, multo minus imaginationi cedat heterogeneae, §. 30, 31.

§. 37.

h) Diſpoſitio ad ſignificandas perceptiones ſuas M. §. 619. nunc magis, nunc minus neceſſaria, prout character pulcre tantum cogitantis, intra animam, vel efferentis etiam pulcre cogitata ſimul attenditur. Neque tamen in priori poteſt omnino deeſſe, §. 20. Vt conſentiat aliquando cum reliquis non ſit tanta, quae pulcritudini neceſſarium intuitum ſupprimat: §. 35. M. §. 620.

§. 38.

Ad ingenium venuſtum, de quo §. 29. B.) facultates cognoſcitiuae ſuperiores, M. §. 624. quatenus a) intellectus et ratio per imperium animae in ſemet ipſam multum non raro conferunt, ad excitandas facultates

infe-

inferiores, M. §. 730. b) conſenſus harum et apta pulcritudini proportio ſaepe non niſi per intellectus et rationis vſum obtinetur, §. 29. c) magnae viuiditatis in analogo rationis conſectarium ſpiritui naturale eſt PVLCRITVDO intellectus, M. §. 637. et RATIONIS, perſpicientiae nexus extenſiue diſtinctae.

§. 39.

Ingenium venuſtum naturaliter diſpoſitum eſt, vt aliquando, non a ſtatu ſuo praeterito ſolum, quicquid memoria regerat, ſed ab ipſis ſenſationibus externis abſtrahendo, fictum aliquem ſtatum, vt futurum, attendat, eundem, vt bonum, vel malum, perſpicaciter intueatur, et ſignis conuenientibus ob oculos ponere poſſit, ſub intellectus et rationis imperio, §. 30-38.

§. 40.

Vel per iocum, vel per grauem errorem, excludit ſanos Helicone Democritus, §. 39. M. 594. et ineptior eſt, M. §. 639. bona pars, quae pretium ac nomen hominis venuſti nanciſci ſperat,

Si tribus Anticyris caput inſanabile nunquam Tonſori Licino commiſerit. Hor.

§. 41.

Maiores facultates inferiores, eaeque naturaliter tales, requiruntur in pulcre cogitaturo,

turo, §. 29. Hae vero non ſolum eſſe ſimul cum ſuperioribus naturaliter magnis poſſunt, M. §. 649. ſed ad eas etiam, vt conditio, ſine qua non, requiruntur. M. §. 637. Hinc eſt opinio praeiudicata; natura repugnare pulcritudinem ingenii ſeuerioribus intelligendi ratiocinandique dotibus, quatenus a natura connaſcuntur acceptae.

§. 42.

Poteſt eſſe ingenium pulcrum, quod intellectus et rationis vſum male neglexit, poteſt eſſe ingenium philoſophicum et mathematicum non ſatis inſtructum ab ornamentis analogi rationis. Si poteſt eſſe ingenium vel mediocriter venuſtum ad ſcientias tamen ſolidiores ineptum ipſa natura: non tamen eſſe poteſt ingenium iſtis concipiendis natum, omni venuſtati cognitionis, vti naſcitur, inhabile. M. §. 649. 247.

§. 43.

Ingenia potius ſuperiora ac vniuerſalia per omnes aetates, Orpheus et philoſophiae poeticae ſtatores, Socrates, εἴρων dictus, Plato, Ariſtoteles, Grotius, Carteſius, Leibnitius docent a poſteriori bene conuenire, ac in vna ſede, non nimis anguſta, morari poſſe diſpoſitionem ad pulcre ſolideque cogitandum, etiam ex ſeueriori diſciplina philoſophorum ac mathematicorum.

§. 44.

Ad aeſtheticum natum, §. 28. requiritur 2) indoles dignam et mouentem cognitionem pronius ſequutura, facultatumque appetitiuarum ea proportio, qua in pulcram cognitionem facilius feratur, s. TEMPERAMENTVM AESTHETICVM CONNATVM, M. §. 732.

§. 45.

Quum omnis homo feratur in omne genus appetibilium, quatenus ipſi cognitum eſt, e. c. M. §. 665. locemus eorum aliqua circiter, vti aeſtheticum decet, §. 15. ſecundum dignitatis ordinem: Pecunia, opes, labor, otium comparatiuum, deliciae externae, libertas, honor, amicitia, vigor et valetudo corporis firma, virtutum vmbrae, cognitio pulcra cum ſuo corollario virtute amabili, cognitio ſuperior cum ſuo corollario virtute veneranda. Licebit ergo temperamentis aeſtheticis tribuere MAGNITVDINEM aliquam PECTORIS CONNATAM, inſtinctum in magna potiſſimum, praeſertim apud attendentes, quam facilis inde tranſitus ſit ad maxima. §. 38, 41.

§. 46.

Secundum tritam temperamentorum doctrinam melancholicum ſolet commendari non ſatis diſcernentibus pulcras meditationes

pro-

prolixiores a breuioribus et abſoluendis ſatis cito. His ſanguineus, qui dicitur, illis melancholicus aptior erit. Quoniam autem malunt eſſe cholerici,

Quos tulit ad ſcenam ventoſo gloria curru,
Magnum opus aggreſſis eadem det gloria vires.

* *

SECTIO III.

EXERCITATIO AESTHETICA.

§. 47.

Ad characterem felicis aeſthetici requiritur II.) Ἀσκησις et EXERCITATIO AESTHETICA, crebrior repetitio actionum in hoc homogenearum, vt ſit aliquis ingenii ac indolis, §. 28-46. deſcriptorum conſenſus in datum thema, ſ. ne quis ab Orbiliis data themata cogitet, in vnum cogitandum, in rem vnam, §. 18. vt habitus pulcre cogitandi ſenſim acquiratur, M. §. 577.

§. 48.

Natura, de qua S. II. non poteſt vel per breuius tempus, in eodem gradu ſubſiſtere. M. §. 550. hinc niſi continuis exercitus augeantur eius vel diſpoſitiones vel habitus, §. 47. decreſcit, quantacunque ponatur, nonnihil ac torpeſcit, M. §. 650. Neque tamen exercitia tantum commendo facultatum, de qui-

bus S. II. ſed aeſthetica, §. 47. Sunt EXERCITIA naturam ſatis pulcram corrumpentia ac DETVRPANTIA, vitanda phaenomena, §. 16. apud ingenia actiua et ſemper agentia aliquid, non felicius, quam meliorum commendabili ſubſtitutione, M. §. 698.

§. 49.

Aliquem iam conſenſum in ipſis exercitiis aeſtheticis, et iis quidem omnibus poſco, §. 47. Alias non ſunt effectus pulcrae naturae, hinc nec eius vim augent, §. 47. M. §. 139. Sed tantum aliquem. Palaria non poſcunt milites, quantos pugna. Concedo, quaedam naturam ſatis pulcram nonnihil ſimul corrumpentia aeſtheticus, §. 16. Concedo etiam deturpantia nonnihil, §. 48., modo magis conſentiant, ac diſſentiunt, a potiori quae dicamus aeſthetica, §. 47. Concedo tandem, quorum maior eſt deformitas pulcritudine, modo comitetur ea conſcientia, §. 35. turpitudinis ſuperponderantis, per quam non, ſi male nunc, et olim ſic erit, M. §. 666.

§. 50.

Non ingenii ſolum, ſed huius ac indolis, de quibus S. II. §. 49. aliquem conſenſum poſtulo in exercitiis aeſtheticis, §. 47. Colatur ingenium mortuis ac inertibus exercitiis, Ethic. §. 403. neglecta prorſus indole, vel omnino corrupta, depreſſaque, e. g. in paſſionem

nem dominantem, praeualentemque cupidinem hypocriſeos, ferociae athleticae, ſodalitii nepotum, ambitionis, licentiae, bacchanalium, deſidiae, pigritiae, curarum oeconomicarum, vel omnino pecuniae, §. 46. vbique pellucens pectoris exilis vilitas, quicquid venuſte cogitatum videatur, deturpabit, §. 48.

§. 51.

Erecta ſeruetur, vti videbitur, aut erigatur, ſi quibus aliter modis fieri poteſt, indoles, M. §. 732. ingenio, de quo S. II. rudi relicto, Ethic. §. 403. naſcentur inde forte, quas §. 45. dixi, virtutum vmbrae; ſed partim pellucens vbique ruditas ingenii motus, quos bonos dixeris, boni cordis, vti loqui ſolent, deturpabit, §. 48. partim auerſatus ſaltim cognitionem pulcram animus, aut eam non ſufficienter appetens, ingenium, malis auibus, eo ſinet torpeſcere, non inuitus, §. 48. vnde nunquam ad pulcre quid cognoſcendum alleuari denuo poſſit. §. 27.

§. 52.

Exercitia aeſthetica, §. 47. erunt 1) αυτοσχεδιασματα citra directionem artis eruditae, qua polleat exercendus, ſuſcepta. Huc horridus ille numerus Saturnius, quo priſcus Caſcorum agricola, fortis et leuans animum feſto tempore, §. 50.

nos cum ipſo ſimul imitando pulcre cogitare ſatis animaduertamus. Hinc exercitium aeſtheticum maius eſt, ac plerumque videtur, §. 54., exemplaria belliſſimorum auctorum

Nocturna verſare manu, verſare diurna.
§. 54.

Graiis (Gallis) *ingenium, graiis* (gallis) *dedit ore rotundo.*
Muſa loqui, praeter laudem nullius auaris. Hor.

§. 57.

Per ſe patet maiora iam exercitia maiores vires et dare et teſtari *αυτοσχεδιασματα ευρισκα*, quae proprio Marte fundit animus *αυτοματως*, quando iam ſine cortice natare vel doctus §. 54-56. vel natus eſt, §. 53.

§. 58.

Exercitia aeſthetica erunt 2) correctiora ac certiora, ſi acceſſerit ad connatam S. II. et acquiſitam aeſtheticam naturalem, dominam naturam, §. 2. ars erudita, §. 47-57. ſine qua ingenia pulcra quidem, neque tamen diuina, viam ad elegantias cognitionis ſaepe experiantur,

Quale per incertam lunam, ſub luce maligna,
Eſt iter in ſiluis, vbi caelum condidit vmbra
Juppiter, et rebus nox abſtulit atra colorem. Virg.

§. 59.

§. 59.

Vtrumque genus exercitiorum, §. 52, 58. quotiescunque pulcram cognitionem exercendus efficienter decernit, non ingenium ſolum, ſed et indolem et temperamentum aeſtheticum in habitum deducit et conſuetudine confirmat, §. 45. intendens connatam pectoris magnitudinem. §. 46. M. 247.

§. 60.

AESTHETICA DYNAMICA ſ. critica virium dati hominis ad datam datae cognitionis pulcritudinem aſſequendam, connatas naturae vires metiri nequit, niſi ex effectibus, exercitiis, §. 27. vbi iuſte ſic concluditur: Tantum eſt αυτοσχεδιασμα, tantum ſpecimen dati hominis; Ergo tanta etiam eius eſt connata natura, quae accedentibus praeuiis exercitiis eo pertingere potuerit. M. §. 57. Neque tamen aeque bene ſaepius infertur: Ad tantum αυτοσχεδιασμα, vel ſpecimen vires dati hominis, vti nunc ſunt, non ſuffecere, Ergo deſtituitur connaſcenda ad meditationes eiusmodi natura, M. §. 60.

§. 61.

Aeſthetico dynamico ſaepe opus erit TENTAMINIBVS (periculis) AESTHETICIS, exercitiis ideo, inter alia, decretis, vt experiatur, an vires dati hominis, et

quantae ad datam pulcram cognitionem ſufficiant, M. §. 697. Tunc ſi bene procedunt tentamina, experientia affirmatiua vires ſuffeciſſe ſatis recte ſe habet, §. 60., ſi minus procedant, non ſemper naturae defectus eſt in cauſſa, multo minus a defectu cuiusdam ſpecialis forte characteris aeſthetici ad datum periculum requiſiti, ad defectum generalis etiam, aliorumue forte ſpecialium valet conſequentia. §. 27. Ciceronis pericula poetica, Ouidii ac Horatii pericula epopoeiae non bene ſucceſſerunt.

* *

SECTIO IIII.

DISCIPLINA AESTHETICA.

§. 62.

Ad characterem felicis aeſthetici generalem, §. 27. requiritur III.) Μαθησις et DISCIPLINA AESTHETICA, theoria perfectior in materiam et formam pulcrae cognitionis propius influentium, ac ea per naturam ſolam, et ſolum eius vſum impetrari ſolet, ſeuerioribus iam exercitiis in vſum deducenda, ne vagetur habitus ex rerum cogitandarum, vel ex regularum earumque rationum ignorantia vel incertitudine, cogitetue licenter, aut omnes viſuros peccata ſua putans,

tans, quae tamen ipſe neſciat, ab ipſo pulcrae meditationis vſu deterreatur, §. 47, 48.

§. 63.

Ad diſciplinam aeſtheticam pertinet 1) omnis PVLCRA ERVDITIO, i. e. eruditio, quatenus obiectorum, de quibus pulcre cogitandum aliquando ſit, cognitionem ineruditam meliorem exhibet, qua imbutum ingenium naturaliter pulcrum, exercitationibusque quotidianis excitatum, qua motum, qua affectum, et incoctum, vti Perſius habet, pectus aeſtheticum, felicius in datum thema pulcre cogitandum conſentire poſſint, §. 62, 47.

§. 64.

Pulcrae eruditionis potiores partes ſunt diſciplinae, deum, vniuerſum, hominem, qua ſtatum praeſertim moralem, hiſtorias, nec excluſis quidem mythicis, et antiquitates, ſignorumque genium exhibentes, §. 63.

§. 65.

In diſciplinarum eiusmodi doctrina aeſtheticus tantum eam curat perfectionem, quae fiat in pulcre meditandis phaenomenon, §. 14, 15. partim negatiue, dum dat vitare παροράματα deturpantia, partim poſitiue, dum vnica ſaepe phraſi vel ſigno ſatis breui cogit eruditum lectorem ſpectatoremue ma-

gna

gna quaeuis ab auctore tantae doctrinae exſpectare, licet diſſimulet erudita plura per exceptionem non inelegantem, §. 48, 25.

§. 66.

Huc non referimus pueriles quasuis inſtitutiones, §. 54. non tumultuariam in diſciplinis tractandorum notitiam, vſu, vaga lectione, auditionibusque promiſcuis comparatam, de qua S. III. ſed methodicam et virilem eorundem peritiam, quantumcunque perfectam, quoniam illa magis, ſed et eatenus tantum, quatenus magis efficit §. 65. commemorata.

§. 67.

Neque tamen aeſtheticum polyhiſtora poſtulamus vel panſophum, quoniam character generalis tantum eruditionem generatim poſtulat, in ea pulcrae cognitionis ſpecie, in qua quis excellere cogitat, character ſpecialis partes eo propius facientes eruditionis curatius determinabit, in quibus hoſpitem eſſe dedecet, hanc cognitionis pulcrae ſpeciem qui ſibi colendam ſumſerit, §. 27.

§. 68.

Ad diſciplinam aeſtheticam pertinet 2) theoria de forma pulcrae cognitionis, de modo ac ratione legitimis eam viis comparandi, perfectior, ac per naturam ſolam et

ſolum

ſolum eius vſum impetrari ſolet, iam accuratioribus et adſtrictioribus exercitiis in vſum deducenda. §. 62. Jam autem complexus regularum ordine diſpoſitarum ARS vocari ſolet. Hinc in charactere boni aeſthetici generali naſcitur requiſitum ARTIS AESTHETICAE.

§. 69.

In characteribus felicis aeſthetici ſpecialibus, e. g. oratoris, poëtae, muſici e. c. dudum deſideriis huius requiſiti ſatisfactum eſt arte rhetorica, poetica, muſica, e. c. Quicquid de earum iucunditate, vtilitate, neceſſitate diſſeri ſolet, paullulum attollendo notiones in magis generalia poteſt ad artem aeſtheticam applicari, cuius haec praedicata tam late patent, ac laudes reliquarum ſimul ſumtarum, §. 68.

§. 70.

Jam ſumere licebit artem hoc praeſtantiorem eſſe 1) quo patentiores regulas complectitur, i. e. quarum applicatio pluribus in occaſionibus vtilis, immo neceſſaria eſt, quo completior ipſa eſt, regularum ſufficientium breue tamen compendium, 2) quo fortiores et grauiores regulas exhibet, i. e. quas nunquam ſine maiori detrimento negligas, 3) quo exactiores eas exponit, et accuratiores, 4) quo magis perſpicuas, 5) quo certiores et ex veris principiis, animabus regularum, deriuatas,

tas, 6) quo magis allicientes ad dirigendas ex ſuis praeſcriptis actiones et ipſam praxin, §. 22.

§. 71.

Artis autem aeſthaeticae leges per omnes artes liberales, quaſi cynoſura quaedam ſpecialium, diffunduntur, et adhuc patentiorem ſphaeram habent, vbicunque praeſtat pulcre, quam turpiter, quicquam cognoſcere, cuius non opus eſt cognitione ſcientifica. Hinc magis, ac vlla ſpecialium, §. 69., meretur in formam artis redigi, completius quoddam ſyſtema pulcritudinis in cognoſcendo tandem exhibitura, ac seiuncta deducendarum ex eadem artium αποσπασματια. Completi quid in ſpecialibus ob infinitam varietatem ſperari non poteſt, niſi ſurgendo ad fontes et pulcritudinis et cognitionis, ad vtriusque naturam, primas vtriusque diuiſiones diuiſa ob principium excluſi tertii inter duo contradictoria exhaurientes ſcrutemur, quod fiet artem aeſtheticam in formam ſcientiae redigendo, §. 70.

§. 72.

Superior regula ſemper fortior eſt ſibi ſubordinatis omnibus. Hinc artis aeſtheticae leges fortiores ſunt inde deriuandis ſpecialium artium regulis omnibus, ab his exceptione non ineleganti facienda, quando colliduntur. Jam autem his ſolis cognitis aliter

eue-

euéniet, aut etiam illis vix ac ne vix quidem, veluti in fundo, aut e longinquo, perſpectis, his autem in omni ornatu exemplorumque apparatu praeſtringentibus oculos, non ſine grauiori detrimento. Hinc complexus legum aeſtheticarum, prae ſpecialioribus ſuis conſectariis, meretur in formam artis redigi, quae ſimul earundem robur ſatis euidenter ponat ob oculos, in formam ſcientiae redacta. §. 70.

§. 73.

Falſa regula ſemper peior, quam nulla. Jam autem ex vno alteroue exemplo tantum abſtractae, ac ſine vlteriori ratione pro vniuerſalibus venditae leges, quid aliud ſunt, quam a particulari ad vniuerſale ſatis hiulca conſequentia? Quoties hinc, niſi omnino falſae, tamen peccant in quantitate? Jam autem inductio completa nunquam haberi poteſt. Hinc opus eſt perſpicientia veritatis regularum grauiorum a priori, quam dein confirmet ac illuſtret experientia, ſicut illius inueniendae forte primum fuit ſubſidium. Indigent hinc artes ſpeciales, ſi veras a ſpuriis regulis ſeiungere ſit animus, vlteriori principio, ex quo ſpeciales ſuas regulas cognoſcere poſſint, et hoc, ars aeſthetica, ne per eandem male fidam expectationem caſuum ſimilium vnice ſtabiliendum ſit, vt in formam ſcientiae redigatur. §. 70.

§. 74.

§. 74.

Quum intellectus et ratio moraliter neceſſario directores omnium pulcre cogitatorum, eſſe debeant, §. 39. illud autem regulis pulcre cogitandi diſtincte non perceptis fieri nequeat; M. §. 624, 640. non ſufficit has perſpicue proponi, ac multis illuſtrari, praeſertim quum talis earum confuſa cognitio iam ſine diſciplina per aestheticam naturalem acquiſitam impetrari poſſit, §. 62. Ne ergo tota diſciplina aeſthetices artis in meram aliquam coordinationem ac diſpoſitionem regularum ab analogo rationis analogon rationis vnice directuro formatarum abeat, §. 68. diſtincte regulas etiam et intellectuali cum perſpicuitate concipere laborat vtiliter in formam ſcientiae ſimul eleuata. §. 70.

§. 75.

Quod olim Leibnitius de metaphyſicis ante reſtaurationem eorundem per ipſum coeptam: *Video plures, qui mathematicis doctrinis delectantur, a metaphyſicis abhorrere, quod in illis lucem in his tenebras animaduertant. Cuius rei potiſſimam cauſſam arbitror eſſe, quod notiones generales, et quae maxime nobis notae creduntur, humana negligentia atque inconſtantia cogitandi ambiguae atque obſcurae ſunt factae, et quae vulgo afferuntur, definitiones, ne nominales quidem ſunt, adeo nihil explicant. Acta er. Lipſ. A. 1694.* idem de diſciplinis artium

tium liberalium ob ſimilem cauſſam affirmauerim. De diſciplinis, inquam, et regularum coaceruationibus. Exſequutionem enim pulcerrimorum operum quanquam docti indoctique paſſim, ſi ſapiunt, admirari coguntur vel inuiti, ſequuntur etiam et laudant plurimi: tamen ſeuerioris etiam ſcientiae patroni plerique doctrinas eiusmodi ſpecioſa miracula directuras cum plebe conſentiendo contemnunt,

Ingenium miſera quia fortunatius arte
Credunt.

Quid autem? ſi curatis ex definitionibus, et vere explicantibus aliquid pulcri atque venuſti per apte cohaerentem axiomatum, conſectariorumque concatenationem reſoluerentur, prima certe, cognoſcendi, non bene ſolum, ſed et belle problemata? Quid? ſi non ars ſolum, characterem pulcri ingenii generalem ingreſſa ſiſteretur, ſed etiam induta ſcientiae pallium? Certius et tutius ad eius regulam, non Lesbiam, ornatum cogitationis poſtulantia tum exſequeremur, tum diiudicaremus, §. 70.

§. 76.

Neque vanus augur arbitror fore, ſi praedixerim, quod aliquibus exemplis iam expertus ſcribo, per eandem ſe viam non paucis ingeniis, non paruis, erectioribusque animis commendatura bona liberalium ſtudia, vt

non puerilia tantum, ſed et viris, iisque ſapientibus, digna, ſicuti ſint, videantur, eoque moueant, vt vel ipſi audeant aliquid noui et egregii in aeſtheticis exercitiis vel ſaltim de artibus eo ducentibus moderatius, aequius, honorificentius iudicent, de applicationibus earundem, vti iudices, bene ſatis inſtructi, magisque competentes. §. 70.

§. 77.

Iterum moneo. Ille ego non ſum qui aeſthetica ſcientia, quaſi numeris omnibus abſolutum, mihi vel aliis fingam ingenium generatim venuſtum, vel omnino ſpeciatim laudabilem oratorem, poëtam, muſicum e. c. Jam poſtulaui, ante theoriam eiusmodi, naturam, ingenium, indolem, exercitia, culturam iugenii nunc ſine aliqua eruditione vix ſatis impetrandam, regularum pulcre cogitandi peritiam, quam vnice probaui vere praeſtare, ſi ſit prima ſaltim et primaria ſua ex parte ſcientia. Nunc denuo poſtulo correctiora ac certiora illa exercitia, de quibus §. 58. in quibus nulla dies ſine linea, ſine quibus mortuas ipſe ſpeculatiuasque, quas vocant, regulas, vtiles quidem, quibus tamen non vtaris, nunquam edico profuturas, eo, quo maxime debent. Nec ita multa poſt plura poſtulabo. Poſtulabit recte adhuc plura ſpecialem felicis aeſthetici characterem informaturus. §. 27.

SECTIO

SECTIO V.

IMPETVS AESTHETICVS.

§. 78.

Ad characterem felicis aeſthetici generalem §. 27 requiritur IV. IMPETVS AESTHETICVS (pulcra mentis incitatio, inflammatioque, ορμη, ecſtaſis, furor, ενθουσιασμος, πνευμα θεου), cuius haec eſt geneſis: Excitatior natura, S. II. iam in ipſis αυτοσχεδιασμασι, S. III. magis adiuta doctrinis ingenium acuentibus et magnam animam nutrientibus, S. IIII. pro poſitu corporis, animaeque ſtatu antecedente, M. §. 512, 596. fauentibus circumſtantiis, M. §. 323. iam ad ipſum pulcre cogitandi actum facultates ſuas inferiores, habitus, vires, huc vsque mortuas, M. §. 220, eo intendit, vt maiores conſenſu phaenomeno viuant, quam quas multi alii circa idem thema, vel ipſe homo, non ita concitus alio tempore, poſſent exhibere, atque adeo dent effectus his ſuis viribus viuis aequales, viribus ordinariis maiores, et ad eas ſe circiter habentes, vti quadratum ad radicem. Status animae, cuius geneſin deſcripſi, eſt ipſa illa ορμη, cuius antea dixi varias pro graduum diuerſitate denominationes.

§. 79.

In minoribus huius feruoris gradibus, effectus vi mentis ordinaria maior, vt talis, non patet omnibus, ſi vere tamen adfuerit ὁρμη, eueniet tentanti, dum friget,

Vt ſibi quiuis
Speret idem, ſudet multum fruſtraque laboret
Auſus idem. Hor.

Character eius apud ipſum iuſtum ſui aeſtimatorem, eo non nunquam corripiendum, erit, 1) ſi e. g. ſcripta ſua, dum ſcribit, et immediate poſt conceptionem ipſi minus placeant, ac poſt aliquid temporis heterogeneis occupationibus inſumti: 2) ipſa maior celeritas, character etiam virium viuarum in phyſicis.

§. 80.

Pſychologis patet in tali impetu totam quidem animam vires ſuas intendere, maxime tamen facultates inferiores, ita, vt omnis quaſi fundus animae, M. §. 511. ſurgat nonnihil altius, et maius aliquid ſpiret, pronusque ſuppeditet, quorum obliti, quae non experti, quae praeuidere non poſſe nobis ipſis, multo magis aliis, videbamur. Hic animae fundus quum a multis adhuc ignoretur, etiam philoſophis, effectus eius extraordinarius, quem §. 78. deſcripſimus, diis adſcriptus eſt auctoribus, ſecundum illud Lucretii:

Ignorantia cauſſarum conferre deorum

Cogit

Cogit ad imperium res, et concedere regnum, vt
Quorum operum cauſſas nulla ratione videre
Poſſunt, haec fieri diuino numine rentur.

§. 81.

Luſtremus aliquas incitationis eiusmodi opportunitates pro poſitu corporis aut aucupandas, aut ſaltim oblatas arripiendas, in quibus *aut nunc, aut nunquam.* Eo refero 1) motionem agitationemque corporis, praeſertim non nihil melancholici, e. g. per equitationem celeriorem. §. 46. Hinc forte pegaſus hippocrenen recludens, hinc tot in itineribus carmina ſcripta. *Mirum eſt, vt animus agitatione motuque corporis excitetur.* Plin. L. I. ep. 6.

§. 82.

2) Occaſio impetus ad venuſte cogitandum eſt, ſtatus animae, in quo praeuiſio praeſagiumque naturaliter faciliores ſunt, M. §. 602, ad eleganter cogitanda praeſertim neceſſariae vires, ordinario maxime debiles, §. 39. M. §. 597, et mens ſana in corpore ſano, E. §. 254, per venuſtum alterius ingenium ad imitationem inclinatur, §. 56, 44. Hac ratione excitatus φοιβόληπτος eſt. Ita, circa criticas huius vitae viciſſitudines, inſtante magna mutatione, plurimum habitura momenti; *poſcere fata*

Tempus erit. Deus, ecce, deus! §. 80.

83.

3) Hiſtoriae (Clio), etiam fictae, praeſertim heroicae, (Calliope), vel triſtioris (Melpomene), vel laetioris euentus (Thalia), muſicae, (Terpſichore) ſaltationes, (Erato) picturae, (Polyhymnia) et quaeuis liberalium artium ſpecimina, dum ad aemulandum prouocant, ipſa natura extra nos poſitorum, dum vel amabiliter ludit, vel maioribus mundi e. g. ſolis, ſpectaculis in ſtuporem rapit, (Vranie), §. 82. Hac ratione concitatus μουσόληπτος καὶ μουσοπατάκτος eſt. Hinc Muſae non minus, ac Gratiae, ſociae ſunt, neque bene diuelluntur. Vna florente e. g. circa tempora Alexandri M. Auguſti, Ludouici XIIII. floruerunt etiam aliae.

§. 84.

4) Otium comparatiuum, E. §. 267. M. §. 638. quando mens curis ſoluta laborum negotiorumque reponit onus et per amoena §. 83. ambulacra temere errans, §. 81. ſerena patet in ſeceſſu diuinis afflatibus, §. 80. Hoc forſan eſt in Helicone paſcere, ſomniare in Parnaſſo. *O! dulce otium honeſtumque, ac paene omni negotio pulcrius! o! mare! o! littus! verum ſecretumque μουσεῖον! quam multa inuenitis! quam multa dictatis!* Plin. L. I. ep. 9.

§. 85.

5) Si pulcre cogitaturo requiritur ſtatus, qualem

qualem §. 39. deſcripſi, praeſertim in ſenſationibus themati ſatis heterogeneis conſtituto, aquae potori, pro poſitu corporis, §. 78. opportunus erit generoſioris laticis modicus hauſtus, quo remittentibus nonnihil ſenſationibus e. g. moleſtis clareſcere neceſſariae e. g. hilares imaginationes et praeuiſiones eo magis poſſint. M. §. 554. Hunc autem ſatis multis eſſe fontibus hiſtorici naturae narrant. Pone talem vim in Aganippe fuiſſe.

§. 86.

6) Fontanae eiusmodi praeferent vinum §. 85. cum Horatio iudicantes

Nulla placere diu neque viuere carmina poſſe,
Quae ſcribuntur aquae potoribus.
Ille liquor docuit voces inflectere cantu, §. 83.
Mouit et ad certos neſcia membra modos,
§. 81.
Bacchus et agricolae magno confecta labore
Pectora triſtitiae diſſoluenda dedit. §. 84, 52.
Bacchus et afflictis requiem mortalibus affert,
Crura licet dura compede pulſa ſonent.
§ 85. Tib.

Hinc et Bacchus incitationis inflammationisque aeſtheticae auctor eſt. §. 80. licet illepide fallatur, qui fictam Horatii od. L. II. 19. III. 25. ebrietatem bona ac germana fide, ceu veram, imitaturus, tamdiu libat Apollini ac Muſis, Bacchoque litat, donec iam iamque promturus oracula

Sternitur, exanimisque tremens procumbit humi --. Virg.

§. 87.

7) Noua occaſio eſt caſtis aeſtheticis, qui ſedentes aduerſus, identidem, neſcio quam, ſpectant et audiunt dulce ridentem. Miſere quod omnes eripit ſenſus ipſis. Nam ſimul ſuam Lesbiam adſpiciunt, nihil eſt ſuper illis.

Lingua ſed torpet, tenuis ſub artus
Flamma dimanat, ſonitu ſuopte
Tintinant aures, gemina teguntur
Lumina nocte. Cat.

Quando autem abſentis angiportum perambularunt, §. 81. clauſam ianuam feneſtrasque vacuas ſalutantes, ſubito ſe in montes et lucos ex vrbe remouent, §. 84. ibique ſuum naturae miraculum procul vident dulce ridens, dulce loquens audiunt, fingunt, ſcribunt, canunt, pſallunt, pingunt. Silua interpres harum curarum et conſcia ſidera, §. 83. ne ſperare quidem auſos eſſe, quae praeuident ſumma cum voluptate perinuiti, §. 82. Certe Venus ac Amor horum potius cauſſa habentur auctores incitationis, de qua loquimur, §. 78, quam ob proſtibulorum praecones,

Quando immunda crepant ignominioſaque, §. 54, 59.

§. 88.

§. 88.

Veriores forſan, ac dii ſunt, §. 80, occaſiones erunt, 8.) ſi quem

Deciſis humilem pennis, inopemque paterni
Et laris et fundi paupertas impulit audax,
Vt verſus faceret,

ſicut Horatium, qui de ſe pergit per iocum narrare, quod bene multi ſerio veriſſimum putant:

Quod non deſit, habentem,
Quae poterunt vnquam ſatis expurgare cicutae,
Ni melius dormire putem, quam ſcribere verſus?

§. 89.

9) Indignatio

Archilochum proprio rabies armauit iambo. Hor.

Horatius eandem occaſionem ſibi praeſagit, Serm. L. II. 1. v. 40-60. Juuenalis eam ſtatim ab initio ſpirat:

Semper ego auditor tantum nunquam ne reponam
Vexatus toties rauci Theſeide Codri? e. c.
Difficile eſt ſaturam non ſcribere. Nam quis iniquae
Tam patiens vrbis, tam ferreus, vt teneat ſe? e. c.
Quid referam, quanta ſiccum iecur ardeat ira? e. c.
Haec ego non credam Venuſina digna lucerna.

Haec ego non agitem?
Si natura negat, facit indignatio verſum
Qualemcunque poteſt, quales ego. Sat. I.

Ita pergit in reliquis. Ex eodem fonte Demoſthenis et Ciceronis Philippicae, huius Verrinae et Catilinariae, Ouidii Ibis, e. c.

§. 90.

Satis cognata indignationi eſt 10) irriſio, M. §. 684. Horatio tamen magis amica, ac indignatio, minus amara, plusque ſalis, quam fellis habens. Hinc αυτοσχεδιασματα, de quibus §. 52, militumque currus triumphales ſtipantium. Hinc vetus

Comoedia non ſine multa
Laude, ſed in vitium libertas excidit, et vim
Dignam lege regi. Hor.

Hinc Ariſtophanes, hinc Lucianus paene omnis, et plura Martialis epigrammata.

§. 91.

11.) Omnes animi commotiones, quae tantae non ſunt, vt omnem ſymbolicam paene cognitionem intuitus opprimat, quando de pulcre non cogitandis tantum, ſed et efferendis loquimur, 12) omnes fortunae caſus triſtiores, niſi frangant, laetiores, niſi obtundant et diſtrahant omnino animum. §. 82. Plus tamen elegantiarum ſiniſtris auctorum fatis debemus, quam admodum ridentibus.

§. 92.

§. 92.

13. Agmen claudat in catalogo facile locupletando iuuentus, ſ. potius illa huius vitae periodus, qua nondum ακμην ſuam eo vsque tranſiit anima, vt imaginationes etiam inſigniter decreuerint. Sicut enim facultates cognoſcitiuae inferiores primae ſiunt in eadem phaenomena, ita et eodem, quo creuerunt, ordine minuuntur naturaliter. Vnde duabus iam potiorem pulcre cogitandi materiem ſuppeditaturis, §. 30, 31. langueſcentibus tranſiiſſe iudicatur eleganter cogitandi princeps opportunitas. Vnde Horatius non praecipit ſolum,

Solue ſeneſcentem mature ſanus equum, ne
Peccet ad extremum ridendus, et ilia ducat,

ſed etiam ſpectatus ſatis et donatus iam rude non vult antiquo ludo includi,

Et verſus et caetera ludicra ponens,

§. 93.

Per ſe patet 1) his occaſionibus non vtendum eſſe contra fortiores vitae beatae leges, 2) occaſiones eas eſſe tantum non cauſſas ſolitarias, quibus circumfluere poſſit laeuum aut tardum ingenium ſine effectu, qui quaerebatur, §. 78.

§. 94.

In maiori pulcra meditatione quum difficilior

cilior ſit pulcritudo totius, ac pulcritudo cuiusuis partis, pulcritudo rerum et ordinis, pulcritudine ſignorum, §. 18-20, ad priores potiſſimum informandas vtendum eſt impetu mentis aeſthetico, dum feruet opus, et eius occaſionibus, §. 78-92.

§. 95.

Durante ἐνθουσιασμῷ, dum pulcre ponere totum, partesque principes intenditur omnis anima, §. 78. laudabiliter a minoribus minorum partium elegantiis exaſciandis abſtrahit ingenium etiam ſatis felix, M. §. 529. ne fiat ſimile fabro, qui

Et vngues
Exprimet et molles imitabitur aere capillos
Infelix operis ſumma, quia ponere totum
Neſciet. Hunc ego me, ſi quid componere curem,
Non magis eſſe velim, quam prauo viuere naſo,
Spectandum nigris oculis nigroque capillo.
Hor.

SECTIO VI.

CORRECTIO AESTHETICA.

§. 96.

Quaedam pulcre cogitanda efferenda ſunt ita, vt non admittant curas poſteriores, et eſſe debeant velut extemporalia, e. g. colloquia et epiſtolae vere familiaria. In his vbi ſumma nitet, resque principes vere pulcrae ſunt, §. 94. quoniam caſtigationes non habuere locum, hoc iniquior iudex ſim, ſi paucis

Offendar maculis, quas aut incuria fudit,
Aut humana parum cauit natura. §. 95.

§. 97.

Quaedam pulcre cogitata non obligamur efferre prius, quam omnes iis, quas potuimus, gratias conciliauimus, curas poſteriores admittentia. In his, quoniam omnis partialis pulcritudo, caeteris paribus, auget pulcritudinem totius, M. §. 185. characterem felicis aeſthetici coronat V.) CORRECTIONIS STVDIVM (limae labor et mora) ſ. habitus protenſa attentione in pulcre informatum opus, quantum poſſis, minores, minutarum etiam eius

eius partium, perfectiones augendi, tollendi imperfectiones, aliquantula phoenomena, citra detrimentum totius, §. 27. Pulcra cogitatio omnis erit, vt pictura.

Haec §. 96. amat obſcurum, volet haec §. 97. ſub luce videri,
Judicis argutum quae non formidat acumen,
Haec §. 96. placuit ſemel, haec §. 97. decies repetita placebit. Hor.

§. 98.

Correctio quum facilior ſit pulcra totius elaboratione, §. 94, 97. auctor

Ni turpem putat inſcitus metuitque lituram, Hor.

aut offenditur limae labore ac mora, M. §. 527: vbi iam tranſiit mentis impetus maior, §. 78.

Vt primum ceſſit furor, et rabida ora quierunt, Virg.

poterit peragi, iam diſtinctius praelucente intellectu et ratione, iudicioque intellectuali, §. 38. ad aeſthetices etiam artificialis regulas ſingula exigente, S. IV.

§. 99.

Aeſthetica artificialis non ſolum diriget pulcre cogitatorum, vel turpiuscule, conſcientiam, vt ita dicam antecedentem, S. IV. et concomitantem, S. V. ſed etiam conſequentem, §. 98. tunc nondum inutilem, quando adhuc

Mem-

Membranis intus poſitis delere licebit,
Quod non edideris, §. 98.

§. 100.

Si quis limam, quibus probe potuiſſet, §. 97. tamen adhibere neglexerit, hoc id iniquius ferre ſolent acutiores, quod vident, qui potuit maius, eum et ſuffeciſſe minori, §. 98, ſed ſpectatores ſuos non duxiſſe tanti, quorum ius aeſtumant contemtum ſui contemtu auctoris rependere, et ſic, nugae quae viderentur,

ſeria ducent
In mala deriſum ſemel exceptumque ſiniſtre.

§. 101.

Neglectum correctionis, de qua loquimur, Horatius vnicam cauſſam iudicat eſſe, cur romani graecis in ſcribendo cedant. A. P. v. 291, reprehendens eum in Lucilio peculiariter Serm. I, 10. Quam neceſſaria ſit vltima lima, doceat Apelles poſt tabulam, Virgilius Aeneida flammis per teſtamentum legans, Ouidius, qui malis exſilii ſolis excuſat eius neglectum *de Ponto* I. *ep*. V. 17. Romae non ſemel lituras a ſe fieri meminit, II. *ep*. IV. et in ipſo oratore laudat, ſi ſua *limet tenui cura*. IV. *ep*. VI. conſentiente Cicerone, cuius *oratori* ne *minuta* quidem *negligenter tractanda* ſunt, *limatumque dicendi genus* exemplo ac praeceptis commendatur.

§. 102.

§. 102.

Si quis interim cum Naſone ſenſerit:

Nec tamen emendo, labor hic, quam ſcribere, maior,
Mensque pati durum ſuſtinet aegra nihil.
Scilicet incipiam lima mordacius vti,
Et ſub iudicium ſingula verba vocem?

confundit ille, plus taedii ſecum ferens, et plus virium poſtulans. Prius concedo quadrare in emendationem, non poſterius. §. 98. Deuorandum autem eſt, quicquid ſit taedii ob reuerentiam, quae tua probaturis

Maxima debetur, §. 100.

§. 103.

Sunt, quibus adſueuimus pueri, volentes etiam viri, ſcilicet, vt alius ſua corrigat, quem deeſſe ſibi queruntur:

Suus cuique attributus eſt error,
Sed non videmus, manticae quod in tergo eſt.

Concedo recitationem veterum, niſi corrumpatur et haec adulationibus, ſaluberrimum eſſe conſilium, et iuſte queri, cui deſit vir bonus et prudens, qui rogatus in noſtris diiudicandis, dum adhuc nonum forſan in annum premuntur,

Fiat Ariſtarchus.

Neque tamen ab eiusmodi cenſore plura poſtulanda ſunt, quam vt vel dicat: *Corrige, ſodes, hoc et hoc*, vel vt

In-

incomtis allinat atrum
Tranſuerſo calamo ſignum.

Vt ipſe meliora ſuggerat, non aequus eſt, qui rogat virum vir. Eſt cuilibet ſua cogitandi ratio, in quibusdam propria. Si circiter aequales viribus ſumimur ego, mihique recitans, facilius vtique mihi nonnunquam eſſet mea cogitandi ratione totum opus abſoluere, §. 78, quam remiſſiori animo, §. 98. per cogitationes alienas ita meas interferere, vt meliores ſint in auctoris impetu ab eodem fuſis, conducant tamen et haereant apte reliquis, a me meaque cogitandi ratione non profectis.

Si defendere delictum, quam vertere malis,
Nullum vltra verbum aut operam inſumamus inanem,
Quin ſine riuali teque et tua ſolus ames. Hor.

SECTIO VII.
CAVTIONES QVAEDAM.

§. 104.

NATVRALE COGITANDI GENVS ſi dicatur naturalibus animae cogitaturae viribus, obiectorum, eorumque naturae proportionatum, quibus et quorum in vſus vel delectationem cogitatio ſuſcepta praeſumenda

da eſt, ſ. breuius has naturas imitatum, adeo neceſſarium eſt pulcre cogitaturo naturale cogitandi genus, §. 14. vt minus adhuc cognita animae pulcre cogitaturae, multorumque obiectorum natura, omne venuſtae cogitationis artificium hac vnica regula comprehendi videretur: *Naturam imitare*

§. 105.

Hinc pulcre cogitaturus caueat, 1) ne laudem ingenii venuſti affectet, niſi omnino, tamen inſigniter, deſtitutus ea, quam §. II. deſcripſimus, natura, CONTRA NATVRAM, aſinus ad lyram, 2) ne forſan habens naturae generatim, quantum ſatis eſt, ſpecialem tamen characterem et naturae quandam inflexionem, vt ita dicam, peculiarem requirentia ſibi cogitare ſumat, ante, quam viderit, an ſpeciali ſuo etiam characteri has naturae dotes indiderit, alias cogitaturus PRAETER NATVRAM, Suffenus,

Homo venuſtus, et dicax et vrbanus,
cuius ſi verſus legas

Tum bellus ille, et vrbanus
Suffenus vnus caprimulgus, aut foſſor
Rurſus videtur, tantum abhorret ac mutat.
Cat.

Vtrumque COGITANDI GENVS eſt INVITA MINERVA SVSCEPTVM

Tu nihil inuita dices facieſue Minerua. Hor.
Cic. Off. L. I, 110.

§. 106.

Genus cogitandi naturale rectiſſime ſecutus, §. 104, ne, nubem pro Junone, amplectatur *pinguem* et *craſſam Mineruam*

Ruſticus, abnormis ſapiens,

non tam iuuenilia, quam puerilia ſua, ſi quid non aſpernandae naturae, S. II. pelluceat, iam omnibus numeris abſoluta ſtatuens, S. III., aut etiam rudi ingenio contentus per omnem vitam, pro naturali laudando, ſequatur RVDE COGITANDI GENVS, cuius ad naturam ſaepe ſatis mediocrem, nihil doctrinae, nihil artis acceſſerit. S. IV.

§. 107.

Rude cogitandi genus duplici ratione fit ſatis deforme phaenomenon, §. 14. 1) INSCITO (indocto, ineruditο) COGITANDI GENERE, quando vel in eum gradum eruditionis pulcrae, quem generatim in omni requirimus vltra plebem ſapere auſo, grauius impingitur, vel apparet ſpeciatim de aliquibus efferre ſuas cogitationes aliquem, ceu venuſtas, voluiſſe, quorum naturam vel mediocri doctrina potuiſſet noſſe penitius, §. 104. de quibus tamen ignoret, quicquid

Non omnis *fricti ciceris* ſciat *ac nucis emtor*. §. 66, 67.

§. 108.

Rude cogitandi genus eſt, 2) INERS COGITANDI GENVS, denuo vel generatim probe fundatarum eleganter cogitandi regularum, vel ſpeciatim eius artis peculiaris aut ignorantiam prodens, cuius tamen ſpecimen profitearis, §. 106, 68. 69. aut neglectum exceptionibus, quibus nihil inſit elegantiae, §. 25, 72.

§. 109.

Duplicis huius, §. 107, 108. duplex

In vitium ducit culpae fuga, dum caret arte

vera naturam belle ſupplente, S. IV. Primum eſt VMBRATILE et ſcholaſticum COGITANDI GENVS, quando in iis, quae pulcram cogitandi rationem requirunt, adeoque naturam, etiam alteram, conſuetudinem elegantioris inter moratiores viuendi generis imitari ſequique debent, §. 104. aut tantum conſtipatur eruditionis reconditioris, vt deſinat eſſe pulcritudo, §. 15. aut omnino ſpeciem eruditionis tantum apud pueros et grammaticorum aliquos mentientia congeruntur.

§. 110.

Alterum eſt AFFECTATVM et coactum COGITANDI GENVS, naturam per artem male ſupplens, quando *artes*, neſcio quae, *nimia*

nimia ſubtilitatis affectatione frangunt atque concidunt, quod Quintilianus docet, *quicquid eſt in* meditationum elegantiis *generoſius*. Peſtis haec naturale cogitandi genus, §. 105. enecans ſe exſerit 1) quando naturalis vnice decor et non fucatus ſuffeciſſet, artis tamen cuiuscunque pigmenta vocantur in ſubſidium ſuperfluum, hic nocens, 2) vbi ſatis infelix aliquis fuit, vt in malas deceptricis artis regulas incideret, 3) vbi bonae artis regulae applicantur, vbi locum habent, ſed inepte, §. 105. E. §. 336.

§. 111.

Alii naturale cogitandi genus recte ſequuti, §. 104. cum natura confundunt ordinarium eius ſtatum, et vires, aliqua licet doctrina promotas, S. IV. mortuas tamen et remiſſas, ex quibus nullum per impetum, nullam per inflammationem viuentibus LANGVIDVM (frigidum, ſomnolentum, oſcitans) COGITANDI GENVS contra S. V.

§. 112.

Dum vitant ſtolidi vitia, in contraria currunt, ieiunumque langnorem incogitando cauturi incidunt in parenthyrſum et EFFRAENE COGITANDI GENVS, quod excuſſo non intellectus ſolum et rationis iugo, ſed ſpicerioris etiam ſaporis negligens, citra vllam ra-

tionem phaenomenon, quae circiter ſufficeret, tantum furorem prae ſe ferent, qui naturam, ſed male ſani ſincipitis, vnice videatur imitari. §. 104. Tali veſano deridendo Horatius artis ſuae dedicauit epilogum:

Certe furit, ac velut vrſus,
Obiectos caueae valuit ſi frangere clathros,
Indoctum doctumque fugat.

§. 113.

Sicut pigri philoſophi ac medici nonnunquam naturam, quaſi deum ex machina, legunt aſylum ſuae deſidiae, ſunt etiam, qui naturale COGITANDI GENVS appellant, niſi omnino rude, inſcitum ac iners, §. 106-108 incomtum tamen et INCOMPOSITVM, quando non in ipſo ſolum impetu animi, de quo S V. non ſatis lente feſtinas, et quicquid occurrit primo, tanquam optimum, adoptas, ſed etiam poſtea, quae ſatis cito fudiſti, vel nunquam animo caſtigandi retractas, vel non ſine blanda parentum indulgentia, qua quicquid eradicandum eſſet vitii, vix tangunt, ne naturam ſuorum perdant, veriti. Cauendum hoc malum genus cogitandi, ſecundum S. VI, LIMATO COGITANDI GENERE.

§. 114.

Neque tamen commendatur LIMA magis

AT-

ATTERENS, quam poliens, exceſſus in corrigendo, vel in foetus ingenii, qui ſubiti et extemporales poſtulantur, tantum ſtudii diligentiaeque impendens, vt lucernam olentes male non habeant pulcram ſubitaneorum veriſimilitudinem, §. 96. vel impetus ad maiora dati prodigus, qui in minutulis eundem moratur aut diſtrahit, contra § 95, vel ita ſua retractans, quando *motus omnis animi*, *tanquam ventus*, cogitantem *deſeruit*, *et omnis ardor conſedit*, vt *flaccescant* non ſine aliqua vi primum fuſa, reiectiſque quibusdam, aliis, velut ornatioribus, adiectis, omnis incitatio et quaſi *flamma* pulcre cogitandorum ſimul *exſtinguatur*, §. 111. Eiusmodi lima minorem maiori praefert elegantiam exceptione non eleganti, §. 25. quia

ſectantem leuia nerui
Deficiunt animique. Hor.

* *

SECTIO VIII.

VBERTAS AESTHETICA.

§. 115.

Si quis partim ab enumeratis S. II-VI. iam inſtructus, partim non abhorrens, ſatis felix futurus aeſtheticus, §. 27 conſilium amplius rogauerit, de pulcre cogitando generatim,

tim, §. 17, praeſertim de pulcritudine rerum, §. 18,

vtar vice cotis, acutum
Reddere quae ferrum valet, exſors ipſa ſecandi.
Munus et officium, nil ſcribens ipſe, docebo:

1) *Vnde parentur opes.* Hor.

Prima nempe cura ſit in rebus cogitandis VBERTAS (copia, abundantia, multitudo, diuitiae; opes). M. §. 575, ſed AESTHETICA, qua datum ſubiectum, certus cogitaturus, de dato obiecto, certa cogitandi materia, plura pulcre cogitare poſſit. §. 22.

§. 116.

Sic incipit laudes Iſaei Plinius: *Summa eſt facultas, vbertas, copia.* L. II. *ep.* 3. Quam primo diuidamus in ABSOLVTAM, omni pulcre cogitando neceſſariam, §. 115, 22, et RELATIVAM, illum abſolutae gradum, qui quibusdam pulcre cogitandis forte neceſſarius eſt, e. g. minus notis, aut admodum vtilibus minus attento tamen inculcandis, quemque *latitudinem platonicam* dicamus, ſequuti Plinium eundem, quando Euphratis quidem *ſermonem* omnem *copioſum*, §. 115. dicit, eundem tamen affirmat *frequenter latitudinem illam platonicam effingere,* L. I. *ep.* X.

§. 117.

Etiamſi non velit pulcre meditaturus aliquando latitudinem comparatiuam ſequi, §. 116, tamen copia rerum vere affluens ſatis eam eleganter, quaſi per lancem ſaturam, oſtentat, velut ex longinquo, ne ſpectator exhauriri putet materiam poſtea monſtrandis propius. §. 115. Ita Virgilius:

Non mihi ſi linguae centum ſint, oraque centum,
Ferrea vox, e. c.

Ita Cicero: *Nullius tantum eſt flumen ingenii, nulla dicendi aut ſcribendi tanta vis, tantaque* copia, *quae, non dicam exornare, ſed enarrare,* e.c.

§. 118.

VBERTAS AESTHETICA, porro eſt vel OBIECTIVA, (rerum, materialis) quatenus in obiectis et cogitandis ipſis eſt praecipua ratio, cur per humani vires ingenii poſſint vbertim pingi, vel SVBIECTIVA, (ingenii et perſonae) poſſibilitas phyſica et potentia certi hominis, etiam ſecundum quid, et hypothetice talis certam rem vbertim repraeſentandi. Sunt obiecta, velut vltro ſuas diuitias offerentia. Vix in mentem incidunt,

apparetque beata pleno
Copia *cornu.* Hor.

Tunc modo capacitatis habueris, quantum ſatis eſt, non aliis ſolum, ſed et

tibi copia
Manabit ad plenum benigno
Ruris honorum opulenta cornu. Hor.

SECTIO VIIII.

VBERTAS MATERIAE.

§. 119.

HORIZON (ſphaera) COGNITIONIS HVMANAE eſt finitus materiarum ex vniuerſitate rerum infinita numerus, quae mediocri ingenio humano latius dicto poſſunt clareſcere, harum quae poſſunt ab ingenio mediocriter philoſophico perfectius concipi, HORIZONTEM LOGICVM (territorium et ſphaeram) rationis et intellectus conſtituunt, quae poſſunt ingenio mediocriter aeſthetico pulcre ſplendeſcere, HORIZONTEM AESTHETICVM (territorium et ſphaeram pulcri rationis analogi) conſtituunt. Si qua

Deſperas tractata niteſcere poſſe, relinque.
§. 115.

§. 120.

INFRA HORIZONTEM AESTHETICVM POSITA ſunt, quae ex obſcuritate com-

comparatiua et relatiua mediocriter aeſtheticum ingenium protrahere non poteſt in lucem pulcram. Qualia ſi themata ſibi ſumat pulcre cogitaturus, aut id ſerio fiet, et naſcetur RERVM INOPIA et *meditationis exilitas*, contra §. 115, 119. aut delabetur in allotria, aut periculoſe iocabitur. Hinc eſto eiusmodi

Thema *irrepertum, et ſic melius ſitum,*
Quum terra celat, ſpernere fortior. Hor.

Conferantur *admiranda rerum admirabilium encomia*.

§. 121.

Carmina vel caelo poſſint deducere lunam, nec ego tamen ſuaſerim pulcre cogitaturo ſibi materiem legere, SVPRA HORIZONTEM AESTHETICVM POSITA, nec ea tantum hic intelligo, vel maxime, quae horizontem cognitionis humanae transcendunt omnino, §. 119. ſed ea potiſſimum, quae ex ſuperiori ſcientiarum diſtincta adaequataque cognitione non poteſt ad pulcram illam lucem deducere mediocriter aeſtheticum ingenium, quae roſea placeat, non praeſtringat oculos analogi rationis et inferiorum cognoſcendi facultatum. Si tentaueris nihilominus, aut incides in incommoda, §. 120. commemorata, aut iocis expones, quae grauiſſima putas, aut *illigaberis anguſtis illis et conciſis diſputationibus*, quas Antonius apud Ciceronem de Or. L. II, 61. *philoſophis* generatim graecis expro-

probrat, non ſine ſolenni formula: *Verbum prorſus nullum intelligo.* Quod contra §. 22.

§. 122.

Egone vero reiiciam ac reprehendam conciſum cogitandi genus, cui tot ambitioſa ſcriptionum mearum ornamenta philoſophicarum immolaui, quod nunc ipſe ſequor, licet paulisper laxius? Vtinam Zenoni iam Stoico deprehenſa veritas, quam repetit Ciceronis Orator, 113, 114. et Quinctilianus II, 21. noſtris ſaltim temporibus fieret apertior, eſſe duo cogitandi genera, alterum *perpetuum, et latius, quod rhetorices ſit,* alterum *conciſum, et contractius, quod dialectices.* Illud horizonti aeſthetico, hoc logico proprium autumo, §. 119. Comparationem *compreſſae in pugnum manus* et *explicitae* meam non facio. Sufficit conciſum cogitandi genus in ſcientificis, praeſertim acroamaticis, apprime neceſſarium, quod Ariſtoteles iam vidit, aeſtheticus ſane, ſicut practicus, ita theoreticus, alieno in loco et extra rationis circulos eſſe poſſe vitium, et ſi qua in iis, quae copioſam orationem requirunt, *crebris paruisque conatibus ſe attollunt* in horizontem logicum, *inaequalia tantum et velut confragoſa, nec admirationem conſequi eminentium, et planorum gratiam perdere.* VIII, 5. *Virtute ac facultate rationali non tam eſt minute atque conciſe in* aes-

theticis *vtendum*, *quam in diſputationibus* ſcientiarum logicis, XII, 2.

§. 123.

Horizonti aeſthetico logicoque poſſunt eſſe multae materiae communes, §. 119, hinc ideo, quia aliquid in ſcientiis pertractatur, non excluditur idem ex ſphaera pulcritudinis omnino, ſed quatenus punctim et minutim cum accuratione philoſophica mathematicaque conciperetur, §. 121. Quatenus autem eadem materia vel intellectu pulcro ipſa M. §. 637. notae autem eius ſenſitiue ac viuide, vel ipſa etiam, nunc certe, viuida tantum ac venuſta cogitari poteſt, intra horizontem aeſtheticum recipitur.

§. 124.

Quid ſit bonum, praeter honeſtatem? Verine ſenſus? Quae ſit ſolis magnitudo? Quaeſtiones eiusmodi *procul ab oratoris perſona eſſe facile omnes intelligere exſiſtimat* Cicero. *Nam quibus*, inquit, *in rebus ſumma ingenia philoſophorum plurimo cum labore conſumta intelligimus, eas, ſicut aliquas paruas res, oratori attribuere magna amentia videtur.* Recte vidit eſſe quaedam in ſcientiis ſupra horizontem aeſtheticum, §. 121, quae ſicut omnis pulcre meditaturus, ita orator, perperam ſibi themata legeret, §. 122. Quaeſtiones autem exempli

exempli loco commemoratas, ſi non orator, aeſtheticus certe practicus ſatis eleganter, arbitror, enarrare poſſet, modo aliam cogitandi de iisdem rationem ſequeretur, ac demonſtrator ethicus, logicus, phyſicus atque mathematicus, §. 123.

§. 125.

Non de omnibus quidem pulcre cogitandi datur copia, §. 119-121, *oratoremque plenum atque perfectum, qui de omnibus rebus poſſit varie copioſeque dicere*, Cic. de Or. I, 59. cum ſapiente Stoico,

Diſcipulorum inter iubeo plorare cathedras:

neque tamen venuſte cogitandi facultas tantum eſt in ciuilibus controuerſiis aut aliis leuioris momenti quaeſtionibus: ſed in ipſis diſciplinarum etiam et ſcientiarum 1) dogmatibus, theologicis, phyſicis, practicis, hiſtoricis, e.c. materialiter ſpectatis, quando ita cogites illa, ſignificesque, *vt videaris voluiſſe eſſe illis, qui non ſunt eruditisſimi, familiaris*. ib. II, 61. 2) illuſtrationibus ſcholiorum inſtar interſpergendis. §. 123. cf. Cic. de Or. I, 61.

§. 126.

Theologi primi fuerunt theogoniarum cantores, *referre* quibus

Muſa dedit fidibus diuos, pueroſque deorum.
Hor.

Cy-

Cythara crinitus Jopas
Perſonat aurata, docuit quae maximus Atlas.
Hic canit errantem lunam, ſolisque labores,
Vnde hominum genus et pecudes, vnde imber et ignes. e. c.
Ingeminant plauſum Tyrii Troesque ſequuntur. Virg.
Aen. I. 745.
Rem tibi Socraticae poterunt oſtendere chartae.
Qui didicit, patriae quid debeat, et quid amicis,
Quo ſit amore parens, quo frater amandus et hoſpes,
Quod ſit conſcripti, quod iudicis officium, quae
Partes in bellum miſſi ducis,

habebit, vnde nomen et honorem venuſtae quondam ſapientiae reſtituat, ſi nouerit res grauiſſimas ad vulgarem popularemque ſenſum accommodare, §. 123. atque ita

lenire tigres rabidosque leones
Saxa mouere ſono teſtudinis, ac prece blanda,
Publica priuatis ſecernere, ſacra profanis,
Concubitu prohibere vago, dare iura maritis,
Oppida moliri, leges incidere ligno. Hor.

Hiſtoria vero, teſtis temporum, lux veritatis, vita memoriae, magiſtra vitae, nuncia veritatis, quam

quam eleganter poſſit *immortalitati commendari*, §. 125. vel vnum Liuii genus cogitandi doceat, *fuſum atque tractum, et cum lenitate quadam aequabili profluens*. cf. Cic. de or. L. II, 36, 64.

§. 127.

Intra horizontem aeſtheticum poſita ſunt, praeter communia ipſi cum horizonte logico, §. 121-126. de quibus plura cogitare pulcrius datur ingenio mediocriter aeſthetico, quae tamen ſcientificis curis et exactioribus, §. 120. perſpicere, vel vires hominum non patiuntur, vel operae pretium rerum ſuarum ſatagenti non videatur. §. 119. Exempli gratia liceat

Huc pugilem victorem, et equum certamine primum,
Et iuuenum curas, et libera vina referre.

§. 128.

Aeſtheticum dynamicum exploraturum, an materia quaedam ſatis locuples futura ſit, vel aliena pericula docebunt, §. 60, 61. vel ſua, dum vires quaſi praetentat in themate, quando primo venit in mentem, aut ſola natura, S. II. nonnihil in pulcre cogitando exercita, S. III. aut adiuta per artem, S. IV. Si maiore ſe ſentiat impetu mentis latum in certum thema, nihilo tamen minus, neſcio quam rerum inopiam et informandi iam ipſius operis

operis exilitatem ieiunam experiatur, §. 120. aut, ſicca quidem omnia ac ſincera, minutim tamen et conciſius animo obuerſantia, nihil dubitet illud relinquere, ſiue ſit in rebus, ſiue ſit in ipſo, iam certe, potior ratio, vnde de eius eleganter exſequendi facultate deſperandum ſit, S. V. et §. 119.

§. 129.

ARS his periculis commendanda duplex eſt 1) ANALOGICA qua ex vno pulcro cognito per principium reductionis idem (ſimile, aequale, congruens) partialiter aliud colligitur. Hinc omnis imitatio virilis pendet, et quicquid eſt vbique parodiarum. Per hanc Theocritum in eclogis, Homerum in Aeneide ſequutus eſt Virgilius, Menandrum Terentius. e. c. Quam nec ego me diffiteor vtiliorem expertum eſſe. Ne nimis metuas cenſores plagii vitio creatos, en! edictum iudicis ſane competentis:

Publica materies priuati iuris erit, Hor.

Neque tamen eiusdem definitiones negligas:

Nec verbum verbo curabis reddere.
Nec deſilies imitator in arctum
Vnde pedem proferre pudor vetet, aut operis lex.

SECTIO X.

TOPICA,

§. 130.

2) TOPICA ſ. TOPOLOGIA, quae definitur ars ſ. diſciplina inueniendorum argumentorum, §. 26. Cic. top. 2. Eandem *inueniendi artem* Cicero ſalutans, l. c. 6. & Ariſtoteles etiam multis tradens, ſua velut auctoritate ſtabiliuerunt. Interim ſi dicendum, quod res eſt, non eſt ea tam heuriſtica, quam ars praedicata certi ſubiecti ſecundum certum notionum ſubiecto ſociarum ordinem in memoriam reuocandi.

§. 131.

Poteſt doctrina topicorum diuidi in LOGICAM cognitioni intellectuali potiſſimum argumenta ſuppeditaturam, §. 130. et AESTHETICAM, cognitionem ſenſitiuam quae promoueat, §. 17. Logica erit denuo vel ANALYTICA, ſubſidium incidendi in quaeſtiones, quas deinde demonſtrare nitaris & ex complete certis complete certa reddere, vel DIALECTICA, ſubſidium hylen aliquam copiamque ſibi comparandi notionum praeceptionumque de dato probabili, vnde colligere liceat rationum decidendi prae rationibus

bus dubitandi ſuperpondium. Hanc ſibi colendam ſumſit Ariſtoteles, ita tamen, vt multa eo facientia non analyticis ſolum, ſed & aeſtheticis applicari commode poſſint topicis, §. 130.

§. 132.

Notio ſubiecto, quod meditandum ſumis, ſocianda, vt periculum facias, an fieri tibi poſſit argumentum, vel latius, locupletans aut nobilitans, aut illuſtrans, aut mouens, §. 26. vel ſtrictius, probans, aut perſuadens, §. 131. pars illius ſeriei, cuius ordinem memoriae mandaſti, LOCVS eſt £ ſedes argumenti. Tales loci commendantur vel VNIVERSALES, omnibus quaeſtionibus, thematibus omnibus, aptandi, ſucceſſiue cum re quacunque, de qua meditari velis, combinandi: vel PARTICVLARES, certis tantum thematibus certi generis proprii ac peculiares, et pro ratione diſciplinarum, e. g. ad quas datum thema referri poſſet, diuerſi, §. 131.

§. 133.

Vniverſalium eiusmodi locorum formula paullisper ad naturalem cogitandi rationem inflexa, pueris etiam notus eſt verſus:

Quis? quibus auxiliis? quid? quomodo? cur? vbi, quando?

 Aliam

Aliam, olim pluris habitam, et logicis etiam pertractatam, §. 132. decem exhibent categoriae, ſive primus eas coördinauerit, ſiue iam conſtructas ab aliis celebriores tantum reddiderit Ariſtoteles. Nouam, ſcientiis etiam profuturam, magno hiatu promiſit Lullus, de qua vel ea legens, quae S. R. Bruckeri hiſt. philoſ. crit. T. IV. P. I. narrat p. 16-21. vix temperare tibi poteris, quin applices arti futili Martialis illud:

Turpe eſt difficiles habere nugas,
Et ſtultus labor eſt ineptiarum.

Aliam ſequutus eſt Ramus, Ciceronis imitator ibi etiam, vbi oratoris perſona non ſufficit, §. 119. Ex quo cauſſalis inualuit methodus per omnes eruditorum ordines.

§. 134.

Hac ratione §. 132. poſſes in quocunque ſubiecto percurrere I. genus ſummum, II. intermedia, III. infimum, IV. ſpeciem, V. indiuidua, in quocunque I. eſſentiam et eſſentialia, II. attributa propria et communia, III. modos IV. reſpectus et relationes. Nec opus eſt noua arte, ſi quis ſubſidiis eiusmodi delectabitur, aut ea ſibi profutura putauerit. Memoriae manda ſciagraphiam ontologicorum aliquam praecipua eorundem definita comprehenſam, et habebis topica catholica §. 132.

§. 135.

§. 135.

Particulares locos dabit quaeuis diſciplina ſatis complete cognita, ſi potiora momenta per eandem et in eius obiectis attendenda breuem in ſummam comprehenſa infigas altius memoriae, quorum ad ſeriem eo pertinentia propius themata poſſis ſucceſſiue praetentare diuitias eorum nonnihil exploraturus, tuasque dehinc rationes ſubducere. Huc faciet eruditio pulcra. §. 66. Themata ſingularia et ideae ſaltim notas tales attendendas habent potiſſimum, et praedicata, quibus diſciplinae cuiusdam maxime cognatae forulos excutere non ſine commodo poſſis, aut differentia talium idearum numerica magnam partem cognita loco locorum communium ſuccedet. Hac etiam deficiente nec ideam eiusmodi tibi thema ſume, ſine neceſſitate. §. 115.

§. 136.

Equidem, ex quo puerilibus exercitiis egreſſus ſum, ſi quid ad elegantiae potius rationes, quam logicorum exactitudinem, demonſtrationisque rigorem, §. 119, meditando ſum auſus componere, nunquam memini topica, ſiue malis vniuerſalia, §. 132, ſiue particularia quaedam, §. 135, ad nunc demum aliquam mihi comparandam exſequendorum copiam et vbertatem, vel deſiderare, vel adhibere, vel experiri adeo ſin-

gulariter vtilia. Si tamen de iisdem iudicium meum interponere liceat, diſtinguendum mihi et hic videtur inter palaria, copioſe cogitandi auſus exercitii potiſſimum cauſſas ſuſceptos, et ipſam pugnam, edenda, vel exhibenda ſaltim pluribus, ceu perfectum nonnihil et abſolutum opus ingenii iam in aliis mediocriter exercitati. S. III.

§. 137.

In exercitiis, qualia deſcripſi §. 136. ſine dubio lego ad bene multa themata intra horizontem aeſtheticum conſtituta, §. 119. reflexionem crebriorem et gnauiter continuatam, ſecundum quaecunque topica, vel maxime catholica, §. 132, quoniam exerceri quacunque ratione copioſe cogitandi facultatem, caetera ſi fuerint paria, praeſtat, quam vel omnino non acquiri maiorem, vel torpeſcere vix cultam aliquantulum et velut exareſcere, §. 48. Quo perfectiora erunt, quo magis commoda exercendi vſibus et memoriae, hoc quidem magis erunt in vniuerſalibus etiam alia topica ſuadenda prae aliis, §. 133, 134. neque tamen vel ipſam Lulli artem aliquoties ſequi diſſuaderem, ſi fiat non ſine naeuorum inſignium aliqua conſcientia, §. 133, 49.

§. 138.

Exercitia, de quibus §. 136, ſed illa iam correctiora et certiora, de quibus §. 58, mul-

to magis meditationes iam non amplius exercitii cauſſa potiſſimum inſtitutae, §. 136. ſibi recte dictum putant:

Non circa vilem patulumque moraberis orbem,

Quod non propoſito conducat et haereat apte,

ſi vel maxime venerit in mentem, reciſurus, §. 18. In his itaque perſonae memor ſibi impoſitae facile praeuidens ex catholicis topicis §. 132, quae quadrent rebus omnibus, vix ac ne vix quidem ſperari poſſe, niſi vniuerſaliſſima et maxime communia themati ſuo praedicata, longius altiusque petitas magisque, quam fas eſt, tritas ambages exhibitura, vel meditationi perfectionem tantum §. 15, vltra horizontem aeſtheticum conſtitutam, §. 121, conciliatura, minus curabit horum topicorum ſubſidio hylen corradere, parum aut nihil ad venuſte cogitandum profuturam. §. 132.

§. 139.

De topicis particularibus mitius ſentire veritas iubet, §. 132. Licet enim eorum ſectator etiam in peccatum, de quo §. 138. poſſit incidere, vel in affectatum cogitandi coactumque genus, §. 110. poſſunt tamen hi ſcopuli pulcre vitari copiam nihilominus bellam ex alicuius diſciplinae veluti votiua tabula cum ſuo themate comparata reportaturo. §. 135. In exemplis peregrinis nunc

non haerebo. Verſum mnemonicum §. 22. reor vtiliter topicorum aeſtheticorum, §. 131. vices ſubiturum apud eos, qui ſingularum, quas exhibet, vocum ſatis lautam ſibi notitiam, vel per hanc, quam meditor, theoriam, vel aliunde comparauerunt, ingenioque mediocriter felici, ſecundum S. II-V. thema quoddam, non primo ſtatim ex adſpectu reiiciendum, §. 120, 121. praeiudicialibus veluti quaeſtionibus, excutiendum ſibi ſumunt, an aptam eleganter cogitandi materiam ſit ipſis large liberaliterque ſuggeſturum. §. 118, 128.

§. 140.

Aliam addamus formulam topicorum aeſtheticorum, §. 131. Quo plures, quo perfectiores facultates animae inferiores, quo plura, quo maiora, quo magis cohaerentia, ſub intellectus et rationis imperio, poterunt conferre ad pulcre cogitandum thema datum, hoc erit illud pulcrae meditationi aptius, §. 22. M. §. 185. Hinc cui animus eſt, quem §. 128, 139. deſcripſimus, pſychologus vbi fuerit, quod multis ex rationibus arbitror apprime neceſſarium, percurrat ſuum thema praeiudicialiter, vt ita dicam, examinandum ad ſatis completum facultatum animae ſenſitiuarum aliquem catalogum, his circiter quaeſtionibus: An datum thema ſaepe ſenſi, an multa in eodem? an ſatis digna? an veriſimilia?

milia? an ea in luce, quam viuide ſatis ſiſtere poſſim? e. c. §. 139. an ſentire adhuc poſſum? an licet illud imaginari? an multa in eo? e. c. An noui multa eidem ſimilia, aequalia, congruentia, proportionata? Reliqua ſuggeret pſychologia, e. g. M. P. III. S. II-XVII. et vel ipſa eius ſynopſis aeſtheticorum, §. 131, ſicut ontologicorum ſynopſis catholicorum topicorum vices ſubitura, §. 134. ex ipſa tractatione facillime locupletandae, ſi placuerit huc vocare, quod videatur

non hos conceſſum munus ad vſus, §. 119, 123.

§. 141.

Si praeliminaribus eiusmodi, ſecundum artem quamcunque topicam, §. 130-140. inſtitutis collectionibus occupatum corripuerit ille mentis impetus ac incitatio, de quibus S. V. iam tibi ſatis ſuperque profuiſſe velitationes iudicans, reiice, quicquid eſt vbique locorum, §. 132, pendeant opera topicorum interrupta, tuque in euentum feſtinans et in medias res non ſecus, ac notas, raptus, aggredere totum, pone caput, informa partes principes futuri operis,

vocant quia *carbaſa venti,*
Totos pande ſinus,

ne, dum tuam pertexis telam topicam inglorius,

nec Zephyros audis ſpirare ſecundos,

 rem

rem maximam cunctando perdas, et occaſionem amittas, loco praeparatoriorum, egregie conficiendi partem operis ipſius grauiſſimam, §. 95. qua ſi gnauiter eſſes vſus opportunitate,

vtrumque Juppiter
Simul ſecundus incidiſſet in pedem. Cat.

* *

SECTIO XI.
ARGVMENTA LOCVPLETANTIA.

§. 142.

Jam definiui argumentum latius, et mentionem locupletantium argumentorum inieci, ſimul oſtendens figurarum ſententiae claſſes eaſdem commode, quas argumentorum aſſignari. § 26. Jam facile colligamus, quo maior argumenti vis ſit, hoc ipſum maius meliusque fore, ſi vero ad vbertatem alterius, e. g. thematis primarii, non ſolum, ſed ad eius pondus ſimul et grauitatem e. c. haud parum eleganter conferat, hoc maiorem ipſi vim et robur attribui debere. Erit itaque ſecundum hanc intenſionis ſcalam argumentum et figura pulcerrima, quae cognitionem et locupletiorem, et grauiorem et veriorem et clariorem et certiorem et ardentiorem alterius, e. g. thematis primarii, ſimul efficiant, §. 22.

§. 143.

§. 143.

Quanquam multiplex argumentorum et figurarum eſſe ſimul efficacia poteſt, poſſunt tamen ad vnam dictarum claſſium referri, vel a potiori ſua vi deſumta denominatione, vel ab ea, cuius finem nunc maxime attendimus. Hinc argumenta figuraeque mihi locupletantes iam ſunt, quarum vel vnica, quod minime probauerim, vel potiſſima, quod magis, vel nunc ſaltim attendenda vis eſt aliquid conferre ad abundantiam diuitiasque totius operis belle cogitandi, licet deinceps reliquis cogitationum gratiis §. 22. easdem non minus fauentes deprehenſuri ſimus, quod maxime probauerim. §. 142.

§. 144.

Topica quaecunque ſaltim ſignificatu primo §. 143. dabunt ingenio mediocriter inſtructo locupletantia argumenta. §. 130-140. Quae ſubindicaui §. 139, 140, primis tantum locis, locorumque diuiſionibus mere talia, reliquis autem, praeter copiam, aliam ſimul, vel omnino plures, gratias ſecundum eorum ordinem meditanti ſiſtent ob oculos. §. 143. Hinc, quem reliqua poſcunt ſucceſſiuum iudicii actum ex hyle ſiluaque confuſa ſeligentem, an et quo quid adhiberi poſſit fine, duo vltima topicorum genera ſtatim iungent ſimultaneum inuentionis, aut recordationis potius, actui. §. 139.

§. 145.

In figuris ſignificationis, e. g. dictionis, ipſis ſunt quaedam eo quidem ordinario relatae, §. 26 quarum tamen vis et elegantia, ſi quis iis, vti vir, vtatur, in ipſis ſe rebus et cogitationibus exſerat, ob quam in figuris ſententiae, rite locatae, locum mereantur. Exempla figurarum dictionis, vti vocantur, adducam, quoniam earum nomina notiora ſunt, et earum quidem aliquas, quas locupletantes dixeris. Pleonaſmus videtur otioſi quid expreſſiſſe, dictumque iam ſatis per vocabula ſocia, neque tamen figura eſt, ſed vitium, niſi, quod otioſum cenſebatur, acuto iudici ſaltim ad pleniorem rei ſignificatae cognitionem admodum negotioſum deprehendatur. §. 143.

§. 146.

Synonymia totalis non eſt figura, partialis eſt, ſi per differentias ſynonymo cuiuis adhaerentium conceptuum res ſignificata copioſius ſaltim ſiſtatur, ac per vnum ſynonymorum partialium fieri potuiſſet. Exergaſiae par eſt ratio in PHRASIBVS ſ. pluribus vocabulis iam inter ſe quidem conſtructis nonnihil, neque tamen punctum conſtituentibus. Syntheſis, aut ſyneſis potius, et *compoſitio*, dum vocabula iungit contra ſyntaxin, vt videtur, et hinc cogit, praeter expreſſe poſita, partialiter ſynonyma eorum, cogitare, quibus ſyntaxis faueat, ſi figura

eſt,

eſt, eſt ſynonymia, quae figura ſit, cryptica. Ipſa huc ellipſis, ſi lector auditorue lacunam deprehendat in vocabulis,

Quaeque latent, meliora putans,

multo plura ſuppleturus ipſe ſibi tradat, ac tribus verbis exprimi potuiſſent. §. 145.

§. 147.

Hypallage, ſane, figura non erit, niſi ſenſus verborum, in quibus lingua mentem praecurrere videbatur, cum illo, qui vel quaſi correctionibus additur, vel lectori auditorique quaſi corrigendus relinquitur, ſaltim rem plenius ſiſtat et rotundius, ac ſine affectata hypallage fieri potuiſſet, §. 145, 143. Homoeoteleuton, iugum poetis noſtratium aliquibus intolerabile, ſunt alii, qui multum ad vbertatem copiam et diuitias cogitationum conferre dicant, ita, vt parum abſit, quin inter topica referatur, §. 130. Periphraſis in aliis finibus eleganter aſſequendis hunc etiam finem habere poteſt laudabilis, vt, ſi praeuideas vno vocabulo vnum etiam tantum conceptum excitandum de re, tot de eadem conceptus partiales vnius excites loco, quot vni ſubſtituis voci per periphraſin vocabula, §. 145.

§. 148.

Figurarum, quae ſolent etiam haberi in figu-

figuris ſententiae; §. 145. vnam tantum exempli loco nominabo in locupletantibus, praeteritionem, qua ſi probe noueris vti, vel etiam eius crypſi, ſynathroiſmo, non id ſolum aſſequeris, vt multa poſſis, et tamen breuiter, dicere, §. 143. ſed ſimul vt ſpectator, animaduertens, quam lautam ſupellectilem, quaſi negligens, ſicco pede tranſeas, ſibi velut ipſe tacitus dicat, §. 117. (quod et ego de quacunque re vere pulcra, quam nobis natura conceſſit; dictum velim)

Materia tanta abundat copia;
Labori faber vt deſit, non fabro labor;
Phaedr.

* *

SECTIO XII.

VBERTAS INGENII.

§. 149.

Vberrima ſit, etiam aeſthetice, §. 115. res, quam thema forſan mihi ſumerem, non tamen in illam tantum oculos figo, ſed etiam ad me prudenter

Reſpicio, et, quae ſit me circum copia luſtro, Virg.

Si quid eleganter cogitare ferat animus, quaeritur etiam de vbertate ſubiectiua, §. 118. Si-

tut in opticis, in aeſtheticis etiam quilibet ſuum horizontem habet, et poteſt aliquid eſſe multorum in horizonte aeſthetico, quod tamen non eſt intra meum, ſed illum vel tranſcendit, vel infra eundem deprimitur, §. 119-121. vel ſaltim eſt extra eum. Sicut in geographicis horizon apparens, nunc latior eſt, nunc anguſtior, ita meus horizon aeſtheticus poteſt contrahi, poteſt dilatari. Sunt ingenia, quorum nonnunquam

Tres caeli ſpatium diſtat non amplius vlnas.

§. 150.

Eſt in primis venuſte cogitandi regulis, §. 149. *ſumere materiam* ſuis *aequam,*

Viribus, et verſare diu, quid ferre recuſent,
Quid valeant humeri.

Hinc ad requiſita pulcre cogitaturae perſonae non tantum S. II-VI. memorata pertinent, ſed et peculiariter, vt vires eius etiam ſufficiant, ad datam materiem, et data quidem occaſione, dato tempore et loco, copioſe e. c. §. 22. cogitandam.

§. 151.

Nunc ſpecialis etiam excutiendus aeſtheticorum certi datique generis character eſt, §. 27. ne perſonam induas, cui ſuſtinendae, neque natus, neque factus es, §. 150. I. an

genius

genius tibi caeteroquin ſatis bene nato etiam faueat ad datam certae ſpeciei materiam belle pingendam? e. g. S. II. §. 105.

Aude
Caeſaris inuicti res dicere, multa laborum
Praemia laturus. Cupidum, pater optime, vires
Deficiunt. Neque enim quiuis horrentia pilis
Agmina, nec fracta pereuntes cuſpide Gallos,
Aut labentis equo deſcribit vulnera Parthi.

Hor. Serm. l. 1. 10.

§. 152.

II. An exercitiis ad ſpeciale belle cogitandi genus, quo datum thema pertinet, et longa iam manu dudum praeparatus es, et adhuc praeſto habes per ea ſemel obtentam dexteritatem, quanta ſufficiet? S. III. Ad latinam poeſin minus aptos expertus ſum poetas, etiam natos, per academias prima demum artis in hac lingua carmen ſcribendi rudimenta poſituros. *Dicendo homines, vt dicant, efficere ſolent. Vere* autem *etiam illud dicitur*, ſi intermittatur exercitatio, *ſumto ſpatio ad cogitandum paratius atque accuratius dicendi, peruerſe dicere homines, peruerſe dicendo, facillime conſequi,* licet olim in dicendo non male verſatos. Cic. de Or. I. 150.

Saepe

Saepe ego longos
Cantando puerum memini me condere ſoles.
Nunc oblita mihi tot carmina. Vox quoque
Moerin
Jam fugit ipſa. Virg.

§. 153.

III. An iis pulcrae eruditionis partibus mediocriter inſtructus es, ad quam electum eligendumue tibi thema propius ſpectat, an artem calles ſpecialem, ad cuius regulas peculiare tuum opus exigendum eſt atque componendum? §. 67, 69. S. IV. Recte dicitur quilibet de iis, quae ignoret, turpiſſime dicere. Quod ſi verum non eſt, *quod Socrates dicere ſolebat, omnes in eo, quod ſcirent, ſatis eſſe eloquentes, illud eſt*, profecto, *verius, neminem in eo diſertum eſſe poſſe, quod neſciat.* Cic. de Or. I. 63. *Quid eſt enim tam furioſum, quam verborum vel optimorum atque ornatiſſimorum ſonitus inanis, nulla ſubiecta ſententia, nec ſcientia?* l. c. 51.

§. 154.

Doctrina ſi vim promouet inſitam,
Rectique cultus pectora roborant, §. 153.
non inſcitum cogitandi genus dominae naturae §. 151. *diligentiaeque,* §. 152. *qua vna virtute omnes virtutes reliquae continentur.* Cic. de Or. II. 150. maculam affricat §. 107. inerſue cogitandi genus easdem

Non ignoratae premit artis crimine turpi,
§. 108.
Non quiuis videt immodulata poëmata iudex.
Idcircone vager? ſcribamue licenter? an omnes
Viſuros peccata putem mea? Tutus et intra
Spem veniae cautus, vitaui denique culpam
Non laudem merui,

§. 155.

IV. An nunc *humana* ea *parte locatus es in re,* vt omnino poſſis exſpectare mentis impetum incitationemque, ſine qua nihil egregii, an eam definite inflammationem animi ſentis, aut ſperare conceditur, qualem et quantam, et intenſiue, et extenſiue, et protenſiue, datum tuum ſumendumue thema popoſcerit? S. V.

Judicis officium eſt, vt res, ita tempora rerum
Quaerere. Quaeſito tempore tutus eris.
Carmina ſeceſſum ſcribentis et otia poſcunt,
§. 84.
Me mare, me venti, me fera iactat hiems.
Ou. triſt. l. 1.
Arma graui numero violentaque bella parabam,
Edere, materia conueniente modis.
Par erat inferior verſus. Riſiſſe Cupido, §. 87.

Dici-

Dicitur, atque unum ſurripuiſſe pedem.
Ou. Am. l. 1.

Phoebus volentem praelia me loqui,
Victas et vrbes, increpuit lyra, §. 82.
Ne parua Tyrrhenum per aequor.
Vela darem. Hor. od. IV. 15.

§. 156.

V. An ſatis tibi nunc erit otii ſpatiique non ad pertexendam ſolum telam, quam magno forſan cum impetu mentis exordiaris, ne cadat illud in te:

Amphora coepit
Inſtitui, currente rota, cur vrceus exit? Hor.

ſed etiam ad limam adeo commendabilem? S. VI. Quod tamen in ſolos foetus ingenii dictum velim, quos aliquis exponere publicae luci cogitat, neque tamen, vt extemporalia. §. 96. quia

Tunc *operae celeris nimium, curaque carentis.*

iure reus agi poteris, ſicut ab Horatio Lucilius,

Garrulus atque piger ſcribendi ferre laborem,
Scribendi recte, nam vt multum, nil moror.
e. c. Hor. Serm. l. 4, 12.

§. 157.

Generatim §. 152-156. ideo tantum expoſitae ſunt, vt videas, quae tibi praecipue

cogitanda ſint. §. 151. 118. non autem, vt inde *cauſſis deſidiae indulgeas*, et iam hunc, iam alium, defectum prae te ferens ſemper habeas, *propter quod* tibi, nihil audenti omnino, *ignoſcas*. Quint. X. 3. Infra horizontem aeſtheticum, vel omnem, §. 120, vel tuum poſita tibi themata legens, male fluctus moueres in ſimpulo, §. 150. Supra horizontem aeſtheticum, vel omnem, §. 121. vel tuum poſita ſectatus, male fieres imitator Icari, §. 150. qui

ceratis ope Daedalea
Nititur pennis vitreo daturus
Nomina ponto.

Vtramque maculam ita caue, vt nec *ſtudiis tua infinita cunctatione fraudes*, *quae*, *quum modum excedit*, *verendum eſt*, *ne inertiae et deſidiae vel etiam timiditatis nomen accipiat*. Plin. II. ep. 10.

* *

SECTIO XIII.

ABSOLVTA BREVITAS.

§. 158.

Si diuitiae et rerum S. VIIII. et perſonae S. XII. affluant, ne iam tibi plaudas, vt apud Terentium Pamphilus ſibi:

Quis

Quis me eſt fortunatior venuſtatisque adeo plenior?

De magnis aceruis eiusmodi, copioſaque ſilua cogitandorum 1) ea, tot ac tanta tollenda ſunt in vſus tuos, ex quibus completi quid pro fine, quem tibi propoſuiſti, componi poſſit ac effici. Completionem non poſtulo, quam in definitionibus logicis, ac problematibus philoſophicomathematicis, requirat, ſed eam, in qua nihil turpiter deſit, nihil ad finem inſufficientiae fiat phaenomenon, nihil eo pertinentium, niſi forte per ſolam intellectus vim, deſideretur. §. 16. Id conſequutum COGITANDI GENVS, PLENVM ATQVE PERFECTVM erit. Omne quidem bene plenum cogitandi genus cumulatum etiam erit atque copioſum, referta tamen atque cumulata poteſt eſſe cogitatio de re quapiam, neque plena neque perfecta, quod vltimum eſt vbertatis aeſtheticae, §. 115.

§. 159.

Sit vaſta, ſit diffuſa COGITATIO, niſi ſimul omnibus numeris abſoluta videatur ac integra, ſi quid aeſtheticorum aequum iudicem deſiderare patiatur et rerum ſuarum, ſi quid omittat, ſalua pulcritudine quod deeſſe non poteſt, MANCA quodammodo, ac inchoata potius, quam perfecta cenſeatur. Huc HIVLCA AC ABRVPTA COGITANDI

RATIO; ſcatens ſaltibus aeſthetice illegitimis. §. 158. Quint. IV. 2.

§. 160.

2) Ea omnia, quae ſaluo pulcritudinis gradu prorſus abeſſe poſſunt, relinquenda, vel etiam arrepta primum obuia reiicienda denuo ſunt, quia heic ſuperflua diſtrahentia nocent, M. §. 638. Haec eſt BREVITAS laudabilis ABSOLVTA. Nec enim ſolum

Breue ſit, quod turpiter audes, Iuu.

ſed etiam, ſi quid ſuauiter. Neque tamen haec breuitas rationem habet ad tempus breuibus huiusmodi cogitationibus vere pulcris imbibendis inſumendum,

Saepe fuit breuior, quam mea verba, dies. Ou.

Quis autem laudabilem Ouidio breuitatem omnino denegauerit? Habebit ea potius rationem ad multitudinem paucitatemque cogitandorum de dato themate data ratione, plene tamen atque perfecte, §. 158. Superuacuis forte nonnunquam perditur

breue, at irreparabile tempus.

Bene locatae vero in breuitatem hanc laudabilem exhibentibus

Saepe citae viſae longis ſermonibus horae.

§. 161.

Breuis narrationis plena deſcriptio apud Ciceronem, de Inu. I. 28. definitionem §. 160. illuſtrabit. Cogitatio abſolute laudabiliterque

literque *breuis erit*, *ſi*, *vnde neceſſe eſt*, *inde initium ſumetur*, *et non ab vltimo repetetur*, *et ſi*, *cuius rei ſatis erit ſummam dixiſſe*, *eius partes non dicentur*. *Nam ſaepe ſatis eſt*, *quod factum ſit*, *dicere*, *non*, *vt enarres*, *quomodo ſit factum*, *et ſi non longius*, *quam quod ſcitu opus eſt*, *in narrando* (meditando) *procedatur*, *et*, *ſi nullam in rem aliam tranſibitur*, *et*; *ſi ita dicatur*, *vt non nunquam ex eo*, *quod dictum ſit*, *id*, *quod dictum non ſit*, *intelligatur*, *et*, *ſi non modo id*, *quod obeſt*, *verum etiam id*, *quod nec obeſt*, *nec adiuuat*, *praeteribitur*, *et*, *ſi ſemel vnumquodque dicetur*, *et*, *ſi non ab eo*, *in quo proxime deſitum erit*, *deinceps incipietur*. cf. Quint. IV. 2.

§. 162.

Non enim *in narratione* ſolum, ſed vbique belle cogitaturo *vtique praecipue media haec tenenda eſt via*, *quantum opus eſt*, §. 158, *quantum ſat eſt*, §. 160. *Fallit voluptas*, *et quae delectant*, *minus longa videntur*. *Vt amoenum ac molle iter*, *etiamſi eſt ſpatii amplioris*, *minus tamen fatigat*, *quam durum aridumque compendium*. Quint. IIII. 2. Iuuat l. II. Aen. Virg. 800. circiter verſibus

breuiter Troiae ſupremum audire laborem.

V. II.

§. 163.

Hinc et pulcre cogitaturis optandum cogitandi genus, quod diceremus philoſophi

adaequatum et finem exaſſe conſequens, M. §. 882. cui nihil inſit incompleti §. 159. nihil abundantis §. 160. quantum id aſſequi, hoc vitare poſſit analogon rationis §. 15, 16. Aliter eueniet,

1) *Plenior vt ſi quos delectet copia iuſto,*
Cum ripa ſimul auulſos ferat Aufidus acer.
Hor.

quorum cuiuis, quando
Apparent rari nantes in gurgite vaſto,
acclames illud:
Nihilo ſapientior, ex quo
Plenior es,
alicuius autem ſepulcro titulum inſcribas:
Breuior duxi ſecurius aeuum.
Ipſa nocet moles. Claud.

2) Aut vt in vitia §. 121, 122, 159. notata incurras, vel *inornata* vt *breuitas fiat indocta*, §. 108. Quint. IV. 2.

§. 164.

Breuitas abſoluta §. 160, poſcit, vt cuiuis pulcrae meditationis parti tantum modo venuſtatis detur, quantum pulcritudo totius admittit, §. 19. PARSIMONIAM ET SOBRIETATEM AESTHETICAM. E. §. 289, 260. *Parſimonia eſt ſcientia vitandi ſumtus ſuperuacuos, aut ars re familiari* (copia diuitiisque, de quibus S. VIII-XII.) *moderate vtendi. Parciſſimum tamen hominem vocamus puſilli animi atque contracti*, §. 120, 149. *quum infinitum interſit inter modum* (quem parcus ſeruat),

ſeruat), *et anguſtias*, §. 23. M. §. 551. Sen. de Ben. II. 34. Siue malis eſſe *parciſſimus elegantium*, vti *Craſſus*, ſiue *parcorum elegantiſſimus*, vti *Scaeuola:* Cic. de claris or. 148. ſatisfacies erudito palato, quoties in pleno cogitandi genere et perfecto, §. 158. exhibebis ipſi

Parca, quod ſatis eſt, manu. §. 160, 162.

§. 165.

Vti breuitas abſoluta generatim id, quod philoſophi nunc dicimus nimis prolixum cogitandi genus cauebit, §. 160: ſic elegantiarum parſimonia praecipue,

ne grauidis procumbat culmus ariſtis, §. 164.

Luxuriem ſegetum tenera depaſcet in herba, §. 158.

Nam ſi luxuria foliorum exuberat vmbra,
Nequicquam pingues paleae teret area culmos.

Virg. Georg. I. 191. LVXVRIANS COGITANDI GENVS ſ. καλλωπισμος eſt, vel per omne meditationis filum plus venuſtatum et figurarum, §. 26. ad ſingulas paene particulas conſtipans, ac fert pudica totius pulcritudo, vel nonnunquam ſaltim aliquam partem comtius effingens et alteram, ac pulcra totius admittit concinnitas. De prima venuſte cogitaturi luxurie, cuius *omnia dicta factaque quaſi ſeſamo et papauere*

 ſpar-

ſparguntur, Petr. valeat illud ſapientis:

πλεον ημισυ παντος,

de vtraque:

Perſicos odi, puer, apparatus.

§. 166.

Breuitatem omne pulcre cogitandi genus decentem, §. 160, plenam illam et refertam, §. 158, non mancam, non hiulcam, §. 159. parcam tamen ac ſobriam, §. 164, non luxuriantem aut maculoſam, §. 165. vno nomine ROTVNDAM BREVITATEM dicere liceat. Ergo ſiluae tuae, quanta quanta ſit, S. VIII. XII. lacunas exple ac hiatus §. 158, 159. ſimul tamen

Luxuriantia compeſcens, §. 165.

et ad breuitatis laudabilis parſimoniaeque regulas omnia concinne rotundans, §. 160-164. non aeſtheticam, §. 115, ſed

Faſtidioſam, deſere copiam.

* *

SECTIO XIIII.

BREVITAS RELATIVA.

§. 167.

Sicut vbertas aeſthetica vel abſoluta fuit, vel relatiua, §. 116. ita diſtinguenda etiam eſt ab abſoluta breuitate laudabili ac rotun-

da,

da, de qua S. XIII. RELATIVA BREVITAS, maior iſte gradus abſolutae, §. 160, qui quibusdam forte cogitandis eleganter neceſſarius et peculiaris eſt. Haec breuitas habet etiam aliquam rationem ad tempus cogitationibus hoc ſignificatu breuibus imbibendis inſumendum. §. 160. Neque de meditatione breuitatem relatiuam poſcente dici poteſt, quod Plinius de Ciceronis orationibus habet, *optimam eſſe*, *quae maxima*, quod minus accurate addit; *bonus liber melior eſt quisque*, *quo maior*. l. ep. 20. quae tota controuerſiam aeſtheticam continet, huc pertinentem, et in aliis diſtinctione breuitatis abſolutae relatiuaeque tollendam, vincente Plinio.

§. 168.

Multae enim lites inde ortae ſunt, in definiendis pulcre cogitandorum generibus breuitatem relatiuam poſcentibus, §. 167. quando aliquibus in tali genere 1) abſoluta breuitas, non ſatis a relatiua diſtincta, recte iudicabatur apprime neceſſaria, §. 160, 166, 2) occurrebant caſus ſpeciales bene multi ſub tali genere contenti poſcentes ſimul breuitatem vtique relatiuam, 3) gratior apud pleroſque breuitas etiam relatiua deprehendebatur vniuerſim. Tunc enim aliis, 1) non diſtinctius, ac priores, breuitatem abſolutam a relatiua diſcernentibus tali thematum generi non tribuenda videbatur vniuerſim breuitas,

tas, quia 2) ſub eiusmodi genere continebantur caſus, ubi *praeuaricatio ſit*, *curſim ac breuiter* (relatiue) *attingere*, *quae ſint inculcanda*, *infigenda*, *repetenda*, 3) *breuitas* (relatiua) in tali thematum genere ſemper et promiſcue non *placeat*, niſi *inertibus*, *quorum delicias deſidiamque*, *quaſi iudicium*, *reſpicere*, *ridiculum ſit*. *Nam ſi hos in conſilio habeas*, *non ſolum ſatius eſſe* (relatiue) *breuiter dicere*, *ſed omnino non dicere*.

§. 169.

Quoniam heic nondum methodus naturalis, quam mathematicam dicunt, principia ſufficientia decidendarum eiusmodi controuerſiarum, §. 168. anteponere tractationi praeſenti permiſit, aliquas tantum exempli loco videamus. *I. An in cauſſis agendis nihil aeque, ac breuitas placet?* Haec eſt Pliniana l. c. quaeſtio, cui noſtris temporibus adiungamus ſimilem quaeſtionem de ſacris ex ſuggeſtu habendis orationibus. R. Abſoluta breuitas, §. 160, ſed rotunda, §. 166. eſt vna ex primis vtrarumque dotibus, neque tamen primaria, poſcens in aliquibus relatiuam etiam per omnia, in aliis, qua quasdam partes, §. 167. In omnibus autem non poteſt, multo minus in ſingulis omnium partibus poteſt haec relatiua ferri, tantum abeſt, vt laudari, tantum abeſt, vt tanquam iucundiſſima, poſ-

ſit aeſtimari a ſeuero, licet non moroſo, iudice. §. 168.

§. 170.

II.) An narrationem oportet eſſe breuem? Iam *Ariſtoteles ab Iſocrate diſſenſit praeceptum breuitatis irridens, tanquam neceſſe ſit, longam aut breuem eſſe expoſitionem; ne liceat ire per medium. Theodori quoque ſcholae negant, quia nec breuiter vtique, nec dilucide ſemper ſit vtile exponere.* Quint. IIII. 2. Cicero facit cum Iſocrate,

et adhuc ſub iudice lis eſt.

Id certum eſt abſolutam breuitatem in narrationibus bene multis maiorem breuitatem relatiuam poſtulare, ac in aliis aliquibus orationis partibus, §. 160, 167. Relatiuae enim breuitatis denuo dantur gradus, §. 167. Recte Quintilianus l. c. breuitatem narrationis oratori ſuadens, tamen: *Vitanda eſt,* inquit, *illa Salluſtiana breuitas, quanquam in ipſo virtutis obtinet locum, et abruptum ſermonis genus,* §. 159. *quod otioſum fortaſſe lectorem minus fallat, audientem tranſuolat, nec dum repetatur, exſpectat.* e. c.

§. 171.

Occaſione breuis narrationis Cicero lepidum et ſatis vſitatum perſtringit errorem, quando: *Multos,* ait, *imitatio decipit breuitatis,* (relatiuae) *vt, dum ſe breues putent eſſe, longiſ-*

longiſſimi ſint, quia dent operam, vt res multas breuiter dicant, non; vt omnino paucas res dicant, et non plures, quam neceſſe ſit. de Inu. I. 28. Exemplum ibi profert, quale eſt et in Quint. l. c. Meo concipiendi modo dicerem ſtudium relatiuae breuitatis cum neglectu abſolutae, LONGISSIMAM QVASI BREVITATEM, non ſolas orationes deturpantem. (longiſſimum quaſi laconismum.)

§. 172.

Vidiſſe tamen et Ciceronem verum in ſententia breuitatém relatiuam in narrando non omnino probantium, docet l. de Or. III. 202. vbi ſuadet aliquando adhibere *commorationem vna in re per multum mouentem et illuſtrem explanationem, rerumque, quaſi gerantur, ſub adſpectum paene ſubiectionem, quae et in exponenda re,* §. 170. *plurimum valeat, et ad illuſtrandum id, quod exponitur, et ad amplificandum, vt iis, qui audiunt illud, quod augebimus, quantum efficere oratio poterit, tantum eſſe videatur,* §. 116. aliquando autem *praeciſionem* (breuitatem relatiuam) *et plus ad intelligendum, quam dixeris, ſignificationem, et diſtincte conciſam breuitatem et extenuationem,* e. c. vtramque referens ad figuras ſententiae, §. 26.

§. 173.

Neque moror graeculorum quorundam diſtin-

diſtinctionem inter *circumciſam expoſitionem*, i. e. *συντομον*, *et brevem*, quando *illa ſuperuacuis carens*, i. e. vere et abſolute breuis §. 160. haec definitur, vt *quae poſſit aliquid ex neceſſariis deſiderare*, quoniam haec, niſi de verbis litigare iuuerit, vitium eſt. §. 158. 159. nomine breuitatis, quae virtus eſt, §. 160, 167. prorſus indigna. Quint. l. c. Alias diſtinctionem inter conciſum diſtincte ratiocinandi genus et *συντομον* ex vna, ac breuitatem aeſtheticorum rotundam, §. 166, relatiuam etiam, §. 167. ex altera parte lubens concedo. §. 121, 122.

§. 174.

III. Maior iam conſenſus criticorum eſt breuitatem relatiuam requiri in ſententiis.

Quicquid praecipies, eſto breuis, vt cito dicta
Percipiant animi dociles teneantque fideles;
Omne ſuperuacuum pleno de pectore manat.
Hor. A. P. 335.

Eſt breuitate opus, vt currat ſententia, neu ſe
Impediat verbis laſſas onerantibus aures.
Serm. I. 10.

Breuitas non modo ſenatoris, ſed etiam oratoris magna laus eſt in ſententia. Cic. de leg. III. 40. *Amatores* quidem *multis iam ante* Ciceronem *ſaeculis et Philiſto Syracuſio defuerunt, et ipſi Thucididi, quia eorum conciſis ſententiis*, §. 121, 122.

122. *interdum etiam non ſatis apertis tum breuitate, tum nimio acumine officit Theopompus.* Cic. de claris or. 66. Neque tamen paucos amatores Thucididi, ipſique Tacito, conciliauit grata poſteritas et fatum eorum ſcripta ſeruans, dum alia

Defert in vicum vendentem thus et odores,
Et piper, et quicquid chartis amicitur ineptis.

Interim Ciceronis obſeruatio docebit vltima modum eſſe breuitati relatiuae etiam in ſententiis, §. 170.

§. 175.

IV. *Acutior eſt atque velocior in vrbanitate breuitas.* Quint. VI. 4. vbi quidem in ſequentibus Marſi definitionem vrbanitatis adducens: *Vrbanitas eſt virtus quaedam in breve dictum coacta maxime idonea ad reſiſtendum, vel laceſſendum, pro vt quaeque res, ac perſona deſiderat,* addit: *Cui breuitatis exceptionem detraxeris, omnes orationis virtutes complexa ſit. Cur autem breuem eſſe voluerit Marſus, neſcio. - - - Nec tamen iudicium Marſi hominis eruditiſſimi ſubtraham.* Confirmat Marſi iudicium, Horatius ſimulque rationem videtur ſubinnuere, quando poſcit ſermonem

Interdum vrbani parcentis viribus, atque
Extenuantis eas conſulto. §. 164, 172.

Hor. Serm. I. 10.

§. 176.

Breuiter: Para opes, S. VIII. vnde poſſunt exſpectari, S. VIIII. vnde ſumſeris, parum curaverim, S. X. para tu modo, S. XI. ſodes, S. XII. paratas exhibe rotunda breuitate, S. XIII. meditatioque tua poſthinc commemorandarum venuſtatum, §. 22, non immemor,

Conueniet voto longa, §. 116. *breuisque,* S. XIIII. *meo.* Ou.

SECTIO XV.

MAGNITVDO AESTHETICA.

§. 177.

Secunda cura ſit in rebus venuſte cogitandis §. 115. MAGNITVDO, M. §. 515. ſed AESTHETICA, quo nomine 1) pondus obiectorum §. 18. et grauitatem, M. §. 166. 2) proportionatarum obiectis cogitationum, 3) cum foecunditate vtrorumque, M. §. 166. complectamur. §. 22. *Illud vere magnum, quod ſubinde cogitandum conſiderandumque nobis occurrit,* (ȣ πολλη η αναθεωρησις) *quod vix, ac ne vix quidem, animo excidere poteſt, ſed conſtanti, firma, et indelebili memoria retinetur.* Longinus. S. VI.

§. 178.

Ingenium cui ſit, cui mens diuinior, atque os Magna §. 177. *ſonaturum, des nominis huius honorem,*

vt poeta dicatur, et muſicus, ſi magna canat, et pictor, ſi magna pingat e. c. *Voluminibus ipſis auctoritatem aliquam et pulcritudinem adiicit magnitudo.* Plin. ep. I. 20. Magnitudinem autem aeſteticam primo diuidamus denuo, ſicut vbertatem, §. 116. in ABSOLVTAM omni pulcre cogitando neceſſariam, §. 177. et RELATIVAM ac comparatiuam, illum abſolutae gradum, qui quibusdam pulcre cogitandis peculiariter et ſpeciatim requiritur. Vtramque nouerit, et probe diſtinguat,

Artis ſeuerae ſi quis ardet *effectus,*
Mentemque magnis applicat, ſimul ac *morem*
Frugalitatis §. 164. *lege callet exacta.* Petr.

§. 179.

Quemadmodum vere pulcre cogitantes, quando non latitudinem ſectantur comparatiuam, §. 116. et multo minus in circumductum et diffuſum et abundans luxuriando cogitandi genus incidere laborant, §. 165. inopiae, §. 120. ſe ipſos reos agunt extenuatione, §. 175. nonnunquam forſan ironica: ita iidem, iisdem forſan ex cauſſis, ſublimia non cogitantes, et multo minus amantes tumeſcere,

re, ſe dicunt animi puſilli, neque tamen auditores ſibi volunt credulos. Ita Horatius:

Dii bene fecerunt, inopis me quodque puſilli
Finxerunt animi, raro ac perpauca loquentis.
At tu concluſas hircinis follibus auras. e. c.

Ita Martialis: IX. 50.

Ingenium mihi, Gaure, probas ſic eſſe puſillum, §. 177.
Carmina quod faciam, quae breuitate placent, S. XIIII.
Confiteor. Sed tu, bis denis grandia libris
Qui ſcribis Priami praelia, magnus homo es.

§. 180.

Magnitudo aeſthetica relatiua et comparatiua multos quidem gradus habet, §. 178. nunc tamen eam, vti decet aeſtheticum, §. 15, 16. in tres tantum vſitatos grammaticis gradus diuidamus, vt quaedam magna ſint, abſolute ſcilicet, §. 178, 177. in poſitiuo, quaedam in comparatiuo, quaedam in ſuperlatiuo. Prima ſint *humiles myricae*, ſecunda *arbuſta*, *tertia ſiluae*.

Non omnes arbuſta iuuant, humilesque myricae,
Si canimus ſiluas, ſiluae ſint conſule dignae,
Virg.

 §. 181.

§. 181.

MAGNITVDO AESTHETICA, §. 177. et abſoluta, §. 178. et relatiua, §. 180. porro eſt vel NATVRALIS, cum libertate propius non connexis conueniens, vel MORALIS, obiectis cogitationibusque tribuenda, quatenus propius cum libertate connectuntur. Naturalis eſt e. g. Virg. Aen. V. 421. quando

Entellus duplicem ex humeris reiecit amictum
Et magnos membrorum artus, magna oſſa lacertosque
Exuit, atque ingens media conſiſtit arena. e. c.

Vbertim S. VIII. cogitentur intra horizontem aeſtheticum conſtituta themata, S. VIIII. locis S. X. et argumentis locupletantibus, S. XI. ſi noueris vti, S. XII. habebunt eadem ſimul magnitudinem, abſolutam certe, naturalem, §. 177. Hinc ad hanc parum opus eſt nouis regulis.

§. 182.

Magnitudinem aeſtheticam moralem, i. e. per libertatem legibus moralibus conformiter determinatam quae poſſibilis eſt, §. 181. deprehendo 1) in obiectis eorumque variis et conſectariis, ſi citra detrimentum virtutis cogitari poſſunt pluribus, et caeteroquin eleganter, 2) in iisdem, ſi dictis modis cogitari poſſunt ſerius aut citius ad virtutem tandem conſentientia, 3) in cogitationibus, ſi pro-

proportionari exaequarique ſuis obiectis et materiis ita poſſunt, ne quid detrimenti, 4) vt tandem certe nonnihil emolumenti capiat res virtutis bonorumque morum ſaluberrima, pulcerrima. §. 177. Liceat hanc moralem magnitudinem aeſtheticam breuius DIGNITATEM AESTHETICAM dicere, et iam poſt §. 115. videre,

2) *Quid deceat, quid non, quo virtus, quo ferat error.* §. 22.

§. 183.

Nolim hanc cogitationum venuſtatem, veluti per μεταβασιν εις αλλο γενος, et quaſi falx in alienam meſſem immitteretur, nunc deriuari tantum ex ſeuerioribus vitae beatae ſuperioribusque legibus, aut omnino ex genuini Chriſtianismi ſanctiſſimis oraculis. Malim eam heic conſiderari, velut conditionem, ſine qua non, operis ingeniorum vere pulcri, qua deficiente prorſus, non ſpiritui ſolum, non rationi ſolum, §. 15. ſed ipſi rationis analogo per magnitudinem pectoris connatam, §. 45. vſu, §. 50. diſciplinaque, §. 63. confirmatam ſuffulto pelluceat quaedam deformitas elegantia quaedam alia tamen deturpans, quoniam iis immorari non licet ſine morum iactura, per exceptionem, ſane, non elegantem. §. 25. vel ex eius arbitrio, qui mores ex ſolo ſapore, neque tamen publico meretricioque, metiretur, §. 35.

§. 184.

Iam hinc enim conſtabit, turpiſſimas licet poenas aliter ſentientibus minantem, falli tamen Catullum, et turpiter falli, quando c. 16.

Caſtum, ait, *eſſe decet pium poetam*
Ipſum, verſiculos nihil neceſſe eſt.
Qui tum denique habent ſalem et leporem,
Si ſunt molliculi et parum pudici,
Et, quod pruriat, excitare poſſint.

Quanquam non verius Martialis l. I. 35.

Lex haec carminibus data eſt iocoſis:
Non poſſunt, niſi pruriant, placere,

dignum ille tamen patella reperit operculum ita turpem ſuam legem, vti decet, probans:

quis ſtolatum
Permiſit meretricibus pudorem? §. 165.

Rectius vtique Perſius ſat. 1. niſi peccat in forma:

Hic neque more probo videas, neque voce ſerena, §. 183.
Ingentes trepidare Titos, quum carmina lumbum
Intrant, ac tremulo ſcalpuntur vbi intima verſu.

§. 185.

DIGNITAS AESTHETICA, §. 182. pars

et ſpecies magnitudinis aeſtheticae, ſicut haec, §. 177. 178. vel ABSOLVTA erit, omni pulcre cogitando neceſſaria, de qua iureconſultos romanos imitati, quicquid cogitare fuſius contra bonos mores eſſet, illi nos ne cogitando quidem immorari poſſe cenſeamus, §. 183, 184. vel RELATIVA, quae quibusdam pulcre cogitandis peculiaris requiritur, non eodem in gradu in omnibus, §. 178. De hac loquitur Cornelius, quando *non dubitat fore plerosque, qui* ſuum *genus ſcribendi leue, et non ſatis dignum ſummorum virorum perſonis iudicent*, et Cicero de Fin. l. 1. *ſuſpicatus aliquos futuros, qui hoc genus ſcribendi (quae philoſophi graeco ſermone tractarunt, latinis litteris mandans,) etſi ſit elegans, perſonae tamen et dignitatis eſſe negent.*

§. 186.

De eadem relatiua §. 185. tantum intelligendus eſt Cicero, quando Off. l. I. 130. *pulcritudinis duo genera* conſtituit, *quorum in altero venuſtas ſit, in altero dignitas, venuſtatem muliebrem ducens, dignitatem virilem.* Nam et ipſe poſcit in oratoris perfecti *vultu*, ne *dignitatem* ſolum ſed etiam *venuſtatem afferat*, Or. 60. et *dignitati*, Fam. X. ep. 6. ſane non venuſtatem, ſed *deformitatem* opponit. Eſt et matronis ſua dignitas et praeciſius, vti ICtum decet, §. 15. Vlp. de ſenator: *Maior dignitas eſt in ſexu virili.* Interim pace Ciceronis et auctoritate,

 lice-

licebit omnia, quibus omnino deeſt dignitas, etiam abſoluta, deformia dicere, §. 185, 177. et in vera, maſcula praeſertim pulcritudine, e. g. actionis, ad venuſtatem in primis dignitatem poſcere, de Or. l. I. 142. et ſtatuere *deformari* rem perſonamque *detrahendo ſpoliandoque dignitatem*. Or. pro Caelio 3.

§. 187.

Neque diffiteor hoc confidentius me germanum dignitatem in primis pulcre cogitandorum venuſtatibus legere, §. 186. germanis potiſſimum ſcribentem; quoniam expertus noui, in aliis, in quibus gens germanorum romanis eſt apprime ſimilis, hanc etiam laudem vtrique populo communem eſſe, de qua Cic. pro Mur. 23. *Omnes artes, quae nobis populi romani* (nationis germanicae) *ſtudia conciliant, et admirabilem dignitatem et pergratam vtilitatem debent habere.* Vel abſolutam dignitatem vniuerſim et ſtrenue commendanti arti noſtrae aeſtheticae, relatiuam etiam clarius ob oculos ponenti, forte non ſua ſolum conſtabit abſoluta dignitas, ſed et relatiua quaedam tribuetur a grauibus, neque tamen tetricis, inter ciues iudicibus. §. 185.

§. 188.

Erunt interim, niſi fallor, et in germanis ciuibus, qui §. 182. n. 1. et 3. ſatis liberaliter concedant, tamen n. 2. et 4. poſtulari iudicent aliquid,

aliquid, quod vbique requirere, quando pulcre cogitatur, videatur iuſto venuſtoque rigidius. Verum his excuſabor facilius, quando 1) expreſſe et explicite paraenetica didicerint curatius diſtinguere ab iis, quae tacite et implicite et longa veluti manu, admodum mediate vel ad minorum morum praecepta non omnino nihil conferant, 2) vitam pulcrae cognitionis dotem primariam, §. 22. penitius inſpexerint, quam variis illa ſe modis ac gradibus belle ſoleat exſerere. Nunc §. 169. ita me defendam; vt negem mihi vitio verti poſſe, ſi vel eadem, vel omnino minora popoſcerim, reſpectu diſciplinae morum aut probitatis, ac ille, qui ſe ipſe dicit,

Epicuri de grege porcum,

Horatius de poetis generatim iterum aſſerit iterumque, e.g.

Et prodeſſe volunt et delectare poëtae
Et ſimul et iucunda et idonea dicere vitae.
Omne tulit punctum, qui miſcuit vtile dulci
Lectorem delectando pariterque monendo.

§. 189.

MAGNITVDO tandem AESTHETICA §. 177. hinc et DIGNITAS §. 182. tam ABSOLVTAE, quam RELATIVAE, §. 178, 185. erunt vel OBIECTIVAE (rerum, materiae,) quatenus in obiectis et cogitandis ipſis eſt praecipua ratio, cur per pulcrum inge-

nium et pectus, S. II. proportionata in magnitudine ac dignitate poſſint pingi, vel SVBIECTIVAE, (perſonae) poſſibilitates phyſicae potentiaeque certi hominis, etiam ſecundum quid et hypothetice tales, cum appetitionibus et decreto datam materiem, qua pote, qua fas eſt, in magnitudine et dignitate venuſte ſiſtendi ob oculos. Has poſteriores dicamus MAGNANIMITATEM ET GRAVITATEM AESTHETICAM. E. §. 489.

§. 190.

Sunt res, et materiae, quarum adſpectu primo deſcribendarum cum aliqua pulcritudine ſtatim exprimatur nobis, quod olim Virgilio:

Maior rerum mihi naſcitur ordo,
Maius opus moueo. VII. 44. Aen.

Tunc felix ille, qui iuſtus aeſtimator ſui vere tamen de themate tali a ſe pulcre exſequendo, poſſit praedicere, quod idem de ſaeculis aureis ſe viuo redituris:

Non me carminibus vincet nec Thracius Orpheus,
Nec Linus, huic mater quamuis, atque huic pater adſit,
Orphei Calliopea, Lino formoſus Apollo.
Pan deus Arcadia mecum ſi iudice certet,
Pan etiam Arcadia dicet ſe iudice victum.

§. 189.

SECTIO

SECTIO XVI.

MAGNITVDO MATERIAE ABSOLVTA.

§. 191.

Magnitudo materiae aeſthetica abſoluta, §. 189. poſcit, ne cogitanda ac themata ſumantur pulcre meditaturo obiecta ac materiae, quibus intra horizontem hominum aeſtheticum conſtitutis, §. 119, 127. omnino deeſt magnitudo, §. 177, NVGAE VERE TALES (res infimae et nugatoriae, quisquiliae, ineptiae) *Poetam non audio in nugis*, Cic. Par. 3. Vnde ſat. V. 19. Perſius optime:

Non equidem hoc ſtudeo bullatis vt mihi nugis
Pagina turgeſcat, dare pondus idonea fumq.
Excutienda damus praecordia, §. 182.

§. 192.

Si quis rixatur de lana ſaepe caprina, et
Propugnat nugis armatus,

huc §. 191. materia litis vere pertinet, niſi velit omnino ſuas tricas vltra horizontem aeſtheticum tollere, §. 121. Catullus atque Martialis in ea ſua cogitata, quae ſcripſerunt ex turpi lege, de qua §. 184. iuſto leniores ſunt, quando ea nugas vocant, alia tamen pulcrius a ſe concepta inuoluentes eodem

titulo

titulo ſunt interpretandi ex §. 179. Habentur etiam ſaepius in nugis, quae non ſunt, qualia §. 100. et forſan huc opinio Democriti, probe intellecta, quam Cicero male refutatam de Diu. II. 20. non aequius in magnis nugis habet, ac *phyſicorum genere nihil* ait *arrogantius* eſſe.

§. 193.

DIGNITATEM AESTHETICAM §. 182. et abſolutam et relatiuam, §. 185. et obiectiuam et ſubiectiuam, quatenus in ea deprehenduntur n. 1. et 3. §. 182. liceat in ſequentibus NEGATIVAM, quatenus autem ſimul n. 2. et 4. §. c. conſiderantur, POSITIVAM appellare. Et quoniam nobilem iam ΗΘΟΥΣ AESTHETICI partem aggredimur, definiam illud, pſychologis ſaltim perſpicue, generatim ante omnia per ſtudium poſſibilitatis moralis, M. §. 723. aeſtheticum, vel in aeſtheticis obſeruatum. Ηϑυς *nomine, vt ego quidem ſentio, caret ſermo romanus. Mores appellantur -- Sed ipſam rei naturam ſpectanti mihi non tam mores ſignificari videntur, quam morum quaedam proprietas.* Quint. VI. 3.

§. 194.

ΗΘΟΣ AESTHETICVM habet etiam ſpeciem ſuam partemque, ex qua NEGATIVVM dicatur, §. 193, 182. cuius haec eſt formula: Res, ordo, ſignificatio, e. g. dictio, §. 13. ſi pul-

pulcrae intenduntur, ita inſtituantur, ne quid moraliter abſurdi in iisdem, vel ipſi rationis analogo pelluceat, §. 16, 22. et alteram ſpeciem ac partem, ex qua POSITIVVM appelletur, et ſecundum quam eadem, quae modo dixi, vere etiam conſentire moribus et cum iisdem congruere, pulcre conuenire cum illis, quae moraliter, ethice, oeconomice, ciuiliter ex vſibus conſuetudinibusque fieri poſſunt, fiat phaenomenon, vel ipſi rationis analogo obſeruabile, §. 23.

§. 195.

Veniamus ad vnam ηϑȣς partem ex primis, §. 194. quam naturalis nunc meditandi ratio ſubminiſtrabit. Dignitas aeſthetica, ſi vel abſolutam tantum intelligas, §. 182, 185. poſtulat, ne qua cogitanda, multo minus themata ſumantur, quibus intra horizontem aeſtheticum conſtitutis, vbertimque ac viuide e. c. §. 22. percipiendis omnis omnino deeſſet dignitas, OBIECTA VILIA ET PLEBEIA, quae luto potius, quam myricis, §. 178. conferas, et has humiles nuncupans illa HVMILLIMA dicas ET ABIECTA.

§. 196.

Vt quisque optime natus inſtitutusque eſt (haec autem eſt aeſthetici practici perſona, §. 45, 54, 63.) *nihil abiectum, nihil humile*, §. 195. *cogitant.* Cic. de Fin. V. 57. Eorum nemo

Migret

Migret in obſcuras humili ſermone tabernas,
Offenduntur enim, quibus eſt equus, et pater et res. Hor.

Neque huc tantum traho turpiſſimam obſcenitatem, de qua §. 184, 192. ſed et humi repentem adulationem,

laudare paratam
Si bene - - -, aut ſi quid fecit amicus,
Quod proferre palam non poſſit lingua modeſte, Iuu.

et luxuriantem contumeliis conuiciisque lixas inter et calones maledicentiam, quam olim quidam critici, bona mens! qui Critici! documentum vbertatis ſuae copiaeque voluerunt. §. 195.

§. 197.

In diiudicanda magnitudine ac dignitate materiarum abſoluta, ne magna puſillis,

ſine pondere habentia pondus, §. 177.

digna indignis, §. 182. fanda nefandis, §. 196. temere miſceantur, non excluduntur ex materiis pulcre cogitandis, 1) vere nonnullam habentia magnitudinem, aliquando ſummam, §. 178. in quibus tamen non nemo, gigantum fraterculus, qui ſe ſolum putat aliquid magni, ac omnia refert ad grandem, quam in ſe ſolus miratur, menſuram, nihil omnino, niſi nihili facienda, vili pendenda, nugas meras, poteſt deprehendere. Non opus eſt

muſi-

muſicam Epaminondae citare, quamdiu ipſa religio multis,

niſi cum re, vilior alga eſt.

§. 198.

2) Quibus deeſt vtique quaedam magnitudo relatiua ac comparatiua, neque tamen abſoluta, §. 178. e. g. in colloquiis epiſtolisque familiaribus, in quibus vel duo nonnunquam *ſatis magnum alter alteri theatrum ſumus.* Sen. Talem ſe ſiſtit Corydon:

Deſpectus tibi ſum, nec quis ſim quaeris, Alexi,
Quam diues pecoris niuei, quam lactis abundans.
Mille meae Siculis errant in montibus agnae.
e. c. Virg. Ecl. II. 19.

§. 199.

3) Quae non ipſa ſolum, ſed et cum ſuis variis conſectariisque ſatis multis pura mente cogitari poſſunt, etiam copioſe, viuide e. c. §. 22. licet impura mens poſſit in ipſis eorumque variis et conſectariis ſimul non pauca virtuti inimica excogitare, e. g. ſi,

Tityre, lentus in vmbra
Formoſam reſonare doces Amaryllida ſiluas.

4) quae moroſae virtuti, vel etiam fucatae taedium afferunt, quando ab aliis cogitantur, innocentia, non ſine ſuſpicione inuidiae: e. g. Mart. IX. 98:

quod amamur, quodque probamur.

§. 200.

§. 200.

5) Quae non omnibus perſonis ac aetatibus, temporibus ac locis conueniant, aliquibus autem vtique, ſalua tam magnitudine, quam dignitate abſolutis, §. 197. e. g. quae ſolebant cum Lucilio,

ubi ſe a vulgo et ſcena in ſecreta remorant
Virtus Scipiadae ac mitis ſapientia Laeli
Nugari §. 192. faciles, *diſcincti et ludere, donec*
Decoqueretur olus. Hor. Serm. II. 1. 75.

6) non explicite, immediate, aut propius virtutes inculcantia. e. g. Lucretii I. 49:

De ſumma caeli ratione deumque
Diſſerere incipiam, et rerum primordia pandam,
Vnde omnes natura creet res, auctet, alatque,
Quoue eadem rurſum natura peremta reſoluat. e. c.

§. 201.

7) Quibus vtique deeſt quaedam dignitas relatiua ac comparatiua, neque tamen abſoluta, §. 188. e. g. *Epaminondam ſaltaſſe commode, ſcienterque tibiis cantaſſe.* Corn. Huc Anacreon et celebris Catulli paſſer, viuens, c. 2. ac mortuus, c. 3:

Lugete

Lugete, o veneres, cupidinesque,
Et quantum eſt hominum venuſtiorum!
Paſſer mortuus eſt meae puellae,
Paſſer, deliciae meae puellae. e. c.

* *

SECTIO XVII.

MAGNITVDO MATERIAE RELATIVA.

§. 202.

Quibus et magnitudo conuenit et dignitas abſoluta, §. 182, 185. MATERIAE, relatiuam et magnitudinem, §. 180. et dignitatem habebunt 1.) myricae, minimam, cum aliqua latitudine, quae deceat aeſtheticum, §. 15, 16. honore vno ex minoribus dignae, TENVES. Huc et perſonas, obiecta perſonalia, pertinere ne dubites, referamus et nos, poſt Demetrium,

Vulteium nomine Menam,
Praeconem, tenui cenſu, ſine crimine natum,
Et properare loco, et ceſſare, et quaerere, et vti,
Gaudentem paruisque ſodalibus, et lare curto,
Et ludis, et poſt deciſa negotiis Campo. e. c.
Hor. I. ep. 7. 55.

§. 203.

II. Siluae, maximam, cum eadem aeſthe-

 ticum

ticum decente latitudine, §. 202. honore vno ex maximis dignae, excellenter MAGNAE, GRANDES ATQVE SVBLIMES. Non pugnabo contra Senecam, quando magnitudinem et dignitatem rerum intrinſecam ſpectans: *Omnia*, inquit, *vitia, non refert, in quantum procedant, extendantque ſe. Anguſta ſunt, miſera, depreſſa.* §. 195. *Sola ſublimis et excelſa* (moraliter etiam) *virtus eſt. Nec quicquam magnum eſt, niſi quod ſimul et placidum*, niſi forſan in effatum vltimum, de Ira. I. 16. Nobis autem hic ſermo eſt de magnitudine et dignitate obiectiua, non quatenus ipſis obiectis inhaeret, ſed quatenus obiectis inhaerens, quicquid illud ſit, rationem propiorem continet, vt de obiectis magnae dignaeque cogitationes formari poſſint, §. 189, 18.

§. 204.

Sicut itaque recti quidam habitus, non abiecti quidem ac humiles, tenues tamen illi poſſunt eſſe, §. 202. partim in deſtitutis magnitudine quadam relatiue maiori naturali, partim expertes multis variis confectariisque, etiam moralibus, ſed per analogon rationis obſeruabilioribus, §. 181, 182: ita praui quidam habitus et facinora videantur eſſe poſſe magna pulcre cogitaturo materia, vel omnino grandis, quando 1) varia eorum, etiam ad materiale remotum et proximum realia

perti-

pertinentia M. § 914. ipſumque formale ſimul habeant magnitudinem naturalem per plura etiam conſectaria, denuo vel ex materiali, vel ex formali mali effluentia per ipſum analogon rationis detegenda, 2) non tam ipſorum formale dictorum, quam huius ingens deformitas thema pulcre ſiſtendum ob oculos aeſthetice meditaturo ſumitur, quod vtique fieri poteſt digniſſime, §. 18, 203. Ita Catilinae ſcelus et Ciceroni et Saluſtio thema grande fuiſſe videatur, §. 89. Nec facile, niſi in eiusmodi thematibus, aliquis, ex Petronii conſilio,

ingentis quatiat Demoſthenis arma,
Grandiaque indomiti Ciceronis verba minetur.

§. 205.

Nec excludam obiectis aeſthetice grandibus, §. 203. ea, quibus eſt magnitudo naturalis tantum, §. 187. relatiue vna ex maximis, etiamſi moraliter videantur indifferentia, ſi ſiſtantur in dignitate, negatiua quidem tantum, §. 193. quam tamen ſumma cum diligentia tuearis. §. 203. Ita Lucr. I. 720. grandia de Sicilia:

Hic eſt magna Charybdis et hic Aetnea minantur.
Murmura flammarum,

An ſatis dignum, quando pergit:

rurſum ſe colligere iras?

Equidem τῳ:

Magna modis multis miranda videtur
Gentibus humanis regio,

grandia cogitaturus non addidiſſem:

viſendaque fertur: cf. Aen. III. 571. ſqq.

§. 206.

Interim in ipſis generice maximis, §. 203. eminent, quibus ad magnitudinem naturalem et dignitatem negatiuam, quas ex maximis dixeris, accedat etiam dignitas aliqua poſitiua, §. 193. Huc referrem, ſi Ciceronem ex animi ſententia ſcripſiſſe putarem, de nat. deorum l. II. 166: *Nemo vir magnus ſine aliquo afflatu diuino vnquam fuit.* 167: *Magnis viris proſpere eueniunt ſemper omnes res, ſi quidem ſatis a noſtris, et a principe philoſophorum, Socrate, dictum eſt de vbertatibus virtutis et copiis.* 168: *mala et impia conſuetudo eſt contra deos diſputandi, ſiue animo id fit, ſiue ſimulate.*

§. 207.

Sunt enim vtique, quod Quintilianus habet, VIII. 3. *alia aliis honeſtiora, ſublimiora,* e. c. ſicut et magis minusue tenuia, §. 202. Neque tenuitas, neque ſublimitas heic conſideranda eſt illa, quam intellectus forſan et ratio ſola tandem in diſtincte, quantum fieri poteſt, repræſentatis detegat: §. 15, 16. ſed a mi-

a minimis ad maxima obſeruabilium et pulcre ſiſtendorum elegans per analogon rationis, non ſine dignitate, paullatim exſurgens complexus materiarum omnis diuidatur in partes aequales tres. Infima erit aeſtetice tenuis, ſuprema aeſthetice ſublimis, quaeuis ſuos iterum gradus et magnitudinis et dignitatis comprehenſa. §. 203.

§. 208.

III. Arbuſta, mediam inter tenuia et ſublimia §. 207. partem occupantia, MATERIAE MEDIOCRES, *interiectae, intermediae, et quaſi temperatae, vicinae* tenui ſublimique, *vtriusque participes, vel vtriusque, ſi verum quaerimus, potius expertes.* Cic. Huc e. g. Pamphili deſcriptio apud Ter. Andr. I. 1.:

Quod plerique omnes faciunt adoleſcentuli,
Vt animum ad aliquod ſtudium adiungant, aut equos
Alere, aut canes ad venandum, aut ad philoſophos,
Horum ille nihil egregie praeter cetera
Studebat, et tamen omnia haec mediocriter.
e. c.

§. 209.

Longinus videtur magnum, §. 177. etiam relatiue tale, §. 203. et in magnis eiusmodi maximum confundere, quando: ουδεν, ait,

υπαρχει μεγα, ȣ το καταφρονειν εςι μεγα. S. VII. exemplaque adducit generatim honores et dignitates, et quae habent πολυ το εξωθεν προστραγωδȣμενον, cauſſam interferens, quia ſapienti nequeant videri bona eximia, quorum contemtus ſit aureae mediocritatis, quaeque contemnentes, quando ea habere poſſunt, magis admiramur, quam iisdem fruentes, §. 207. Quando porro characterem bonorum ſublimium exhibet, ſi ſint δια παντος αρεσκοντα και πασιν, quaeritur an huic maiori quicquam vnquam certo ſubſumi poſſit. Si poſſit, erit illud ſane non magnum, ſed maximum. e. g. quando S. VIII. poſcit το σφοδρον και ενθȣσιαςικον παθος, confer Senecam citatum, §. 203.

§. 210.

Recte Longinus S. VIII. ſublime, §. 203, diſtinguit a pathetico, quia quaedam

Curae leues loquuntur, ingentes ſtupent. Sen.

et eſſe ſublime poteſt ſine perturbationibus animi, §. 205. fidenter tamen ſimul affirmans, nihil tam magnificum eſſe, quam affectum vehementem, vbi opus eſt. §. 206. In quaeſtione, quam multis expendit, S. XXXIII. ſqq. an praeſtet magnitudo (relatiuam intelligo ſublimitatem §. 203.) inter quaedam, quae peccent, mediocribus, per omnia ſanis et vitio carentibus §. 208. habebit omnino ſibi affirmanti facilem in aſſentiendo philoſophum

phum aeſtheticum, ſi ſublimitas et eam ambientia recte cogitanda ſint adeo pulcra, vt ſubductis macularum adhaerentium ſummis, priorum tamen aggregatum pulcrius ac venuſtius ſit reſiduum, ac mediocre quoddam aliud thema ſic cogitatum, vt etiamſi non appareant eius gradui pulcritudinis ſubtrahendae maculae, tamen aggregatum pulcre cogitandorum de eodem infra priorem ſummam ſubſiſtat. Addamus ob ſublimitatem ſociam multa, quae in mediocribus, §. 208. non viderentur ſolum, ſed et eſſent maculae, nec has quidem eſſe, ſed tantum videri, vere exceptiones non inelegantes, §. 25.

§. 211.

Virtutem bonosque mores heic tantum conſideramus, quatenus phaenomena fiunt, aut per commercium hominum externamque viuendi rationem obſeruantur, non excluſis ipſis virtutum vmbris, §. 45. quarum diſcrimen a vera virtute, non niſi per intellectum ac rationem detegeretur, §. 15, 16. Vnde patebit cultus externi diuini, morum, rituum, cerimoniarum ac conſuetudinum, perſpicaciae declaratae, diſciplinae corporis comtioris, curae ſtatus externi, officiorum humanitatis generatim et praeſertim decori, tam poſitiui, quam negatiui, nonnihil aliam eſſe rationem ad ethica grauiora, ac ſolet intelligi a meditante vitae praecepta beatae, quan-

tum eius fieri poteſt, per puram rationem, E. §. 110, – 383. e. c.

§. 212.

Nec aeſthetico ſemper, immo perquam raro potius virtus bonique mores ſpectantur in ſtatu hominis naturali generatim et velut in illimitato, ſicut ethicis accuratioribus plerumque ſolum. E. §. 1, 9. Heic potius conſiderantur, vti exſiſtunt, non in ſpecialibus ſolum ſtatus naturalis modificationibus, E. P. II. ſed et ſimul in ſtatibus hominum ſocialibus, in nexibus familiarum et conſanguinitatum, diuerſorum vitae generum, ſocietatum inde varie diſcrepantium, ciuitatum et ex ciuili vinculo redundantium infinitorum paene reſpectuum, nec eorum vniuerſalium tantum, quos abſtrahit philoſophus, ſed particularium, immo ſingularium, quatenus a poſitu corporis in hoc illoue pendent, pro locis aetatibusque mutabiles. §. 22. Heic apprime ſunt attendenda iam ea, quae *non eadem omnibus* ſunt *honeſta atque turpia, ſed omnia maiorum inſtitutis iudicantur.* Corn.

§. 213.

Ex his punctis viſus, §. 211, 212. ſi contempleris virtutem moresque laudabiles, et pluribus vtique differre gradibus inter ſe, deprehendes et poſſe tamen cum aliqua rotunditate, §. 166. diuidi, ſicut diligentia diuiditur

tur gradus culpae doliue cognituris, et praedicanda tantum non omnia grammaticis, §. 180, 207. in SIMPLICITER HONESTAM VIVENDI RATIONEM, illum bene morati viuendi generis gradum, ad quem obtinendum cuiuscunque conditionis et educationis et conſuetudinum neceſſitudinumque perſona, ſi velit eſſe bona, vires ſufficientes habere videatur, in MORES VIVENDIQVE RATIONEM NOBILEM, illum bene morati ex §. 211, 212. viuendi generis gradum, quem in melius natis feliciusque iam educatis ordinario non ſine vſu, vel omnino aliqua diſciplina, reperias tantum ordinario, adeoque quemcunque hominem eo pertingere vix poſſe, licet decreuerit, non ſine veriſimilitudine iudices, et in HEROICAM tandem VIRTVTEM VIVENDIQVE RATIONEM SINGVLARI CVM MAIESTATE CONIVNCTAM, illum optime viuendi modum ex §. 211, 212. conceptum, quem vel attingere, vel aequabilem et bono ſignificatu ſemper eundem ſibi conſeruaſſe, quod difficilius eſt,

pauci, quos aequus amauit
Juppiter, atque ardens euexit ad aethera virtus,
Diis geniti, potuere.

§. 214.

Qui nouit viuere, E. §. 390. differentias,

§. 213. breuiter notatas ſatis perſpicue ſibi ipſe tradet vberius, nec haerebit in hac dignitatis aeſtheticae §. 182. relatiuae, §. 185. et obiectiuae §. 189. concipienda veluti ſcala; Simpliciter honeſtum viuendi genus: tenuia, §. 202. = nobile: mediocria, §. 208. = heroicum: ſublimia, §. 203.

§. 215.

Quae rerum humanarum eſt limitatio, nulla paene talis eſt, quae non duplicem, vt Epictetus ait, anſam habeat, tolerandam alteram, alteram minus. Non obiecta ſolum abſolute digna, ſed ipſa ſublimia, ſi quadam ex parte ſui conſiderantur, habent eadem ſimul aliam, ex qua ſi penitius inſpiciantur, non ſublimitas ſolum pereat, ſed et omnis non raro dignitas. Par ratio magnitudinis naturalis, prout comparetur. S. XV. XVI. Hinc eo facilius eſt obſeruatu quaedam obiecta, quasdam materias, prima fronte quae videantur ſemper eadem, pro diuerſis tamen reſpectibus, variis ac momentis, quibus potiſſimum attendas, nunc humilia fore, ſaltim tenuia, nunc mediocria, alia nunc mediocria, nunc ſublimia. Quaedam obiecta per omnes relatiuae magnitudinis dignitatisque gradus poſſunt transcurrere, prouti diuerſis ex lateribus ſpectatorum oculis obiiciantur. §. 202. -- 214. *Quam multum intereſt, quid a quoque fiat? Eadem enim facta claritate vel obſcuritate facien-*

facientium, aut tolluntur altiſſime, aut humilli-me deprimuntur. e. c. Plin. VI. ep. 24.

§. 216.

In bucolicis, vbi plerumque tenuia ſectatur Virgilius, Ecl. V. 35. ex MStis legit Voſſius:

Infelix lolium et ſteriles naſcuntur auenae,

quod ipſi, non ſine ratione, minus videtur, ac idem §. 215. in Georgicis, vbi mediocria quaeruntur obiecta, l. I. 154. ita cogitatum:

Infelix lolium et ſteriles dominantur auenae.

Si quis interim grandem, ſicut Prudentius, Hamartigeniam meditaturus picturae lapſus inſcriberet:

Infelix lolium et ſteriles naſcuntur auenae,

picturae miſeriarum corruptelarumque, quas poſt ſe nunc etiam trahit:

Infelix lolium et ſteriles dominantur auenae,

et picturae demum euentus vltimi, naturalis quidem, at deplorandi:

Infelix lolium et ſteriles vruntur auenae,

inter alia, pro grauitate materiae, magnificentius concepta, non reor harum cogitationum vllam materias arduas depreſſuram. §. 215. Pacis fructus et tenues, et mediocres, et grandes, eſſe poſſunt materiae,

SECTIO

SECTIO XVIII.

RATIO COGITATIONVM AD MATERIAS GENERATIM.

§. 217.

Magnitudo aeſthetica poſtulat, vt cogitationes proportionentur ac exaequentur ſuis obiectis, perſonalibus ac realibus, ipſique cogitanti ſubiecto, quatenus ipſum, aut ſtatus eius aliquis, ſit ſuum ſimul obiectum, aut obiectum, cui congruenter cogitandum ſit. §. 177. Genus cogitandi minus magnis vel abſolute, vel relatiue talibus, obiectis ΒΑΘΟΣ eſt, (humile, humi repens cogitandi genus). Genus cogitandi maius ſuis obiectis TVMOR eſt (frigus, tumidum et inflatum, nimis altum, nimis exaggeratum cogitandi genus). Aequalitas cogitationum cum obiectis abſolute magnis laus eſt, cuius oppoſitum peccans in defectu βαθος, in exceſſu tumor eſt.

§. 218.

Ita Cicero, ſequutus *Ariſtotelem*, *neque humilem nec abiectam orationem probat, nec nimis altam et exaggeratam, plenam tamen eam vult eſſe grauitatis*, §. 189. *vt eos, qui audiunt, ad maiorem poſſit admirationem traducere.*

cere. Or. 192. Quam primum humilitas dignitati generatim opponitur, vt Cic. pro Roſc. 156. illa pulcris ex meditationibus exſulet. §. 195. Sed exſulet ſimul tumor. §. 217. *Num manus affecta recta eſt, quum in tumore eſt? aut num aliud quodpiam membrum tumidum ac turgidum non vitioſe ſe habet? Sic igitur inflatus animus et tumens in vitio eſt, ſapientis autem animus ſemper vacat vitio, nunquam turgeſcit, nunquam tumet.* Cic. Tuſc. quaeſt. III. 19.

§. 219.

Laudis amore tumes? §. 217. *Sunt certa piacula, quae te*
Ter pure lecto poterunt recreare libello. Hor.

Hic autem erit vel practice, per exempla, vel theoretice ſimul oſtendens, tunc etiam, quando cogitationes res vocamus, §. 18. verum eſſe illud:

Eſt modus in rebus, ſunt certi denique fines,
Quos vltra citraque nequit conſiſtere rectum.

Huius enim ſanctiſſimae legis probe memor, non humilia ſolum vitabis, ſed ob eandem etiam tibi ipſi dices intra praecordia:

Intempeſtiuos igitur compeſce tumores. Ou. Triſt.

§. 220.

Decipimur ſpecie recti pars maxima.
Profeſſus grandia turget.
Serpit humi tutus nimium timidusque procellae. Hor.

Rectius curſum teneas *nec altum*
Semper vrgendo, neque, dum procellas
Cautus horreſcis, nimium premendo
Littus iniquum. §. 217.

Sequeris enim tunc naturale cogitandi genus, §. 104. quoniam
profecto, hoc ſic eſt, vt puto,
Omnibus nobis vt res dant ſeſe, ita magni atque humiles, §. 195. *ſumus.*
Ter. Hec. III. 3.

§. 221.

Vitandum eſt itaque I. NVGIGERVM (nugiuendulum) COGITANDI GENVS de nugis vere talibus, §. 191. nugantium, i. e. aequales obiectis cogitationes informantium exhibentiumque. Quoniam enim hoc cogitandi genus vel abſolute magnis minus eſt §. 178. recte, §. 177. PRIMVM ΒΑΘΟΥΣ GENVS conſtituitur, §. 217.

Nimirum ſapere eſt abiectis vtile nugis,
Et tempeſtiuum pueris concedere ludum.

Ex eiuſmodi enim muſtaceo laureolam non quaeſiuerit, niſi Plauti forſan aliquis *nugipolyloquides*.

§. 222.

II. Genus cogitandi de nugis vere talibus §. 191. ac ſi eſſent aliquid, §. 177. 178. PRIMVM TVMORIS GENVS, §. 217. cuius ſpecies prima eſt, ſi malis auibus nugas loces in abſolute magnis, licet tenuibus, §. 202. ſecunda, quoties easdem tentaueris mediocribus inſerere, §. 208. maxima, ſi de iisdem veluti de grandibus ac ſublimibus cogites, § 203. Ridicule ſemper

Maxima de nihilo naſcitur hiſtoria.

In primis tamen, quando

Non de vi, neque caede, nec veneno,
Sed lis eſt mihi de tribus capellis,
Vicini queror has abeſſe furto,
Hoc iudex ſibi poſtulat probari,
Tu Cannas Mithridaticumque bellum
Et periuria Punici furoris
Et Sullas, Mariosque, Muciosque,
Magna voce ſonas, manuque tota.
Jam dic, Poſthume, de tribus capellis.

Mart. VI. 19.

§. 223.

Ne tamen meras vetiti leges, prohibentesue

teſue ſcribere videamur, poſitiue ſuadetur materiis abſolute ſaltim magnis aequale et proportionatum adhibere COGITANDI GENVS, quod abſolute ſaltim, SATIS MAGNVM, et propoſito conducens, apteque haerens ex veritate rei dicere liceat. §. 177, 217. Erit autem illud ſimul GENVS COGITANDI SATIS DIGNVM, ſaltim abſolute, et negatiue, §. 182, 185, 193. ſimulque magnitudini dignitatique relatiuae ſuarum materiarum ſatis adaequatum, §. 162.

§. 224.

Hinc iam denuo diſſuadetur MINVS DIGNVM COGITANDI GENVS, ob defectum improportionatum obiectis et materiis, vel abſolute dignis, vel relatiue talibus, in ſuo *βαθυς* genere ſpecies ſemper eminentior turpitudine, §. 217, 182. In diuerſis per hoc cogitandi genus ſpeciebus nunc animaduertendum eſt in VILE DE ABIECTIS COGITANDI GENVS humillimis ſuis obiectis §. 195. proportionatum et aequale, primi *βαθους* generis turpiorem ſpeciem. §. 221. e. g. Hor. ep. 8. Serm. l. 8. Cat. 15, 16.

§. 225.

Neque minus heic eſt reiicienda ſpecies, tumoris in primo genere quae poteſt locum habere, ſi nugis vere talibus, immo abiectis et humillimis, ſit tamen animus, neſcio

quid

quid, dignitatis, non eius abſoluta tantum, ſed et relatiuae, forſan et maieſtatis nonnihil, ſi diis placet, affricandi, §. 222. e. g. ſi quis paraſitus minuti alicuius Trimalcionis ligurierit ius, et reduce die, cuius nomen hic habet,

Jam longum inualidi collum ceruicibus aequat
Herculis Antaeum procul a tellure tenentis.

§. 226.

MORATVM COGITANDI GENVS LATIVS dicitur omne ἦθος §. 193. ſtrenue obſeruans. Ita ad Horatii A. P. 319.

Interdum ſpecioſa locis, morataque recte
Fabula, nullius veneris, ſine pondere et arte
Valdius oblectat populum meliusque moratur,
Quam verſus inopes rerum nugaeque canorae.

iam Acron annotauit, *fabulam recte moratam eſſe, in qua ſingularum perſonarum mores optime exprimuntur.* Magna pars autem omnis ἤθους in pulcre cogitandis demum propter veriſimilitudinem, deinde perſuaſionem, vitam denique, poſcitur, adeoque nunc nondum euolui poteſt per naturalem methodum ſcientiae, nec adeo nunc hoc ſignificatu moratum cogitandi genus licet exhaurire, vel, niſi per tranſennam et quaſi praecipiendo ſequentia, poſtulare, §. 22.

§. 227.

MORATVM COGITANDI GENVS STRICTIVS, dicitur aequalem dignis, vel abſolute ſaltim, vel etiam comparatiue, materiis ac obiectis, ſemper ac aequabilem proportionate cogitandi rationem ſeruans, et inde fauentem de cogitantis moribus praeſumtionem ſpectatori velut extorquens. Quintilianus Ciceronem in his ſe ſequi profeſſus *expoſitionem* poſcens *moratam: ſed in oratione*, addit, *morata debent eſſe omnia cum dignitate, quae poterunt.* IIII. 2. Et hoc iam eſt moratum illud cogitandi genus, quod non ſolum heic per antecedentia licet, ſed etiam neceſſe eſt poſtulare, ſi quis ad vere pulcra cogitata velit adſpirare. §. 182, 185.

§. 228.

GENVS COGITANDI BENE MORATVM STRICTIVS, erit denuo vel ABSOLVTE TALE, vel etiam comparatiue et RELATIVE, §. 227, 185. vel negatiue tantum, vel etiam poſitiue, §. 193, 194. Nunc ſufficiat argumentis, vel ex ipſa pulcritudinis forma, §. 183. deſumtis diſſuadere GENVS COGITANDI MALE MORATVM STRICTIVS, ſed ABSOLVTE, vel impium, vel inhoneſtum, vel indecorum, etiamſi vilibus humillimiſque forſan materiis turpiter electis proportionatum ſit. §. 224.

Si

Si bene te noui, metues, liberrime Lolli,
Scurrantis ſpeciem praebere profeſſus amicum.
Vt matrona meretrici diſpar erit atque
Diſcolor, infido ſcurrae diſtabit amicus.

Hor. I. ep. 18.

§. 229.

Hoc lubentius genus bene moratum in cogitando, quod ſtrictius tale dixi, §. 227. ſedulo diſtinxi a morato latius cogitandi genere, quo ſaepius obſeruaui venuſta ingenia per ipſum veriſimilitudinis et morum felicius exprimendorum ardorem, i. e. dum aliquam partem de morato cogitandi genere ſectantur, eo delabi, vt alteram perdant ex oculis, quam dignitas poſcit, §. 227. abſoluta, §. 228. vel ipſa a veriſimilitudine ſuadens exceptionem non inelegantem, ſi vitari non poſſit vtriusque perfectionis colliſio. §. 25. Hinc Iuuenalis obſcenitas et multorum ſatyricorum aliorum licentiae.

SECTIO XVIIII.

TENVE COGITANDI GENVS.

§. 230.

Intereſt magnitudinis aeſtheticae, vt cogitationes exaequentur etiam relatiuae ſuo-

 rum

rum obiectorum S. XVII. magnitudini, §. 217. Hinc triplex naſcitur cogitandi genus, cum duplici quodlibet ſua παρεκβασει; quod in oratione tantum deprehendentes olim vel triplicem eius characterem, vel ideam, vel formam, vel etiam figuram omnino dixerunt.

Trinum dicendi genus eſt, ſublime, modeſtum,
Et tenui filo. Auſ.

§. 231.

I. TENVE COGITANDI GENVS (ſubtile, attenuatum, deductum, gracile, atticum, ἰσχνον) eſt tenuibus, §. 202. materiis ita proportionatum, §. 230. vt et abſolutae dignitatis ſatis tenax, §. 223. et ſtrictius, etiam relatiue, moratum, §. 228. ſimpliciter honeſto viuendi generi non modo non contrarietur, §. 213. ſed eius etiam moribus ex §. 211. 212. diiudicatis probe conſentiat, §. 214. Huic iam dudum, Terentii tempore, *vetus poeta*, ſed cenſor vitio creatus, obiecit, vt vitium:

Tenui eſſe oratione et ſcriptura leui,
Quia nusquam inſanum ſcripſit adoleſcentulum
Ceruam videre fugere et ſectari canes,
Et eam plorare, orare, vt ſubueniat ſibi.

§. 232.

§. 232.

Cum hoc cogitandi genere laudabili, ſed aeſthetico tamen, multi, Cicerone duce, confundunt, de rebus grauiſſimis philoſophice, quantumque fieri poteſt, ſcientifice diſquirendi genus, quoniam in hoc conueniunt, vt vtrisque deſit ille ſplendor, qui ſolet ambire grauiora phaenomena, vere bona, §. 211. et determinatiſſima quaeuis grandia, quae tantum non ſingularia, §. 212. e.g. *de diis immortalibus*, *de pietate*, *de concordia*, *de amicitia*, *de communi ciuium*, *de hominum*, *de gentium iure*, *de aequitate*, *de temperantia*, *de magnitudine*, *de omni virtutum genere* ſit cogitandum. *Philoſophis ego, vt de his rebus omnibus, in angulis, conſumendi otii cauſſa, diſſerant, quum conceſſero: illud tamen oratori tribuam et dabo, vt, de quibus illi tenui quodam et exiguo ſermone* (logico, §. 122. qua potiorem ſuam partem ad aeſthetices regulas non exigendo, quas tranſcendit) *diſputant, hic cum omni grauitate et iucunditate explicet.* (aeſthetica) §. 124, 123. v. Cic. de Or. I. 56, 57. de Fin. III. 40. Or. 46.

§. 233.

Tenue cogitandi genus ſuos iterum gradus admittit, §. 231, quorum primum et infimum GENVS COGITANDI TENVICVLVM dixeris, §. 207. Exemplum eſto *grammatica-*

matica, partes alienas non occupans. Nam tenuis (vel maxime) *a fonte*, quando

pueris olim dant cruſtula blandi
Doctores, elementa velint vt diſcere prima.
Hor.

aſſumtis poetarum hiſtoriarumque viribus, pleno iam ſatis alueo fluit, Quint. II. 1. neque tamen in omni diſciplinarum ambitu ſurgit vltra tenuitatem, §. 202. Ad ſuperiores tenuitatis gradus referamus orationem Ciceronis pro Caecina, quando eam ipſe refert ad ſubtile cogitandi genus, temperato grauique contradiſtinctum.

§. 234.

Si ſuum argumentum et materiem felicius exprimat, tenue cogitandi genus, non inepte de eo dixeris:

In tenui labor, at tenuis non gloria. Virg.
cf. Prop. III. 1.

Habet enim certos ſui ſtudioſos, qui non tam habitus corporis opimos, quam gracilitates conſectentur, quos, valetudo modo bona ſit, tenuitas ipſa delectat, - - Habet ſuos laudatores, qui hac ipſa ſubtilitate admodum gaudeant. Cic. de cl. Or. 64. Neque ſine naſo ſunt hi laudatores, §. 230, 202,

neque ſemper arcum
Tendit Apollo.

§. 235.

§. 235.

Neque generatim de triplici cogitationum charactere, quem nunc informamus, praeconcipienda eſt opinio, ac ſi per longiorem etiam meditationem aeſtheticam vnus ex his character in omnibus pulcre cogitandis ac ſingulis debeat aequabiliter transcurrere: neque de tenui cogitandi genere, §. 230. Opere in longo prout materiae neceſſario inaequales aliqualiter coniunguntur, ita habet illud et ſuam materiis proportionatam et apte haerentem cogitationum nunc ανεσιν et remiſſionem, nunc επαρσιν et eleuationem, manente totius denominatione ab illo charactere, qui regnat et potior eſt, §. 217.

§. 236.

In eadem oratione Cicero de Inu. II. 51. iubet *aliquas argumentationes tenuius, acutius et ſubtilius tractare, aliquos autem locos*, e. g. *facti atrocitatem augentes, et negantem malorum miſereri oportere, ab accuſatore, qui oſtendat aduerſariorum calumniam cum indignatione, quique miſericordiam captet cum conqueſtione, a defenſore*, tractari vult *grauius, ornatius, et cum verbis, tum etiam ſententiis excellentibus*. Quis neſcit ſoccum comoediae tenue, cothurnum tragoediae ſublime cogitandi genus poſtulare?

Interdum tamen et vocem comoedia tollit,
Iratusque Chremes tumido delitigat ore,
Et tragicus plerumque dolet ſermone pedeſtri
Telephus aut Peleus, quum pauper et exſul vterque
Proiicit ampullas et ſesquipedalia verba,
Si curat cor ſpectantis tetigiſſe querela. Hor.

§. 237.

Tenue cogitandi genus iam Ciceronem ſubtile vocare vidimus, §. 233. et Quintilianus VIII. 3. expreſſe *ſubtiliter* et *magnifice* dicere ponit oppoſita. Quanquam id fiat ex alia ſignificatione ſubtilium, quam qualem exhibet M. §. 576. tamen ſimilitudo vocabulorum nonnihil forte contulit ad rerum etiam et acutiorum philoſophi diſtinctionum, cum tenuibus et minime graui cogitandi ratione confuſionem. §. 232. Non aſpernatur tenue cogitandi genus omnem ornatum, ſectatur potius non raro facetias et iocos, §. 202, ſed ſimpliciter honeſtos, §. 231. Hic character, ſi quis alius, ipſam fert ludicram cogitandi rationem, qua, inter alia, *μικρα μεγαλως* efferas ironice. Ita videtur Horatius in illos ludere, qui primariam υψϐς virtutem longas et magnas et ſonoras voces quaerunt, quando Serm. I. 2. ſtatim ab initio:

Ambubaiarum collegia, pharmacopolae,

Ohe!

Ohe! quam *ſeſquipedalia verba!* Sed perge, videbis ſimplicem tenuitatem.

§. 238.

Neque tamen in tenui cogitandi genere *ſubtile palatum* rerum gnari iudicis *acutiſſimum* aliquid *ſubtiliſſimumque* quaeſiuerit, partim quia tenuibus materiis, §. 231. ſummam acuminis perſpicaciaeque vim impendere parum abeſſet ab inani argutatione, M. §. 576. partim *iſta, quum veritas ipſa limatur in diſputatione, ſubtilitas*, vel prorſus non eſt horizontis aeſthetici §. 121. vel ſaltim moribus ſimpliciter honeſtis tantum et aeſthetice conceptis non ſatis eleganter congrueret, §. 231, 228. In tenui ſimplicius viuendi ratione moris non eſt *ſubtiliter magis, quam dilucide, dicere*. §. 213. Hoc ſignificatu cogitationum *elegans ſubtilitas*, ne *copioſe* quidem cogitandi rationi repugnans in temperatis potius, et ipſis arduis cogitationum characteribus quaerenda eſt, §. 230.

§. 239.

Attenuatum cogitandi genus forſan ex Ciceronis locis, vbi de tali dicendi genere loquitur, poſſet probari eſſe vnum ex mediis characteribus ſublatis et amplis cogitandi rationibus opponendum, ſi multus eſſe vellem in eruendis romanis cogitationum denominationibus. §. 231. Quando Horatius:

Rectius Iliacum carmen deducis in actus, e. c. videtur iam innuere epopoeian ipſis tragoediis ita grandiorem eſſe, vt res ex illa in hanc tranſumtae videantur attenuari. Hinc deductum ſimpliciter cogitandi genus vtique depreſſum ad tenuitatem vsque denotare videtur. Quale bucolicorum plerumque.

Quum canerem reges et praelia, Cynthius aurem
Vellit et admonuit: Paſtorem Tityre, pingues
Paſcere oportet oues, deductum dicere carmen, §. 155.

\- - - -

Agreſtem tenui meditabor arundine muſam. Virg.

\- - - -

Te noſtrae, Vare, myricae, §. 180.
Te nemus omne canet. Virg. ecl. VI. 3.

Quando autem Horatius, *ſuamet vineta caedens, poetas*, inquit:

Nos lamentari non apparere labores,
Noſtros, et tenui deducta poemata filo.
ep. II. 1. 225.

ſine dubio voluit ειρων intelligi ex §. 179.

§. 240.

Non Virgilius ſolum eſt
quondam gracili modulatus auena,
Aen. I. 1. ſed in orationibus etiam ad Atticum

cum cogitandi genus referebatur gracilitas quaedam et ſubtilitas, §. 237, 238. quam propriam illis graecis, §. 56, ferebant imitari non poſſe romanos, §. 187. Hos ita ſolatur Quintilianus, XII. 10: *Non poſſumus eſſe tam graciles? ſimus fortiores.* M. §. 515. *Subtilitate vincimur? valeamus pondere.* M. §. 166. Recte ſimul monet, ſiniſtre *his demum, qui tenui venula per calculos fluunt, Atticum ſaporem* tribui, *quia ſimilis Lyſiacae gracilitati credi* non poſſit Pericles (atticus), *quem fulminibus et caeleſti fragori comparent comici, dum illi conuicientur.* Idem *gracilitatem* alio in loco *fabellis Aeſopi* adſcribit, *quae fabulis nutricularum proxime ſuccedant.* Ob quas tamen, optimi ingeniorum aeſtimatores,

Aeſopo ingentem ſtatuam poſuere Attici,
Seruumque collocarunt aeterna in baſi, §. 234.
Patere honoris ſcirent vt cuncti viam,
Nec generi tribui, ſed virtuti gloriam.

Phaedr. II. 9.

§. 241.

Epiſtolas et dialogos generatim ad hoc cogitandi genus male vocant. §. 231. Eſto: Cicero videbatur *plebeio ſermone agere cum* Papirio Paeto *in epiſtolis.* Perge legere, et videbis hic plebeium ex notione ſtrictiori plebis romanae, non vero ex ea, qua nos vile et abiectum ita dicimus aliquando, intelligen-

ligendum eſſe. Sed etiamſi pro *tenui* poſitum eſſet, an valet conſequentia: Si Cicero ad Paetum tenui ſermone vſus eſt: in nullis epiſtolis vltra tenuitatem eſt eleuanda cogitatio? Eſto: *epiſtolas quotidianis verbis texere ſolemus*. Fam. IX. 21. An ideo nec licet quidem res, niſi quotidianas, litteris inſerere? §. 96, 114. docebunt, quid ſubſit errori veritatis.

§. 242.

Virtutes in tenui dicendi genere numerant, 1) vel proprietatem, vel puritatem, 2) perſpicuitatem, 3) probabilitatem, 4) euidentiam aliqui. Alii has omnes omnium pulcre cogitandi characterum communes eſſe dotes recte dicunt, §. 22. Proprietatem ſi ex mente priorum per abſentiam troporum, et puritatem per abſentiam ornatus concipiamus, haec inuoluet illam pulcritudo. Pari ratione perſpicuitatem et probabilitatem, ſ. veriſimilitudinem inuoluet euidentia, M. §. 531. Reſtarent itaque defectus ornatus et euidentia. Sed prior nec eſt virtus, nec eſt in omni cogitandi genere, quod tenue tamen eſt. §. 247. Poſterior vbique requiritur ex duplici titulo. §. 22. Quid ergo reſtat huic characteri proprium? Vtrumque non ſolum, modo recte intelligatur, ſed et plura. cf. Cic. Or. 76-90.

§. 243.

§. 243.

I. Puritas a ſordibus, quae tenue cogitandi genus deprimerent infra magnitudinem et dignitatem aeſtheticam abſolutam, §. 202. coniuncta cum cautione ſolicita omnis illius ornatus, qui cogitationes de tenuibus vel vltra terminos magnitudinis naturalis in ſua materia, vel vltra limites dignitatis obiectis aptae, morumque ſimpliciter honeſtorum eleuaret, §. 231. II. Euidentia, quantam et ex parte veriſimilitudinis, et ex parte perſpicuitatis, et ex parte perſuaſionis, §. 22. exſpectare poſſis aſſequendam ab omnibus ſimpliciter honeſto viuendi generi deditis, §. 213. ab omnibus, inquam, in quibus indoli tali proportionalem ingenii culturam ſupponere licet. §. 45.

§. 244.

Promiſeram plures tenui cogitationum generi proprias virtutes, §. 242. Vnam nunc adducere liceat exempli gratia. III. Rotunda ea breuitas, §. 166. quam ab homine ſimpliciter honeſto, ingenii proportionate culti, §. 243. poſſis aequus exſpectare. §. 231. niſi præſtandam, non difficulter tamen capiendam et ſobrio iudicio laudandam, ſi praeſtetur ab alio. Quantum haec differant, et interim tamen inter ſe conueniant, videamus in duplici Romae deſcriptione:

1) *Vr-*

I. *Vrbem, quam dicunt Romam, Meliboee, putaui*
Stultus ego huic noſtrae ſimilem, quo ſaepe ſolemus
Paſtores ouium teneros depellere foetus. e. c. Virg. ecl. 1.

Hanc tenuiculam, §. 233. exſpectarem a quouis ſimpliciter honeſto, qui metro latino noſſet vti, quod non pertinet ad res. §. 18.

II. *Hoc, quodcunque vides, hoſpes, qua maxima Roma eſt,*
Ante phrygem Aeneam collis et herba fuit. e. c. Prop. IIII. 1-35.

Hanc in tenuibus maiorem, honeſto tamen cuiuis probe capiendam et ex ipſius ſimplici viuendi ratione minore in honeſtis eam tamen non inconſiderate probandam eſſe reor.

§. 245.

A tenui cogitandi genere probe diſtinguantur, 1. genus cogitandi de rebus, tenuibus quidem, abſolute tamen magnis, §. 202. ita easdem deprimens, vt contra ſuam naturam in meras nugas et naenias transformentur. §. 191. SECVNDVM ΒΑΘΟΥΣ GENVS, §. 217. et primum cogitandi genus NVGATORVM IN RE SERIA de rebus maioribus proportionatas tantum nugis cogitationes fouentium. cf. §. 221.

§. 246.

Non ſum neſcius charaſteri tenui ſolere, velut vnicum vitium opponi ſiccum et exile, aridum et exſangue, ieiunum atque friuolum cogitandi genus. Sed 1) habet et ſpeciem tumoris ſibi oppoſitam 2) ſiccitas nonnunquam non ſolum in ſeuerioribus etiam intellectus et rationis, purioris etiam, meditationibus a cenſoribus vitio creatis male reprehenditur, qui logicum et aeſtheticum cogitandi genus neſciunt diſtinguere, ſed in ipſis etiam aeſtheticis a iudice competente laudatur. Non prouocabo ad illam Plauti, quae *ſuum virum fuit rata ſiccum, frugi, continentem, amantem vxoris maxime.* Cicero, quando *cauendam oratori preſſo*, §. 239. *inopiam et ieiunitatem* §. 120, 128. ait, quomodo id fieri debeat, expoſiturus in exemplo Cottae, de hoc: *Nihil erat*, inquit, *in eius oratione, niſi ſincerum, nihil, niſi ſiccum, atque ſanum*, et pergit laudare. de. cl. or. 202. Sane hic ſiccum non vituperatur.

§. 247.

Quintilianus omnino videtur ſiccum inter laudes virilis dignitatis ponere, quando II. 4. optime ſuadet, vt *tenera adhuc aetas plura* S. VIII. *audeat, et inueniat, et inuentis gaudeat, ſint licet illa non ſatis ſicca interim ac ſeuera. Facile remedium eſſe vbertatis* (nimiae),

miſſae), *ſterilia nullo modo vinci.* Macrobius *eloquentiam Maronis* laudat, *nunc ſiccam, nunc floridam.* Quando autem Gellius, XIIII. 1. ſe *ſicca et incompoſita* §. 113. *et propemodum vna oratione* dicit *attingere, quae Fauorinus non* ſine *copia* et *venuſtate, latius, amoenius, ſplendidius et profluentius exſequutus* ſit: vel hinc patet *ſiccum*, ſi vitio vertatur, latitudini potius et copiae, S. VIII. opponendam eſſe παρεκβᾶσιν, quam magnitudini aeſtheticae, S. XV. vel abſolutae, vel relatiuae alicui. Verum ſaepius inueniemus et gnauos horum criticos extenſionem pulcram et intenſionem cogitationum venuſtam confudiſſe. §. 187.

§. 248.

Erit itaque SICCVM COGITANDI GENVS potius comparatiue breue, vel laude dignum, §. 246. S. XIIII. vbi parſimonia iuſſerit aeſthetica, §. 164, 246. vel vituperio, ſi praeſtitiſſet latitudo quaedam aeſthetica, §. 116, 247. Ex hac definitione intelligo Ciceronem de opt. gen. or. 12: *Si intelligentiam ponunt in audiendi faſtidio.* §. 242, 243. *neque eos quicquam excelſum magnificumque delectat: dicant ſe ſubtile quiddam* §. 237. 238. *et politum velle, graue ornatumque contemnere. Id vero deſinant dicere, qui ſubtiliter dicant, eos ſolos Attice dicere,* §. 240. *id eſt, quaſi ſicce et integre. Et ample, et ornate, et copioſe, cum eadem integritate, Atticorum eſt.*

§. 249.

§. 249.

3) Exile ſicco videtur eſſe paene totaliter ſynonymon, §. 246-248. ſi Plinium ſequamur, cuius temporibus forſan theoria, theoriam dico, non praxin, altius euecta fuit æſthetica, ac ipſo Ciceronis tempore. Hic enim V. ep. 17. quando: *Apte*, inquit, *et varie nunc attollebatur, nunc reſidebat, excelſa depreſſis, exilia plenis, ſeueris iucunda mutabat, omnia ingenio pari.* e. c. quis non videt, eum a) exilia etiam hic laudare velle, b) ea tamen non excelſis, ſed plenis (relatiue i. e. latis et diffuſis) contra diſtingui, c) excelſis potius expreſſe depreſſa contradiſtingui, et τῷ attolli reſidere. Neque diſſentire videatur Cicero, quando *copiam exilem vberrimae* opponit.

§. 250.

Tunc etiam Cicero, quando in notatum §. 246. incidit errorem, exilis et ſicci probat congruentiam, §. 249. dum de Or. II. 159. *Stoicus*, §. 122. ait, *multa reperit, quae negat vllo modo poſſe diſſolui*, §. 121. *et genus ſermonis* (primo et ipſius meditationis) *affert, non liquidum, non fuſum, ac profluens, ſed exile, aridum, conciſum ac minutum* §. 121. *quod ſi quis* (intellectus et rationis purioris patronus) *probabit, ita probabit, vt oratori tamen aptum non eſſe fateatur. Haec enim noſtra oratio* (aeſthetica) *multitudinis eſt auribus accommo-*

danda, ad oblectandos animos, ad impellendos, ad ea probanda, quae non aurificis ſtatera, ſed quadam populari trutina examinantur.

§. 251.

Nunquam conceſſerim, omnia eſſe *ſpinoſa et exilia*, §. 249. quae ſunt *longe a noſtris ſenſibus abhorrentia*, §. 250. vtinam tamen in philoſophorum cogitandi genere, quod diſtinctius et ſolidius eſſe debet, ac aeſthetica, non tam facile eſſet, ad hunc vſque diem, exempla reperire, quibus hanc enormem confuſionem tegere, vel etiam defendere poſſis, ac Ciceroni fuit exemplo, quod profert de Or. I. 83. Interim non excuſatur Cicero, aut, ſi mauis, Craſſus apud Ciceronem, qui *ieiune et exiliter* aſſerit *quosdam de iisdem rebus*, de quibus Democritus et Plato e. c. bene, *diſputauiſſe, vti Chryſippum, quem acutiſſime ferant, neque ob eam rem philoſophiae non ſatisfeciſſe.* de Or. I. I. 50. Pergit enim: *Quid ergo intereſt? aut qui diſcernes eorum, quos nominaui* (Democriti et Platonis e. c.) *vbertatem in dicendo et copiam ab eorum* (Chryſippi e. c.) *exilitate, qui hac dicendi varietate et elegantia non vtuntur? Vnum erit, profecto, quod ii, qui bene dicunt, afferunt proprium, compoſitam orationem, et ornatam, et artificio quodam et expolitione diſtinctam.*

§. 252.

Nam aut Chryſippus de iisdem rebus, de quibus

quibus Democritus et Plato e. c. nudam veritatem expoſuerunt non nihil inuolutam aeſthetices peplo, adeo miſere philoſophatus eſt, ac Mneſarchus, de quo l. c. 83. et multo minus philoſophiae ſatisfecit, ac aeſthetices regulis; aut complete, grauiter, exacte, diſtincte, ſcientifice et, vt ita dicam, cogendo rationi intellectuique propoſuit in naturali breuitate ac ſimplici cultu, quae illi, Democritus, Plato e. c. per compoſitam orationem, ornatum artificium, et expolitionem (aeſtheticas), analogo rationis propinarunt, et minus ſane maturo iudicio ipſi obiicitur ieiunum et exile cogitandi genus, ac apte connexis oſteologi ſceletis, abdomen illis deeſſe. Verum quocunque ſe haec modo habeant, id tamen vel ex hoc Ciceronis loco colligas, exilitatem potius vbertatis defectum et ieiunitatem aliquam, §. 120. 128. ſignificare, quam magnitudinis dignitatisque maculam. §. 249.

§. 253.

Rem conficiet, arbitror, iudicium Ciceronis de Rutilio, de cl. Or. 114: *Sunt eius orationes ieiunae, multa praeclara de iure*, (res non tenues, niſi fallor). *Doctus vir et graecis litteris eruditus, Panaetii auditor, prope perfectus in ſtoicis*, (nec haec ad viuendi genus ſimpliciter honeſtum ex aeſtheticorum formula.) *quorum peracutum et artis plenum ora-*

tionis genus (nec haec tenuitatem ſapiunt et illi ſimilia, §. 237, 238. et ſtoicis tumor potius, quam nimia depreſſio conuenit), *ſed tamen exile, nec ſatis populari aſſenſioni accommodatum* (quia contra praecepta Zenonis non ſemper diſtinguebant practice ſatis, quae compreſſas in pugnum manus, quaeque deſiderarent explicitas, §. 122.) Neque quicquam contra hanc Ciceronis deciſionem moueo, niſi forſan contra vniuerſalitatem, qua ſtoicis generatim exilitatem exprobrat. Si quis ex accuratiorum philoſophorum acroamaſi, quibus interfuit aſſiduus, eorum meditationem logicam et intellectualem ſtrenue ſequutus, deſcendit ad praxin et vſum aeſthetice cogitandorum, ipſiusque cogitandi rationi non nihil adhuc adhaeret illius diſtinctae accurationis, logicaeque praeciſionis, cui adſueuit, nunc nimium, et praeſens in tempus omittendum, excuſandus ipſe forſan eſt aequis iudicibus, neque tamen eius cogitandi ratio, qua dialectica ſapit, eſt defendenda, quaſi pulcra et ipſa elegansque dici mereatur. §. 121, 124.

§. 254.

4) Aridum cogitandi genus ad vitium in tenui cogitandi ratione defectu peccans, §. 245. praeſertim qua dignitate ſufficienti deſtituitur, exprimendum paene dixerim aptiorem denominationem, ex hoc Ouidii loco:

Tu

Tu leuior §. 189. *foliis tum, quum ſine pondere,* §. 177. *ſucci*
Mobilibus ventis arida facta volant.

Si quis tamen eandem vitioſam breuitatem, de qua §. 247-253. eodem notari putauerit, habebit rationes non contemnendas e. g. Quando Quintilianus II. 4. hiſtoricam narrationem eſſe vult, *neque aridam prorſus, neque ieiunam, neque rurſus ſinuoſam et accerſitis deſcriptionibus, in quas plerique imitatione poeticae licentiae ducuntur, laſciuientem.* §. 165. et addit: *Vitium vtrumque, peius tamen illud, quod ex inopia, quam quod ex copia venit.* (ſcilicet in pueris, §. 247, 248.) Quis hic non videt aridum eſſe vitium in defectu, quod luxurianti cogitandi generi, vitio in exceſſu peccanti, opponitur, vt eamus per medium inopiae perſicique apparatus?

§. 255.

Dicam tamen apertius meam ſententiam, qua ARIDVM COGITANDI GENVS latius omne illud eſſe iudico, quod obſeruari poteſt minus virium ac roboris habere, M. §. 515. ac maſcula pulcritudo requireret, cuius languidum cogitandi genus eſt quaedam modificatio. §. 111. Ex hac mente cogitationum ariditas erit φαινομενος omnis defectus, vel vbertatis, vel dignitatis, vel veriſimilitudinis, vel viuiditatis, vel perſuaſionis, vel

 vitae,

vitae, quantas data pulcritudo requireret. §. 22.

§. 256.

Ex hac notione videtur Quintilianus II. 4. tantopere proteſtari contra *magiſtrum aridum*, eum comparans *ſiccis ac ſine humore vllo* terris, quae *teneris* potiſſimum *plantis euitandae* ſint. Si qui talem nanciſcantur pueri, fieri eos *humiles ſtatim, et velut terram ſpectantes, qui nihil ſupra quotidianum ſermonem attollere audeant*, (vel vbertate, vel dignitate, vel veriſimilitudine e. c. §. 255.), *maciem illis pro ſanitate, et iudicii loco infirmitatem eſſe, et dum ſatis ſtudent vitio carere, in id ipſum incidere vitium, quod virtutibus careant.* Ex eadem forte ſe dicit in inſtitutionibus ſuis aliquid *nitoris* et *iucunditatis admiſcuiſſe*, ne *ieiuna atque arida*, (quae ſaltim analogo rationis videretur eiusmodi) *praeceptorum traditio animos auerteret, et aures, praeſertim tam delicatas, raderet.* III. 1. cf. §. 122.

§. 257.

Quando idem VIII. pr.: *Neque Aſiani*, inquit, *aut quocumque alio genere corrupti res non viderunt, aut eas non collocauerunt: neque quos aridos vocamus, ſtulti aut in cauſſis caeci fuerunt, ſed his in eloquendo iudicium et modus, illis vires defuerunt! hos Aſianos, illos aridos* interpretor ex l. XII. 10. vbi de *aridis*, *exſuctis*

exſuctis (exſuccis) *et exſanguibus: Hi ſunt*, ait, *qui ſuae imbecillitati ſanitatis appellationem, quae eſt maxime contraria, obtendant, qui, quia clariorem vim*, M. §. 515. *eloquentiae, velut ſolem, ferre non poſſunt, vmbra magni nominis deliteſcunt.* de *Aſianis* autem: *illis iudicium maxime et modum deeſſe.*

§. 258.

5) Exſangue cogitandi genus habeo in ſynonymis aridi, ex ſignificatu, §. 255-257. quemadmodum *exſangue* generatim per *eneruatum* explicat Cicero: *Vt ſi gladium*, inquiens: *puero paruo, aut ſi imbecillo ſeni aut debili dederis, ipſe impetu ſuo nemini noceat.---ita, quum hominibus eneruatis ac exſanguibus, conſulatus, tanquam gladius, eſſet datus, qui per ſe pungere neminem vnquam potuiſſent*, e. c. Or. pro Sext. 24.

§. 259.

6) Ieiunum cogitandi genus eſt ſynonymon ſicci, quando hoc in vitiis legitur. §. 248, 128. Ita Quintilianus, §. 254. et quando docuit: *grammaticae*, poetarum interpreti, *muſica, aſtronomia, philoſophia, eloquentiaque non mediocri opus eſſe*, hac, vt res illarum *dicat proprie et copioſe*, pergit: *Quo minus ſunt ferendi, qui hanc artem, vt tenuem* (quod ſiniſtri quid ſignificans cum exili, ſicco, ſubtili-

que, quando culpatur, coincidit) *ac ieiunam cauillantur*. l. 4 Pari ratione Cicero reprehendit opinionem vulgi, qua *Antonius ieiunior*, *Craſſus* habebatur *plenior*, et Quintilianus obtrectatorum *Ciceronis* exponit maleuolentiam, quum a quibusdum eum dictum refert *ieiunum ac aridum*, ab aliis *Aſianum et redundantem et in repetitionibus nimium*. Vituperari per inuidiam ob contraria

Aureae laus eſt mediocritatis.

Interim iure quodam talionis, conniuente veluti quadam Nemeſi, priorem accuſationem Ciceroni intentatam eſſe docebit §. 251, 252.

§. 260.

De poſteriori accuſatione ipſe ita loquitur, vt denuo ieiunitatis notionem aestheticam ſatis figere videatur, quando Quaeſt. Tuſc. II. 3. de ſuis orationibus: *Nonnulli*, inquit, *quum obruerentur copia ſententiarum atque verborum, ieiunitatem et famem ſe malle dicebant, quam vbertatem et copiam. Vnde erat exortum genus Atticorum*, §. 240. *iis ipſis, qui id ſequi ſe profitebantur, ignotum, qui iam conticuere, paene ab ipſo foro irriſi.*

§. 261.

7) Friuolum cogitandi genus habeo in ſynonymis nugatorii, §. 221, 245. vt concedam

dam quidem ſecundum βαθȣς genus eſſe friuolum, non autem omnia friuole cogitata poſſe huc trahi, quando defectum magnitudinis abſolutae in iis, quae tenue cogitandi genus poſcunt, conſideramus. §. 246. Haeſi non nihil in diducendis notionibus vocabulorum, quibus per varias linguas aequipollentibus plebs criticorum vtitur, conuiciorum inſtar, quae centeſima non intelligit iis vtentium muliercula: vt, ſi quando fuerint ſanis adhibenda criticis, aeſthetici ſecum ante poſſint reputare, quid ſibi probandum, et an id aperte ſatis exponere poſſint, in diiudicato locum habere, quod vocibus eiusmodi ſignificatur.

§. 262.

In ſecundo βαθȣς genere §. 245. turpior erit ſpecies materiam tenuem quidem, at ſatis tamen et magnam et dignam deſcribi ſimpliciter honeſtis moribus conuenienter, deprimens in indignum, vel ſimpliciter honeſtis moribus, §. 224. VILE DE TENVIBVS COGITANDI GENVS. In hanc deformitatem Plautus ſaepius incidit, et vergit eo Virgilii Menalcas, qui, inter alia, durius exprobrata:

Quid domini facient, audent quum talia fures?
Nonne ego te vidi Damonis, peſſime, caprum
Excipere inſidiis, multum latrante Lyciſca?

e. c. ecl. III.

Sed retrahitur apta Damoetae primum admonitione;

Parcius iſta viris tamen obiicienda memento,
e. c.

pergensque nihilominus, honeſta inuitatione ad certamen muſicum. Si admittamus eclogae ſenſum, quem ferunt, myſticum, Virgilio non imputabimus, ſi quid Menalcas primo craſſius loqui videatur.

§. 263.

Tenue cogitandi genus vti omnes generatim maculas venuſtatem cogitationum deturpantes habet ſibi oppoſitas, ita et §. 246-261. notatas, praeſertim

Si ſuccus pecori, ſi lac ſubducitur agnis.

Nunc autem παρεκβασεων ipſi propriarum curioſi tantum animaduertimus II. SECVNDVM TVMORIS GENVS de materiis tenuibus, aut tenuibus maiorum variis confectariisque maiores, vel vere, vel apparenter tales, concipiuntur cogitationes, ac earum et relatiua magnitudo et dignitas comparatiue minimae permittere videantur. Huius prima denuo ſpecies erit tenuia eo leuans, quo materias tantum mediocres adſcendere phaenomenon ſit, §. 208. ſecunda altius adhuc tollens §. 203. donec

Sublimi feriant ſidera vertice.

§. 264.

§. 264.

Secundam tumoris, de quo §. 263. ſpeciem Plautus exagitat exemplo *militis glorioſi*, qui *Pyrgopolinices* ita ſtatim ſcenam aperit:

Curate, vt ſplendor meo ſit clipeo clarior,
Quam ſolis radii eſſe olim, quum ſudum eſt, ſolent. e. c.

parato respondere Artotrogo ſalutante *virum*

Fortem atque fortunatum, et forma regia,
Tum bellatorem: Mars haud auſit dicere
Neque aequiparare ſuas virtutes ad tuas.
cf. Ter. Eun. IV. 6. v. 3 - 5.

Ab eadem retrahit illud Quintiliani VI. 2: *In paruis (litibus) tragoedias mouere tale eſt, quale ſi perſonam Herculis et cothurnos aptare infantibus velis.*

§. 265.

Eandem ſecundam ſpeciem vt mire illuſtrat Petronii Trimalcio tunc etiam, quando non omnino nugas agere videtur, *caduceum tenens, Minerua ducente, ratiocinari diſcens, diſpenſator factus, et tandem in tribunal excelſum leuato mento a Mercurio raptus, cum ſuo tepore pinnis ſubornato, vt Pegaſus videretur*, e. c. ita primam, §. 263. pingit in Trimalcionis *diſpenſatore aureos numerante*, qui deprecantibus pro ſeruo ipſius: *Non tam*, reſpondet, *iactura me mouet, quam negligentia nequiſſimi ſerui. Veſtimenta accubitoria perdidit,* quae

quae mihi natali meo donauerat cliens quidam, Tyria ſine dubio, ſed iam ſemel lota. Quicquid ergo eſt, dono vobis.

* *

SECTIO XX.
MEDIVM COGITANDI GENVS.

§. 266.

II. MEDIVM COGITANDI GENVS (aequabile, mediocre, interiectum, et temperatum,) eſt de materiis mediocribus §. 208. ita cogitans, vt non earum ſolum magnitudini naturali, ſed et dignitati relatiuae morumque nobilitati non ſolum nihil repugnantis contineat, ſed etiam apprime conueniat et proportionatum ſit. An illud intermedium tenui ſublimique, an inter tenue et ſublime medium dici poſſit diſputant ad Cic. Or. 21. §. 208. Vbi Cicero: *Vno tenore*, ait, *vt aiunt, in dicendo*, (cogitando) *fluit, nihil afferens, praeter facilitatem et aequabilitatem.* e. c.

§. 267.

Video Ciceronem non ſua, ſed aliorum ex definitione loqui. Quum autem idem *orationum* ſuorum *forenſe* cogitandi *genus* diſtinguat *ab aequabili temperatoque* cogitandi *genere*,

nere, quod in libris *de philoſophia* ſequitur, de Off. I. 3. augetur multis ſuſpicio, ipſum de medio §. 266. cogitandi genere loqui voluiſſe, quando de philoſophicis ſermo eſt, quum tamen orationibus generatim *vim dicendi maiorem* tribuat. Ex eodem errore genus hoc cogitandi medium hiſtoriis adſcribitur, §. 126. quaſi proprium et vniuerſale ſingulis. AEQVABILE potius COGITANDI GENVS LATIVS dicitur ſuis vbique materiis congruens, cum illis ſe deprimens, cum iisdem ſurgens, STRICTIVS et comparatiue eas materias et eo reſpectu pertractans, vt tanta non opus ſit varietate cogitandi reſpectu magnitudinis dignitatisque relatiuae, quanta phaenomenon fieret, ſi vel aliae res, vel eaedem, ſed diuerſo reſpectu, magisque vario, pulcre perpendendae eſſent.

§. 268.

Habet character cogitationum medius certam ſemper aequabilitatem, dum neque tenuitatis limites deſcenſu neque ſublimitatis terminos tranſcendit adſcenſu §. 266. ſed non omnis aequabilitas in cogitando medium ſimul characterem exprimit, eſt etiam tenui, eſt ſua ſublimibus aequabilitas, §. 267.

§. 269.

Mediocre dixiſſem medium cogitandi genus, niſi duplex obſtaret ambiguitas, 1) eorum,

rum, qui *mediocritatem illam* amant cum peripateticis, *quae eſt inter nimium et parum* quoque ſignificatu omne laudabile mediocre eſt, 2) eorum qui non cum Horatio ſolum faciunt, quando edicit:

mediocribus eſſe poëtis
Non homines, non dii, non conceſſere columnae,

ſed idem etiam ob ſimilem rationem ad omnia venuſtius cogitanda trahunt, quae, quam primum a ſumma voluptate, vel paullum decedant,

Vt gratas inter menſas ſymphonia diſcors,
Et craſſum vnguentum et Sardo cum melle papauer,
Offendant, poterat duci quia coena ſine iſtis.

Hoc ſignificatu nullum laudabile mediocre eſt in aeſtheticis. Adeoque medium cogitandi genus illis non ſolum, his non bene, mediocre videretur. §. 266.

§. 270.

Temperatum idem cur dicatur cogitandi genus, §. 267. iam vidimus, quum vere TEMPERATVM COGITANDI GENVS, vel mediocritatem laudabilem in omni cogitationum vi, §. 22. ſignificet, §. 269. LATIVS, vel STRICTIVS idem adhibitum tali themati inter eiusmodi reſpectus, in quibus vehementiores animi contentiones eſſe pulcrae non

non poſſent. Primum eſt, quale exſpectes cogitandi genus

Aequam valentis *rebus in arduis*
Seruare mentem, non ſecus in bonis
Ab inſolenti temperatam
Laetitia.

Quando Cicero de Or. II. 212: *Non eſt*, inquit, *ulla temperatior oratio, quam illa, in qua aſperitas contentionis oratoris ipſius humanitate conditur, remiſſio autem lenitatis, quadam grauitate et contentione firmatur:* ſane, medii cogitandi generis, de quo nunc loquimur praecepta dare non voluit. Mihi hic videtur loqui de genere cogitandi, quod temperatum latius dixi.

§. 271.

In Oratore autem 91-96. de nulla re certius loqui iudicetur Cicero prima fronte, quam de medio cogitandi genere, de quo nos etiam, §. 266. Interponit illud *humili et ampliſſimo*, *moditum* et *temperatum* appellans. Interim deſcribit illud, *robuſtius quidem*, *ac humile*, *in quo tamen neruorum vel minimum*, *plenius humili*, *quam autem ornatum copioſumque*, *ſummiſſius*, *in quo loci communes ſine contentione dicantur*, *quales* (oratores) *euadant fere e philoſophorum ſcholis*, *quorum quisque per ſe probetur*, *niſi coram ſit comparatus ille fortior*, (de quo deinde, *amplus copioſus*, *grauis.*) Jam hinc

hinc ſuſpiceris temperatum cogitandi genus hic adhuc, vt medium vi ac robore, §. 270. generatim, et, vt ita dicam, in abſtracto conſiderari, tunc demum laudem adepturum, vel vituperium, ſi viderimus, quibus applicetur materiis formisque cogitandi pulcre, quatenus inter ſe differunt, velut in concreto. Omnem dubitationem eximet ipſe Cicero, tandem non temperatum dicendi genus in eloquentibus, ſed eum demum *eloquentem* agnoſcens, *qui humilia ſubtiliter*, S. XVIIII. *magna grauiter, mediocria temperate poteſt dicere.* Neque adeo temperatum Ciceronis genus, ſed temperatum mediocria, (media, arbuſta) cogitandi genus illud eſt, quod medium in vere pulcris dici mereatur, §. 266. idemque ſtrictius erit temperatum ex ſignificatu §. 270, 268.

§. 272.

Medium cogitandi genus admittit iterum ſuos gradus, §. 266. prout vel a tenui, vel a ſublimi propius abeſt. Quemadmodum tenuium in bucolicis Virgilii, §. 239. Scaliger imum cogitandi genus, §. 233. deprehendit in *Moeri*, medium in *Gallo*, ſublime in *Sileno:* ita in medio cogitandi genere, georgicorum eiusdem, imum denuo collocat, in *aratione* et *ſatione*, medium in *fabula Ariſtaei*, ſublime in *peſtilentia*. Pari ratione mihi videtur medium in aeſtheticis cogitandi genus,

genus, et medium in orationibus, §. 271. probe differre, quanquam nec nego vel huius eſſe denuo gradus. Ad hoc referuntur orationes Ciceronis *pro lege Manilia*, *pro Marcello*, *pro Cornelio Balbo*, *poſt reditum ad Quirites*, *et in ſenatu*. In quibus interim aliquam magnitudinis differentiam lubenter concedo.

§. 273.

Opere in longo medium cogitandi genus non excludit quaedam ſublimia, quaedam tenuia, §. 235. Haec non ex pede, ac modulo §. 272. tantum, ſed etiam, quae, ſola ſi eſſent, non ſine tumore, vel in mediis haberentur materiis. e. g.

ſaepe exiguus mus,
Sub terris poſuitque domos, atque horrea fecit. Georg. I. 181. Virg.
Saepius et tectis penetralibus extulit oua
Anguſtum formica terens iter. Ib. 380.

Grandium mediis miſtorum exemplum eſto

Sol etiam exſtincto miſeratus Caeſare Romam,
Quum caput obſcura nitidum ferrugine texit,
Impiaque aeternam timuerunt ſaecula noctem.
e. c.

niſi hic Virgilium Georg. I. 465-510. vere iuſto nonnihil altius euectum velis concedere:

Vt, quum carceribus ſeſe effudere quadrigae,
Addunt ſe in ſpatia, et fruſtra retinacula tendens,
Fertur equis auriga, nec audit currus habenas, v. 512.

§. 274.

De aequabilitate medii cogitationum elegantium generis iam vidimus §. 268. Hinc in virtutibus ipſi propriis, ex relatione Ciceronis, §. 266. ſola reſtaret facilitas. Sed quaenam haec ſit virtus, et ita quidem concipienda, vt medio cogitandi generi ſola ſua maneat et propria? Non ago nunc Ciceronis interpretem. Indicabo potius, quam ipſa natura huius characteris facilitatem ſibi peculiarem poſtulet, eam ſcilicet et tantam rotundae breuitatis menſuram, tantasque reliquarum venerum, §. 22. gratias nec minores, nec maiores, quantam quiuis nobile viuendi genus aſſequutus et proportionalem illi culturam ingenii facile ſe vel ipſum praeſtare, vel ſaltim ſine longiori opera pulcre intellecturum deprehenſurumque poſſit confidere, §. 266. ſi denuo abſtrahamus a difficultate eloquutionis, §. 244. quae huc non pertinet, §. 18. Hinc et tantopere laudata Ciceroni ſuauitas in temperato dicendi genere, huic medio cogitandi generi tribuitur reſpectu ſpectatoris, in quo nobile viuendi genus licet ſupponere. Cic. Or. 91. §. 271.

§. 275.

§. 275.

Ob eandem facilitatem §. 274. reſtrictam ſam vel medium cogitandi genus prudenter affectans, obiectum ſibi perſonale, ſ. eos, quibus, quorumue in gratiam potiſſimum cogitet, non conſtituit, niſi quibus nobilem viuendi rationem eique proportionatam cognitionis venuſtatem liceat adſcribere,

Non, *quodcunque ſemel chartis illeuerit, omnes*
Geſtiet a furno redeuntes ſcire lacuque,
Et pueros et anus,

Non laborat, vt ſe miretur turba, vel omni honeſtate deſtitutorum, vel intra horizontem morum ſimpliciter honeſtorum cognitionisque, quae ſolet horum comes eſſe, ſubſiſtentium,

Contentus paucis lectoribus.

Si plures nanciſcatur, vti fit, ſequentes antecedentium gregem, qua itur, et nunc ſimul, caſu paene fortuito, qua eundum eſt, his etiam ſuauis et facilis eſt, quantum illud citra βαθος fieri poteſt, interim tacitus cum Horatio ſentiens:

Satis eſt equitem mihi plaudere.

Egregie vero falleremur, heic ſi vel ſolos, vel omnes, nobili loco natos animo concipere vellemus. §. 211-214.

§. 276.

Ab hoc laudabili medias materias cogitandi genere, §. 266. peccando diſtat in defectu TERTIVM ΒΑΘΟΥΣ GENVS easdem minoribus inferioribusque cogitandi rationibus explicans, quam quae mediae magnitudinis ac dignitatis obiecto conueniant. §. 217. Siue eius ſpecies prima ſubſiſtat intra eos tenuiter cogitandi limites, qui tenuibus non adeo inepte ſederent materiis, ſiue ſpecies eius ſecunda, ſecunda ſimul cogitandi ratio nugatorum in re ſeria, §. 245. deprimat omnino materiam ſuam mediocrem in ſphaeram nugarum et ineptiarum, §. 191.

§. 277.

Vtriusque ſpeciei exempla denuo Plautus dabit, quando *res arceſſit ex medio*, neque tamen non vel in humilem paene tenuitatem, vel omnino labitur in ſales illiberales.

Adſpice, Plautus,
Quo pacto partes tutetur amantis ephebi,
Vt patris attenti, - - -
Quam non adſtricto, §. 235, 236. *percurrat pulpita ſocco!*
Geſtit enim nummum in loculos demittere, poſt hoc
Securus, cadat, an recto ſtet fabula talo.
Hor. II. ep. 1. 170.

Dum

Dum poſterioris praeſertim criminis reos agit Catullus,

Plenos ruris et inficetiarum
Annales Voluſi, 32. al. 36.

in idem, vel affine, vitium incidit, quod felicius vitauit c. 39. in materia ſatis ſimili, medium cogitandi genus pulcrius exprimens: Illud carmen volo, quod aliis 44:

O! funde noſter, ſeu Sabine, ſeu Tiburs, e. c.

§. 278.

Turpior vtriusque ſpeciei gradus eſt, praeſertim ſecundae §. 276. quando de mediis cum aliqua morum nobilitate, §. 213, 214. cogitandum eſt, cogitatur autem de iisdem pellucentibus vbique moribus vix ſimpliciter honeſtis, aut omnino diſſolutis et illiberalibus. Haec vltima erit ABIECTA DE MEDIIS COGITANDI RATIO. Taedet exemplorum obſcenorum, quo carmen Catulli 25. al. 29. et epithalamia ſexcenta. Huc potius ad primam ſpeciem illuſtrandam animus Menedemi in Ter. Heaut. Act. I. ſc. I. tota, cui Chremes: *Habes*

Seruos complures. Proinde quaſi nemo ſiet,
Ita tute attente illorum officia fungere.

Ipſe de ſe a. V. ſc. I:

In me quiduis harum rerum conuenit,
Quae ſunt dicta in ſtultum: caudex, ſtipes,
aſinus, plumbeus.

§. 279.

A medio cogitandi genere, §. 266. in exceſſu recedit TERTIVM TVMORIS GENVS obiecta media tantis exornans cogitationibus, quantas ſublimia ſibi ſolis vindicare ius habent. Huc literatorum, qui ſe ſolos cum ſuis aliquid putant, parenthyrſi, quoties ſua cogitant, doctores ſcholaſticorum Seraphici et irrefragabiles, ſuccedentes his dictatores perpetui, imperatores maximi, et magiſtri equitum reipublicae litterariae, qui nunquam, niſi cum Cicerone, loquuntur, nec in quenquam, niſi velut in Catilinam, qui oppidis, vbi ſcholas habent, forum, roſtra, capitolium, capitolio patres conſcriptos et conſules, conſulibus ſellas curules faſces, ſecures, ſibimet ipſis triumphos tribuunt atque decernunt ex animi ſententia.

Tune Syri, Damae aut Dionyſii filius, audes
Deiicere e ſaxo ciues, aut tradere Cadmo?

Hor. l. Serm. 6.

§. 280.

Ex his vitiis §. 276 - 279. inter ſe confuſis naſcitur demum FLVCTVANS ET INCERTVM COGITANDI GENVS, quatenus medio cogitationum opponi characteri meretur, quando aliquis medium cogitandi genus meditando ſectatus, dum non poteſt aſſequi, nunc tenuium, nunc ſublimium obie-

ctorum

ctorum in limites vagatur, vbi pedem figat, gradumque ſiſtat, ignarus, Fruſtra natura generis, quod elegit, eiusmodi ingenio ſuadet, quod pater Phaetonti;

Nec preme, nec ſummum molire per aethera currum:

Phaëtonti tamen ſimile et

Hoc *modo ſumma petet, modo per decliua, viasque*
Praecipites ſpatio terrae propiore feretur.
Ou. Met. II. 205.

SECTIO XXI.

SVBLIME COGITANDI GENVS.

§. 281.

III. SVBLIME COGITANDI GENVS, (magnificum, magnum, altum, ſummum, plenum, cf. §. 158. graue, copioſum, cf. §. 116. ornatum, validum, μεγαλοπρεπες; αξιωμα, υψος, υψηλόν.) eſt ſuis vere grandibus cogitandi materiis, §. 203-207. ita congruens, vt iisdem ſimul ſatis dignum §. 223. et optime moratum, §. 228. non modo non contrarietur heroicae virtuti, rationique cogitandi, quam haec comitem, niſi ducem, habere ſolet, ſed et moribus ſingulari cum

maieſtate coniunctis probe conſentiat. §. 213. 194.

§. 282.

Non per iocum ſolum Terentius iubet *Dauum ſublimem intro rapi, quadrupedemque conſtringi*, ſed et Horatius ridet.

> Hunc, *dum ſublimis verſus ructatur, et errat,*
> Qui, *veluti merulis intentus, decidit, auceps*
> *In puteum, foueamue.*

Nobis heic ſerio, ſuoque loco locata ſublimitas exploranda eſt. e. g. *Non fortibus ſolum, ſed etiam fulgentibus armis praeliatus in cauſſa eſt Cicero Cornelii, quum aſſequutus eſſet dicendo, vt populus romanus admirationem ſuam, non acclamatione tantum, ſed etiam plauſu, confiteretur. Sublimitas, profecto, et magnificentia, et nitor, et auctoritas expreſſit iſtum fragorem. Nec tam inſolita laus eſſet proſequuta dicentem, ſi vſitata et caeteris ſimilis affuiſſet oratio.* Quint. VIII. 3. Huc comparatio Elegiae et Tragoediae, Ou. Am. III. 1. vbi illa fatetur:

> *Non ego contulerim ſublimia carmina noſtris,*
> *Obruit exiguas regia veſtra fores.*

§. 283.

Magnificum adhuc ſaepius adhaerente conceptu ſuperflui et oſtentationis, quaſi leuis notae macula quadam, adſpergitur. Ita

Clitus

Clitipho apud Terentium, Heaut. I. 2. gratulatur Cliniae, qui

Habet bene et pudice eductam, ignaram artis meretriciae.

Mea, addens, *eſt potens, procax, magnifica, ſumtuoſa, nobilis.*

Pari ratione Tibullus: II. 6.

Caſtra peto, valeatque Venus, valeantque puellae.

Et mihi ſunt vires, et mihi facta tuba eſt.

Magna loquor. Sed magnifice mihi magna loquuto

Excutiunt clauſae fortia verba fores.

rediturus ad humilem ſuam querimoniam l. 5:

Vre ferum et torque: libeat ne dicere quicquam

Magnificum poſthac, horrida verba doma.

Clarius Cornelius, a quo laudatur *Atticus, elegans, non magnificus, ſplendidus, non ſumtuoſus, qui omni diligentia munditiam non affluentem, affectarit, ſupellex modica, non multa, vt in neutram partem conſpici poſſet.* Ipſe Cicero, magnifici patronus contra Atticos vel quaſi, §. 248. non abſtinet ab hac vocis ſequiori ſignificatione. Pro Roſc. Com. 5. *Vsque eone te diligis, et magnifice circumſpicis?* eum alloquitur, quem mox accuſabit amentiae.

§. 284.

Nobis autem hic magnificentia cogitatur, §. 281. ex deſcriptione Ciceronis de Inu. II. 163. *rerum magnarum et excelſarum, cum animi ampla quadam et ſplendida propoſitione, agitatio atque adminiſtratio.* Secundum quam *magnificentiae publicae* amantem dicit, inimicum *priuatae luxuriae*, §. 281. 165. *populum Romanum*, Or. pro Mur. ex qua rectiſſime, Off. I. 72: *Capeſſentibus*, inquit, *rempublicam, nihilominus, quam philoſophis, haud ſcio, an magis etiam, et magnificentia, et deſpicientia adhibenda ſit rerum humanarum, quam ſaepe dico, et tranquillitas animi, atque ſecuritas, ſiquidem nec anxii futuri ſunt, et cum grauitate conſtantiaque victuri.* Secundum eandem notionem magnificentiae concedit eam et vitae priuatae cum ſimplicitate ſimul conuenire poſſe §. 213. philoſophus, l. c. 92. *Haec praeſcripta* (vitae priuatae) *ſeruantem licet magnifice, grauiter, animoſeque viuere, atque etiam ſimpliciter, fideliter, atque vitae hominum amice.* Ex eadem concipio veriſſimum Agamemnonis effatum apud Petronium, *ſibi nihil eſſe magnificum, quod pueris placeret.*

§. 285.

Hinc igitur colligamus, quam animo ſibi formauerit ideam de magnifico cogitandi genere orator, qui et ipſe ſciuit, et ſubinnuit

l. II. de Or. 89. ſe eius quaſi quoddam exemplar eſſe, dum narrat *Sulpicium*, qui loquentem et Craſſum imitari promiſerat, *omnino in illud genus Craſſi magnificum natura ipſa ductum eſſe*, S. II. *quae tamen* addens, *non ſatis, proficere potuiſſet niſi eodem ſtudio atque imitatione incidiſſet, atque ita dicere conſueſſet, vt tota mente Craſſum atque omni animo intueretur.* Hinc eius primum praeceptum imitatio. §. 56.

§. 286.

Nec caret ambiguitate ſua *magni* denominatio, §. 291. Non huc traham magnum hominem aliquando pro ſtolido dictum videri, §. 179. Sane, in laudem non dici magnam linguam ab Horatio mythologia docet, vbi ſic Apollinem alloquitur:

Diue, quem proles Niobea magnae
Vindicem linguae, Tityosque raptor
Senſit. IV. od. 6.

Nec *magnos* Iuuenalis *amicos*, nec *magnos* Horatii *pueros* ſincere laudari hac appellatione puto. Interim bona fide magnum relatiue comparatiueque §. 178. cogitatum dicamus vere magnis apte congruens, §. 291. Ad huius penitiorem intellectionem notemus adhuc ad §. 203-207. de magnis materiis 1) *alia clariora eſſe, alia maiora.* Cui effato confirmando totam ep. XVI. l. III. deſtinauit

Pli-

Plinius, illuſtrans huc facientibus exemplis. 2) huc pertinentia magna vix veriſimilia videri plurimis. Horatius cuidam

noto ſibi nomine tantum

narrat apud Maecenatem ſibi non opus eſſe ſubmouere alios, vt in gratiam eius intimius penetret, nec *officere,*

Ditior hic, aut eſt quia doctior. Eſt ſuus vni-
Cuique locus. Magnum narras, vix credibile.

Ille, neſcio quis, regerit.

§. 287.

Altum cogitandi genus, §. 291. et nimis altum §. 217. 218. ne confundantur. Illud pingit Horatius, IV. od. 9.

Iudex honeſtum praetulit vtili, et
Reiecit alto dona nocentium
Vultu, et per obſtantes cateruas
Explicuit ſua victor arma.

Et Cicero Tuſc. quaeſt. II. 11. *Fortes non modo fortuna adiuuat, vt eſt in veteri prouerbio, ſed multo magis ratio, quae quibusdam quaſi praeceptis confirmat vim fortitudinis. Te natura excelſum quendam videlicet, et altum, et humana deſpicientem genuit. Itaque facile in animo forti contra mortem habita oratio inſedit.* e. c.

§. 288.

§. 288.

Copioſum ac plenum cogitandi genus ſi quos pro ſublimi habere videas, §. 281. memor, §. 247, 187. quid aſſertis inſit veri diiudicaturus oculos mentis ante omnia figo in virtutis huic cogitandi generi propriae et peculiaris ſummam veluti formulam: Tantum rotundae breuitatis, tantum veriſimilitudinis, e. c. §. 22. neque plus, neque minus, in grande tuum thema cogitando confer, quantum quemuis ad heroicam virtutem et huius comitem, cogitandi rationem, ingeniique eleuationem eue&tum, vel ipſum thematibus eiusmodi adſperſurum fuiſſe, vel ſaltim ab aliis allatum pulcre intelle&turum eſſe poſſis confidere. §. 281.

§. 289.

Hinc ſublime cogitandi genus multo adhuc minus, ac medium, §. 275. quemuis ex turba ſibi ſpe&tatorem, obie&tum perſonale, legit, et eum, cuius in gratiam potiſſimum cogitet. Minima nec ingenia, nec pe&tora, curans admodum, nec veritum oculos huiusmodi praeſtringere potius, quam reficere, duplex mortalium genus ſuum ſibi templum quaſi deſignat, in quo dele&tando grauiter laboret. 1) Summos homines non ingeniis ſolum ſuperioribus excellentes, ſed et indole praeclaros et maieſtatem in moribus ſingularem conſuetudine velut alteram quandam

natu-

naturam, adeptos. His vbi cogitat de rebus grauiſſimis, in quibus illi tamen verſari quotidie, quibus familiares eſſe, in quibus quaſi habitare ſupponendi ſunt. Eleganter et magnifice cogitat, et plene quidem atque perfecte, §. 158. tantum tamen abeſt, vt eximia quadam cum copia, meditationisque manifeſta latitudine cum iisdem ſua communicet, vt potius relatiuae etiam breuitatis, S. XIIII. ſtudioſum ſit et Laconiſmi vere grandis.

§. 290.

Iupiter ad Mercurium poſt breuem expoſitionem eorum, quae diſpliceant in Aenea, Virg. Aen. IV. 236:

Nauiget. Haec ſumma eſt, hic noſtri nuncius eſto.

Mercurius fidus parentis interpres ad Aenean, caetera quum exprobrando retuliſſet, hoc ne ipſum quidem adeo breue mandatum expreſſe addit, v. 275. quoniam pius Aeneas illud ex expoſitis potuit colligere:

Ardet abire fuga, dulceſque relinquere terras
Attonitus tanto monitu imperioque deorum.
Mneſthea Sergeſtumque vocat fortemque Cloanthum.
Claſſem aptent taciti, ſocios ad littora cogant,
Arma parent, et, quae ſit rebus cauſſa nouandis
Diſſimulent. v. 290.

Satis-

Satisne breuiter magnus Aeneas ad primos ſociorum de rebus magnis, quarum hi dudum periti erant?

§. 291.

2) Alterum hominum genus, quibus ſublime cogitandi genus ſeruire potiſſimum et placere ſtudeat, §. 289. illi ſunt, qui vel ad ſupra deſcriptos, aeſthetico ſaltim, referri poſſe videantur, excelſam tamen aliquam et inſigniter ſublimem rem adhuc ignorare, aut omnino per errorem vilipendere ſupponendi ſunt; vel igniculos quidem magni animi heroicaeque virtutis gerunt ſub pectore, habentes, quod ad ſublimia quaeuis erigi poſſit ac incitari, non tamen habent ſemper in promtu, quantum ſatis eſt maganimitatis praeſentis ad grandia quaedam, ſibi ſatis noua, vel breuiſſime ſibi expoſita, ſtatim amplectenda, quo merentur, impetu. §. 288. Vtrisque ſublime cogitandi genus iam ſalua grauitate, non vbertim ſolum, ſed etiam copioſius, inauditam materiae ſuae magnitudinem, ampliſſimam dignitatem, incredibile pondus, et diuino quodam ardore digniſſimam maieſtatem, exquiſitiſſimarum figurarum in ornatu pudico ac matronali, ſplendide declarabit. §. 116.

§. 292.

Iam fingamus nobis mente, vel Athenienſes

ſes, quibus Demoſthenes, vel romanos, quibus Cicero ſuis in orationibus de ſublimibus aliquando vere pulcre cogitare laborarunt. Vel ſubſtituamus etiam illis, ex noſtra viuendi ratione, conçionem de grauiſſimis ſacrorum momentis habendam. Quam hic pauci cogitari poſſunt ad primum obiectorum perſonalium genus §. 289. pertinentes? Ex iis autem ipſis, quotquot ſint, eſſe tamen quidam poſſunt, qui, caeteroquin optimi, rigidique virtutis ſeuerioris, aut boni publici ſtrenui defenſores, id interim, de quo nunc agitur, praeſertim admodum determinatum, vel omnino ſingulare ſi ſit et indiuiduum, nunc forſan ignorantes, nunc omnino contra illud praeoccupati, parum illi pretii exiſtimationisque tribuerent, niſi meliora doceremur. §. 291.

§. 293.

Reliqui omnes, quorum in commodum orator ſublime cogitandi genus poſſit ſuum facere, erunt, in quibus generoſiores vtique latent inſtinctus, ſunt, quae poſſint diuina luce colluſtrari ſacrisque incitationibus inflammari, nunc autem bona pars minus attenta, alii ſatis remiſſo cum animo accedunt, vel ideo, quia ſibi nota iam ſatis temere ſtatuunt, quae ſint audituri. His circumſtantibus vtique ſublime cogitandi genus oratoris, cuius ad haec voces bene multae poſſunt au-

dientem

dientem tranſuolare, quas lector iterata forte lectione maturius perpendiſſet, §. 170. multum copiae, multum vbertatis et amplitudinis ad perfectam ſuam plenitudinem requiret, et latitudinem paene platonicam, §. 158, 116.

§. 294.

Tragoediae adhuc magis neceſſariam cum ſublimitate ſua copiam et vbertatem etiam comparatiuam fecit

grata nouitate morandus,
Spectator, functusque ſacris, et potus, et exlex,
§. 297 - 293. H. A. P.
Quod numero plures, virtute et honore minores,
Indocti, ſtolidique et depugnare parati,
Si diſcordet eques, media inter carmina poſcunt,
Aut vrſum, aut pugiles. His nam plebecula gaudet.
Verum equiti quoque iam migrauit ab aure voluptas
Omnis ad ingratos oculos et gaudia vana.
Hor. II. ep. 1. §. 275.

§. 295.

Quae quum ita ſe habeant, contrahamus in neruum controuerſiam. §. 288. 1) Eſt quoddam ſublime genus cogitandi, quod ſi-

mul, non plenum ſolum, ſed et copioſum eſt, illudque ſi ſemel relatiuae breuitatis fines transgreſſum eſt, gnauiter oportet eſſe locuples, apparatusque vere regios et magnificentiam publicam teſtatos exponere, §. 289-294. 2) non omne ſublime cogitandi genus ſimul copioſum eſt, §. 289. in relatiue magnis potius maxima relatiue etiam breuia, §. 207. 209. 3) non omne copioſum dicendi genus ſublime eſt. S. VIII. §. 281. Adeoque copioſum et ſublime deſinant in ſynonymis habere, qui nolunt Aſianorum titulis condecorari. *υψος αποτομον* in Demoſthene, *εν χυσει* Ciceroni plerumque tribuit Longinus. S. XII.

§. 296.

Sublime cogitandi genus *graue* (*δεινον*) ſi dicitur, §. 281. de relatiua quadam et comparatiua grauitate, graduque eius maximo denominationem accepit, quoniam omnis magnitudo aeſthetica poſtulat etiam aliquam, abſolutam certe, grauitatem, §. 189. Si dicitur ornatum, §. 281. ambiguitas tolli poteſt ad imitationem §. 295. et emendatur plerumque per adiectum, quaſi ſynonymon, aliud vocabulum. e. g. *ornatum* et *graue*. *Ornatos in dicendo grauesque viros* Scaeuolae apud Ciceronem de Or. I. 42. ſi interpretemur, ſublimitatem attingere qui cogitando dicendoque poſſint, videbimus eos recte mediis interpoſitos philoſophis, refutare *Craſ-*

ſum,

ſum, *qui oratorem in omnis ſermonis diſputatione copioſiſſime poſſe verſari*, *quaſi ſuo iure ſumſerat.* §. 125. Augeretur inconcinnitas a Craſſo aſſerti, ſi copioſiſſimum et ſublime confunderemus, §. 295. et ornatum, l. c. 50. §. 257.

§. 297.

Sublime cogitandi genus qui tandem *validum* dicunt, §. 281. denuo videntur de relatiuo quodam et comparatiuo robore loqui velle, quod huic vtique cogitandi generi ſummum generice debet adſcribi, §. 288. Iam tenue poſcit aliquid neruorum ac ſanguinis, §. 242-244. plus medium, §. 274. ſublime plurimum. M. §. 515. Videamus inſignem eius vim et efficaciam paullo diſtinctius, vt eandem a ſpurii ſublimis larua ſit hoc facilius diſtinguere.

§. 298.

1) Habet ſublime cogitandi genus ſummas generice diuitias, §. 158, 288 quas nonnunquam paene omnes relinquit, §. 160. vnico veluti, ſed pretioſiſſimo, tantum adamante fulgens, §. 289. vnde tacitus tecum concludas ad opes reliquas, §. 177, 148. non nunquam magnificentius exponit, §. 293. Vnde tunc περιαγωγαι και περιβολαι, circumducta quaedam et accumalata meditandi ratio, non ſine ſynathroiſmis, §. 148. Neque tamen omnis ſublimis, nec in ſublimi-

bus ſumma, meditatio circumducta eſt et accumulata, multo minus omnis circumducta meditandi ratio, et adhuc minus longitudo quaedam et diffuſio diſtorſioue ſignorum tantum e. g. dictionis et vocabulorum, grandis atque ſublimis eſt. §. 295. Ariſtophanes habet vocabulum ſex verſuum, et repit Plauti

Quodſemelarripidesnunquampoſteaeripides,

§. 237.

§. 299.

2) Magnitudinem cogitandorum, etiam naturalem, §. 181. eam ſeruat, quae nec comparata primario themati, perſoniſue vel loquentibus, vel obiectis perſonalibus, in nihilum comparatiuum abeat, euaneſcens, e. g. §. 198. nec e contrario ſub eadem comparatione illa, quae iam dixi, primarium thema, e.c. quando ſemper in magnis maxima legitur magnitudo cogitandorum quorumuis, ſi grandia quidem illa, thema, e. c. fuerint, neque tamen in magnis maxima, §. 207. eleuet potius, obſcuret, et minuat, quam amplificet, ornet et extollat. Par eſt ſublimi cogitationum generi cura dignitatis generice maximae, ſed in maxime dignis gradus ſimul, vt ita dicam, ſpecifici, §. 207. ne tollatur altius, aut deprimatur, ac et hic requirit, earum etiam partium lateruмue, ex quibus eximia contemplanda ſunt, vt talia, ſedulo cautis vergentibus ad mediocritatem, vel omnino tenuitatem variis lateribus

ribusque cogitandi non male electi, §. 215. niſi opere in longo habeat aliquando locum et hic. §. 235.

§. 300.

Exemplum huius cogitandi generis Cicero ipſe ſuam orationem pro Rabirio citat, eodemque iure ſuo referuntur oratio pro Milone paullatim ſurgens, Catilinaria II. Philippica II. et in Piſonem. In Aeneide imum ex grandibus cogitandi generibus Scaliger in deſcriptione ludorum L. V. medium L. I. ſummum L. II. et VI. deprehendit. Liceat ex ſacris exemplum addere. Sit magnum in maximis, quod Longino S. IX. vehementer placuit: *Sit lux et fuit.* Maius eſt: Τετελεςαι. Maximum: *Sit deus omnia in omnibus.*

§. 301.

3) Sublime cogitandi genus veriſimilitudinem, §. 22. ſed eam proprie tantum ſectatur, quae ingeniis ſuperioribus et animis erectioribus comprehendi probarique poſſit, §. 288. licet eadem plebeculae ſit vix credibilis, §. 286. nec apud nobiles ſic ſatis animos facilem inueniat fidem. §. 213. Quam ſuam veriſimilitudinem aut tacitae ſpectatoris αναθεωρησει, §. 177. relinquit, §. 289. aut eam adeo luculenter probat, §. 291-294. vt abhorrens primo, vel maxime a ſenſibus noſtris, nunc tandem, non ſolum, non odium,

 ſed

ponderis, quiuis ex plebe litteratorum intelligat, interim nihil obſcuritatis in verbis et ratione cogitandi, praeter id, quod in futuris ordinarium eſt, et ob deficientem omnimodae determinationis eorundem notitiam in homine, vel maximo, mero tamen homine, vehementer neceſſarium, adeoque poſt euentum et impletionem hiſtoriae fabulaeue perito ſatis peruium.

§. 305.

5) Sublime cogitandi genus perſuadet, §. 22. ſed iis perſuadendis tantum, certe potiſſimum, laborat, quorum iam intimis praecordiis inſeuit virtutis rectorumque morum ſemina, cum certitudine, magnitudo pectoris, §. 45. inſignior. Quibus non cognita ſolum, ſed et ipſorum cauſſa non indigentia probationibus quum inſint principia: his nunc tribus, quod aiunt verbis, aut omnino vel vnico, inſtruit, quaſi immotis fundamentis ſuam perſuaſionem breuiſſimis, nunc pro diuerſa obiectorum ſuorum perſonalium conditione, §. 289-294. tot pondera, tot ſententias, tot firmamenta congerit in certius reddendum ſuum thema, non illa trita, ſed magni quid ſemper ſpirantia, vt maiores animi pleniſſime perſuadeantur, minores obruantur, et ad prudentiſſimum, quod ab ipſis ſperari poteſt, ad ſilentium compellantur.

§. 306.

§. 306.

Exemplum perſuaſionis, et eius quidem efficaciſſimae, per vnam vocem habet Suetonius in Caeſare. 70. *Decumanos Romae cum ingentibus minis, ſummoque etiam vrbis periculo, miſſionem et praemia flagitantes, ardente tunc in Africa bello, nec adire cunctatus eſt quanquam deterrentibus amicis, neque dimittere. Sed vna voce, qua Quirites eos pro militibus appellarat, tam facile circumegit et flexit, vt et milites eſſe confeſtim reſponderint, et quamuis recuſantem vltro in Africam ſint ſequuti.* Paullo fuſius perſuaſit idem Caeſar, verae ſublimitatis aeſtheticae peritus, metum imminentis hoſtis ſuos deponere *amplificando ementiendoque* copiarum eius numerum, 66.

§. 307.

Pollio Aſinius parum integra veritate compoſitos putat commentarios Caeſaris, 56. quantum tamen ineſt plerisque, quae ſcribit, perſuaſionis? Putares eos legens rectiſſime feciſſe, qui, Catullo ſi fides eſt, nihil potuit,

Niſi vncta deuorare patrimonia.

Non deterreor eorum opinione, qui hos commentarios humiles iudicant, quo minus eorum heic mentionem faciam. Quoniam eorum verba ſatis et pueri capiunt et aliquem ſenſum, quantum poſſunt pro aetate, non ſunt ideo humiles, non tenue cogitandi

genus demonſtrant, et, niſi omnem tibi hiſtoriam placeat medium cogitandi genus amplecti debere, §. 267. nullus dubito, quin ipſis aequabile quidem cogitandi genus, §. 267, 268. et temperatum §. 270. adſcribam, et, cum Cicerone, *nudum*, *rectum*, *ac omni ornatu orationis, tanquam veſte detracta*, *venuſtum*, ita tamen, qua res, ſublime, vt, *dum voluit* (aut velle ſimulauit) *alios habere parata, unde ſumerent, qui vellent ſcribere hiſtoriam, ineptis gratum fortaſſe fecerit, qui illa volunt calamiſtris inurere, ſanos quidem homines a ſcribendo deterruerit.*

§. 308.

6) Sublime genus cogitationum in eo regnat, vt animos, ſed generoſioris impetus capaciores, §. 289-294. nunc in ſummam inflammationem et diuinum paene furorem incitare, nunc a turbulentiſſimis animi commotionibus ex re quapiam minutula ortis retrahere decoram ad ſerenitatem et altioris ſpiritus tranquillitatem valeat, §. 288. pro vti, vel hic, vel ille ſtatus animorum heroibus eſt conuenientior, §. 213.

§. 309.

Aeneas, l. II. fruſtra diſſuadente Hectore in ſomnis, v. 295. *arma amens capit,*

furor iraque mentem

Prae-

Praecipitant, pulcrumque mori ſuccurrit in armis, v. 315.
Otriadae dictis in flammas et in arma fertur, quo triſtis Erynnis,
Quo fremitus vocat, et ſublatus ad aethera clamor. v. 338.
Addentes ſe ſocios, per lunam oblatos, alloquitur.
Sic animis iuuenum furor additus, v. 355,
Adhuc *furiata mente fertur* Aeneas v. 588.
et eſt
dignus vindice nodus,

pium heroa a defenſione patriae retrahere. En!, adeſt deus, mater, dextra prehendens, et orationem ſuam, animum pectusque filii mulcentem, ecſtatica viſione corroborans. v. 589-625.

* *

SECTIO XXII.

VITIA SVBLIMI OPPOSITA.

§. 310.

In cogitanda grandi materia cauendum eſt I. QVARTVM ΒΑΘΟΥΣ (manifeſti) GENVS, in quo ſtatim appareat magnitudine obiectorum comparatiua et generice maxima, §. 207. minores et inferiores eſſe mente forma-

formatas cogitationes. §. 217. In quo 4 denuo ſpecies facili negotio detegas: 1) ſi in maximis generice denuo excellentia cogitentur quidem maximis generatim ſatis apta dignaque ratione, ſed non adeo excellente, ac ipſa themata mereri videantur, 2) ſi ſiluae arbuſtis, 3) ſi ſiluae myricis exaequentur 4) ſi ſumma deprimantur omnino humum vsque et in meras nugas intra animum venuſte, ſi diis placet, cogitaturi redigantur. Vltima ſpecies tertiam claſſem nugatorum in re ſeria conſtituet, et eam quidem turpiſſimam, §. 245.

§. 311.

Ad primam βάθυς huc pertinentis ſpeciem referamus cogitandi rationem, quam in Homero iam reprehendit Longinus, S. VIIII. qua ille *ex hominibus*, qui *rebus Iliacis* interfuerunt, *quantum poteſt*, *deos* dum *facit*, *ex diis* facit *homines*, *quorum vulnera*, *diſſidia*, *vltiones*, *lacrumas*, *vincula*, *et infelicem immortalitatem* canat. Contra hoc vitium dirigi videtur Horatii praeceptum:

Intererit multum Diuusne loquatur, an heros.
A. P. 114.

Ex hoc enim verſu cum Bentleio *Dauum* exſulare iubeo. Ad eandem ſpeciem deprimentis ſe nonnihil infra ſuam maieſtatem ſublimis, §. 310. pertinet Homeri ab eodem Longino S. VIIII. obſeruata *declinatio ab Iliade in Odyſ-*

ſeae

ſeae umorem fabularum. Ob quem Homerum in odyſſea comparat *accidenti ſoli, cuius ſine intenſione* caloris et virium *maneat* §. 298 — 309. *magnitudo.* Non eſſe, ait, ισον τονον Homeri in odyſſea, ac in Iliade, ουδ' εξωμαλισμενα τα υψη και ιζηματα μηδαμου λαμβανοντα, breuiter, *ſenectutem, ſed ſenectutem Homeri.*

§. 312.

Secundae ſpeciei §. 310. exemplum ſit Timaeus apud Longinum S. IIII. qui *Alexandrum magnum* ait *intra pauciores annos totam Aſiam ſubegiſſe, quam* intra quos *panegyricam orationem de bello contra perſas Iſocrates conſcripſerit. Egregia ſcilicet Macedonis illius cum Sophiſta comparatio. Vincit ſtrenuitate Lacedomios Iſocrates. Illi triginta annos in expugnanda Meſſene terunt, hic in conſcribenda oratione panegyrica tantum decem.* Huc et, praeter comparationes, traherem ſublimium, niſi tenues, medias certe partes et varia, circumſtantias dicunt, externa, praeſertim ſi minus neceſſaria earundem commemoratio, nec breuiſſima videatur. An magnus interdum et Maro dormitat? e. g. Aen. l. 177.

Ac primum ſilicis ſcintillam excudit Achates,
Suſcepitque ignem foliis, atque arida circum
Nutrimenta dedit, rapuitque in fomite flammam.

§. 313.

§. 313.

Ad tertiam iuſto ſubmiſſioris de ſublimibus, cogitandi generis ſpeciem §. 310. nondum audeo referre omnes heroum cum beſtiis, animantibusque comparationes. Interim tamen noſtro, quod viuimus, ſaeculo ſolos reor leones et aquiſas adhuc in maiori theatro ſuum locum tueri, praeſertim auxilia ferente arte, quam heraldicam blaſonicamque dicunt. Reliqua tantum non omnia loco graduque mota diſparuerunt in heroicis, quando laus intenditur, animantia, dum philoſophi, ſintne machinae, ſintne ſpiritus, euidentius inter ſe conſtituerint. Homeri adhuc heroes, vt canes, niſi latrant, tamen pugnant. Virgilii heroes, Aen. II. 355.

lupi ceu
Raptores, atra in nebula, quos improba ventris
Exegit caecos rabies, catulique relicti
Faucibus exſpectant ſiccis: per tela, per hoſtes
Vadunt.

Agnoſcas inter arma viroſque Tityrum, expertum quam ſit

Triſte lupus ſtabulis.

§. 314.

Horatii iam Druſus, IV. od. 4. comparatur lautius 1) aquilae, quam non *improba ventris rabies*, §. 313. ſed

Olim

Olim iuuentus et patrius vigor,
Nido laborum propulit inſcium.
Sed an ſatis dignum eſt, illi
Quod *rex deorum regnum in aues vagas,*
Permiſit, expertus fidelem
Iuppiter in Ganymede flauo?

2) Leoni. Tranſeat. Sed an ſunt etiam *Rhaetis ſub Alpibus Vindelicorum obarmatae Amazoniis ſecuribus dextrae,*

diuque
Lateque victrices cateruae
laetis caprea paſcuis
Intenta?

Si ſunt, an eorum *in poena nomen* eſt Druſi *memorabile?*

habet victoria laudem?

§. 315.

Ohe! iam ſatis eſt, ohe! poeta!
Tu procedis adhuc, et ire quaeris.
Maiores aquilis leonibusque
Noſti, maxime, comparationes?

Comparat principes iuuentutis romanae, quos Auguſtus, filiorum inſtar, habuit,

3) iuuencis:

Eſt in iuuencis, eſt in equis patrum
Virtus.

Hoc

Hoc et in ſe deprehendetur exemplum et ſimile,

Magna modis tenuare paruis,

et, quanquam non ignoro boues olim maiori in reuerentia habitos, ac nunc tamen, non Horatii carpendi gratia, ſed amore veri, βαθος iudico, in quod ſi quis nunc ſimili in occaſione prolabetur, niſi *Romani*, §. 212. certe

Germani *tollent equites peditesque cachinnum*,

et *patres*, quos Bentleius *peditibus* ſubſtituit.

§. 316.

Quartam ſpeciem §. 310. memorati vitii ornet vetus illud:

Iuppiter interea cana niue conſpuit Alpes.

et recentius: *emunctioris naris mortales*, quando placet facetos et elegantes

Grandiſonis pompare modis, tragicoque boatu.

Transmittatur enim *emunctae naris homo* Horatii,

madidique infantia naſi

apud Iuuenalem, cum *ructantibus* eorundem perſonis, quoniam tunc ſublimia ſcribere non cogitarunt. §. 310. Huc potius Heſiodi, vel quisquis poematis *ſcutum* dicti ſit auctor, quam Longinus S. VIIII. reprehendit, *Triſtitia, cuius ex naribus humores fluebant.*

Tu grauis es nobis, et ſaepe emungeris, exi
Ocius et propera. Sicco venit altera naſo.

Iuu.

Longi-

Longinus. eiusdem vitii accuſat *Platonem* & *Xenephontem nonnunquam* δια τα ὑτως μικροχαρη *ſui metipſorum obliuiſcentes, quanquam ex Socratica ſint palaeſtra*, e. g. tunc, vbi *Xenophon de republ. Laced. ſcribens pupillas, quae ſunt in oculis, verecundas virgines dicat.*

§. 317.

Omnium harum depreſſius iuſto de grandibus cogitandi rationum gradus ſemper turpiores ſunt, in quibus non magnitudo ſolum forte naturalis, ſed etiam ſimul dignitas et in magnis neceſſarius rigidae honeſtatis et ſeuerioris virtutis amor laeditur per VILE DE SVBLIMIBVS COGITANDI GENVS e. g. Ioui adſcriptum praemium nefandi lenocinii, §. 314. et magna pars metamorphoſeon Ouidii, eo procedens aliquando dedecorum, vt ipſe ſane non caſtus poëta putarit conſultum, praefari, X, 300.

Dira canam. Procul hinc, natae, procul eſte, parentes.
Aut mea ſi veſtras mulcebunt pectora mentes,
Deſit in hac mihi parte fides, nec credite factum,
Vel, ſi credetis, facti quoque credite poenam.

Rectiſſime grauiſſimeque cauet Horatius, A. P. 227.

Ne, quicunque deus, quicunque adhibebitur heros

Regali conſpectus in auro nuper & oſtro,
Migret in obſcuras humili ſermone tabernas.
Huc heroum mutua conuicia, quorum exempla non opus eſt in Homero quaerere, quum ante pauca ſaecula publicis adhuc in ſcriptis illuſtrium principum vel ipſos iam titulos macularent.

§. 318.

Pergens l. c. Horatius;

Ne, dum vitat humum, nubes et inania captet,

hos deducit ad vitium maiora cogitaturis fugiendum II. QVARTVM TVMORIS GENVS, res excellenter magnas inani ſublimitatis in cogitando ſpecie nequicquam inuoluens. Cuius meteoris quoniam vere materia et obiectum illuſtre non exaequetur, omnis tumor huius generis erit βαθος κρυπτικον, §. 217, 310. Potiores eius ſpecies, velut in ipſo ſuo fonte videbimus, ſi praecipuarum de ſublimi veritatum memores falſam earum conuerſionem, hinc detorſionem, hinc laruam et vmbram ſublimitatis attendemus in amplectentibus tumidam et ſufflatam nubem pro Iunone.

§. 319.

I. Sublime cogitandi genus eſt admodum pulcrum. Hoc veriſſimum, §. 210. Hinc inſe-

inferuntur male conuerſae: 1) Quicquid pulcrius reddendum, illud ſublimandum eſt. Vnde tumorum genera, huc usque conſiderata, 2) pulcella et comtula ac venuſtula erunt ſublimia. Hic primus fons, primam tumoris nunc conſiderandi ſpeciem dabit, §. 318, ſi affectato pulcritudinis ſtudio, fucos omnes et floſculos, et quicquid eſt vbique pigmentorum ac ornatus, periodos quouis globo rotundiores, argutas antitheſes, et ipſas dictionis figuras ad nauſeam vsque congerentes, ſublimiter ſe ſcripſiſſe ſomniant, §. 165-307.

§. 320.

II. Sublimia nonnunquam admodum breuia, nonnunquam excellenter copioſa ſunt et affluentia, §. 298. Hinc conuertendo peſſime torquentur; 1) quo breuior, 2) quo diffuſior eris, hoc eris ſublimior. Vnde duplex tumoris ſpecies, 2) qua admodum ſibi ſublimis videtur, cuius

Sortilegis non diſcrepuit ſententia Delphis,

modo breuis ſit, etiamſi in longiſſimam quaſi breuitatem incidat. §. 171. Huc Trimalcionis ſublimis *vrbanitas*, vbi *lentiſſima voce Carpe* ſaepius *ingerens*, *Carpum*, *qui obſonium carpebat*, *eodem verbo vocabat*, *et imperabat*. Petr. Huc autem propius pertinet, ſi quis e. g. de eo vere grandi, de quo praeſertim exponenda mens eſſet, ſi quid ſublimis co-

cogitare vellet, adhibet tritum illud: *De hoc praeſtat nihil, quam pauca dicere*, adeoque nec nihil, nec pauca, nec multa, nec magna. Interim ſibi plaudit, ac ſi maxima. Quid enim? Nonne breuiſſime peracta ſunt omnia?

§. 321.

3) Qua alius tunc ſibi ſublimis videtur, quando omnia ita circumſcribit, vt nec gallum quidem gallinaceum, ſatis longam vocem putet, ſed praeferat illud Iuuenalis:

Quo mordetur gallina marito.

Huc magis pertinet exemplum frigoris a Voſſio allatum, Sex. Rufus habet: *per D. Brutum Hiſpanias obtinuimus, et vsque ad Gades et Oceanum peruenimus.* Idem ita tumens Florus narrat: *D. Brutus aliquanto latius Gallaecos, atque omnes Gallaeciae populos, formidatumque militibus flumen obliuionis, peragratoque victor Oceani littore, non prius ſigna conuertit, quam cadentem in maria ſolem, obrutumque aquis ignem, non ſine quodam ſacrilegii metu et horrore deprehendit.*

§. 322.

III. Sublime cogitandi genus ita maxima (generice,) cogitat, vt ad minuta, (omni magnitudine aeſthetica deſtituta,) nunquam delabatur, §. 299. Hinc conuertitur principium; Qui ergo de re quapiam, tanquam de

optima

optima maxima, quae vnquam eſt, fuit, erit, ita cogitat, vt et omnia eam ambientia, circumſtantia, et vlla ratione concernentia, eo vsque eleuet, vnde non datur vel imaginationi plus vltra, ſublimiter ille, profecto, cogitabit. Habes quartam tumoris huc pertinentis, §. 318, ſpeciem. Hic eſt ille *tumor*, qui ſecundum Longinum. S. III. *altius inſurgere vult, quam ſublimia, puerilis autem omnino ſublimibus opponitur*, §. 318. Exemplum dabit tempeſtatis deſcriptio in Aen. l. I. comparata ea, quam Lucanus fluctibus ſuis aeque tumentem habet, l. V. in qua

(Neptuni) *regno acceſſit terra ſecundo,*
Quum mare conuoluit gentes, quum littora Tethys
Noluit vlla pati, caelo contenta teneri.
Tunc quoque tanta maris moles creuiſſit in aſtra,
Ni ſuperum rector preſſiſſet nubibus vndas.
fluctus in nubibus accipit imbrem. e. c.

§. 323.

IV. Sublimia quorundam fidem ſuperant, §. 301, 286. Hinc, qua conſequentia? tamen infertur: Omnem fidem ſuperantia quo largius congeres, hoc ſublimius cogitabis. Haec quinta tumoris, de quo nunc, §. 318. ſpecies in incredibilitate qualicunque ſublimitatem quaerentium. His ſemetipſum

tranſcendere videbitur Ouidius, quando ait Met. VII. 104:

Ecce! adamanteis Vulcanum naribus efflant
Aeripedes tauri: tactaeque vaporibus herbae
Ardent, vtque ſolent pleni reſonare camini,
Pectora ſic intus clauſas voluentia flammas,
Gutturaque vſta ſonant.

Hos ſublimes Petronius ridet, *qui nihil ex iis, quae in vſu habemus audiunt, et vident, ſed tyrannos edicta ſcribentes, quibus imperent filiis, vt patrum ſuorum capita praecidant*, e. c.

§. 324.

V. Sublimia non omnibus omnia lucent, §. 303. Hinc inepte concluditur: Quo obſcurius: hoc ſublimius. Habes ſextam tumoris et ineptae ſublimitatis, §. 318, ſpeciem. Huius amicis Tacitus Liuio, Lucanus et Statius Virgilio praeſtant, qua ſublimitatem, quoniam intellectu ſaepe difficiliores ſunt. Videamus exemplum. Virgilius Auguſto:

Iam pridem nobis caeli te regia, Caeſar,
Inuidet, atque hominum queritur curare triumphos, Georg. I. 503.

Statius, inuentionis gloriam habere quia non poteſt, ob obſcuritatem tamen fautoribus huius palmam ſublimitatis eripuiſſe videbitur Virgilio, ſic Titum alloquens:

O!

O! Latiae decus addite famae!
Quem noua maturi ſubeuntem exorſa parentis
Aeternum ſibi Roma cupit: licet arctior omnes
Limes agat ſtellas, et te plaga lucida caeli
Pleiadum, Boreaeque et hiulci fulminis expers
Sollicitet: licet ignipedum fraenator equorum
Ipſe tuis alte radiantem crinibus arcum
Imprimat, aut magni cedat tibi Iuppiter aequa
Parte poli, maneas hominum contentus habenis
Vndarum terraeque potens, et ſidera dones.

§. 325.

Haec Statiana Virgilii periphraſis in hac tumoris ſpecie nouam mihi modificationem reuocat in mentem, quando tumidum cogitandi genus quaſi obſcurum, §. 303. explicat per vere obſcurum et ſimul aſiatico, neſcio quo, apparatu omnem ſublimitatem opprimit. Si nauta, cui timenti procellam Caeſar: *Bono*, ait, *animo eſto. Caeſarem vehis*, non intellexit Caeſarem, de quo non pugnabo, quaeritur, an Lucani Caeſarem intellexiſſe credibile ſit, quando ille ſane verboſus ad rectorem nauis: l. V.

Sperne minas, inquit, *pelagi*, *ventoque furenti*

Trade ſinum. Italiam, ſi caelo auctore recuſas,
Me pete. Sola tibi cauſſa haec eſt iuſta timoris
Vectorem non noſſe tuum, quem numina nunquam
Deſtituunt, de quo male tunc fortuna meretur,
Quum poſt vota venit.

Ita Lucani Caeſar verum in Caeſarem adhuc per decem verſus ſubobſcure commentatur, et tamen ſuccenſet ſuo paene Caeſari poeta *non plura loquuto:*

§. 326.

VI. Sublimia adeo perſuadent, §. 308. vt potius *extra ſe rapere,* et *vim ac impetum inexpugnabilem afferentia ſe ſupra omnem auditorem erigere*, quam perſuadere dicantur Longino, S. I. Hinc praeiudicium: Magna de magnis ſi tollam argumenta, magnis de magnis erunt maxime perſuaſibilia. Ex quo denuo ſeptima tumoris, de quo §. 318. ſpecies, ſe exſerens nunc vaſta perſuaſoriorum copia, quando paene nullis opus fuiſſet, nunc altiſſime petitorum enthymematum ſyrmate, nunc praeſertim inani magnitudinis vmbra in ipſis argumentis re ipſa tritiſſimis. Huc certitudinis omnino nihil habentia ſimilia, modo a Phoebo, iride, grandine, et quic-

quicquid eſt vbique meteororum, deſumta ſint. Huc exempla, licet vere nihil probantia, ſaltim Cambyſen et Epaminondam, Alexandrum Magnum, *Xerxen*, *Perſarum Iouem*, atque Scipiones crepent. Huc teſtimonia Stagyritae, renati Euphorbi, luſciniae Atticae, Venuſini oloris, Bilbilitani vatis, cygni Mantuani, philoſophi κατ' ἐξοχὴν, aut Chriſtinae, virginis ſolium contemnere doctae e. c. quando defenſoribus illis tempus non eget.

§. 327.

VII. Quaedam ſublimia mouent vehementiſſime, §. 308. Hinc peſſima conuerſio: Quo feruentius bacchaberis, hoc ſublimius cogitabis. Vnde octaua tumoris, de quo §. 318. ſpecies, qua ſublimia cogitaturus repente in parenthyrſum incidas, qui, quando in ſublimibus aliquem, veluti vertigo Phaëtontem, abripit, a Longino S. H. poſt Theodorum, deſcribitur *affectus intempeſtiuus, et inanis, vbi affectu non opus eſt, aut immodicus, vbi mediocri opus eſt. Saepe enim, velut ebrietatis vi, quidam ad affectus, qui non in re poſiti ſunt, ſibi proprios et ſcholaſticos abripiuntur. Deinde merito ignominiae notam ſubeunt, coram auditoribus nihil omnino commotis. Dum ſunt in ecſtaſi coram nihil ſimile paſſis.*

§. 328.

Augetur huius tumoris turpitudo, ſi nec intempeſtiuus quidem et nimius affectus, qua decet ratione, concipitur, ita vt *fleas ſententiolis, periodis poſtules*, et in ſummo horrore pueriliter arguteris. Quo tumidae elaborationes thematum a Petronio commemoratorum: *piratae cum catenis in littore ſtantes, et reſponſa in peſtilentia data, vt virgines tres aut plures immolentur.* Jam finge tibi iuuenem inflatis declamationibus eiusmodi contritum, et omnes has tumoris ſpecies in vnum thema, veluti iura coqui, confundere inſtitutum, et deprehendes lepidum Petronii dictum: *Qui inter haec nutriuntur, non magis ſapere poſſunt, quam bene olere, qui in culina habitant.*

SECTIO

SECTIO XXIII.

ARGVMENTA AVGENTIA.

§. 329.

ARGVMENTA AVGENTIA dicamus, quorum vel vnica, vel potior, vel nunc maxime a tendenda vis eſt, §. 143. vt congruentem cum cogitandis magnitudinem cogitationibus noſtris concilient, M. §. 162. Liceat enim hic augmenta tantum vere talia, vere pulcra, nomine augentium inſignire, quum argumenta tumoris iam METEORORVM nomen nacta ſint, et ARGVMENTA βαϑους DEPRIMENTIA dici poſſint, a quibus EXTENVANTIA diſtinguo, inuitantia ad minorem cogitandorum magnitudinem mente formandam, ac primo viſa eſt, haec enim, veriſimilia et caeteroquin pulcra, dico augentia, ſane non thema, ſed magnitudinem et dignitatem cogitationum, cuius vtique intereſt, vt iuſto metiri ſingula pede meditatus videatur.

§. 330.

In figuris augentibus §. 329, 26. eſt etiam αυξησις, augmentum vel incrementum, cuius tamen vagus eſt ſignificatus. Longinus eam primo S. XI. ita deſcribit, vt cum figura, quam nunc climacem quidam, alii gradationem

nem vocant, figura ſane augente, §. 329. coin-cidat, dein autem rejicit definitionem *αυξησεως*, quam concedit eſſe ſcriptorum artis, ex qua ſit *λογος περιτιθεις μεγεθος τοις υποκειμενοις*, ſecundum quam omne argumentum augens pulcrius ex ſignificatu, §. 329. dicerem auxeſin, ſ. augmentum. §. 26. Tandem *αυξησιν* ipſe definit, vt, quantum ex loco per lacunam corrupto colligi poteſt, eadem videatur complecti velle, quicquid eſt *ισχυροποιουν τῃ επιμονῃ*, quicquid diutius inhaerendo certae materiae vim eius et cogitationum de eadem intendit, ſiue veriſimilitudinem, ſiue lucem, ſiue perſuaſionem, ſiue vitam, ſiue tandem ſtrictius maiorem digniorremque tantum cogitandi de data materia rationem promoueat. §. 172. Facile apparet vltimum ſignificatnm eſſe latiſſimum, et paene coincidere, cum notione argumenti longioris generatim, medium latiorem, primum ſtrictiorem. Si vocabulo opus haberem, eligerem figendum ſignificatum medium cum *τεχνογραφοις*.

§. 331.

Quemadmodum Longinus artem ſublimis *βαθυς τεχνην* S. II. adhuc vocat, qua ratione caelum profundum dicitur:. ita idem adhuc conſulit *φυβαζειν τους λογους* in ſublimibus S. VIII. et in primam ſublimium ingeniorum claſſem refert *φυβαςικους* S. XIII.

Ex

Ex eo autem βαθος oppoſitum ſublimi vel maxime vitium, §. 217. ſignificat ex vſu loquendi frequentiſſimo, et Antilongini recentioris *ars repen̄di* ironica hunc ſatis fixit. Pari ratione quanquam de Phoebo et meteoris naturae loqui non turpiter in vere etiam ſublimibus aliquando licet, §. 126. tamen tumide frigideque meteora vbique, quaſi deum ex machina, vocantes in ſubſidium, ſi quando tollere humo ſe plumbei audebant, eo rem deduxerunt, vt iam Longinus S. III. ex vſu loquendi, quo tales meteororum praecones, qualem §. 202. vidimus, μετεωρολογοι, immo μετεωρολεσχαι, dicebantur, ſublimia meteoris opponat, et nunc Phoebus et Φοιβολογειν in eundem vitioſum ſignificatum venerit.

§. 332.

In figuris et argumentis augentibus momentum, quod habent ad magnitudinem abſolutam, indagemus ſolum generatim. Vnde per ſe patebit, quomodo ſe relatiuam etiam ad magnitudinem, et tenuitatem, mediocritatem, et ſublimitatem habeant. Ad hanc facere dicit Longinus S. XV. imaginem, quam hypotypoſin dicimus, quae tamen eſt potius lucis ſublimitatem potiſſimum ambientis, §. 303. argumentum et figura, quam vt immediate, vel potiſſimum magnitudinem cogitationum de re quapiam augeat, §. 329.

172. cf. Longini S. XVII. Pari ratione putarem interrogationem, de qua Longinus S. XVIII, potius ad perſuaſionem facere, tantam etiam, quantam ſublimis meditatio poſtulat, §. 305. quam ad ipſam immediate magnitudinem augendam. Nec aſyndeton, de quo Longinus S. XIX. negauerim ad vbertatem et ſynathroismum quendam magis ſpectare ſublimia decentem cum decora breuitate, §. 295, 148. quam ad intendendam propius et immediate magnitudinem. §. 329.

§. 333.

Repetitionem autem, de qua Longinus S. XXI. huc vtique ſuo iure voco, quoties figura eſt, §. 26. quanquam enim et ad perſuadendum et ad incitandum aliquando ſuam etiam eximiam exſerere poſſit efficaciam, primo tamen id ſemper efficit, quod nunc in primis attendimus, vt maius illud aliquid, et dignius animaduerſione noſtra, multumque ponderis in ſe habens cenſeatur, quod dignum viſum eſt iterum iterumque reuocari in animum ſiſtique velut ob oculos plus vice ſimplici. Exemplum videbis in Longino. Sed nolo tantum argumenta ſublimium, §. 332. Huc in tenuibus repetitum illud:

Fortunate ſenex. Virg. ecl. I.

ad

ab eo, qui dixerat:

Non equidem inuideo, miror magis.

Item illud ecl. 4. venientis iterum ad ſe ipſum ex turpi ſatis ecſtaſi

Ah! Corydon, Corydon! quae te dementia cepit!

Daphninque tuum tollemus ad aſtra,

Daphnin ad aſtra feremus, amauit nos quoque Daphnis, ecl. V. e. c.

§. 334.

Hyperbaton, de quo Longinus S. XXII. potius ad vitam et pathetica, praeſertim quanta ſublimibus conueniunt, §. 308. quam immediate et propius ad magnitudinem, §. 329. Ex iis, quarum Longinus S. XXIII. mentionem inlicit, figuris huc praeſertim climax et gradatio, de qua iam §. 330. quando ſcilicet, vel mirabilius magnificentiusque, vel ſaltim aliquo modo augendi aliquid ornandique gratia cum eleuatione nonnulla, id primum cogitatur, quod datae materiei conueniat, veluti in gradu poſitiuo conſideratae, illudque tanquam vnum et menſura ſi acceptum eſt, ſtatim additur maius, hinc denuo maius, et ſic porro, donec tandem maximum ipſis his praemiſſis, debilioribus vti tot luminibus, illuſtratum in omni ſua amplitudine percipiatur. Vnum exemplum, etiam

ob alſa, adſcribam: *O! tempora! o! mores! Senatus haec intelligit, conſul videt. Hic tamen viuit: Viuit?* §. 333. *immo vero etiam in ſenatum venit, fit publici conſilii particeps, notat et deſignat oculis ad caedem vnumquemque noſtrum.* Cic. in Cat. I.

§. 335.

Huic oppoſitum vitium, magnum βαθυς incrementum, quod *ars rependi* vocat *anticlimacem*, vehementer cauendum eſt, quo ſuccederent in pulcre cogitandis poſt maiora, digniora ac grauiora, repente, tanquam in primariis notis aequipollentia, in ſecundariis autem, minus aliquid, leuius aut indignius iis, quae anteceſſerunt, inuoluentia. Longinus S. XLIII. huius vitii ſatis lepidum exemplum ex Theopompo, §. 174. commemorans eum inter alia reprehendit, qui ex ſublimioribus in humiliora decurrat, quum e contrario debuiſſet αυξησιν facere. Hic denuo Longinus, non ex ſua ipſius notione, nec ex definitione ſcriptorum artis, ſed ſtrictius vocem αυξησεως adhibet. §. 330.

§. 336.

Argumenta, quae Longinus S. XXIIII.-XXVIIII. percurrit, omnia mediate potius augent, per vnam reliquarum cardinalium meditationis elegantiarum, §. 22. quam vt immediate propius pondus ac magnitudinem

conci-

concilient. Metaphorae autem, de quibus Longinus S. XXXII. ſimilia et comparationes, de quibus idem, S. XXXVIII. quamquam bellae plerumque ſimul aliam vim et efficaciam habent, §. 142. tamen et huc trahendae ſunt, quatenus apud catos auctores virgularum menſoriarum ſimul vices ſubeunt, quas ideo ſubminiſtrant, vt ex earum nota magnitudine ac data, ſignificatus improprii comparatique thematis magnitudinem dignitatem ac pondus, forſan adhuc minus tibi cognita, tacitus tecum metiaris. §. 329. Dic aliquem malum ciuem! quantitas adhuc indeterminata eſt. Dic eundem peſtem reipublicae. Nonne gradus calamitatis publicae, quem eſſe in peſtilentia notum eſt, auget ſimul prauitatem et detrimentum in ſignificatu improprio publicum, antea minus cognitum?

§. 337.

Virgilius ſpecies arborum enumerare difficile cogitans, gradum difficultatis, quam aeſtheticus pro impoſſibilitate habet phyſica, quantus ſit, comparando pingit Georg. II. 105. *numerum*, inquiens, *et nomina* ſpecierum

Si quis ſcire velit, Lybici velit aequoris idem
Diſcere quam multae Zephyro turbentur arenae,
Aut, vbi nauigiis violentior incidit Eurus,
Noſſe, quot Jonii veniant ad littora fluctus.

§. 338.

Eadem autem haec argumenta augentia 336. hoc cautius adhibenda ſunt, quo certius mathematica cognitio rationis analogo

Periculoſae plenum opus aleae eſt,

ne, vel φαινομενας etiam, §. 16. erres in calculo, quo facto ex iisdem fontibus et larga ſeges argumentorum deprimentium, §. 313-315. et meteororum. §. 329. Quorum neſcio, an non Plato quaedam exempla dederit in metaphorica deſcriptione corporis humani, quam ex dialogo, qui Timaeus dicitur, partim Longinus ſuis inſerit, et in qua iam circulationem ſanguinis Plato docuiſſe perhibetur, cor dicens fontem τȣ περιφερομενȣ σφοδρως αιματος κατα παντα τα μελη. An ſine tumore collum dicitur *Iſthmus inter arcem capitis et pectus?* An errant, qui in comparatione *reipublicae* cum *poculo*, in quo *deus furens per deum ſobrium* (aquam) *caſtigatur*, βαθος, et manifeſtum, et crypticum, tumorem, deprehendere ſibi videntur? §. 310.

§. 339.

Argumentum augens, et huc primario pertinens, eſt in Longino S. XXXVIII. hyperbole tam in cogitando quopiam, vt magno, quam in cogitando alio, ut paruo, limites ordinarios transgreſſa, ſi vere ſit figura §. 26. Poſterior, diaſyrmus, eſt argumentum extenuans, §. 329, non ſatis aliquibus

apte

apte Tapinoſis dicta, quae potius pro graeca denominatione omnis argumenti deprimentis, ſaltim in vitiis, habenda eſt. Huc vocaui hyperbolen, quae figura ſit. Jam ſaepius enim prae me tuli phaenomena illa, in pulcre cogitatis dictisue obſeruata et graecis plerumque denominationibus ornata, quae pueri diſcimus, vt figuras, tunc demum hoc titulo digna me iudicare, ſi cum ratione ſufficiente locata deprehenduntur, et inſigne quid in focum pulcritudinis ſua etiam ex parte conferant. Hinc Longino hyperbolae crypticae maxime placent, ita limites altitudinis profunditatisque transgreſſae, vt tamen ne illud quidem factum videatur. Exemplum in communi germanorum phraſi deprehendo; quando vehementer ex vulnere ſuo cruentatum in ſuo natare ſanguine dicunt.

§. 340.

Nec ego, ſecundum aeſtheticorum virgulam menſoriam reiicerem hyperbolen Herodoti, qua dicit in Thermopilis pugnantes graecos *barbarorum iaculis ſepultos*, nec comicum illud: *agrum habet, cuius terra minor eſt epiſtola Laconica.* Multo iam ſequior eſt diaſyrmus, ταπεινότητος αὔξησις, quem Ciceroni Quintilianus adſcribit, VIII. 6:

Fundum Varro vocat, quem poſſum mittere funda,
Ni tamen exciderit, qua caua funda patet.

O! mediocrem poetam Tullium! Eſſet formaliter venuſtior diaſyrmus Catulli in Furii paupertatem c. 23. al. 20. ſi vel ſimpliciter honeſtorum morum rationem per omnia maiorem habuiſſet auctor:

Furi, cui neque ſeruus eſt, nec arca,
Nec cimex, nec araneus, nec ignis.

-- -- --

Dentes vel ſilicem comeſſe poſſunt.

-- -- --

Atqui corpora ſicciora cornu,
Aut ſi quid magis, aridum eſt, habetis
Sole et frigore et eſuritione, e. c.

§. 341.

Nec excuſare audeo hyperbolen Iſocratis excedentem, qua 1) ſtatim in exordio 2) orationis, non poëmatis, 3) in qua veram Athenarum prae Spartis eminentiam in beneficiis Graeciae collatis promittebat oſtendere, ſuo ſe gladio petens, et admonens auditorem contra ſe ipſe, *verbis tantam vim tribuit, vt poſſis iisdem et res magnas humiles efficere, et paruas magnitudine veſtire,* e.c. Quid enim, Sophiſta, proficies tale quid auſus verbis vnice, niſi vt vel repas, vel tumeas? Praeferamus hyperbolen Juuenalis, cui quaedam, Sat. VI.

Tot premit ordinibus, tot adhuc compagibus altum
Aedificat caput. Andromachen a fronte videbis,

Poſt

Poſt minor eſt. Credas aliam,
breuiorque videtur
Virgine Pygmaea nullis adiuta cothurnis.

§. 342.

Quam in argumentis augentibus paene primam legimus, venuſta repetitio, §. 333. multas ſub ſe comprehendit figurarum ſpecies, quae in figuris dictionis habentur ordinario, et tunc quando vere ſupra memoratam repetitionis vim habent, fiunt ſimul figurae ſententiae, §. 26. Repetitio eſt vel totalis, vel partialis, e. g. mutatis ſaltim relationibus reſpectibusque, quos caſus ſignificare ſolent, vnde polyptoton, cuius et Longinus S. XXIII. mentionem iniicit, et ad quam figuram audaci, ſed vera, philoſophia Voſſius et repetitionem variatis numeris, gradibus, generibus, modis, temporibus et perſonis retulit. Huc illud Calui: *Factum eſſe ambitum omnes ſcitis, et vos hoc ſcire omnes ſciunt.* Alia ratione repetitio diuiditur in immediatam et coniunctam, ac in mediatam et disiunctam.

§. 343.

Repetitio disiuncta totalis eſt anaphora, §. 342. figura, ſi ponderoſior res ipſa ſigni repetitione primum in locum collocati iterum iterumque infigitur alta mente reponenda, vnde αναθεωρησις vere ſperari poſſit.

Talis eſt figura, ſane non dictionis tantum, in anathemate Moſis et μακαρισμῳ Chriſti. Repetamus exemplum ex Lucilio poſt Lactantium:

Virtus, Albine, eſt pretium perſoluere verum,
Queis in verſamur, queis viuimu', rebu' poteſſe.
Virtus eſt homini, ſcire id, quod quaeque habeat res.
Virtus ſcire homini rectum, vtile, quid ſit honeſtum,
Quae bona, quae mala item, quid inutile, turpe, inhoneſtum,
Virtus, quaerendae rei finem ſcire modumque. e. c.

§. 344.

Eandem, niſi maiorem, vim habet in fine repetens, quae commendare vult altiori perpenſioni, epiſtrophe, vel epiphora, ſi vere ſit figura, §. 342. Qualis Plauti:

Qui omnia ſe ſimulant ſcire, nec quicquam ſciunt,
Quod quisque in animo habet, aut habiturus eſt, ſciunt,
Idque, quod in aurem rex reginae dixerit,
Sciunt, quod Iuno fabulata eſt cum Ioue,
Quae neque futura, neque facta ſunt, tamen ii ſciunt.

Iam

iam maior eſt apud Ciceronem, II. philipp. *Doletis tres exercitus populi Romani interfectos? interfecit Antonius. Deſideratis clariſſimos ciues? Eos quoque eripuit vobis Antonius. Auctoritas huius ordinis afflicta eſt? afflixit Antonius.* Peſſimi fuit ominis in Maximinum epiphora, quae inerat verſibus graecis, quos in eum dictos narrat Iulius Capitolinus in hanc ſententiam: *Qui ab vno non poteſt, a multis occiditur. Elephas grandis eſt, et occiditur. Leo fortis eſt, et occiditur. Tygris fortis eſt, et occiditur. Caue multos, ſi ſingulos non times.*

§. 345.

Symploce, epanalepſis, anadiploſis, ploce, epizeuxis, repetitorum poſitu differentes, quem ego parum curauerim in rebus, in hoc conueniunt figurae, vt venuſte repetant, penitius conſideranda, §. 333. Eſt eiusmodi elegantia in Ou. Faſt. II.

Vna dies Fabios ad bellum miſerat omnes,
Ad bellum miſſos perdidit vna dies

In tenui praeſertim genere cogitandi, ſi qua tamen comparatiue prae reliquis eſſe aliquid iudicandum eſt, adhiberi ſolent cum imitatione ſuaui morum per ſimplex viuendi cogitandique genus vſitatorum, quoniam eiusmodi homines, raro cogitant, quae non ſibimet ipſi ſaltim dicant, adeoque grauius ſibi viſum iterum iterumque cogitantes iterum

etiam iterumque ſignificant. Hinc hae figurae tam crebrae in bucolicis, Catulli hendecaſyllabis, anacreonticis e. c.

Surgamus. Solet eſſe grauis cantantibus umbra.
Iuniperi grauis umbra, nocent et frugibus umbrae.

§. 346.

Quam gradationem, quod incrementum climacis ſub nomine iam numerauimus cum Longino in argumentis ac figuris augentibus, §. 334. eius aliquam ſpeciem aliqui climacis nomine donantes in figuris etiam dictionis habent, incremento recte ad figuras ſententiae relato. Tunc Climax ſtrictius dicitur, quando minus illud, dum ab eodem ad maiora ſcandimus, ſimul repetitur, §. 333. Videamus exemplum ex Epicharmo apud Athenaeum ex verſione Voſſii, quia ſimul, vti legitur, in vltimis anticlimacis reliqua deturpantis §. 335. exemplum exhibet: *Ex ſacrificio epulum, ex epulo compotatio, quod feſtiuum mihi quidem viſum, ex compotatione petulans comeſſatio, ex comeſſatione furor, ex furore lis apud iudicem, ex lite ac iudicio condemnatio, ex condemnatione compedes, gangraena, vel ſideratio, et mulcta.*

§. 347.

§. 347.

Quanquam figuras omnes ſententiae Voſſius dicit in rebus ipſis quandam habere dignitatem: non tamen omnes huc traho, nec plurimas, ſed eas potiſſimum, quas ex medio ſignificatu vocis, §. 330. αὐξήσεις dicas, §. 329. Nec enim opus eſt incrementum, nec minorem, ſatis adhuc veriſimilem, hyperbolen ſynecdochice tantum auxeſin dicere, nec ſuperlationem μειωτικὴν catachreſtice tapinoſin. §. 339. Interim incrementi, §. 334. quod climax ſtricte non ſit, §. 346. breue adhuc videamus exemplum ex Seneca, qui *turpiſſimam ex negligentia iacturam* eorum dolet, quorum, *ſi volueris attendere, magna vitae pars elabitur male agentibus, maxima nihil agentibus, tota aliud agentibus.*

§. 348.

Synathroismum, quem aliqui congeriem dicunt, iam in argumentis locupletantibus vidimus, §. 148. et in augentibus ad ſublimitatem vſque, §. 298. Valet enim et in tenui, et in medio cogitandi genere complexus eiusmodi, quo congeſtorum veluti totum animis offertur, magnam abſolute, quantaque relatiua quaeritur, excitare perceptionem. Ita Cicero pro lege Manilia: *Quod denique belli genus eſſe poteſt, in quo eum* (Pompeium) *non exercuerit fortuna reipublicae? Ciuile, Africanum, Tranſalpinum, Hiſpanienſe, mi-*

,.um ex ciuitatibus atque ex bellicoſisſimis nationibus, ſeruile, nauale bellum, varia et diuerſa genera bellorum et hoſtium, non ſolum geſta ab hoc vno, ſed etiam confecta. Congeries maior, hinc et celerior, huc etiam pertinet epitrochasmus, Virg. Aen. IV.

faces in caſtra tuliſſem,
Impleſſemque foros flammis, natumque patremque
Cum genere extinxem, memet ſuper ipſa dediſſem.

§. 349.

In augentibus ſine dubio habeamus Parrheſian, implicite vel explicite oſtendentem, vt certa meditatio meditationisue ſignificatio decerneretur, opus nobis inſigni fuiſſe libertatis niſu, non niſi poſt luctam aliquam viciſſe tamen in animo meliorem cauſſam. Poſt eiusmodi enim prologum, vel tacitam inſinuationem, ſane non vulgaria ſolent exſpectari ac trita. Hoc argumentum an figura dicatur ſemper, an nunquam rhetoribus, mihi perinde eſt. Vtitur eodem cum effectu Sinon apud Virgilium, quando inter praemiſſa iam huc pertinentia, Aen. II, 77:

Cuncta equidem tibi, rex, fuerint quaecumque, fatebor
Vera, inquit, neque me Argolica de gente negabo.

Hoc

Hoc primum. Nec, ſi miſerum fortuna Sinonem
Finxit, vanum etiam mendacemque improba finget.

§. 350.

Pergit fictus Sinon μετα πολλης παρρησιας, donec attentionem acuiſſe ſe ſatis putat. Tum vero luctam intra animum denuo ſimulat. 101.

Sed quid ego haec autem nequicquam ingrata reuoluo? e. c.

quo effectu?

Tum vero ardemus ſcitari et quaerere cauſſas,
Ignari ſcelerum tantorum artisque Pelasgae
Proſequitur pauitans.

Quum autem rem iam acu paene tangeret, cuius gratia omnis ludebatur fabula, non verbulum prius, quam

Suſtulit exutas vinclis ad ſidera palmas:
Vos aeterni ignes, et non violabile veſtrum
Teſtor numen, ait, vos arae, enſesque nefandi,
Quos fugi, vittaeque deum, quas hoſtia geſſi.
Fas mihi Graiorum ſacrata reſoluere iura.
Fas odiſſe viros, atque omnia ferre ſub auras,
Si qua tegunt. Teneor patriae nec legibus vllis.

Tu

Tu modo promiſſis maneas, ſeruataque ſerues,
Troia, fidem, ſi vera feram, ſi magna re-
pendam.

Euentus docuit, quanti haec habita ſit parrheſia, et narratio huic inuoluta.

§. 351.

Figurarum augentium agmen claudat exclamatio, non ea tantum, qua talia cogitantur, quae eloquenter legendo cum aliqua vocis intenſione proferenda ſunt, propter magnitudinem, ſed et illa, quae cryptice deſignat, non ſine admiratione talia menti noſtrae obuerſari, quae iam cogitamus. Quoniam enim parua ac proletaria non ſolent in admirationem ſui rapere, denotatur eo ipſo, quod pulcre cogitantem ſubit mirari, magnum aliquid eſſe, quod animo voluit. Quando legis apud Terentium:

D. Hei mihi! quid faciam? quid agam?
quid clamem, aut querar?
O! caeli! O! terra! o! maria Neptuni!
M. hem tibi! Ad. V, 3.

nonne comice ſaltim magna exſpectas, quae reſciuerit clamans? Eiusdem ſcriptoris in Andria Pamphilus ita quaſi geneſin paullo poſt futurae exclamationis deſcribit:

Vix ſum apud me. Ita animus commotus eſt
metu,

Spe, gaudio, mirando hoc tanto, tam repentino bono, V. 4.

Jamque non parua laetari videbitur poſt pauca concludens:

O! fauſtum et felicem hunc diem!

* *

SECTIO XXIIII.

GRAVITAS AESTHETICA ABSOLVTA.

§. 352.

Quanta quanta ſit in materiis aeſthetica magnitudo, neque tamen illam aſſequatur, niſi ſubiectiuae ſimul magnitudinis capax, quam magnanimitatem et grauitatem aeſtheticam diximus, §. 189. Haec erit abſoluta magnitudo ingenii et pectoris, §. 45, ſed non connata ſolum, verum etiam innutrita exercitiis, vſu, §. 51. ac diſciplina, §. 63. non ea mortua, ſed plenis appetitionibus eliciendis ſufficiens, quantam omnia magnitudinem, hinc et dignitatem; abſolutam aeſtheticam habitura pulcre cogitanda requirunt, §. 178.

§. 353.

Quando itaque nunc in omni pulcre cogitaturo magnum animum poſcimus, non ſedet animo Ciceronis illa notio, quae forſan in

ipſo

ipſo ſeuerioris horizonte rationis ac purioris exaggerata nimium ac iuſto auguſtior probari poſſet, vbi Quaeſt. Tuſc. IV, 61: *Conſtantem*, ait, *volumus quendam, ſedatum, grauem, humana omnia prementem illum eſſe, quem magnanimum atque fortem virum dicimus. Talis autem nec moerens, nec timens, nec cupiens, nec geſtiens eſſe quisquam poteſt. Eorum enim haec ſunt, qui euentus humanos ſuperiores, quam ſuos animos eſſe ducunt.* Catone maioris comitatis et humanitatis erimus heic contenti, modo poſſit ac velit abſolute magna ſectari, abſtinere ab ineptiis, vilibus, ac humillimis, §. 191. 195.

§. 354.

Neque quaerimus in pulcre cogitaturo quouis virum probata ſic

pietate grauem ac meritis

venerabilem, vt vel ſolo nutu ſilentium tumultuantibus imponere valeat, multo minus hominem qui *fronte graui triſtique ſupercilio* ſuas opiniones aliis *contumaciter* obtrudat, minime omnium vnum ex iis, qui

ignaua nequeunt grauitate moueri.

Nobis ſufficit animus abſolute magnorum, adeoque dignorum etiam, et potens et conſtanter auidus, ſeduloque cauturus, quae iam reprehendit Lucilius,

Dum ridet verſus Enni grauitate minores.

§. 355.

§. 355.

Hanc ingenii pectoriſque magnitudinem et potentialem optamus, partem characteris generalis in felici aeſthetico, S. II-VI. et tunc, quando ad pulcre cogitandum accedit, actualem, qua non alio ſolum tempore forſan et aliis occaſionibus, ſed et nunc, et ea ratione, qua iam res eget, poſſit, non velit ſolum antecedenter incompletis ex ſolicitatiónibus, ſed etiam efficienter decernat, magna abſolute, hinc et digna, quibus nihil inſit puſilli, nihil humilis et abiecti, mente, praecordiiſque concipere. Regnet in eiusdem perſona, quam Cicero deſcribit de Inu. II, 166. *dignitas* (ſubiectiua), *honeſta* nempe, *et cultu, et honore, et verecundia digna auctoritas.*

§. 356.

Si quibus pulcre cogitaturis actualis deeſt abſoluta magnitudo animi, dignitasque perſonae, quam huc vsque vidimus, ſunt illi PVLCELLI LEVICVLIQVE MICROLOGI. (leptologi.)

Animasque leues vt noſcere poſſis,

magnum alias poetam Lucretium ibi lege, vbi L. III. rem vnam ex maximis et grauíſſimis hoc eleuat exordio:

Nunc age, natiuos animantibus et mortales
Eſſe animos, animasque leues, vt noſcere
poſſis:

Con-

Conquiſita diu, dulcique reperta labore,
Digna tua pergam diſponere carmina vita
e. c.

Huius vitii ſcopulus vix euitabitur, non ſolum infra horizontem aeſtheticum poſita ſibi themata legentibus, ſed etiam ſupra eundem conſtituta, quoties haec nihilominus cum feſtiua quadam vrbanitate non ſine ſalibus ac iocis exponere laborant. §. 120, 121.

§. 357.

Interim non niſi abſolutam leuitatem in omni pulcre cogitaturo culpari volo. §. 355, 356. Poteſt aliquando pectus ingeniumque ſane magnum, quantum Virgilii,

Incolumi grauitate iocum tentare,

poteſt idem ferri in comparatiue minus magna et digna, quae tamen abſolute ſint, §. 198, 201. hinc ab ipſo auctore dicantur leuia ſecundum §. 179. interpretando. Huc exordium mellificii, Georg. IV, 4.

Admiranda tibi leuium ſpectacula rerum,
Magnanimosque duces, totiusque ordine gentis
Mores, et ſtudia, et populos, et praelia dicam.

§. 358.

In medio relinquamus, nunc aeſthetici, ſtatum animi in Demoſthene, quem damnat Cicero, in quaeſt. tuſc. V, 103. iam non popu-

lari

lari quadam trutina, ſed aurificis ſtatera examinaturus, quae probet, §. 250. quando: *Leuiculus ſane noſter*, inquit, *Demoſthenes, qui illo ſuſurro delectori ſe dicebat, aquam ferentis mulierculae, vt mos in Graecia eſt, inſuſurrantisque alteri: Hic eſt ille Demoſthenes. Quid hoc leuius? At quantus orator. Sed apud alios loqui videlicet didicerat, non multum ipſe ſecum.*

§. 359.

Pulcelli habitualiter-micrologi, leuiculique minutiarum ſectatores ſint illi PYGMAEI HELICONIS, Parnaſſique reptilia. Paruulas in his animulas natura tales, numarios poëtaſtros, et hoc genus omne, ridentes ſuo abundare ingenio iubeamus, hilaresque eo ablegemus ad ſuas imagines,

Vbi tota cohors pede non eſt altior vno.

Vni illi dolent, honeſtamque merentur miſericordiam, quos iniuriae temporum, barbarieſque locorum, in quibus vixerunt, ſaporque deprauatus aequalium, vel honoratiſſimorum, eo compulit, vt animarum ſic ſatis magnarum friuole prodigi vel in nugis ac ineptiis, vel omnino humillimis turpitudinibus, otium tererent, aut conſpurcato pectore ſimul ingenium deturparent.

§. 360.

Abſolutam, quam huc vsque conſiderauimus, animi, ingenii pectorisque magnitu-

dinem, praeſertim eam, quae nonnunquam etiam comparatiue maximis proportionate tamen pingendis, ſine dedecore, pulcre ſufficiat, probe contemplanti patebit moralis illa neceſſitas et pulcrae eruditionis, et morum laudabilium in felici aeſthetico, quae nonnunquam doctores artis inſigniter pulcrae eo abripuit, vt generatim loquendo regulam conſtituerent, quae iuſto durior aliis eſt viſa, iuſtoque latior.

§. 361.

Conceditur Horatii lex: A. P. 309.

Scribendi recte ſapere eſt et principium et fons. Quando autem contextum et ſequentia conferentes *ſapere* heic interpretamur philoſophiae practicae practice peritum eſſe: tum multis iuſto plura poſtulaſſe videbimur. Pari in culpa cenſetur eſſe Cicero, qui *id ponit in primis, ſine philoſophia non poſſe effici, quem quaerimus, eloquentem*, ſeque *fatetur oratorem, ſi modo ſit, non ex rhetorum officinis, ſed ex academiae ſpatiis exſtitiſſe*, tandem *oratorem* deſcribit *virum bonum dicendi peritum.* Nec Quintilianus notam effugiet, qui adhuc expreſſius: *Non poteſt eſſe orator, niſi vir bonus. Sit vir talis, qualis vere ſapiens appellari poſſit; nec moribus modo perfectus, ſed etiam ſcientia, et omni facultate dicendi.*

§. 362.

Quid autem? Quemadmodum eruditio

male

male ſimulatur coram eruditis: ita et boni mores coram moratioribus. Quam primum ibi non nihil ſupinae ignorantiae, hic inconditorum morum ſub vulpe latentium pellucet: peracta res eſt, et ex iudicum maxime competentium ſententia turpitudinem turpius tegens condemnaris. Quoniam itaque iam extra dubitationem poſitum eſt, nihil pudendae ignorantiae, nihil abiecti plebeiique debere phaenomenon fieri in pulcre cogitandis: primo quaeritur, an diſſimulari ſatis apte poſſit animus vtrinque laeuus, deinde difficilius id ſaltim erit, quam aperto pectore talem et ingenio et moribus te ſiſtere, qualis es, doctorum autem eſt regulas, quas poſſunt, facillimas praeſcribere; tandem, ſi detur aliquem, ingentem ſimulandi per habitum, poſſe virum bonum ita mentiri, vt ne minima quidem in eius cogitandi ratione transpareat mentis animique prauitas, quis vetat, eum virum bonum aeſthetice veriſimiliterque dicere, donec conſtet contrarium? §. 15, 16, 211.

§. 363.

Nunc itaque licebit, quam poſtulauimus §. 45. connatam, exercitiis, §. 50. et disciplina, §. 63. corroboratam animi magnitudinem determinare paullo curatius abſolutam, animum non honeſtum ſolum, ſed etiam nobilem, §. 213. qui conſuetudine ſimul, altera

natura, politius viuere nouerit, cognitionemque tali virorum bonorum generi ordinariam familiarem etiam ſibi facilemque conſequutus ſit. Hic enim et mores ſimpliciter honeſtos et his proportionatam cogitandi rationem exprimere ſufficiet, vires ſuas nonnihil reprimendo, et heroicam viuendi rationem eiusque maieſtatem attingere, ſi volet, et omnes animi neruos in eximia quaedam dignis repraeſentanda modis adſtringet.

SECTIO XXV.
MAGNANIMITAS AESTHETICA COMPARATIVA.

§. 364.

Vera magnitudo animi quoniam tumori non minus, ac humili repentique rationi cogitationum ac vitae inimica eſt, §. 363. tenuia cogitaturum docebit non ſua ſolum ſorte contentum eſſe, ſi vel ipſe ſimpliciter honeſtum vitae genus aſſequi tantum poſſit, ſed et nobilitate morum ac ingenii conſpicuum, et ipſos heroas, neque res de themate concipiendas, neque cogitandi modum ac rationem anguſtius informare, ac res, de qua potiſſimum agendum eſt, permiſerit. In tenui ſi fuerit labor, omnis maior nobilitas et

herois-

heroismus ipſe velut exuendus eſt, ad hoc vnum vtiles, vt, quo majores ſunt in aliquo, hoc illi facilius ſit, ita tenuitatis ſeruare terminos, ne in abiecta et ſpinas pro myricis deprimatur, vel ſiniſtris auibus intumeſcat cogitatio.. §. 245, 263.

§. 365.

Ad veram et naturalem tenuium magnitudinem exprimendam ſufficit quidem ingenium et pectus in pulcris vnum ex minimis, neque tamen neceſſarium eſt, quoniam, maiora quae poſſunt, et minoribus apta ſunt, ſuis parcere docta viribus. §. 369. Habes nouam inter cogitandi genus in aeſtheticis tenue et meditandi rationes logicas, et conciſas, eamque ſubiectiuam differentiam. Poteſt mens animusque inſigniter philoſophus, niſi pulcra male contemnat, tenue cogitandi genus exprimere, neque tamen huic ſatis magna laudi mens omnis ad philoſophicam meditandi rationem aſſurgere. Potuit Leibnitius excogitare fabellas, non poteſt fabellis vnice commodum ingenium ac animus calculum eius differentialem demonſtrare.

§. 366.

Tenues venas animumque ſua tenuitate, ſed honeſte, contentum ne confundamus cum leuiculis Parnaſſi reptilibus, §. 356, 359. In ipſis tenuibus quidem elegantiis in cogi-

tando difficilis eiusmodi ingenio erit, quantacunque requiratur, επαρσις, §. 235: tantum tamen in pygmaeis Heliconis caput efferet, quantum humo myricae ſurgunt. §. 180, 195. ſoliciteque grauitatis magnanimitatisque, quae datur in aeſtheticis, abſolutae ſtudioſum. S. XXIIII. eiusdem comparatiuae, minimum licet, aliquem tamen gradum tuebitur. §. 189, 185.

§. 367.

Vel tenuibus ſatis magnus laudibilium aeſtheticorum animus, et ingenio regitur ſubtili, licet non ſit ſubtiliſſimum, §. 238. et facetiis illud ac honeſta vrbanitate condire, dictisque dicendis ac ſalibus et iocis lubenter aſſueſcit ſuo tempore. §. 237. ſed ex vere venuſtis antiquorum exemplis, non ex illa ridicula recentium quorundam formula, quam et auctoritatibus et rationibus oſtendit *Vauaſſor, de ludicra dictione,*

Ire praecipitem in lutum, §. 195. *per caputque pedesque.*

§. 368.

Animus ſolis tenuibus venuſte cogitandis aptus et accommodatus facilius, maioribus autem nec impar difficilius, vterque tamen ſuam operam etiam in id bene locabunt, ne ſurgant altius, vel cognoſcendo vel appetendo, ac ſphaera cogitationum ac mo-

rum

rum tenuibus definita protenditur. §. 364. *Admirabilis in ſuo genere Theocritus. Sed Muſa illa ruſtica et paſtoralis non forum modo, verum ipſam etiam vrbem reformidat.* Quint. X. 1. ita, vt pari cum incommodo forum, et vrbem etiam, ea cogitandi ratione, qua Theocritus vſus eſt, cogitare fingeres, et bucolica ex ea notitiarum votorumque ſphaera deſcriberes, qua gaudere ſolent in vrbe, immo in ipſo foro nutriti, ac verſantes aſſidue.

§. 369.

Recte Seruius eundem *Theocritum* laudat *vbique ſimplicem*, *perſonas* addens *in bucolicis eſſe ruſticas et ſimplicitate gaudentes*, §. 213. ſcilicet *a quibus nihil altum*, *nihil vrbanum*, *nihil declamatorium*. *Virgilii figuras aliquas neceſſitate excuſat*. Falli tamen, qui ornatus omnes, figuras omnes ideo vitare iubent tenuibus proportionate cogitaturum, §. 237. vel ipſum Theocriti probet exemplum, in quo ſane, ſi quis vnquam, poſitiuum etiam ηθος βυκολικον, §. 194. tuetur. Id. I. 76:

> Αδει' α Φωνα τας πορτιος, αδυ το πνευμα,
> Αδυ δε χω μοσχος γαρυεται, αδυ δε χα βως,
> Αδυ δε, κ. τ. λ.

et tamén habet ornatum, figuram, anaphoram. §. 343, 345. Quot idem plenus eſt comparationibus bene agreſtibus, figuris tamen!

§. 370.

Hanc extenuationem virium et parſimoniam in eclogis, §. 368 adeo ſtrenue ſeruaſſe dicunt Virgilium, vt duas tantum ſententias habeat in omnibus, et ſimul ſumtis, quarum vna tamen non effugit criticorum ſeueritatem, ac ſi iuſto maior eſſet in ore paſtoris. Quos falli docet ipſa;

Trahit ſua quemque voluptas.

Cur enim non aliquem paſtorum ſua ſententiarum voluptas traheret, quos Ariſtoteles generatim γνωμοτυπȣς dicit, congruente Ceruantis Sanchone Panſa mirabiliter?

§. 371.

Equidem non ſententias ſolum, ſed et bene multa alia phaenomena, quae figurarum habent apud rhetores nomina, in vulgaribus maxime hominum in honeſtis infimorum ſermocinationibus obſeruaui, mecumque plures, quae figuras non nominamus, quia non ſunt pulcrae cogitationis partes, et circumſtantibus neglectis turpiuſculisque ſic obſcurantur, vt in iisdem peculiaris non detegatur elegantia, caſui potius imputentur, inſtar floſculorum in pratis et ad triuia ſponte naſcentium. §. 26. Quod tamen ideo monetur, vt hoc certius perſuadeamur non peccare in veriſimilitudinem ηθȣς, ſi quis tenuibus etiam, quaſi aliud

agendo,

agendo, non quaeſitos, obuios tamen immiſcet ornatus eiusmodi, qui poſſunt figurarum tritis nominibus inſigniri, nec ideo talem ſuam tenuitatis ſphaeram tranſcendere. §. 368. *Et Terentius ſeruis dat plerumque prudentiſſimas ſententias quidem, ſed quae ſe per naturam offerunt cunctis: vt: Ne quid nimis*, Seruius ad Aen. X.

§. 372.

Singulare documentum animi magni in tenuibus eſt quaedam eruditionis abnegatio, ſi data opera majoris ingenii, cognitionis, ac animi vir tenuia tamen expreſſurus, ne veriſimilitudinem laedat, in ejus perſona, quem ſimulat, errorem committit. Huc poſt Theocritum, Virgilius in exemplum vocatur, quando ſcribit

I. Amphion Dircaeus in Actaeo Aracyntho,

Actaeumque Atticum interpretantur, non ac ſi Aracynthus fuerit in Attica, ſed quaſi ſimularit Virgilius paſtoris ignorantiam geographicam:

II. Pars Scythiam et rapidum Cretae veniemus Oaxen,

nec conſtructiones de populis, terris, fluuiis, ad quos veniamus, conſuetas adhibet, nec Cretae flumen adſcribit, quod habeat, quoniam Oaxen hi quaerunt in Scythia, illi in Meſopotamia. Quos penes verum ſit, noſſe paſtori licet cum ignariſſimis.

§. 373.

§. 373.

Quam Longinus S. XXXXIIII. forſan animi ſui ſententiam philoſophi, neſcio cuius, quem loquentem ab initio fingit, ex perſona prodens principem cauſſam indicat, cur ſuis temporibus ſit vniuerſalis adeo ſublimium et magnificorum ingeniorum penuria; ſeruitutem, die dimidium virtutis auferentem: ea, ſi vel plenaria fuerit, praecordiis in libertate maiora auſuris tantum ſaltim relinquit magnitudinis relatiuae, quantum ad tenuia pulcre cogitanda ſatis eſt.

Seruitus obnoxia,
Quia, quae volebat, non audebat dicere,
Affectus proprios in fabellas tranſtulit,
Calumniamque fictis eluſit iocis. Phaedr. l. III.

Quam apologorum geneſin egregie confirmat, prima ſuperſtitum, Iothami fabula de arboribus regem quaerentibus, licet adhuc maius aliquid et ſublimius applicando ſpirans, ac ſeriores mancipiorum ac libertorum fabellae aeſopicae.

§. 374.

Magnitudo animi relatiue minima, vel potentialis etiam tantum, vel ſaltim actualis in elaborandis tenuibus nunc occupatorum eſt ingenium ac propenſio ſimpliciter honeſtam viuendi rationem modumque cogitandi huic congruentem, et negatiue, et poſitiue, ſequi

ſequi aptum et cupida, §. 213, 214. obiecta non mediae ſolum, ſed et maximae menſurae capacia ſimul, ex lateribus ſuis, abſolute quidem magnis et dignis, horum tamen minoribus, contuenda ſiſtere, §. 215. βαθους, §. 217. et primum, §. 221. et ſecundum genus, §. 245. tumoris, §. 217. et primum, §. 222. et ſecundum genus, §. 263. effugere poteſt, tendit et fouet.

§. 375.

Eadem adeo genus cogitandi ſatis abſolute magnum, praeſertim abſolute dignum, §. 223, exhibere, vile de abiectis, §. 224. vel etiam de tenuibus cogitandi genus, §. 262. cauere, quaerere genus cogitandi abſolute moratum, vt latius, §. 226, ita ſtrictius, §. 228, male moratum vtrumque vitare, §. 228, gradus etiam et intercapedines in ipſis tenuibus belle metiri, §. 233. data occaſione inter βωμολοχιαν, ſcurrilitatem omni modo riſui inhiantem, et αγροικιαν, feritatem omnibus naturaliter aſperi, medium tenere, quod ευτραπελιας aliquando nomine ſignificatur, *in ludo iocisque concinne ſe et decenter gerentium*, et amat, et poteſt, §. 237.

§. 376.

Ευτραπελιας mentionem iniicere non poſſum, quin veniat forſan aliquibus eius in mentem, quod Eph. V, 4. illa omnino Chri-

ſtianis

ſtianis prohibita cenſeatur. Non inquiram heic in id, an omnia per fidem ſanctisſimam illicita poſſint etiam, vt vetita, conſiderari per ſolas aeſthetices regulas philoſophicas: dabo modo obiter interpretationem loci, quam ego veriſſimam habeo: *Ne audiatur quidem inter vos turpitudo et obſcenitas, nec morologia.* Si autem quaeratis, quid morologias amplectar titulo, eſt illa *ευτραπελια (κατα) τα ουκ ανηκοντα, omnis illa cogitandi agendique ratio, quam vrbanitatis feſtiuitatisque titulis tegunt, quae vere tamen decoro, eoque Chriſtiano, contraria eſt,* §. 212.

§. 377.

Difficillimum vtique vel pſychologice tantum rem conſiderantibus haberi debet, ita ingenium deliberato conſilio verſatile reddere, moresque toties amabiliter variare, ſemper tamen rectos et vere bellos, vt

omnis te deceat color, et ſtatus, et res,

neque naufragium facias vnquam in ſcopulos dicacium, obſcenitatem, maledicentiam, vel omnino rerum caeleſtium profanationem, nec dictum tuum vllum, vllum ridiculum, ſuaſore Cicerone, vel ſit nimis frequens, quia ſcurrae hoc eſt, vel ſubobſcenum, quia eſt mimi, vel petulans, quia improbi hominis, nec in calamitoſos, quia iuhumanum, nec in facinoroſos, quia leue id ſupplicium, neque quaeſitum et domo allatum, quia frigidum, nec

fere ad laceſſendum, quia reſpondetur & ingenioſius et humanius, nec in caros vel noſtros, vel multorum, quia odioſum, nec in potentes et dignitate praeditos, quia praeter debitam venerationem et obſeruantiam, nec atrox et contumelioſius in quenquam, quia inſanabile.

§. 378.

Eidem Ciceroni off. I. *facilis eſt diſtinctio ingenui (elegantis, vrbani, ingenioſi, faceti) et illiberalis ioci.* Prior *tempore ſit ac remiſſo animo libero dignus, eique ſicut incipiendi ratio eſt, ita deſinendi modus.* Verum ſit facilis in theoria et in abſtracto, quod aiunt, facilis ſit in multis, ex vna parte liberalioribus, ex altera ad infimam humilitatem et faecem vergentibus, inſtar plumbi, ſit facilis animo ſereno, quieto, lente feſtinanti, extraque teli iactum immo extra ipſas partes poſito, velut iudex litem ſuam non faciens. Diſparebit tamen facilitas, ſi iam iamque dictum dicturus, quod ſubito occurrens iam in primo ore habeas, citiſſime tranſitura opportunitate, concipiaris, quod honeſti maleque morati

circa confinia ludat,

nonnihil animo commotior, et in quendam iocandi velut ενθουσιασμον delatus, S. V. vel ſi dictum examines alterius te vel ipſum, vel tuos petentis, vel a quo certe timeas. e. c.

§. 379.

§. 379.

Secundum nos iudicaturum reor, qui porro perpenderit, an exempla iocorum elegantium ab ipſo Cicerone generatim dicta l. c. ſint ea vere omnia. 1) *Plautus noſter*, §. 262. de quo tamen denuo generatim et indefinite Horatius A. P. 270:

At veſtri proaui Plautinos et numeros, et
Laudauere ſales, nimium patienter vtrumque
Ne dicam ſtulte, mirati, ſi modo ego et vos
Scimus inurbanum lepido ſeiungere dicto.

2) *Atticorum antiqua comoedia*, cuius tamen, auctore Horatio l. c. 282. dicacitatis vitio reprimendo lege opus fuit.

Lex eſt accepta, chorusque
Turpiter obticuit, ſublato iure nocendi.

2) *philoſophi Socratici*, quorum tamen ipſe dux, ab oraculo ſapientiſſimus mortalium declaratus effugere non potuit, quin, referente ipſo Cicerone, a Zenone Stoico *ſcurra atticus* nominaretur. Addamus, velut argumentum ad hominem, et eorum dictum, qui Ciceronem hunc ipſum *ſcurram conſularem* ſalutarunt iniuria, praeeuntem ſequuti Catonem, quando ille ſubridens aliquando: *Quam ridiculum*, inquit de Cicerone loquens, *habemus conſulem.*

§. 380.

Quorſum autem iſta? §. 377-379. Vt non aſſentiamur ſolum Ciceroni, quando ille l. c. *Turpe eſt*, ait, *valdeque vitioſum in re ſeuera conuiuii dicta, aut delicatum inferre ſermonem:* ſed et in ipſis tenuibus et remiſſius ſuo quodam merito cogitandis ευχαριςιαν malimus, ex ſanctiſſimo conſilio, comitatem et gratiam affabilem, non ſine ſale, ſectari, quam aut μωρολογιας valde ſuſpectam, aut periculis vndiqne ſeptam ευτραπελιαν, eo cautiores, quo certius

Riſu eſt inepto res ineptior nulla, §. 376. 191.

§. 381.

Eo promtius natio ſolatium inueniet, cuius forte genius aptus quidem et tenuibus cum dignitate quadam excogitandis et ipſis iocis ac dictis cum lepore iaciendis eſt, gracilitate tamen et ſubtilitate neſcio qua, per quam amabili, vinci dicitur a vicinis aliquibus, quoniam ingenia pulcra ſoli huic characteri forſan nata plura ſi numeret gens quaedam in ciuibus ſuis, mirum non eſt, ea ſi artem, quam ſolam poſſunt aſſequi, colunt felicius, ac vicini, quorum et altius ſurgere plura grauioresque ſimul perſonas induere valent et deſiderant ingenia ac præcordiorum ingentes impetus, §. 249. His enim

facilis iactura iocorum eſt.

§. 382.

§. 382.

Magnum ſatis ad tenuia proportionate cogitanda pectus ac ingenium, et poteſt, et arder hoc magis pura a ſordibus et rerum et ſignificationis eloquutionisue ſua et intaminata ſeruare, quo ſe meminit plebi vicinius, quo hinc facilius poſſet turbae inuolui, quam tamen non minus abhorret, ac illud ſublime:

Odi profanum vulgus et arceo, §. 243.

Idem in abſolute magnis vel minimus, vel nunc ſaltim, ac vnum ex minimis, ſe gerens animus, non ſectatur paradoxa honeſtis tantum non omnibus ex ſimpliciori viuendi formula, ſed ſatagit rerum ſuarum, ſi iisdem probare ſua, ſi iisdem ſine ſalebris ac ſpinis mentem euidenter declarare, ſi poteſt eosdem eius certiores reddere, quod perſuadere volebat bonis, idque ſine ambagibus, quas pauci capiant aequalium, §. 244.

§. 383.

Magnus in tenuibus laborans eleganter animus mauult aliquam ſiccitatem, quam tumidis vel inanibus emboliis lasciuire, gnarus odioſam eſſe circenſibus pompam, §. 381, 284. exilitatem quandam, §. 249. praefeٰret lutulento cuiuis flumini, quale Lucilii, ſi

in hora ſaepe ducentos,
Vt magnum, verſus dictabat ſtans pede in vno.

aridum autem, §. 255, exſangue, §. 258, et

iejunum

ieiunum cogitandi genus, §. 259. aeque abhorrebit, ac friuolum, §. 261. omnia denique cogitabit, volet, aget, ex veteri prudentum formula: *Vti bene inter bonos agier conuenit.*

§. 384.

Magnitudinem animi aeſtheticam huc vsque ſaepius deſcriptam relatiuam ad tenuia ſi placeret breuius SIMPLICEM AESTHETICORVM HONESTATEM appellare: mediis rebus medioque cogitandi generi vel tantum ſufficientem, vel ad hoc tamen vnice iam requiſitam NOBILITATEM ANIMI AESTHETICAM dicere liceret, grauitatem et magnanimitatem materiem aliquam mediam in exaequante cogitationum et digna magnitudine venuſte ſiſtendi ob oculos, §. 189.

§. 385.

In hac concipienda neutiquam excludo *nobilitatem* generis, quam alicubi *blandam* Cicero *conciliatriculam* dicit *opinioni hominum* non parum *commendantem*, eum tamen ingenii pectorisque tum naturalem habitum, tum vero ſtatum praeſentem et exſiſtentem cogitari volo, quem nobili loco natus amplectatur,

Ni coram Lepidis male viuitur, alea pernox
Ante Numantinos niſi luditur. Iuu. Sat. VIII.

ſi potius animus dignus illuſtri maiorum ſerie, *altae*

Indicium, mores, nobilitatis habet. Ou. Faſt. III, 2.

aut omnino, quod adhuc maius eſt,

nominibus quum ſit generoſus auitis,
Exſuperat morum nobilitate genus, Triſt. IV, 4.

§. 386.

Qui increpitus a quodam, quod in aciem claudus deſcenderet, pugnare non fugere volo, *reſpondens Spartanus* reſpondiſſe dicitur Valerio Maximo *nobiliter*, III. 7. ex noſtra nunc notione, nec in eiusdem reſponſo ſimplicem modo honeſtatem deprehendes, neque maieſtatem e contrario ſingularem, ſed medium quid inter vtramque, quod illud ipſum eſt accurate, quod nunc volumus, quod vtique iam in ſe magis arduum, ac magnus ſatis tenuibus animus, facilius a bene natis obtinetur, quando ad erectiorem cogitandi rationem politioresque viuendi mores a teneris, quod aiunt, vnguiculis, veluti manu, ducuntur, plus iam difficultatis habet, vt eo ſerius demum eleuentur animi, neque tamen omnino fieri nequit, ſi gnauiter exercearis in laudabili vere nobilium conſuetudine, diſciplinis ac vſu, vehementerque deſpicias, quicquid

quid eſt infra locum, quo tendis, vbique nugarum, §. 191.

§. 387.

Animus ad medium in pulcre cogitandis genus ſatis habiturus nobilitatis, §. 383. non abſolutae ſolum dignitatis memor eſt et tenacior, §. 193. quoniam amicam luto ſuem nobilem nemo dixerit, ſed eius etiam comparatiuae, quam ſtudia moresque verae nobilitatis poſtulant, §. 213, 1) negatiuam. Hinc poterit et volet omnem, etiam longa manu, mouere lapidem, ne quid ignorantiae, ne quid erroris, ne quid prauae conſuetudinis et aegritudinis animorum deprehendatur in cogitandis a ſe venuſtius, quod, etiamſi bene conuenire cum ſimplici ſatis honeſtate poſſit, maiorem tamen perſonarum ac rerum dedeceat ordinem non ſine turpitudine.

§. 388.

Turpe fuit olim *nobili ius ignorare, in quo verſetur*, forſan et erit iterum aliquando. Hinc Iuuenalis ſibi videtur abſurdi quid retuliſſe, dum: *Facundus*, ait *aliquis ima de plebe ſolet*

defendere cauſſas

Nobilis indocti, veniet de plebe togata,

Qui iuris nodos et legum aenigmata ſoluat.

Turpe fuit alicubi nobilem non militaſſe.

 Hinc

Hinc idem Iuuenalis arbitratur, ſe rem abſurdam acu tetigiſſe, quando pergit:

> *Hic petit Euphraten iuuenis, domitique Bataui*
> *Cuſtodes aquilas, armis induſtrius, at tu*
> *Nil, niſi Cecropides, truncoque ſimillimus Hermae.*

In his turpitudinibus, et vere tales, et eae veniunt in cenſum, quae maiorum inſtitutis iudicantur, §. 212.

§. 389.

Animus ad res medias pulcre cogitandas ſatis nobilis dignitatem porro comparatiuam et ſtudiis vitaeque nobilium conuenientem circumſpiciet 2) poſitiuam, vt ea didicerit, et id quidem ſatis exacte, vt ea et nouerit ad finem perducere, et animo conſtanti decernat, quae noſſe, velle, velle conſtanter, et agere, ſimplex forſan honeſtas non poteſt, aut imbecillitate ſua facilius excuſatur, ſi peccauerit, quae vero ſi cum decore poſſint exhiberi, perfectaque ſiſtantur antea dubitantium oculis, tum vero non amplius incertum relinquunt, eſſe, qui talis ſit, non vnum ex multis, ſed eximiis ingenii, virtutis, ac animi dotibus conſpicuum.

§. 390.

§. 390.

Breuitas non patitur ad hanc dignitatem pertinentia congerere, vel omnia, vel pleraque, id eſt omnem paene philoſophiam practicam excutere, eamque mathematicam, et ſimul in late patentem morum in gentibus aetatibusque diuerſorum prouehi oceanum, §. 212. Inadaequatam noſtris finibus, aliquam tamen eius imaginem exhibent Iuuenalis conſilia:

Eſto bonus miles, tutor bonus, arbiter idem
Integer, ambiguae ſi quando citabere teſtis
Incertaeque rei, Phalaris licet imperet, vt ſis
Falſus, et admoto dictet periuria tauro,
Summum crede nefas animam praeferre pudori,
Et propter vitam viuendi perdere cauſſas.
Prouincia quum te
Rectorem accipiet, pone irae fraena modumque,
Pone et auaritiae, miſerere inopum ſociorum,
Reſpice, quid moneant leges, quid curia mandet,
Praemia quanta bonos maneant, quam fulmine iuſto
Et Capito et Numitor ruerint, damnante ſenatu.

§. 391.

Nobilitas, de qua nunc loquimur, §. 388. aſpernatur humillima quaeuis et abiecta, §. 195.

An, quae

Turpia cerdoni, Voleſos Brutumque decebunt?

Sed et illa, quae ſimplici forſan honeſtati non repugnant, ex abſtracta philoſophorum formula, detrahunt tamen ex opinione moribusque hominum, quorum iudiciis ſtare, vel nobilis, exiſtimatio debeat, aliquid illius dignitatis, dum media eſt, non minimae, §. 212. quam ferre in oculis, et a qua ne latum quidem vnguem recedere, ſecum conſtituit cogitando decernendoque, quem nunc animo formamus, aeſtheticus medias res venuſte picturus. Quam durus cenſor eſt poeta?

Laureolum velox, etiam bene, Lentulus egit,
Iudice me, dignus vera cruce.

§. 392.

Animus eleganter nobilis in talibus etiam materiis, quae tenuiter poſſent, poſſent ſublimius cogitari, ſingulare quaereret artificium declarare, non meditatus ſolum, quae proferat, ſed et quae omittat, quando catus et harum rerum peritus ſpectator ipſe ſibi tradet multa, nunc ob tenuitatem, nunc ob ſublimitatem, quae non exhibita deprehendet, deprehendet nihilominus auctori veniſſe in mentem,

tem, ſed eum non remiſiſſe vires, et ſimul iisdem belle peperciſſe, §. 215.

§. 393.

Nobilitas animi, quam nunc volumus, *βαθυς*, §. 317. praeſertim genus tertium, §. 276. tertium tumoris §. 217. genus ſibi cauendum putat, §. 279. ſequitur potius bene moratam cogitandi rationem, quatenus et relatiue non omne ſolum decorum, ſed et eius gradum in nobiliore hominum conſuetudine paene ſola regnantem obſeruat, §. 228. praeſtabit aliquam quidem remiſſionem cogitationum eleuationemque, praeſertim in opere longiori, §. 273, ſed vti latius aequabilem ſemper, §. 268, ita et plerumque ſimul ſtrictius talem, §. 267, praeferet aliquam mediocritatem, §. 269. mediis etiam ſtrictius attemperatam, §. 270, 271. et pro thematibus electaque ſemel ea ſignificandi formula, nunc altiorem, nunc minus, §. 272. ſpectatori nobilitatem cogitantis animis aequalem circiter afferenti facilem ac ſuauem, §. 274. non abiectis ſolum de media re cogitandi rationibus, §. 278, ſed etiam fluctuantibus et incertis, §. 280.

SECTIO XXVI.

MAGNANIMITAS IN AESTHETICIS GENERE MAXIMA.

§. 394.

Reſtat MAGNANIMITAS AESTHETICA PER EMINENTIAM SIC DICTA, ſuperius ingenium optimis genere maximisque cultum, et immortalitati natum viuensque mortali iam in corpore pectus generice maximis ſua pro maieſtate cogitandis et par, et inuigilans, omni opera, quod

Hinc ſaepe *inſuetum miratur limen Olympi,*
Sub pedibusque videt nubes §. 318. *et ſidera.*
Saepe *deum vitam,* S. V. §. 206. *accipiet, diuisque videbit*
Permiſtos heroas, idemque *videbitur illis.*

§. 395.

Vrit idem *fulgore ſuo, quas praegrauat, artes*
Infra ſe poſitas

non eas nugatorias ſolum, §. 191.

Faſtidioſo *quas pede proruit,*

ſed etiam magnos ſatis tenuibus, immo mediis, animorum habitus, qui comparati cum hac

hac magnanimitate ſuis non raro titulis excidere videntur, quos optimo tamen iure habent extra metum comparationis conſtituti. Cum dignitate quadam aeſthetica, §. 193. quae cogitaueris, ſunt illa quidem omnia σεμνως cogitata, comparate vero Plinius II. ep. 11. *Reſpondit*, inquit, *Corn. Tacitus eloquentiſſimus*, *et*, *quòd eximium eius orationi ineſt*, σεμνῶς, quaſi ſublimem Taciti grauitatem non attingentes σεμνως reſpondere non potuiſſent.

§. 396.

A vilibus et abiectis non auocat §. 195. haec modo

Virtus, recludens immeritis mori
Caelum, negata tentat iter via,
Coetusque vulgares et vdam
Spernit humum fugiente penna;

ſed nec contenta quidem eſt abſoluta magnitudine ac dignitate rerum et cogitationum, §. 198, 201. altius *pauperum* aliquando *parentum ſanguinem*

Non vſitata nec tenui rapit
Penna,

vt *nec in terris* quidem *longius moretur*, et ipſas *vrbes relinquat*, *inuidiaque maior per liquidum aethera* ſurſum *feratur*.

§. 397.

Magnaminitas haec aeſtheticarum generice maxima virtutem directo ſibi ſumit in omni ſua maieſtate pingendam.

Virtus, repulſae neſcia ſordidae,
Intaminatis fulget honoribus.
Nec ſumit aut ponit ſecures
Arbitrio popularis aurae. Hor. III. od. 2.

cf. od. 3. Per indirectum eiusdem eſt animorum magnitudinis vitia publica, velut epidemicas aliquas peſtes, abominari, §. 203.

Foecunda culpae ſaecula nuptias
Primum inquinauere, et genus, et domos:
Hoc fonte deriuata clades
Inque patres populumque fluxit. e. c. od. 6.

cf. II. od. 15, 18. III. 1, 24. Epod. 7. §. 204.

§. 398.

Animorum excellenter magnorum ingenium ſuperius non admittit, vt practici pragmaticique ſint cum neglectu theoriae, quam tunc etiam amant et amplectuntur, quando in maximarum naturaliter rerum contemplatione ſic haerere fixa videtur, vt ſubito non appareat, quid eiusmodi conſideratio faciat ad

mores

mores et vitam beatam. §. 205. Ita in homine verioribus ſacris non imbuto non, niſi magnus eminenter, animus haec effatur;

Nil maius generatur ipſo (Parente)
Nec viget quicquam ſimile aut ſecundum,
Proximos illi tamen occupauit
Pallas honores, e. c. Hor. I. od. 12.

§. 399.

In rebus magnitudine naturali conſpicuis, generice maximis, ſpecifice etiam maximorum mentionem in exemplis inieci, diuinorum, ne forſan animos generice maximos ſibi formaturus animo Polyphemos aliquos Enceladosue vel contemtores deorum Mezentios ſecum fabricetur, non eos vere magnos animorum, ſed tumide ſuperbos. Prima potius dignitatis poſitiuae per ſublimia lex eſt: humana quaecunque, vel ſpecifice maxima, diuinis ſubiicito, §. 206.

Regum timendorum in proprios greges,
Reges in ipſos imperium eſt Iouis,
Clari giganteo triumpho,
Cuncta ſupercilio mouentis.

§. 400.

Ex qua formula σεμνως Horatius I. od. 12.
Gentis humanae pater atque cuſtos,
tu ſecundo
Caeſare regnes

Te

Te minor latum reget aequus orbem,
Tu graui curru quaties olympum,
Tu parum caſtis inimica mittes
Fulmina lucis.

Idem de Romano populo, quo maius aliquid in humanis Romanus ignorabat. III. od. 6:

Diis te minorem quod geris, imperas.
Hinc omne principium, huc refer exitum.
Dii multa neglecti dedere
Heſperiae mala luctuoſae.

Dum autem oda 5.

Caelo, ait, *tonantem credidimus Iouem*
Regnare: praeſens Diuus habebitur
Auguſtus.

iam ſeruitutis, vel iuſtiſſimae, ſaltim acceptiſſimae, videtur expertus effectum, de quo §. 373, quoque ſecundum philoſophum, quem Longinus citat, nihil euadimus, niſi adulatores μεγαλοφυεῖς.

§. 401.

Magnanimitas, cuius ſublimia Longinus Echo dicit, et de qua nunc loquimur, non omnino quidem transcendit horizontem aeſtheticum, neque res ita ſibi tantum concipit, vti pura philoſophiae ſcientia, maximis tamen generice inter obſeruabilia quia potiſſimum et paene ſolis inhaeret, verſatur in iis

mate-

materiis, quae ſunt horizonti rationis logico aeſtheticoque communes, et hinc, ac ſimul aliis ex cauſſis, plus rationis admixtum habet eiusdem analogo, plus diſtinctionis etiam mathematicae, proptereaque gradus in ipſis generice maximis, vt ita dicam, ſpecificos metitur obſeruatque curatius, ac magni, de quibus S. XXV. animi. §. 207. Principum eſt et regum vere magnorum, ingenti cum facilitate, ſuum tamen in omni conſuetudine cuique tribuere, vel in iis, quae minora videantur, et gradus honorum dignitatumque potiorum, vel infra, vel iuxta ſe poſitarum apprime tenere, et ſecundum hanc veluti ſcalam cuiuis reddere perſonae conuenientia.

§. 402.

Hinc ne nobili quidem cogitandi viuendique generi ſufficiens animus non ſolum ad hanc concipiendam magnanimitatem inhabilis eſt, ſed etiam illi falluntur, qui in his generice maximis ſpecifice ſibi maxima ſemper legentes transuolant in his minora ac media, quibus fatentur ſe pulcre cogitandis impares eſſe, grandium interim maxima belle ſe poſſe deſcribere ſecum oppido certi ſunt, §. 209. Vires ſunt potius praetentandae in grandibus, quorum alia in occaſione neglectus ipſe adhuc ſublimior erit, in grandibus, quibus adhuc ſatis multum pompae, cerimoniarum, aurique et oſtri regalis extrinſecus accedit,

cedit, vt tandem vel nudam maieſtatem, maieſtatem, inquam, herois vnam ex maximis, vel puriora ſacra, dum intra mentem peraguntur vnice, ſublimius effingere ſufficias. *Illa vero deridenda arrogantia eſt in minoribus nauigiis rudem eſſe ſe confiteri, quinqueremes vero, aut etiam maiores, gubernare didiciſſe.* Cic. de Or. I.

§. 403.

Quanquam ſatis magnus ſublimibus animus non eſt ſapiens ille ſtoicus, quem,

Si fractus illabatur orbis,
Impauidum feriant ruinae, §. 353.

non leuioribus tamen ille curis afficitur, nec ex tranquilla ſuperum vitam imitante ſerenitate deturbatur. Minima non curat admodum, neque mouetur vehementius; ſi qua Parnaſſi reptilia, cenſores vitio creati, leuiculam in eius amictu maculam, non quod pueri in faba, reperiſſe ſe gloriantur, audaci potius impetu ſuum putat, in vera regularum colliſione, dum fortiſſimas et Pygmeis ne cognitas quidem leges eleuatiori ſtrenue ſequitur orbita, ita rationes ſuas ſubducere, vt leuioribus animulis artis ſuae puſillae, quam vnice norunt, ſanctiſſimas, ſi diis placet, regulas; vere minores et debiliores, ſpernere, peſſundare, proculcare videatur, non ſine

pul-

pulcellorum ardelionum lacrimula, vere tamen exceptione non ineleganti. §. 210.

§. 404.

Grauitatem abſolutam aeſtheticam in animis nobilibus collocauimus §. 363., vti Cicero ipſum *moderatorem* ingeniorum ad magna nitentium deſcribit, *non vt quendam magiſtrum atque artificem, ſed quaſi vnum e togatorum numero atque ex forenſi vſu, hominem mediocrem, nec omnino rudem.* Quod ſi vero nobilis eiusmodi animus actu velit ad grandia cogitanda accedere, quaſi ſuimet ipſius et ordinarii ſui ſtatus oblitus, excitandus eſt, et velut extra ſe rapiendus in maius theatrum, quam in quo quotidie perſonam agit, et ita diuis heroibusque miſcendus, vt excelſam aliquam cum iisdem familiaritatem contraxiſſe, nec tanquam in alienum orbem delatus, ſed in eiusmodi conſortio dudum habitans appareat, §. 213, 396.

Auditis? an me ludit amabilis
Inſania? audire et videor pios
Errare per lucos, amoenae
Quos et aquae ſubeunt et aurae. Hor. III. od. 4.

§. 405.

Quam nunc quaerimus, magnanimitas non magna ſolum themata, ſed ex ea etiam

parte

parte conſiderare geſtit, qua maiora et grandia apparent. §. 215. Memento Didonis 1) in eleganti illo epigrammate Auſonii:

Infelix Dido, nulli bene iuncta marito!
Hoc pereunte fugit, hoc fugiente perit.

2) quam Ouidius her. ep. VII. pingit hoc epitaphio:

Praebuit Aeneas et cauſſam mortis et enſem,
Ipſa ſua Dido conciuit vſa manu.

3) illam Virgilii ſic ipſam ſibi parentantem ad rogum Iliacis veſtibus et noto cubili exſtructum: IV. Aen. 651.

Dulces exuuiae, dum fata deusque ſinebant,
Accipite hanc animam, meque his exſoluite curis.
Vixi, et, quem dederat curſum fortuna, peregi,
Et nunc magna mei ſub terras ibit imago.
Vrbem praeclaram ſtatui, mea moenia vidi.
Vlta virum poenas inimico a fratre recepi,
Felix, heu! nimium felix, ſi littora tantum
Nunquam Dardaniae tetigiſſent noſtra carinae.

§. 406.

Quam Didonem malit magnanimitas heroica fictam a ſe? Equidem nihil haeſitans

Dido-

Didonem Virgilii nomino. Rationem quaeris? Metire praedicata. Primum et in Cigarorum aliquam quadrare poteſt mulierculam, quae primo marito ob crimen in furcam acto fuga ſibi conſuluit, quum autem cum altero marito furfuris eiusdem atrox denuo crimen patraſſet, hoc manibus lictorum elapſo, communis ſceleris poenas morte dedit. Secundum conueniet et vxori cuiusuis militis gregarii, qui fuſtibus eam in talem fortunae coniugalis deſperationem compulerit, vt, hoc abſente, eius gladio ſibi iugulum ſoluerit. Apud Virgilium autem non ſolum excellenter magna eſt, de qua ſermo eſt, ſed ea etiam, quae de eadem praedicantur. §. 405.

§. 407.

Noſtra nunc magnanimitas omni opera cauebit et βαθους genus quartum et omnes eius ſpecies pro gradu turpitudinis, §. 310. Dii Virgilii iam θεοπρεπωτερως loquuntur, agunt, patiuntur, ac Dii Homeri. §. 311. Virago Virgilii de rebus ad ſe pertinentibus commentatur auguſtius, §. 408, quam Dido Ouidii:

Durat in extremum, vitaeque nouiſſima noſtrae,
Proſequitur fati, qui fuit ante, tenor.

En! querulam de perpetua calamitate mulierem ordinariam! Virgilii Dido ſe feli-

cem, excepta nouiſſima calamitate, fortior praedicat.

Occidit internas coniux mactatus ad aras,
Et ſceleris tanti praemia frater habet.

Haec queritur multis virum inultum et ſicarium impunem immo praemia habentem; illa breuibus ſibi viri vltionem fratisque poenas gratulatur. Prius eſt cuiusuis foeminae.

Exſul agor, cineresque viri patriamque relinquo,
Et feror in duras hoſte ſequente vias.
Applicor ignotis, fratrique elapſa fretoque,
Quod tibi donaui, perfide, littus emo.

Quid hactenus legimus in Ouidio, quod non cuiuis praefecti cuiuscunque militaris euenire poſſit coniugi? §. 312.

§. 408.

Habeat grauitas nationis germanicae per omnes gradus magnorum cum decore decurrens, quae regerat ſuam gracilitatem vltra modum efferentibus vicinis. Fuit inter eos, quo dicam homuncionem nomine? qui cruciatus hominis optimi maximi genus humanum infinitis malis eximentes ludicris illis nouorum gelaſimorum verſiculis proſcinderet, et Chriſtianus tamen in regno Chriſtianismi videri vellet. Centum ciuibus ipſa Iuſtitia veniam potius daret in tenuibus peccandi

candi grauiter, quam huic vni in vna re, profecto, grauiſſima vile cogitandi genus leuiſſime adhibenti. §. 317.

§. 409.

Grandis illa magnanimitas, vnde ſublimia vere ſperari poſſunt, ita auerſa eſt ab omni tumore, quarto eius genere, et huius ſpeciebus, §. 318. vti, ſi eſſet alterutrum neceſſarium, in manifeſtum prius *βαθος* delabi, quam crypticis puerilium humilitatibus intricari mallet. Hinc illius in optimis auctoribus adhuc minus rara ſunt exempla, ac harum ineptiarum, quibus Martianus Capella, Tertullianus, Sedulius, et his aequales, affatim turgent. Procul hinc magnidica mendacia, et quicquid eſt inſulſae magniloquentiae!

§. 410.

Animus in aeſtheticis generice maximus imitationem grandium ab Horatio, Cicerone, Longino, ab ipſa ratione per doctrinam de exſpectatione caſuum ſimilium pſychologicam, ita habet ſibi commendatam, vt non *exemplaria* ſolum ſublimium ſcriptorum, pictorum e. c.

Nocturna verſare manu, verſare diurna,

ſed et illuſtrium per omnes aetates virorum facta dictaque, velut in ſpeculum, intueri, moresque tum ſuos ipſe, quantum licet, tum a ſe cogitando exprimendos ad horum ſimilitudi-

litudinem componere gaudeat. §. 285. Nec haerebit in ſolis clarioribus, eruere maiora quaeuis e tenebris, ab obliuionis iniuria vindicare, et, in ipſo hoſte ſi ſint, laudare, pro cauſſae meritis, non erubeſcit. §. 286.

§. 411.

Animus in dicto ſaepe gradu magnus, non ſuſpicax eſt et incredulus, ſi quid egregii et eminentis audire ſibi, vel omnino videre videtur, et, quanquam aera lupinis diſtinguere dudum didicit, ſuo tamen experimento nouit, non ardua quaeuis et ſingulari ex virtute tantum fluentia, iam eo ipſo numeranda eſſe, propter dedecus noſtri generis, in abſolute incredibilibus, §. 286. 301. Sicut eundem paruae quaedam occaſiones parum mouent dignum cedris ad impetum, S. V. ita peculiarem aliis fortius incitationem aliquando ſentit, quoniam, et ipſius iudicio,

Paullum ſepultae diſtat inertiae
Celata virtus,

ſi quando *dicenda Muſis praelia*, ſi heroicum amorem patriae, ſi praeclaram detegit in multis vitae morumque ſanctimoniam, ac illi tamen

omnes illacrimabiles
Vrgentur ignotique longa
Nocte, carent quia vate ſacro.

aut *liuidis obliuionibus* non ita multo poſt

carpen-

carpendi videntur, ſi et ipſe *ſileat eosdem inornatos*. Hor. IV. od. 9.

§. 412.

Magnanimitatis huius vtique natura bene natorum πρωτον και αρχετυπον ϛοιχειον επι παντων εϛι, vti Longinus S. II. liberaliter concedit, non ea ſolum, quae in ingeniis diuinis et praecordiis ad heroica ſola paene natis, ſed oppido paucis, eſt αυτονομος, ſed et illa natura, nobilium animorum, §. 404. quae non ordinariis ſuis quidem viribus, viuis iis tamen et bona per conſilia directis in altius quid atque ſublimius, per exempla grandia validius incitatis, eo poteſt et decernit aſſurgere. S. II.

§. 413.

Neque vero ſolam naturam, quatenus connaſcitur, heic certe, paginam vtramque facere, vel hinc efficere mihi poſſe videor, quod experientia confirmat, optimas maximas, aut ſaltim bonas excellenter naturas, §. 412. barbarie ſaeculorum ac aetatis ſuae, prauis exemplis, praeconceptis magnatum opinionibus, ſeruitute, vti apud Longinum eſt. S. XLIV. quaſi *quadam animi arcula et publico carcere* poſſe deprimi, conſtringi, imminui, §. 359, *quemadmodum arculae, (ſi vera ſit fama) in quibus nani, vocati Pygmaei, nutriuntur, non ſolum impediunt incrementa*

 inclu-

incluſorum, ſed etiam contrahunt eos circumpoſito corporis vinculo. §. 359.

§. 414.

Si qua libertatis externae fraena, ſi qua ſeruitus externa deprimendis animis retundendisque maximis quibusuis et ſtudiis et incitationibus apprime facta ſunt, quod nullus nego: nec extra oleas vagari mihi videar, ſi, propter oppoſitorum oppoſitas rationes, in primis auxiliis animorum ad vere excelſa leuandorum numerem intimam perſuaſionem de copioſo maximorum euentuum ſyſtemate, non praeteritorum ſolum et praeſentium, ſed etiam maxima ex parte adhuc exſpectandorum, non optima ſolum et maxima ſublimitatis ac venerandae virtutis exempla ſimpliciter ad imitandum proponente, ſed etiam ſaluberrima proferendi in ſemet ipſum imperii, fugiendae ſeruitutis moralis omnis internae, victoriaeque in ſemet ipſum obtinendae remedia conſiliis euidentiſſimis ſubminiſtrante, perſuaſionem, inquam, de veris eiusmodi rebus et geſtis et gerendis, quae ſimul eam animabus vim largiatur ac potentiam diuinitus, vt ne mortis quidem metu poſſint eo compelli, quo tyrannus improba poſcens deſtinauerit, ſupernaturale libertatis internae pſychologicaeque complementum ac ſupplementum.

§. 415.

Pergit Longinus, l. c. cauſſas penuriae ſublimium ſuis temporibus ingeniorum enarrare 2) pacem vniuerſi orbis, cui tamen cauſſae et ipſe parum fidit, et ſatis proſpexit Diſcordia fratrum, ne diu poſſit egeſtas heroum imputari, et imputaretur eadem falſo, ſi quando ſperare liceret pacem orbis habitabilis vniuerſalem diuturnam, hominesque ſimul diſcerent excelſas pacis artes, quibus pater patriae ſummos etiam regnorum gentiumque domitores tranſcendit. 3) *Infinitum detinens cupiditates noſtras bellum*, de quo, quale ſit, interpretes diſputant.

§. 416.

Magnanimitatis excellentis ſtatus ordinarius eſt ſtatns tranquillitatis, E. §. 445. ſupra perturbationes animi vulgares et tumultus mentis internos poſitae. Per altam rationis et inferiorum cognoſcendi facultatum, voluntatis et inferiorum appetendi facultatum, harmoniam, quae ſaepe apud eminenter magnos viros reſtat, etiamſi vehementius, nec ſine affectionibus, quoniam homines ſunt, commoveantur. Abripiuntur in παθος ενθυσιαςικον, ſi ferat occaſio, ſed probante ratione, rationalique conſcientia, tum antecedente, tum concomitante, et conſequente. Hactenus nihil eſt interni diſſidii. Si qua tamen

men aliquando lucta caeleſtibus in animis locum habet, non eſt ea ſenſitiuarum tantum cupiditatum in alias non niſi ſenſitiuas, παθων εις παθη, ſed decretorum, quibus admixtum ſit aliquid ſenſitiui, pugnantium in meras appetitiones ſenſitiuas, nec diu, nec in infinitum, ſed plerumque vincente parte meliori, cuius victoria profundam iterum pacem et antiquam tranquillis animis ſerenitatem reducit: M. §. 693.

§. 417.

Cum hoc ſtatu confer ſtatum beſtialitatis, E. §. 434. Nulla quies huic, nulla tranquillitas, nulla ſopitae rationis et affectuum, et inſtinctuum, nec horum inter ſe, concinens harmonia. Crederes nunc

Nimborum patriam loca foeta furentibus Auſtris,

qui totum hominem

Quippe ferant rapidi ſecum verrantque per auras.

Falleris tamen. Non ita multo poſt

Vna Eurusque Notusque ruunt, creberque procellis
Africus,

et ſuum cuique facinus. Ponat ſeruitus externa non nihil iisdem repaguli,

Illi indignantes magno cum murmure circum
Clauſtra fremunt,

luctan-

luctantes intus continuo, et ad primam iterum opportunitatem,

velut agmine facto,

Qua data porta, ruunt.

Ita miſere talis animus nunc auri ſacra fame, nunc ambitione et faſtu, nunc voluptatum turbine, nunc deſidia, nunc aliquibus, nunc omnibus, inter ſe diſſentientibus, agitatur. Hoc eſt illud infinitum bellum, §. 415. magnanimitati ſublimium foetae inimiciſſimum, §416.

§. 418.

Iam vna dictarum tempeſtatum infringit ſatis animum. Recte Longinus in cauſſis deficientis egregii ac ſublimis narrat 4. φιλοχρηματιαν, appellans venuſte φιλαργυριαν νοσημα μικροποιον, §. 45. eiusque cum magno ſumtu (Sumtuoſitate) liberos fingit Faſtum et Luxuriam, ex quibus ſane non degeneres generentur denuo Contumelia, Iniuſtitia et Impudentia, quam inter progeniem contabeſcant et emarceſcant animorum magnitudines.

§. 419.

An, haec animos aerugo et cura peculii
Quum ſemel imbuerit, ſperamus carmina fingi
Poſſe linenda cedro et leui ſeruanda cupreſſo?

A. P. 330.

Negat ipſe Phaedrus de fabellis, quales ſcripſit, aut ſcripſiſſe dicitur. III. prol. *Nouem artium, quamuis curam*

habendi penitus corde eraſerim,
Et laude inuita in hanc vitam incubuerim,
Faſtidioſe tamen in coetum recipior.
Quid credis illi accidere, qui magnas opes
Exaggerare quaerit omni vigilia,
Docto labori dulce praeponens lucrum?

cf. Hor. od. II. 15, 18. III. 2, 24.

§. 420.

ς) φιληδονια καταβυθιζει, §. 417, 418. Intemperans deliciarum externarum deſiderium eo vsque mores emollit, vt tandem nihil omnino maſculi roboris animo ſuperſit, et minime tantum, quantum valoris grandia requirunt.

Vides, vt pallidus omnis
Coena deſurgat dubia? Quin corpus onuſtum
Heſternis vitiis animum quoque praegrauat vna,
Atque affligit humo diuinae particulam aurae.

Hor. Serm. II. 2. quae tota paene huc pertinet ſatura. Numera modo diſpendia temporis, quod inſumendum eſt acquirendae theoriae, eiusque empiricae, crebrius repetitis experimentis ad eam certitudinem euectae, quae decet arbitrum elegantiarum eius-

modi,

modi, et miraberis ſuperfuiſſe nonnihil otii, grauioribus concedendi.

§. 421.

6) Deſidiam tandem Longinus in cauſſis animorum parum aut nihil in ſublime ſurgentium numerat, Qua dum intermittuntur exercitia, non creſcit habitus, ac eo ipſo creſcit deſuetudo habitui oppoſita, id eſt difficultas, in veram denique degenerans impotentiam.

Inuidiam placare paras, virtute relicta?
Contemnere, miſer. Vitanda eſt improba Siren
Deſidia, aut, quicquid vita meliore, paraſti
Ponendum aequo animo.

Hor. Serm. II. 3, v. 13.

Ambitionem ſuperbiaeque faſtum, naturales tumoris parentes, Longinus omiſit, forſan a laudabili philotimia non ſatis haec vitia diſtinguens, aut veritus, more multorum, ne funditus his euerſis illa ſimul enecetur, aut ſaltim eneruetur. Sanioris autem ethices peritus ratione perſpicit, quod experientia ſatis ac hiſtoria confirmant, vti ſeparari probe poſſunt et debent, ita ſaeculis locisque, quibus veri honoris amori ſubſtituta fuit ambitioſa faſtus ſuperbia non ſublimitatis floruiſſe regnum, ſed tumoris inſaniuiſſe tyrannidem.

§. 422.

§. 422.

Veram amans in cogitando pulcritudinem, vt poſſis magna, S. XV. abſolute, S. XVI. pro relatiua ſua magnitudine, S. XVII. proportionatis materiae cogitationibus, S. XVIII. vel tenui, S. XVIIII. vel medio, S. XX. vel ſublimi cogitandi genere, S. XXI. ſine vitiis, quae in maximis eſſe ſolent maxime conſpicua, S. XXII. augere: S. XXIII. connatam pectoris tui magnitudinem, quam habeas aliquam oportet, §. 45. et ad abſolutam grauitatem compone, S. XXIIII. et erige, quousque ſurgere poterit, S. XXV. felix, ſi ſublimitatibus etiam attingendis ſuffecerit. S. XXVI.

Non, ſi priores Maeonius tenet
Sedes Homerus, Pindaricae latent
Ceaeque et Alcaei minaces,
Steſichorique graues, camoenae,
Non, ſi quid olim luſit Anacreon,
Deleuit aetas. Hor. IV. 9, od.

SECTIO

SECTIO XXVII.

VERITAS AESTHETICA.

§. 423.

Tertia cura ſit in rebus eleganter cogitandis, §. 115, 177. VERITAS, M. §. 515. ſed AESTHETICA, §. 22. i. e. veritas, quatenus ſenſitiue cognoſcenda eſt. Veritatem obiectorum metaphyſicam nouimus conuenientiam eorundem cum vniuerſalibus maxime principiis, M. §. 92. et inde Leibnitium intelligimus, qui Theodicaeae T. II. p. m. 312: *Poteſt*, inquit, *dici aliqua ratione principium contradictionis et rationis ſufficientis incluſum definitioni veri et falſi.* Nam repraeſentatio veri in aliquo obiecto metaphyſici, quatenus intra animam certi ſubiecti peragitur, eſt ea conuenientia repraeſentationum cum obiectis, quam plerique *veritatem logicam* nominant, alii *mentalem*, afficientiae, correſpondentiae et conformitatis, dum metaphyſicam veritatem materialem appellant.

§. 424.

Poſſet metaphyſica veritas obiectiua, obiectiue verorum repraeſentatio in data anima SVBIECTIVA dici VERITAS, vel etiam in verbis faciles *logicam* eandem dicamus cum pluri-

plurimis, ſed *latius*, vt in re conueniamus, cuius potiſſimum cauſſa haec repetuntur aliquantulum altius. Iam enim reor liquidum eſſe, VERITATEM, metaphyſicam, vel obiectiuam quum dixeris, vt lubet, in anima data ſic repraeſentatam, vt det in eadem veritatem logicam latius dictam, vel mentalem et ſubiectiuam, nunc obuerſari intellectui potiſſimum in ſpiritu, dum eſt in diſtincte perceptis ab eodem, LOGICAM STRICTIVS DICTAM, nunc obuerſari analogo rationis et facultatibus cognoſcendi inferioribus, vel vnice, vel potiſſimum, *aeſtheticam*. §. 423.

§. 425.

Lege, ſis, conſilium, quod Chremes in Terentii Heaut. III. 5o. 1. Menedemo ſuppeditat, et hunc deprehendes de veritate quadam aeſthetica loqui regerentem:

Videre verum, atque ita, vti res eſt, dicere.

Memento ſaturarum, quando *veritatem, odium* ſaepe *parientem*, exponere non dubitant, neque

teneras mordaci radere vero
Auriculas,

ſuo tutae quaſi priuilegio:

quanquam ridentem, dicere verum
Quis vetat?

easque confer cum practicis, eiusdem quae

videant

videantur argumenti, conſiliis ethici cuiusdam philoſophi curatius ſua demonſtrantis ac ſcientifice: et deprehendes in exemplo differentiam veritatis aeſtheticae, et ſtrictius logicae. §. 424.

§. 426.

Communis eſt logicis aeſtheticisque meditationibus, quam Cicero off. II. 18. paene genetice deſcribit, *virtus*, quae vertitur *in perſpiciendo, quid in quaque re verum ſincerumque ſit, quid conſentaneum cuique* (conuenientiam cum principio contradictionis), *quid conſequens*, (conuenientiam cum principio rationati, M. §. 23.) *ex quo quaeque gignantur, quae cuiusque rei ſit cauſſa*, (conuenientiam cum principiis rationis, M. §. 20. et rationis ſufficientis, M. §. 22.) Verum quando nituntur illae diſtinctam et intellectualem ad harum rerum perſpicientiam, hae ſubſiſtentes intra ſuum horizontem, easdem ſenſibus et analogo rationis eleganter intueri ſatagunt. §. 424.

§. 427.

Si VERITATEM mentalem et ſubiectiuam, veritatem repraeſentationum omnem, quae huc vsque logica tantum dicta eſt, dicamus AESTHETICOLOGICAM: non ea diſtinguentium eſt ſententia, ac ſi 1) aeſthetice vera quaedam, immo multa, non eſſent

ſimul

ſimul logice vera, quod lubenter concedimus. In ea Naturae alloquutione ad mori detrectantem, quam Lucretius fingit. III. 940-957. cuique vere ſatis ſubiicit:

Quid reſpondeamus, niſi iuſtam intendere litem
Naturam, et veram verbis exponere cauſſam?

ſunt omnia fere ſimul logice vera, M. §. 265. E. §. 252.

§. 428.

Neque negamus, neque neſcimus, 2) veritatem aeſtheticam in pulcre pingendis partibus ſaepe dare veritatem totius logicam, et vix aliter fieri poſſe, ſi partium abſoluatur et ad finem perducatur enumeratio. Hoc vnum obſeruamus, veritatem ab aeſthetico, quatenus intellectualis eſt, non directo intendi, ſi per indirectum ex veritatibus aeſtheticis pluribus vna prodeat, aut cum aeſthetice vero coincidat, de illo ſibi gratulari aeſtheticum rationalem, §. 38. neque tamen illud eſſe, quod nunc potiſſimum quaerebatur, §. 423.

§. 429.

Si qua vero ſit veritas logica, ſtrictius dicta ſcilicet, §. 424. non niſi per intellectum cogitanda; vel illi ſubiecto, quod pulcre cogitaturum ſupponitur, vel iis obiectis perſonalibus, quorum gratia potiſſimum cogitas,

et

et vtrumque denuo, vel ſemper, vel certis nunc ſane rebus circumſtantibus: eſt ea ſupra horizontem aeſtheticum conſtituta, et recte, ſaltim praeſens in tempus, omittitur. §. 15, 121. Eclipſin annularem anni praeterlapſi cogita tecum aſtronomus, non phyſicus ſolum, ſed et mathematicus, aut cum aſtronomis, eandem autem cogita paſtor, vel ſodalibus, vel tuae Neaerae: ohe! quot vera cogitaſti prius, nunc omnino praetermittenda!

§. 430.

Sunt veritates quaedam adeo paruae, vt eas ſectari vel commemorare ſit infra horizontem aeſtheticum, ſaltim infra pulcram magnitudinem, nunc abſolutam omnino, nunc relatiuam certe. §. 120, 178. Has veritates infinite paruas non curat aeſtheticus. §. 191, 221. Nec hiſtorico quidem ſeueram hanc ſine exceptione legem ſcriptam putat: *Ne quid veri non dicat*, ipſe legens Aen. VI.

Iuuenum manus emicat ardens
Littus in Heſperium. - -
At pius Aeneas arces, quibus altus Apollo
Praeſidet, horrendaeque ſimul ſecreta Sibyllae,
Antrum immane, petit.

nec curat, nec cogitat, quo pede primum Aeneas Italiam tetigerit, et veriſſimum interim

eſt, aut ſiniſtro, aut dextro, niſi vtroque, quod minus decorum.

§. 431.

Veritas aeſthetica poſtulat obiectorum eleganter cogitandorum I. poſſibilitatem, §. 426. 1) abſolutam, M. §. 15, 90. quatenus ſenſitiue cognoſcenda eſt. §. 423. i. e. ne in obiecto, dum illud vel in ſe ſpectare placet, iam aliquid notarum ſibi inuicem contradicentium, vel a ſenſibus et analogo rationis obſeruetur. M. §. 8. Quaedam peccatorum inaequalitas habet hanc poſſibilitatem, et hinc etiam aeſthetice vera eſt. M. §. 272. E contrario

Queis paria eſſe fere placuit peccata, laborant,
Quum ventum ad verum eſt. Senſus moresque repugnant,
Atque ipſa vtilitas, iuſti prope mater et aequi.
Hor. Serm. I. 3.

§. 432.

Veritas aeſthetica poſcit poſſibilitatem obiectorum ſuorum, §. 431. 2) hypotheticam, §. 426. M. §. 16. et hanc quidem denuo A.) naturalem, M. §. 469. quatenus cum certa libertate propius non connectitur, et ab analogo rationis diiudicari poteſt. §. 423. Hanc deprehendo in Aen. IX. 100.

Tum

Tum pater omnipotens, rerum cui ſumma poteſtas,
Infit: Eo dicente, deum domus alta ſileſcit,
Et tremefacta ſolo tellus, ſilet arduus aether.

§. 433.

Veritas aeſthetica requirit poſſibilitatem in obiectis ſuis B.) moralem a) latius dictum, M. §. 723. vt non niſi a libertate deriuanda, talia etiam et tanta ſint, qualia et quanta ex data libertate, data perſona et charactere e. g. hominis certi morali fluere videantur analogo rationis. Hoc eſt illud *ad veritatem vitae propius accedere*, ſecundum quod ſane non perinde eſt,

Maturusne ſenex, an adhuc florente iuuenta
Feruidus, et matrona potens, an ſedula nutrix
Mercatorne vagus, cultorne virentis agelli,
Colchus, an Aſſyrius, Thebis nutritus, an Argis

loquatur, aut obiectum occupationis, aut perſonale ſit. Hor. A. P. 115.

§. 434.

Tu, quid ego et populus mecum deſideret, audi:
Si fautoris eges aulaea manentis, et vsque
Seſſuri donec cantor: vos plaudite, dicat:
Aetatis cuiusque notandi ſunt tibi mores,

Mobilibusque decor naturis dandus et annis. 153.

Semper in adiunctis aeuoque morabimur aptis, 178.

Hinc Horatius commendabat et philoſophiam practicam, vt ita dicam, applicatam §. 126. 361. 212. quia eam probe tenens *ille, profecto,*

Reddere perſonae ſcit conuenientia cuique. §. 433.

et artis aut notitiae illius, quam *Theophraſti characteres morum* inchoarunt, et Gallicus poſthinc Theophraſtus locupletauit, vtilitatem ſuo tempore iam perſpiciens,

Reſpicere exemplar vitae morumque iubebat v. 317.
Doctum imitatorem, et veras hinc ducere voces.

§. 435.

Veritas aeſthetica requirit poſſibilitatem moralem b) ſtrictius dictam, M. §. 723. in cogitante non ſolum ipſo, S. XXIIII-XXVI. ſed et obiectis explicite vel implicite probandis ab eodem, breuius, in pulcris cogitationibus, ſi vel Acheronta deſcribant, §. 422. ſed eam tantum, quae cadat in ſenſus et analogi rationis ſub trutinam. §. 211. Haec eſt illa VERITAS MORALIS, qua, ſecundum Horatium,

Metiri ſe quemque ſuo modulo ac pede verum eſt.

Quem-

Quemadmodum §. 433, 434. poſtulatam ego dicerem VERITATEM MORALEM LATIVS DICTAM, ſic hanc lubentius STRICTIVS DICTAM, appellarem veritatem moralem, ac illam STRICTISSIME DICTAM, conuenientiam ſignorum cum mente noſtra, quae ſi virtus ſit, iam habet ſinceritatis titulum, ſi vitium ſit, iam ſecum fert rimoſitatis ignominiam. E. §. 339.

§. 436.

Huius veritatis moralis, ſed aeſtheticae, huius dignitatis in cogitando venuſtius, §. 435, 182. limites aeſtheticos belle monſtrat Cicero pro Mur. quando 74. *At enim agit*, inquit, *mecum auſtere et Stoice Cato, negat verum eſſe, allici beneuolentiam cibo*, e. c. et pro veritate aeſthetica morum, in quos inuectus erat Cato, velut in ambitum, reſpondet: *Horribilis oratio, ſed eam vſus, vita, mores, ciuitas ipſa reſpuit.* e. c. 75. *Quare noli, Cato, maiorum inſtituta, quae res ipſa publica, quae diuturnitas imperii comprobat, nimium ſeuera oratione reprehendere.* e. c. 76. *Quod ais: Nulla re allici hominum mentes oportere ad magiſtratus mandandum, niſi dignitate* (quatenus intellectualiter vnice concipitur a philoſophis, §. 211, 212.): *hoc tu ipſe, in quo ſumma eſt dignitas, non ſeruas. Cur enim quenquam,*

quam, vt ſtudeat tibi, vt te adiuuet, rogas? e. c. 77. *Quid? quod habes nomenclatorem.* e. c.

§. 437.

Veritas aeſthetica requirit obiectorum pulcre cogitandorum, II. nexum cum rationibus et rationatis §. 426, 431. quatenus ille ſenſitiue cognoſcendus eſt, §. 423. M. §. 24. per analogon rationis, M. §. 640. Exemplum eſto Coriolanus Liuii. II. ipſius nominis, et auctoritatis primae ratio eſt, c. 33. hinc altiores ſpiritus in tribunitiam poteſtatem, c. 34. vnde plebis ira, ex hac exſilium Coriolani, et hoſtilis eum ad Volſcos, non ſine ratione ex antecedentibus manifeſta, rapiens animus, communicata hinc cum hoſpite Tullo conſilia belli in romanos, c. 35. horum conſectarium callidum Tulli artificium, et noua Volſcae plebis indignatio in romanos, c. 37.

§. 438.

Hinc decernitur bellum, duces Tullus et *Marcius*, Coriolanus noſter, *exſul romanus.* Ob huius fortitudinem proſperum Volſcis initium, plebis Romanae trepidatio, hinc prima romanorum legatio, *atrox reſponſum* quae retulit, reuerſa ad hoſtem non recipitur. Hinc ſacerdotes ſupplices. Quoniam et hi fruſtra, iam paene muliebris timor peruadit Romam, c. 39. Mater, coniux, et turba

ba mulierum tandem mouent durum animum, quod ne ſine ratione fieri videatur, fingit matris orationem ſane patheticam hiſtoricus. Hinc caſtra hoſtilia retro mouentur, neque tamen diſparet Coriolanus, niſi poſt aliquam reliquorum eius fatorum mentionem. Romae autem exigitur Fortunae muliebris monumentum. c. 40. Quanta in his harmonia concinit alendo recreandoque legentium analogo ſaltim rationis? §. 437.

§. 439.

Veritas aeſthetica poſcit poſſibilitatem obiectorum et abſolutam et hypotheticam, qua ſenſitiue perſpicitur, §. 431-436. omnis poſſibilitas poſtulat vnitatem, M. §. 73. abſoluta abſolutam, hypothetica hypotheticam, M. §. 76. Hinc et veritas aeſthetica vtramque poſcit vnitatem in cogitandis ſuis, quatenus ſenſitiue deprehendi poteſt, inſeparabilitatem determinationum in cogitandis, ſalua perceptionis totalis pulcritudine. §. 73. Erit haec obiectorum VNITAS, quatenus phaenomenon ſit, AESTHETICA, vel determinationum internarum, M. §. 37. quo vnitas ACTIONIS, ſi obiectum pulcrae meditationis actio ſit, vel externarum et relationum, M. §. 37. circumſtantium, M. §. 323. quo vnitas LOCI ET TEMPORIS, M. §. 325. 281.

Sit, quod vis, ſimplex duntaxat et vnum,

et placentem ſimul rotundam illam breuitatem S. XIII. XIV. et pulcram obtinebis cohaerentiam, §. 437. Hinc Auguſtino placuit adeo *vnitas*, vt eam *omnis pulcritudinis formam* diceret.

§. 404.

VERITAS AESTHETICOLOGICA, §. 424. vel eſt vniuerſalium et notionum, iudiciorumque generalium, vel ſingularium et idearum, M. §. 148. Illa GENERALIS, Haec SINGVLARIS eſto. Veritatis generalis in obiecto nunquam tantum veritatis metaphyſicae detegitur, praeſertim ſenſitiue, quantum in obiecto veritatis ſingularis. M. §. 184. Quoque generalior eſt veritas aeſtheticologica hoc minus veritatis metaphyſicae in eiusdem obiecto, et omnino, et praeſertim analogo rationis, repraeſentatur, M. §. 150, 184. Habes rationem vnam, ob quam aeſtheticus veritatis, quam obſeruare poſſit, maximae ſtudioſus, §. 22. veritatibus generalioribus, abſtractiſſimis et maxime vniuerſalibus, determinatiores, minus generales, minus abſtractas, et generalibus omnibus ſingulares praeferat, quantum poteſt. Idem vbertas ſuadet §. 115. quia quo magis determinatum habes obiectum, hoc plures ſimul differentias, M. §. 151. hoc itaque plura pulcre cogitare de eodem conceditur. Idem magnitudo, et naturalis, et dignitas aeſthetica

iubet,

iubet, ſi connumeres ad magnitudinem vniuerſalis quamcunque accedens in eius inferiori differentiae ſimul pondus, grauitatem, foecunditatem, §. 177.

§. 441.

Veritas aeſtheticologica generis eſt perceptio magnae veritatis metaphyſicae, veritas aeſtheticologica ſpeciei eſt perceptio maioris, veritas indiuidui, ſeu ſingularis, aeſtheticologica eſt perceptio maximae, qua genus, veritatis metaphyſicae. Prima veri, ſecunda verioris, tertia veriſſimi. §. 440. Veritas ſingularis vel eſt internorum entis optimi maximi, vel abſolute contingentium. Contingentia non repraeſentantur, vt ſingularia, niſi vt poſſibilia integri alicuius vniuerſi. Hinc veritas ſingularis de contingentibus aut ea ſiſtit, vt poſſibilia et partes huius vniuerſi, M. §. 377. et haec veritas cum veritate abſolute neceſſariorum maxima dicitur STRICTISSIME, popularique ſermone ſimpliciter, VERITAS, aut vt poſſibilia alterius vniuerſi, eiusque partes, cognitioni hominum mediae, M. §. 876. VERITAS HETEROCOSMICA.

§. 442.

Veritas ſtrictiſſime dicta §. 441. *eſt*, quam deſcribit Cicero de Inu. II. 162. *per quam immutata* (non mutata) *ea, quae ſunt, aut ante fuerunt, aut futura ſunt, dicuntur* (percipiuntur),

tur), quamque conferre videtur cum veritatibus minoribus Quaeſt. Tuſc. V, 13. *Chorus ille virtutum*, inquiens, (*conſtantia, grauitas, fortitudo, ſapientia, reliquae*) *in equuleum impoſitus* (veritate vel generali et abſtracta, vti *Stoicorum iſta guſtata magis, quam potata, delectant*, vel heterocosmica, §. 441, 440.) *imagines conſtituit ante oculos cum ampliſſima dignitate*, S. XXI. *vt ad eas curſim perrectura, nec eas a ſe beata vita deſertas paſſura videatur* (cognitioni mediae §. 441.) *Quum autem animum ab iſta pictura imaginibusque virtutum* (vel generalibus et abſtractis, vel heterocosmicis) *ad rem veritatemque* (ſtrictiſſimam) *traduxeris: hoc nudum* (heterocosmicis mediae cognitionis obiectis ſpoliatum et ab iis omnibus ſeparatum) *relinquitur, poſſitne* (in hoc vniuerſo ſingulariter et in concreto numerico) *quis beatus eſſe, quam diu torqueatur.*

§. 443.

Veritatum aeſtheticologicarum generalium eae tantum aeſtheticae ſunt, quae et quatenus analogo rationis, ſalua venuſtate, ſenſitiue repraeſentari poſſunt, §. 440, 423. vel manifeſto, et explicite, vel cryptice in omiſſis enthymematum enunciationibus, vel in exemplis, in quibus, tanquam concretis, haec abſtracta deprehendantur. Hac ratione ipſum identitatis principium, M. §. 11. eſt in

Plauti,

Plauti, quis crederet? prologo captiu:

Hos, quos videtis ſtare hic captiuos duos,
Illi, qui adſtant, hi ſtant ambo, non ſedent.
Vos, vos mihi teſtes eſtis me verum loqui.

§. 444.

Stricſtiſſime verorum eatenus eſt veritas aeſthetica, quatenus ea ſenſitiue percipiuntur vera, ſenſationibus vel imaginationibus, vel etiam praeuiſionibus non ſine praeſagio, nec amplius, et ſub eadem hypotheſi veritates heterocosmicae ſunt veritates aeſtheticae, neque plures, neque pauciores, quam analogo rationis percipiendae. §. 441. Leibnitianam putas diſtinctionem, iam eſt Tibulli, qui in Meſſallae pan. L. IV. 1. de erroribus Vlyſſis multa narrarat, ita ea finiens, v. 80:

Atque haec ſeu noſtras interſunt cognita terras, (ſtrictiſſime vera, §. 442.)
Fabula ſiue nouum dedit his erroribus orbem. (heterocosmice vera, §. 441.)

SECTIO

SECTIO XXVIII.

FALSITAS AESTHETICA.

§. 445.

Falsitas aesthetica eſt falſitas ſubiectiua et disconuenientia cogitationum cum veritate rerum cogitandarum, quatenus illa ſenſitiue percipi poteſt. §. 423, 426. Optime Cicero: *Falſum eſt, in quo perſpicue eſt mendacium*, ſi de aeſthetica falſitate intelligatur, et perſpicuitas ſenſitiua cogitetur. M. §. 531. Quando autem exemplo vult notionem ſuam illuſtrare, num illud ad rem probe faciat, noſtrorum ſapientes temporum viderint. *Hoc*, ait, *modo: Non poteſt eſſe ſapiens, qui pecuniam negligat.*

§. 446.

Non, qui Sidonio contendere callidus oſtro
Neſcit Aquinatem potantia vellera fucum,
Certius accipiet damnum, propiusque medullis,
Quam qui non poterit vero diſtinguere falſum.
Hor. l. ep. 10, 26. §. 423, 448.

Neque tamen huc omnis ſubiectiua falſitas §. 424. pertinet, ſed qualem pingit Horatius ad caput artis poeticae:

Huma-

Humano capiti ceruicem pictor equinam
Addere ſi velit, et varias inducere plumas
Vndique collatis membris, vt turpiter atrum
Deſinat in piſcem mulier formoſa ſuperne:
Spectatum admiſſi riſum teneatis, amici?
Credite, Piſones, illi tabulae fore librum
Perſimilem, cujus, velut aegri ſomnia, vanae
Finguntur ſpecies, vt nec pes, nec caput vni
Reddatur formae.

§. 447.

Non ab ouo, ſed a falſis orditur Horatius, quodque lepidum videatur, ab iisdem Antonius apud Ciceronem de or. II. 30. Ille tamen ab aeſthetico, §. 445, 446. Hic ab aeſtheticologico generatim, §. 427, quoniam in cauſſarum patronis, quales Craſſus et ipſe, affirmat aliquando *neceſſarium* eſſe *alterutri falſum dicere, et vtrumque eorundem eadem de re alias aliud defendere, quum plus vno verum* (in ſe, et obiectiue, et ſtrictiſſime) *eſſe non poſſit.* Hinc concedit omnem bene differendi in foro *rem mendacio nixam*, neque male fert Catulum eum exagitantem, quod *non magis glorioſe putarit a veritate ordiri, quam a neſcio qua dignitate.*

§. 448.

Sint quaedam aeſtheticologice falſa, §. 427. immo

immo etiam hoc ſignificatu mendacia, §. 447. tunc tamen erunt demum aeſthetice falſa, ſi ſint ipſi analogo rationis perſpicue mendacia, §. 445. Exempli loco ſit ipſa de veritate diſputatio. Contendant inter ſe philoſophi dogmatici ex hac, academici ſcepticique ex altera parte ſubtiliter, *de vero et falſo* (logice et metaphyſice) *de* eius *regula* et criterio (primo, abſtracto et ſcientifico) de *notione* vtriusque, *qua poſſint internoſci* (diſtincte, complete, ſcientifice) Digrediantur in id, *quod intereſt inter rectum et prauum* (vniuerſalius et logice conceptum) Redeant ad catholicam et primam *veritatis notam*, et logicum *iudicium*. Pone partem vtramque, quam fieri poteſt, curatiſſime ſuam defendere ſententiam. Ambos analogon rationis ſuſpiciet attonitum nonnihil, veluti tacitus ſpectator, niſi forſan aliquando ſcepticorum applaudat ingenio verſatili. Finge tamen academicorum aliquos eo tandem procedere, vt omnino *tollant, vt quicquam poſſit ita videri, vt non eodem modo* (et gradu euidentiae) *falſum etiam ita poſſit videri*. Tunc forſan cum durius iuſto iam commotis dogmaticis concinet: *faciunt pueriliter*. Cic. quaeſt. ac. IV. 33. Vltimum enim eſt et aeſthetice falſum. §. 445.

§. 449.

Quaere ex Lucretio, §. 448.

Notitiam veri quae res falſique crearit,

Et

Et dubium certo quae res differre probarit.
III. 477.

reſpondebit, aeſthetice verum, §. 423.

Inuenies primis a ſenſibus eſſe creatam
Notitiam veri, neque ſenſus poſſe refelli,
-- -- --
Sponte ſua veris quod poſſint vincere falſa.
-- -- --
An ab ſenſu falſo ratio orta valebit
Dicere eos contra, quae tota a ſenſibus orta eſt?
Qui niſi ſint veri, ratio quoque falſa ſit omnis.

et contrarium oſtendet aeſthetice falſum, §. 445: Senſui diffidere

Eſt manibus manifeſta ſuis emittere quaequam,
Et violare fidem primam, et conuellere tota
Fundamenta, quibus nixatur vita ſalusque,
Non modo enim ratio ruat omnis: vita quoque ipſa
Concidat extemplo, niſi credere ſenſibus auſis,
Praecipitesque locos vitare. e. c. 511.

§. 450.

Si cui mirum videatur, non omne falſum in aeſtheticis falſum eſſe, §. 448. definet forte mirari, ſi multo reſtrictiorem adhuc falſi ſignificationem iure, quod perfectiſſimum fertur,

fertur, comprobatam legerit, D. tit. de L. Corn. de falſis, l. 23: *Quid ſit falſum quaeritur? et videtur id eſſe, ſi quis alienum chirographum imitetur, aut libellum, vel rationes intercidat, vel deſcribat, non, qui alias in computatione, vel in ratione, mentiuntur.* En! aeſtheticum, §. 15. in diiudicandis falſis tamen ipſo Paullo ICto ſeueriorem! §. 445.

§. 451.

Interim ſub tutela Iuſtitiae Romanae numero falſorum ab aeſthetico, qua tali, fugiendorum eximo, quae puriori quidem intellectui patent falſa eſſe, ſed tunc demum, quando eriguntur ſupra horizontem aſtheticum, §. 16, 121. niſi tanta rationis impugnentur quaedam ex iis euidentia, quae omnem eorundem ſenſitiuam perceptionem, ceu lumen maius, non ſolum obſcuret, ſed etiam diſiiciat omnino deprimatque, veluti nebulam aliquam altiore ſole diſparentem. §. 423, 429.

§. 452.

Pone in duabus pulcre cogitandi materiis analogo rationis ſoli ac ſibi relicto nihil pellucere falſitatis et abſurditatis, vtrasque tamen eſſe logice falſas. Iam locus, et aetas, in quibus, et obiecta perſonalia, quibus potiſſimum cogitas, penitius inſpicienda ſunt. Prima datarum materiarum ita logice falſa ſit, ſed

vt ibi, vbi viuis, tuis temporibus, et iis, quorum maxime gratia cogitas, vel incognita omnino praeſumi poſſit falſitatis demonſtratio, vel eos ſaltim tua pulcre meditando non admodum eandem animo praeſentem habituros eſſe. Haec cogitari poteſt ſine falſitatis aeſtheticae macula, §. 451.

§. 453.

Secunda ſumendarum §. 452. materia ſit apud multos plura per ſaecula ſenſitiuis animarum facultatibus viſa vera: tunc autem et ibi, vbi viuis, iisque, quibus inprimis tua probare velis, ſit iam eius falſitas rationis, etiam illuminatae, viribus, ita patens, et manifeſta, vt nec eius oblituros eſſe ſuae certitudinis rationalis, dum examinant tua, ſperare poſſis, ſed potius metuendum ſit, ne omni tuo conatu iisdem, plauſus inſtar, extorqueas acclamationem ſimilem illi:

Maxima de nihilo naſcitur hiſtoria.

Haec ſecunda materia falſitate laborat, etiam aeſthetica, quia ratio impedit, quicquid illi forſan adhuc inſit ueri, nunc infinite parui, §. 430. ſenſitiue cum aliqua vi et delectatione percipere. §. 423, 451.

§. 454.

Sunt falſitates quaedam adeo paruae, vt earum cautio ſit infra horizontem aeſtheticum, §. 120. Hae an irrepant aliquando cogitatio-

 gitatio-

gitationes inter elegantiores, nec ne, non curat aeſtheticus, §. 191. In deſcriptione noctis apud Virg. Aen. IV. 522:

Nox erat, et placidum carpebant feſſa ſoporem
Corpora per terras, ſiluaeque et ſaeua quierant
Aequora, quum medio voluuntur ſidera lapſu,
Quum tacet omnis ager, pecudes, pictaeque volucres,
Quaeque lacus late liquidos, quaeque aſpera dumis,
Rura tenent ſomno, poſitae ſub nocte ſilenti,
Lenibant curas et corda oblita laborum.

cauit poeta, ne feras ipſi per noctem maxime vagantes obiiceres, determinatione generum in animantibus, de quibus velit intelligi. Si vero pergeres inſiſtere quaſi ſerio, indefinite, adeoque vniuerſaliter loqui Maronem, probabiliter tamen excipiendos eſſe quosdam aegrotos, vel vnam aliquam luſciniam; vix te, credo, reſponſione dignaretur, ſi viueret.

§. 455.

Sit, quod eleganter cogitare aggrederis, ſomnium obiectiue ſumtum, M. § 91. cuius iam intus et in cute latet deſtructura illud ſerius aut citius abſoluta contradictio, M. §. 15. aut ex pluribus ejusmodi vanis rerum ſpeciebus,

ciebus, aut ex veris in ſe vanus tamen et ſtructura incompoſſibilium laborans animo tibi ſurgat mundus fabuloſus, M. §. 91. Illud autem, vel hic etiam, ita ſe habeat, vt 1) impoſſibilitatis internae vitium prorſus non pateat analogo rationis 2) rationi ac intellectui, quas in te ſpectatoribusque tuis praecipuis praeſumere debes, vel etiam lateat, vel ſaltim ea non obuerſetur euidentia, quae totam pulcre placituri operis fabricam, velut aranearum telas, diſiectura ſperari debeat: Hoc ſomnium, hic mundus fabuloſus per tribunal aeſtheticum non annihilatur. §. 452.

Sic vnum ſectantur iter, et inania rerum
Somnia concipiunt et Homerus et acer Apelles. Prud.

§. 456.

Somnium eiusmodi, vel mundus fabuloſus, §. 455. vel 1) ipſi rationis analogo ſiſtat iam pugnantia, ſe mutuo tollentia, abſurda, vel 2) rationis et intellectus, apud tuos ſpectatores, toties iam nigrum theta inuſtum habeat, vt contra omnem rationem, nunc etiam, quae cogitas, te cogitare illos iudicaturos certus eſſe poſſis, et eiusmodi ſomnia, mundi eiusmodi fabuloſi, ob falſitatem etiam aeſtheticam, ex campo meditationum venuſtarum exſulent. §. 453, 431.

Pictoribus atque poetis,

Quidlibet audendi ſemper fuit aequa poteſtas,
Sed non, vt placidis coeant immitia, non, vt
Serpentes auibus geminentur, tigribus agni.

§. 457.

Eſt ingeniis excitatioribus quaedam DYNAMOMETRIA NATVRALIS, et menſura virium ad ſenſum, quem aiunt, communem relata, rationis analogon ingenio proportionem inter cauſſam et effectum ſenſitiuo ponderans. Sit itaque effectus a te viribus cauſſae, quibus adſcribitur, viuis maior vel minor, hinc naturaliter impoſſibilis, ſed ita, vt nec deſcriptae nunc virium notitiae mathematicae, nec rationi iam intellectuique per ſummam euidentiam pateſcat dicta disproportio, et cenſorem aeſtheticum ſine nota turpitudinis eiusmodi naturaliter impoſſibile praeteruehetur, velut Atlas olim, qui caelum tulerat.

§. 458.

Si deus interſit, vbi nodus tanto vindice dignus non appareat, ſi quid per rerum naturam fieri non poſſe, vel analogo rationis, de quo §. 457. vel intellectui, nunc etiam, quando cogitandum illud eſt, euidentiſſime manifeſtum ſit, talis cogitatio ex pulcris exſulet. §. 432. 453.

Ne, quodcunque volet, poſcat ſibi fabula credi,

Neu

Neu pranſae Lamiae viuum puerum extrá-
hat aluo.

Centuriae ſeniorum agitant expertia frugis

§. 459.

Difficile erit dynamometriae naturali, de qua §. 457. non Homeri ſolum, ſed et Virgilii clipeum animo ſibi formare, etiamſi meminerit dei artificis. 1) Quomodo in definito humanam per ſtaturam, licet heroicam, clipeo tot picturae, v. 626-729. locum habuerint, tantum quaelibet, vt humanis oculis diſcerni potuerint, et inter alia 2) quomodo per eandem picturam Cleopatra

Regina in mediis patrio vocat agmina ſiſtro.

nauibus Auguſto hoſtis obuiam vecta, et tamen

Illam inter caedes pallentem morte futura
Fecerat ignipotens ventis et Iapyge ferri?

Si dicas ipſam cum omni orientis exercitu fuiſſe bis pictam, non ſine ſubtili et artificioſa quadam intercapedine, 1) ſignum pugnae dantem 2) fugientem, augetur difficultas prima.

§. 460.

Non irritabo vaticinantes Achillis equos apud Homerum. Praeſtat ire in Statium. Huic Theb. II. 494. Thebarum

Quinquaginta altis funduntur in ordine portis
in ſolum et vnum Tydea hoſtes.

Macte animi, tantis dignus qui crederis armis, et a tanto quidem poeta, ac Statius eſt, qui nunquam maiora vero cecinit! Tydea in inſidiis exſpectant, nec adoriuntur tamen, niſi a ſolo prouocati. Quum adſunt tandem vndique ab vno hoſte euocati, patiuntur eum vncis manibus in Sphyngis ſcopulum euadere ſine teli, vel vnius iactum, ſaluum et incolumem. Vno lapide iam quatuor hoſtes primos necat, et in his

fulmineus Dorylas, quem regibus ardens
Aequabat virtus,

licet cum 49. nocturnis praedonibus vnum legatum aggreſſus ſit. Reſtant vltra 40. In hos ex Sphyngis ſcopulo deſilit Tydeus *praeceps*, neque prius, quam clipeo galeaque ſe hoſtis armauit, illi

denſi glomerantur in vnum.

Nunc hic *enſem trahit*, et omnibus *inexpugnabilis obſtat*, vt *Briareus* diis omnibus,

quum toto nequicquam obſeſſus Olympo
Tot queritur ceſſare manus. §. 399.

§. 461.

Dum reſpiramus, iam multi mera letalia vulnera, vnus in ipſa lingua, acceperunt hoſtes, Tydeus autem eſt

ſaepe

ſaepe aſpera paſſus
Vulnera, ſed nullum vitae in ſecreta receptum eſt.

Iamque ſupereſt hoſtium vltimus vnus. Ne victor Tydeus Thebas inimicas adhuc ouans ingrediatur, opus eſt diſſuadente per viſionem Pallade. Vltimo vita et mandata ad Thebanos dantur, ipſe ex omnibus 49. cadauerum armis tropheum erigere vires otiumque toties vulneratus habet, et reſultante iugorum longorum Echo precibus illud Mineruae dedicare 25. verſibus.

§. 462.

Si libertati generatim, aut ſpeciatim certae perſonae, certi characteris, quem ſemel alicui tribuiſti, non conuenire, non eſſe per eandem poſſibile, vel viribus eius viuis maius minusue, per moralem analogi rationis dynamometrian, de qua §. 457. percipi iudicarique poteſt, quod illi tamen adſcribitur, nouam dabit illud falſitatis aeſtheticae vitandae ſpeciem, §. 458, 433.

Ne forte ſeniles
Mandentur iuueni partes, pueroque viriles.

— — —

Vt nihil interſit Dauusne loquatur, et audax
Pythias emuncto lucrata Simone talentum,
An cuſtos famulusque dei Silenus alumni.

§. 463.

Sit aliquid per certam libertatem vere ἀδύνατον, ſed haec moralis impotentia, partim ſoli intellectui et rationi pateat, et huius accuratiori dynamometriae, partim nec eidem, nunc ſaltim, et apud ſpectatores, quos tibi conciliare praeſertim optas, adeo euidenter obuerſatura praeſumi poteſt, vt diſcutiat omnem analogo rationis apparentem poſſibilitatem moralem. Etiamſi moraliter eiusmodi impoſſibile tuis immiſceatur cogitationibus ad elegantiae regulas componendis: non tamen eſt, quod ex aeſtheticis ſententiis falſi reus agi metuas, §. 445.

§. 464.

Quanquam forum aeſtheticum falſitatis ſuam moralis reprehenſionem et illiciti directo non vltra ſenſitiui horizontis terminos extendat: nec hinc immediate falſitatis accuſet aeſtheticae cogitationes ad elegantiarum lydium lapidem exigendas, niſi quae contra licitum, pium, honeſtum, decorum illud impingunt, quod et analogo rationis tale patet; pone tamen aliquem moraliter malam actionem adeo callide texiſſe, vt analogo rationis primum indifferens, vel omnino bona viſa ſit; ſed fuiſſe dignitatis in eodem pulcrae, abſtinere ab eiusmodi fraudibus, qui, niſi inſigniter bonus, vir tamen bonus haberi voluerit: pone fraudes ipſas non detegere ana-

logon

logon rationis, niſi huius auxilio, ſed dete-ctis fallaciis, etiam ſenſitiue manifeſtiſſimum eſſe, dedecere easdem talem perſonam, quam cogitaturus in ſe ſuſceperat: eiusmodi ſubtile vitiorum venenum propinare, ſi non directo propter falſitatem cogitationum ipſam aestheticam, tamen propter turpem defectum dignitatis S. XV. in fucatis malorum lenociniis turpitudinis damnabit ipſum forum aeſtheticum. §. 435, 445.

§. 465.

Sunt tamen et aeſthetice fugienda contra moralem ſtrictius dictam pulcre cogitandorum poſſibilitatem pugnantia, §. 435. directo quae coniungit Claudianus de IIII. conſ. Hon. 278.

Neu dubie ſuſpectus agas, neu falſus amicis.

1) Ne per omnem tuam, venuſtam quam velis, meditationem ambiguus data opera videaris, inter virtutem et vitium, vt ſpectatoris analogon rationis ſatis pro ſuis viribus attendens determinare ſibi ſatisfaciendo, ſaltim in fine, tamen non poſſit, quarum ſis partium, an earum, quae bonos, qui cenſentur mores ordinario, tueri, an earum, quae malos ordinario habitos commendare nituntur. Sic enim dubie ſuſpectus bonis, dubie placens malis, ne horum quidem calculum feres. Quibus ergo pulcer es?

§. 466.

2) Ne craſſus, quem dicunt, ſimulator virtutis laruam ita prae te feras, vt vel analogo rationis tranſpareant animi ſub vulpe latentes. Verbi gratia turpe eſt amicitiam ſingularem ſimulare, ſiue *falſum* adeo *renideant* aliqui, vt vel primo obtutu,

reperiantur falſi falſimoniis,
Qui ſe quum fruſtrantur, fruſtrari alios ſtolidi exiſtiment,
Lingua factioſi, inertes opera, ſubleſta fide,

ſiue alii callidius agant rem ſuam, et tum demum, quando bonum alicuius analogon rationis, confidentius credulum, *inique induxerunt animam tradere, quaſi tuta omnia forent,*

Tum retrahunt ſe, ac ſua dicta omnia factaque
Ventos irrita ferre ac nebulas aereas ſinunt.

§. 464.

§. 467.

Heic erit forte locus conuenientiſſimus ſemel expreſſe affirmandi, rogandique, ſic illud ſibi dictum putet, ſi quis ad pulcre cogitanda velit his lectis accedere, ac ſi cuiuis adſcriptum eſſet paginae, quae falſa nunc aeſthetice licita directo dicemus, ea per indirectum, non eſſe licita, vel aeſthetice, §. 464. multo minus ex grauioribus bonae mentis regulis, quam primum iisdem ad detrimentum venerandae virtutis et perdendas ani-

mas

mas abutaris. Huius regulae, praxeosue eidem tamen contrariae

Si tu oblitus es, at dii meminerunt, meminit
Fides,
Quae te, vt poeniteat poſt modo facti, faciet,
tui. Cat. 28.

§. 468.

Immiſceantur pulcre cogitatis, quae non habeant rationem et corollaria, quae, qualia, quanta philoſophus iure poſtulauerit, quibus tamen nexus vtrimque non deſit, qualem quantumue poſtulare ſolet analogon rationis eorum, quorum potiſſimum gratia ſcribis; irrationalitas eiusmodi inconnexorum non arguetur falſitatis aeſtheticae, §. 445. Deſideretur autem et ille nexus, ea cohaerentia, qualem et quantam deſiderat analogon rationis in iis, quae probat, damnaberis confeſtim falſitatis aeſtheticae §. 437.

Neu quid medios intercinat actus,
Quod non propoſito conducat et haereat apte.

§. 469.

Vnitatem materiarum ſuarum et abſolutam et hypotheticam, ſola metaphyſicorum ratione perſpiciendam parum curat aeſtheticus, admodum ſecurus, eadem inſuper habita ſe non male exceptum iri, quaſi aeſthetice falſa cogitauerit, a iudice competente. Si

laeſa-

rit autem eam vnitatem, ipſius etiam loci tantum vel temporis, quam fert ſimul in oculis analogon rationis, §. 439. non ſine pudore ad illum relegatur aeſtheticae falſitatis reus, §. 445.

Qui variare volens *rem prodigialiter vnam*
Delphinum ſiluis appingit, fluctibus aprum.

§. 470.

Falſitates generales omnes, quatenus ſenſibus et analogo rationis percipi poſſunt, ſunt etiam aeſtheticae, §. 440, 445. Quas autem eſſe tales ſola ratio et intellectus purior detexerit, aeſtheticae falſitatis notam non ferent, niſi vel iis propinentur, quorum conuicta de contrario penitus ratio diſcutiat repente ſpeciem veri, quae ſupereſt, omnem, vel comitante dignitatis probitatisque defectu deturpentur. §. 464, 467. Quo grauior et periculoſior eſt error in notionibus iisque, quae multis applicari temere poſſunt, hoc magis ſerio ſibi proſpiciat in generalibus etiam aeſtheticus, ne tacitas preces ſecum ante pulcram meditationem fudiſſe videatur:

Pulcra Lauerna,
Da mihi fallere, da iuſto ſanctoque videri,
Noctem peccatis et fraudibus obiice nubem.
Hor. ep. I. 16, 60.

§. 471.

§. 471.

Quid autem illud eſt ambignitatis? Nunc falſa conceduntur, nunc denuo diſſuadentur aeſthetico? Dic ſententiam explicite. Vti dixi hucusque non ſine neceſſariis determinationibus, ita pergam. Stricτiſſime veris oppoſita quomodocunque, vel etiam ea ſolum, quae videntur iisdem oppoſita, dicuntur LATISSIME FALSA, et ſimpliciter in populari ſermone. Hinc quicquid in hoc vniuerſo nec fuit, nec eſt, nec erit, falſum illud omne vulgo perhibetur, et, quam primum iraſcatur, falſiſſimum. Sit pulcrius cogitandum finitum, in ſe poſſibile; ſit naturaliter; ſit moraliter, latius; ſtrictius, et rationis et analogi rationis ex exactiſſimo iudicio, neque tamen ſit huius vniuerſi poſſibile, erit illud latiſſime falſum et ex vulgari loquendi formula falſum ſimpliciter.

§. 472.

Tantum eſt bene ſtudium veritatis, §. 423. pulcre cogitaturo, vt ne in ſtrictiſſimam quidem veritatem impingere velit, ſine pulcra neceſſitate, nec ſine eadem vel latiſſime falſa meditari, §. 471. Hinc elegantes ſibi praeſertim dictum putant hiſtorici: *Ne quid falſi* (i. e. quod non ſit ſtrictiſſime verum). Tacitus ſtrictiſſime veram ſibi viſam hiſtoriam de Druſi morte quum narraſſet, addit rumorem

de

de eadem ſuae narrationi contrarium, Ann. IV. 11. *Mihi*, pergens, *tradendi arguendique rumoris cauſſa fuit, vt claro exemplo falſas auditiones depellerem, peteremque ab iis, quorum in manus cura noſtra venerit, ne diuulgata et incredibilia, auide accepta, veris, neque in miraculum corruptis, ante habeant.*

§. 473.

Hanc ob cauſſam ſane non refertur a bonis elegantiarum arbitris inter Veneres cogitationum, eaedem ſi nequicquam et nulla obſeruabili ex neceſſitate contradicunt rigidae ac ſeuerae hiſtoriae, genealogiae, geographiae, chronologiae, reliquisque diſciplinis, quae verſantur in ſtrictiſſime veris. Quoties ipſe culpatus eſt Virgilius caſtam forſan Didonem cum duce Troiano in eandem ſpeluncam deducens, reclamante chronologia, ab iis, qui neceſſitatem falſi non obſeruare ſibi viſi ſunt? In declamatione Pythagorae apud Ouidium hi verſus:

Clara fuit Sparte, magnae viguere Mycenae
Nec non Cecropiae, nec non Amphionis arces.
Vile ſolum Sparta eſt, altae cecidere Mycenae.
Oedipodioniae quid ſunt, niſi nomina, Thebae?
Quid Pandioniae reſtant, niſi nomen, Athenae?

quoniam ſine neceſſitate venuſta pugnant in chronologiam, multis habiti ſunt in gloſſematibus.

§. 474.

§. 474.

Quicquid eſt anachroniſmorum et *ἀνιςοϱησίας* citra neceſſitatem in pulcre cogitandum illatorum, pertinet illud omne ad falſitates etiam aeſtheticas, quam primum analogo rationis vitium appareat. §. 473, 445. Huc *triremes* Virgilii, niſi ſubtiliter facetus data opera *Chimaeram* dicit, L. V. 118.

Vrbis opus, triplici pubes quam Dardana verſu
Impellunt, terno conſurgunt ordine remi.

Aeratas ſaltim eius *puppes* ideo non poſſumus in exſilium ex hoc vniuerſo relegare, quia roſtra ſunt inuenta, poſt heroica tempora. Plautum caſtiget, qui volet, quando eius non Soſias, ſed et Mercurius ipſe crebrum *hercule* iurant in Amphitryone, qui futurus erat demum Herculis *pater*, *quem iuſtae nuptiae declarant*.

§. 475.

Sed ſit aliquando pulcre cogitaturo quaedam neceſſitas, ſecundum quam ſalua pulcritudine totius non poſſit in hoc vniuerſo morari longius, exſpatiandum potius eius ingenio ſit per alios mundos poſſibiles, quam primum in eiusmodi itinere commoratur circa regiones mundi fabuloſi, §. 456. deſcriptas, eſt in eius cogitatis falſitas heterocosmica aeſthetica etiam, ſin vltra limites, §. 455.

455. deſcriptos non proſiliat, iure non accuſatur falſitatis in heterocosmicis aestheticae, M. §. 445. Epaphus forte ſtrictiſſime verum Phaetonti dixerat, Ou. Met. I. 752:

Matri omnia demens
Credis et es tumidus genitoris imagine falſi.

§. 476.

In mundo tamen metamorphoſeon ouidianarum eſt, per preces Phaëtontis, l. II. 35.

O! lux immenſi publica mundi,

ſtrictiſſime verum, et ſimul heterocosmice, §. 441.

Phoebe, pater, ſi das huius mihi nominis vſum,

heterocosmice verum, §. 441. licet ex mundo fabuloſo ſomnium, tamen iis, quibus vixit, Ouidius locis et temporibus, quibusque praeſertim ſcripſit perſonis, non falſum aeſthetice §. 455.

Nec falſa Clymene culpam ſub imagine celat,

hoc in dicto Ouidii mundo falſum fuiſſet, ſuppoſita Phaëtontis fabula, etiam aeſtheticum.

Pignora da, genitor, per quae tua vera propago
Credar, et hunc animis errorem detrahe noſtris.

Verum habes heterocosmicum, quod nec aeſthetice tunc falſum erat et iis, quum et quibus Ouidius potiſſimum ſcribebat.

§. 477.

§. 477.

Iamque reor aliqua ex parte manifeſtum eſſe pulcre cogitaturum veritatis amicum eſſe quidem ſemper, S. XXVI. neque tamen vel illius abſtractiſſimae de vniuerſalibus, §. 440. vel illius ſtrictiſſimae ſeruum eſſe, §. 441.

Exit in immenſum foecunda licentia vatum,
Obligat hiſtorica nec ſua verba fide. Ou. Am. III. 12,

vbi multa exempla congeruntur confirmatura ſententiam huc facientem:

Non, vt teſtes, mos eſt audire poetas.

Vt enim tandem omnibus videat perſpicue ſcribere, §. 471. venuſtius ingenium,

Quando ita mentitur, ſic veris falſa remiſcet,
Primo ne medium, medio ne diſcrepet imum,

illius Muſa memor §. 467, cenſoribus aeſtheticis eſt

Splendide mendax, et in omne virgo
Nobilis aeuum.

SECTIO XXVIIII.

VERISIMILITVDO AESTHETICA.

§. 478.

Quousque tandem abutere patientia noſtra? quamdiu nos etiam furor iſte tuus eludat? Quem ad finem ſeſe effraenata iactabit audacia? Tune vero magiſter veritatis logicae ac ethicae publice conſtitutus mendacia commendes, velut aliquando ſplendida, et falſa veris miſcere, tanquam operam maximopere nobilem? Hac ego circiter ratione videor audire mihi quosdam obloquentes ex ſcholá, quam pinxi, §. 279. Sed ſedatis animis, boni viri, reuertamur ad noſtrum, quod vos nonnunquam male habet, phlegma philoſophicum. De ſalute Graeciae res non agitur. Interim tamen

longa eſt iniuria, longae
Ambages, ſed ſumma ſequar feſtigia rerum.

§. 479.

Adeone facile putatis, ac Claudiani panegyris Honorio, rationis etiam analogo,

Merſum latebris educere verum? v. 513.

Vt et ego vobiscum magnis auctoritatibus agam, nonne meminiſtis veritatem eſſe Democrito

mocrito ſitam in fundo, vnde difficulter protrahatur? Audietis certe Ciceronem, qui, dum plura dicit, ac ego probauerim, illud tamen illuſtrabit, de quo nunc quaeritur in fine l. de Or: *Nec in hac modo re* (de oratore, hinc et aeſthetico) *quae ad vulgi aſſenſum ſpectat, et ad aurium voluptatem* (et analogi rationis, qua res) *quae duo ſunt ad iudicandum leuiſſima: ſed ne in maximis quidem rebus quicquam inueni firmius, quod tenerem, aut quo iudicium meum dirigerem, quam id, quodcunque mihi quam ſimillimum veri videretur, quum illud ipſum verum in occulto lateret.*

§. 480.

Non ſolum aduerſus Ciceronem, §. 479. et ſcepticos academicosque, vel veteres, vel recentes, lubenter admitto dari rationi et intellectui puriori ac diſtinctiori per ſcientias aſſurgere nonnunquam vltra veriſimilitudinem, non ad plenam quidem et omnibus numeris abſolutiſſimam, completam tamen et eam, quae omnem oppoſiti formidinem excludat, veri notitiam et perſpicientiam: ſed id etiam addo, quod pauci recentiorum dogmaticorum forte concedant, ineſſe iam ipſis ſenſitiuis et confuſis animae perceptionibus nonnihil completae tamen certitudinis, et conſcientiae vera quaedam ab omnibus falſis diſtinguendi ſufficientiam.

§. 481.

Veritas quaedam, etiam aeſthetica, §. 423. tamen complete cognoſcatur ab analogo rationis, vt talis, §. 480. id eſt completa cum certitudine et perſuaſione, M. §. 531. Sed quaenam haec erit? 1) prima et maxime vniuerſalia quaedam cognitionis humanae principia, quae ſic inſeuit iam ingeniis tantum non omnibus natura, metaphyſicis naturalibus, M. §. 3. vt ea ſenſus communis aliquando titulo condecorata ſatis ſuperque ſint euidentia, M. §. 531. Sed ob hanc ipſam ſuam euidentiam, quae per ſe patere cuilibet videntur, eadem vberius, non ſine ponderibus, in omni veritatis ſuae luce, multis cum argumentis et ſolicitationibus ad aſſenſum ea cogitare expreſſe et manifeſto, vel raro licet, vel nunquam. Plerumque ſupponuntur, quod aiunt, et omiſſa per venuſtum enthymema relinquuntur ſpectatori inter ea, quae ipſe ſibi tradat.

§. 482.

2) Pauciſſima illa intuitiua vere talia, quae immediate ſentimus nullis ſubreptionum vitiis temerata. Stricte dictam experientiam huc vnam voco, non illam late dictam, complexum omnis cognitionis, cui aliquid ineſt ſenſationum, quamque parum habere certitudinis vel ii probant, qui ſibi vere repugnantes ad eandem tamen vterque confi-

confidenter prouocant. Experientia ſtricte dicta multis reliquarum animae facultatum inferiorum perceptionibus praeter ſenſationes aliis eſt interſtinguenda, ſi pulcrius aliquid excogitare ſit animus, §. 140. Haec ipſa, quae conceſſi eſſe poſſe complete certa rationis etiam analogo, non ſunt illa ſemper et omnibus, ſed fides eorum ſaepe prorſus non attenditur, aliquando ſophiſmatibus et argutationibus, licet inanibus, labefactatur tamen et paene conuellitur, niſi rationis et intellectus notionibus confirmetur.

§. 483.

Jam apertiſſimo putauerim calculo conſtare plurima inter venuſte cogitandum appercipienda, non eſſe complete certa, neque luce completa veritatem eorum conſpici, §. 481, 482. Nec in vllo tamen falſitatis aliquid ſenſitiuae deprehendi poteſt ſine turpitudine, S. XXVIII. Talia autem, de quibus non complete quidem certi ſumus, neque tamen falſitatem aliquam in iisdem appercipimus, ſunt VERISIMILIA. Eſt ergo veritas aeſthetica S. XXVII. a potiori dicta VERISIMILITVDO, ille veritatis gradus, qui, etiamſi non euectus ſit ad completam certitudinem, tamen nihil contineat falſitatis obſeruabilis.

§. 484.

Cuius habent ſpectatores *auditoresue intra animum*, quum vident audiuntue, *quasdam anticipationes*, *quod plerumque ſit*, *quod fieri ſolet*, *quod in opinione poſitum eſt*, *quod habet ad haec in ſe quandam ſimilitudinem*, *ſiue id falſum* (logice, et latiſſime,) *ſiue verum ſit.* (logice et ſtrictiſſime) *quod non ſit facile a noſtris ſenſibus abhorrens:* hoc illud eſt εικος et veriſimile, quod, Ariſtotele et Cicerone aſſentiente, ſectetur aeſtheticus, §. 483. In rebus enim eiusmodi non ſolet analogon rationis quicquam falſitatis obſeruare, licet non omnino de veritate eorundem conuictum ſit. Hinc Ciceroni deſcribitur *inuentio excogitatio rerum verarum aut veriſimilium, quae cauſſam probabilem* (aeſthetice) *reddant.*

§. 485.

Erunt itaque aeſthetice vera, id eſt, veriſimilia, §. 484. 1) ſenſitiue et intellectualiter complete certa, qua ſunt prius, §. 480-482. 2) ſenſitiue tantum complete certa, §. 482. in quibus adhuc intellectus ſuam non exercuit operam, 3) logice et aeſthetice probabilia, qua ſunt poſterius. PROBABILIA quoniam ſunt, quibus ad dandum aſſenſum plus rationis eſt, quam ad denegandum; et IMPROBABILIA, quibus ad denegandum aſſenſum plus rationis eſt, quam ad dandum:

dum: quando rationes dubitandi et decidendi, pro aſſenſu et contra eundem diſtincte cognoſcuntur, oritur PROBABILITAS LOGICA, ſi ſenſitiue, AESTHETICA. A potiori deſumitur denominatio, quoties eſt quaedam probabilitas aeſtheticologica. Par eſt ratio improbabilitatis. Patent ergo veriſimilitudinum campi latius, quam probabilitatis territorium, etiamſi ſit omne probabile ſimul veriſimile. §. 483.

§. 486.

Veriſimilia aeſthetica erunt 4) logice forte dubia, immo improbabilia, modo ſint aeſthetice probabilia §. 485. 5) aeſthetice etiam dubia et improbabilia, non aliis ſolum, quam quibus potiſſimum venuſte cogites, ſed etiam his ipſis forſan alias, quando rationes contra aſſenſum largius imbiberint, modo nunc et inter meditationis tuae ſeriem vel habeant, de iis, quae propinas, aut probabilitatem aeſtheticam, aut ſaltim in oppoſitum ſuperponderantes rationes non habeant animo ſatis praeſentes, vt obſcurent id omne, quod tuis ſupereſt elegantis veriſimilitudinis. §. 484.

§. 487.

Conferamus conſilium Ciceronis accuſatoribus datum or. pro Roſc. Am. 57. *Maxime debetis in eos impetum facere, qui merentur*

 (quorum

(quorum crimen eſt complete certum, logice et ſtrictiſſime verum, aut etiam logice probabile et aeſthetice). *Hoc populo gratiſſimum eſt. Deinde, ſi voletis, etiam tum, quum veriſimile erit aliquem commiſiſſe*, in *ſuſpicione latratote*. (Etiamſi non complete certum nec logice probabile ſit crimen, nec omnibus aeſthetice, neque tamen iis improbabile aeſthetice, quibus grati eſſe praeſertim vultis). *Id quoque concedi poteſt. Sin autem ſic agatis, vt aliquem arguatis patrem occidiſſe, neque dicere poſſitis, aut quare, aut quomodo, ac tantummodo ſine ſuſpicione* (veriſimilitudine qualicunque aeſthetica) *latrabitis: crura quidem nemo vobis ſuffringet, ſed ſi ego hos bene noui, litteram illam, cui vos vsque eo inimici eſtis, vt etiam eas omnes oderitis, ita vehementer ad caput affigent, vt poſtea neminem alium, niſi fortunas veſtras, accuſare poſſitis.*

§. 488.

Aliud exemplum dabit Cicero philoſophus de nat. Deorum l. I. 65: *Haec*, inquiens, *ego nunc phyſicorum oracula* (*nullum eſſe inane*) *fundo, vera, an falſa neſcio.* (Complete certa logice, neque tamen analogo rationis, §. 482.) 66. *Sed veri tamen ſimiliora, quam veſtra. Iſta enim flagitia Democriti, ſiue etiam ante Leucippi, eſſe quaedam corpuſcula, quaedam laeuia, alia aſpera, rotunda alia, partim angulata, curuata quaedam, et quaſi adunca,*

ca, ex his effectum eſſe caelum atque terras, nulla cogente natura, ſed concurſu quodam fortuito. (Haec flagitia illuſtrabunt §. 486.)

§. 489.

Iam ſimul per rationem oppoſitorum oppoſitam reor patere falſum aeſtheticum, §. XXVIII. a potiori denominandum eſſe falſi ſimile, §. 483. de cuius falſitate quidem non complete certi ſimus; ex quo tamen nihil omnino veritatis inſigniter eluceſcat. Sit aliquid complete certum intellectui, ſit eidem probabile aliud: vtraque tamen aeſthetice ſint dubia, vel improbabilia, vel omnino nihil argumentorum pro veritate ſui ſuggerant analogo rationis eorum, quibus praecipue placere velis, licet nec eidem eorum liqueat falſitas, tamen aeſthetica veriſimilitudine deſtituta, deſtituta anticipationibus intra mentem obiectorum tuorum perſonalium, quoniam inſolita videntur his ſaltim, §. 484. abſtrahendum eſt ab iisdem, falſi ſimilibus. §. 485, 486.

§. 490.

Nocturnos lemures, portentaque Theſſala rident

aliqui. An ſciant, quare, an neſciant, non curabit aeſtheticus. Sufficiet ipſi ſpectatoribus eiusmodi, quicquid eſt vtique ſpectrorum artiumque, quas male magicas dicunt, adeo ridiculum videri per analogon rationis, vt in

viſionibus eiusmodi nihil apud eosdem reſtet, elegantis veriſimilitudinis, hinc ob hoc ſolum remouebit ex oculis talia omnia falſi ſimilia iis, quorum maxime cauſſa ſcribit. Si tales fuiſſent Virgilio, aſtrologiam iudiciariam, vti nunc plures, ſusque deque habentes, non ille, profecto, ſcripſiſſet.

Solem quis dicere falſum
Audeat? Ille etiam caecos inſtare tumultus
Saepe monet, fraudemque et operta tumeſcere
bella.

Georg. l. I. 463. veritus, ne quis eorum regereret, non ſolem falſum dicimus, ſed te falſum ex eiusdem colore veraculum. §. 489.

§. 491.

Aliquam neceſſitatem aeſtheticam iam aliquando ſubinnuimus non ea ſolum exhibendi, quae completa certitudine vera ſint et ſtrictiſſime. Nunc locus eſt quasdam harum neceſſitatum commemorare. 1) Sit cogitandum aeſthetico, qui panſophus eſſe non obligatur, multo minus omniſcius, de rebus, quarum veritatem metaphyſicam complete non nouit, §. 423. 2) Obueniant ipſi cogitanda, quorum veritatem ſtrictius logicam demonſtrare rigide nequeat. §. 424. 3) Occurrant, de quibus ne aeſthetice quidem ſit complete certus, §. 427. 4) Incidat in cogitanda talia, quorum exacta veritas horizon-

rizontem diſtinctionis non egrediatur, quo melius ipſi cognita eſt, hoc certior, eam non eſſe captui eorum commodam, quibus potiſſimum cogitat. §. 429: in his caſibus omnibus confugiendum erit ad aliquam veriſimilitudinem. §. 479.

§. 492.

In caſu primo erant romani paene omnes, ſi ad illos dirigebatur quaeſtio:

Paruum eſt, quod ſcire laboro.
De Joue quid ſentis?

In ſecundo putauerim Iopam fuiſſe canentem; Aen. l. 748.

Quid tantum Oceano properent ſe tingere ſoles
Hiberni, vel quae tardis mora noctibus obſtet.

In tertio fuit illa Virgilii, quae ecl. VIII. 106.

Adſpice, ait, *corripuit tremulis altaria flammis*
Sponte ſua, dum ferre moror, cinis ipſe, bonum ſit,
Neſcio quid, certe eſt, et Hylax in limine latrat.
Credimus? an, qui amant, ipſi ſibi ſomnia fingunt?

In caſu quarto erit philoſophus accuratior ſaepius ea themata moralia tractans aeſthetice, quae ex Horatio adduxi §. 126.

§. 493.

§. 493.

Neceſſitas a veritate complete certa et ſtrictiſſima recedendi erit aeſthetica pulcre cogitaturo, 5) quando tanti non eſt, vt examinetur, quod ponendum eſt, an accurate verum, an tantum ſit veriſimile §. 430. 454. 6) Quando venit in mentem rei, quae num in ſe ſit poſſibilis, nec ne, parum liqueat, §. 431. illud tamen liqueat, pulcre rem eam meditanti rationis analogo nihil abſurditatis afferri, §. 431, 455. 7) Cogitando incidas in euentum, de quo dynamometria tua non exacte decidat, an viribus cauſſarum viuis plenus accurate ſit aequalis, neque tamen dynamometriae naturali videatur cognitis ſenſitiue viribus vlla ratione, vel turpiter minor, vel maior, §. 432. 457.

§. 494.

In caſu quinto Virgilius Aen. I. 706. canit:

Quinquaginta intus famulae, quibus ordine longo
Cura penum ſtruere et flammis adolere penates.
Centum aliae, totidemque pares aetate miniſtri,
Qui dapibus menſas onerent, et pocula ponant.

nume-

numeris rotundis contentus errore calculi ſaluo. In caſu ſexto fuit Aeneas, quando:

O! quam, ait, *te memorem, virgo? namque haud tibi vultus*
Mortales, nec vox huminem ſonat. O! dea certe,
Aut Phoebi ſoror, aut nympharum ſanguinis vna!

In caſu ſeptimo Virgilium lege, quando ipſi Niſus et Euryalus l. IX. 176-450. deſcribuntur, vt huius veriſimilitudo, iuxta Statii falſitatem poſita, §. 460, 461. magis eluceſcat.

§. 495.

Neceſſitas aeſthetica a veritate, complete certa, et ſtrictiſſima, ſaepius deueniendi ad veriſimilitudinem erit, 8) quando morato latius cogitandi genere §. 226. iam nouam ηθȣς ſpeciem, §. 193. obſeruaturus, §. 433. incidat in pingendum euentum cum moralibus perſonarum ſemel conſtitutarum characteribus, moribus maiorum, et conſuetudinibus, aetate, patria e. c. apprime conſpirare viſum, §. 434. nec vlla ratione male qui habeat moralem analogi rationis dynamometriam, §. 462. cuius tamen euentus non complete certa ſit ſtrictiſſima veritas. In hoc caſu Virgilius fuit Aenean armis induens pro patria Troia. l. II. §. 309.

§. 496.

§. 496.

Neceſſitas veriſimilitudinis pro exacte cognita veritate amplectendae aeſthetica erit 9) quando, quid in certis virum bonum circumſtantibus recte agendi occaſionibus, ille, vel ſimpliciter honeſtus, vel nobilis, vel omnino heros vere egerit, tacet hiſtoria, tacet experientia, ſed ἦθος docet et moratum ſtrictius cogitandi genus, quid agere debuerit, tunc enim ad hanc veritatem moralem, licet veri tantum ſimilem, §. 435. caute confugiendum eſt, §. 463-467. In hoc caſu Virgilius erat deſcripturus, quid Aeneas in Pallantis funere dixerit egeritue, l. XI. 25.-100. et omnes paene veteres hiſtorici, quando ſuis inſerunt habitas orationes.

§. 497.

10.) Quando verae ſtrictiſſime et completa cum certitudine rationes pulcre cogitandi, et vera eiusmodi conſectaria, vel ignorantur, vel ſupra horizontem aeſtheticum poſita ſunt, vel ob alias cauſſas e. g. dignitatem et decorum, afferri non poſſunt, neque tamen hiatus turpis, aut aliquid omnino fruſtra factum ſenſibus analogoque rationis obiicienda ſunt. §. 436. 468. In hoc caſu Virgilius fuit, videns exercendae fortitudinis heroi ſuo ſe multas et magnas rationes ſuppeditare debere, multos et magnos hoſtes, L. VII. 641.

Pan-

Pandite nunc Helicona, deae, cautusque mouete,
Qui bello exciti reges, quae quemque ſequutae
Complerint campos acies, quibus Itala iam tum,
Floruerit terra alma viris, quibus arſerit armis,
Et meminiſtis enim, Diuae, et memorare poteſtis,
Ad nos vix tenuis famae perlabitur aura.

§. 498.

11) Quando, quaedam ob ipſam forſan veritatem ſtrictiſſimam, vel ob famam ſaltim, et quoniam eorum iam eſt nonnulla in ſpectatorum animis anticipatio, pulcre cogitanda ſunt, quae tamen in vnitatem aeſtheticam grauius offendere videri poſſent, §. 439. 469. Tunc enim multa opus eſt veriſimilitudine, ne iunxiſſe turpiter cenſearis inſociabilia. Accedens ad implementum paradoxi, et inexſpectati oraculi:

via prima ſalutis,
Quod minime reris, Graia pandetur ab vrbe,
VI. 96.

deſcribendum Virgilius, ne male coacta ſub vnum ducem arma graeca et troiana, vel analogo rationis, iudicentur, quanta opera

miteſcere

miteſcere curat inopinatum euentum. l. VIII. Deus intereſt, quoniam nodus eo vindice dignus adeſt, Tiberinus pater, qui conſilium det Arcades adeundi,

Qui bellum aſſidue ducunt cum gente latina.

55.

Aeneas ipſe proficiſcitur, non oratores mittit, nec ſe modo *Troiugenas* memorat, ſed et ſtatim

tela inimica latinis, 117. e. c.

§. 499.

12) Quando de generalibus et per abſtractam notionum regionem, veritas logica, vel ita latet in fundo, vt ne per intellectum quidem et rationem pulcre cogitaturi, inde erui poſſit, aut altius longiusque petita ſaltim tuis praecipuis obiectis perſonalibus videbitur, niſi omnino falſa, quoniam ea non continet, quae fieri ſolent, et quorum habent intra mentem anticipationes; altera autem opinio de iisdem generalibus, quae cum priori ſententia ſimul eſſe vera non poteſt, innocuis tamen rationibus, et absque dolo malo, ſine fraude nefanda, commendari poteſt, §. 470. popularior et veri maioris aliquid ſpirans, §. 440. e. g. Quanquam logice verum eſt aliquam ſalutem publicam non ſine bello et per arma vere parari: tamen

Nulla ſalus bello.

Quan-

Quanquam ſunt, qui omnia horrent, praeter ignauum otium, et omnia, quae ſupra ſe deprehendunt, nihil ad ſe pertinere iudicant, ex animi ſententia, tamen

Nil mortalibus arduum eſt,
Caelum ipſum petimus ſtultitia.

§. 500.

13) Ipſum veritatis ſtudium, quod eſſe poteſt, maximum mentiri nonnunquam, i. e. latiſſime falſa, aut ea cogitare cogit, quae num logice ſtrictiſſimeque ſint omnino vera, ipſe neſcit, aeſtheticum. Pone eum exacte cognitum verum cogitare poſſe admodum, abſtractum, generale, et vniuerſale, = circiter 20°. Pone ipſi venire in mentem determinatioris, minus generalis, minus abſtracti; quod ſalua reliqua pulcritudine poſſet priori ſubſtituere. Sint in hoc 40 varia. De decem ex iis aut dubitet, an omni modo vera ſint, aut omnino videat ea non eſſe purioris ad rationis examen defendenda, licet non dent falſitatem aeſtheticam, S. XXVIII. Reliqua 30 probe conſpirent ad principia veri catholica, praeſertim quatenus analogo rationis patent, et ſimul maiorem, ac prius, vbertatem, dignitatem, lucem e. c. dent themati, ac prius logice verum et complete certum, = 10°. In hoc caſu prius eligens dabis verum = 20°. Poſterius praeferens exhibes ve-

rum ad minimum = 40° — 10° = 30°. Hinc ipſum veritatis ſtudium ad poſterius falſum priori vero praeponendum impellere poteſt, §. 441.

§. 501.

Eſt veritas generalis: Vir bonus iniquis etiam ſuſpicionibus eorum, quos amat, aliquando cedit. Nonne autem illa maior apparet analogo rationis apud legentes Liu. II. 6. *in Valerium Conſulem, non inuidiam ſolum, ſed ſuſpicionem etiam, cum atroci crimine, ortam, eum regnum affectore, quia aedificabat in ſumma Velia? Ibi alto et munito loco arcem inexpugnabilem fore. Conuocato* autem *in concilium populo* tunc Valerium in aliis dixiſſe: *Non obſ abunt P. Valerii aedes libertati veſtrae, Quirites. Tuta vobis erit Velia. Deferam non in planum modo aedes, ſed colli etiam ſubiiciam, vt vos ſupra ſuſpectum me ciuem habitetis. In Velia aedificent, quibus melius, quam Valerio, libertas creditur. Delatam* poſtea *confeſtim* eſſe *materiam omnem infra Veliam, et in infimo cliuo domum aedificatam.* Hinc opiniones ita *in contrarium verſas* eſſe, vt *popularis* abhinc ſit habitus, *vnde cognomen Publicolae.* Si maior haec Liuiana veritas recte iudicatur aliquo reſpectu, ac generalis illa; meminerimus orationem ementitum eſſe Liuium, § 496.

§. 502.

§. 502.

14) Sit ſtrictiſſime verum aliquando, quod non ita raro contingit, hac ratione comparatum, vt non ex opinione vulgi tantum, ſed etiam bonis factorum criticis falſi ſingulariter ſimile videatur, neque tamen vires locusue ſint venuſte cogitaturo multis eius vindicare veriſimilitudinem, aut deſtituatur, quantum illud cognoſcitur, requiſita pulcritudini cogitatorum, vbertate, dignitate, luce, e. c. §. 22, ſolum ſi ſit, et nullis exornatum latiſſime falſis. Habes in vnum contractos multos caſus, in quibus veris heterocosmicis, quae ſtrictiſſime vero vel ſubſtituantur, vel immisceantur, opus eſſe videatur. §. 444, 475.

§. 503.

Quoniam itaque tot neceſſitatibus vrgetur pulcre cogitaturus a veritate, quam dicunt, tranſeundi ad ſolam aliquam veriſimilitudinem, §. 491-502: non raro *poeta ſiet.*

Poeta, tabulas quum cepit ſibi,
Quaerit, quod nusquam eſt gentium, reperit tamen,
Facit illud veri ſimile, quod mendacium eſt.
Plaut. Pſeud. I. 4. v. 8.

Aeſtheticus autem veritatem metaphyſicam et aestheticologicam diſtinguens, vt obiectum et perceptionem eiusdem, vti

rem, et conceptum de re; hanc aeſthetico-logicam notat eſſe vel complete claram, vel minus. Priorem veritatem dicunt, poſteriorem veriſimilitudinem. Philoſophus priorem completam certitudinem dicit, alteram veritatem in incertis, probabilibus, dubiis, improbabilibus. Hinc aeſtheticus ſuadet non in ſolis complete certis pulcre verum quaerere, ſed idem rimari ſimul per incerta, probabilium, dubiorum, improbabilium, quamdiu ſemet ipſum non ſubducit amatoris oculis in turpem falſi ſimilitudinem, vel ipſam falſi turpitudinem deſinens. S. XXVIII.

§. 504.

Pulcre cogitaturus conſilium, §. 503. proſequitur, circumſtrepentibus falſi rumoribus, vnam veritatem, plerumque per incerta, ſectatus,

populumque falſis
Dedocet vti

vocibus falſi mendaciorumque, aut in verbis facilis de rerum et vitae veritate ſibi gratulatur in ſinu, quando nonnunquam per mediam, quam Falſitatis et Mendaciorum aiunt, ſiluam in plena ſeſe refulgens offert luce

Pudor, et Juſtitiae ſoror
Incorrupta Fides, nudaque Veritas.

SECTIO

SECTIO XXX.

FICTIONES.

§. 505.

Quae non totidem ideis ſenſimus, quot denuo cogitamus, quaeque tamen ſenſitiue cognoſcenda ſunt, ſunt fingenda, M. §. 589. Hinc FICTIONES LATIVS DICTAE, M. §. 590. perceptiones combinando praeſcindendoque phantasmata formatae, longe maximam pulcre cogitandorum partem conſtituunt.

Ficta voluptatis cauſſa ſint proxima veris, §. 504.

§. 506.

Non proxima ſolum veris, ſed et ipſa ſtrictiſſime vera plurima, non niſi fictionibus latius dictis pulcre cogitari ſenſitiueque poſſunt. Quot ea ſunt obiectorum pulcre cogitaturi, de quibus ille poſſit dicere: *quae ipſe vidi,*

Et quorum pars magna fui?

Nec in his fictionibus carent, niſi experientiae ſtricte dictae, ſi narrentur omnino pure nudeque. Reliqua huius vniuerſi vel praeterita, ſi narrem ſecundum fidem hiſtoricam, neque tamen ſtricte expertus, vel praeſentia

tempore, ſi percipiam abſentia loco ſenſitiue, vel futura, etiamſi tandem ex mea praeconceptione fiant in hoc vniuerſo, vt turris ex anticipatione architecti, tamen ſunt FICTIONES (latius dictae, §. 505.) quas dicere liceat STRICTISSIME VERAS.

§. 507.

Erunt itaque fictiones, ſicuti veritates, falſitates et veriſimilitudines, vel generales, vel ſingulares, et hae vel huius vniuerſi cognitionem ingredientur, vel erunt heterocosmicae, §. 445, 441. Generales habent ſuas regulas S. XXVIIII. Singulares, pars cognitionis de hoc vniuerſo venuſtae, aut erunt ſtrictiſſime verae, §. 506, res facti. vel euentus praeſentes, vel vere futura ſiſtentes, quae tamen ipſe cogitans non ſtricte expertus eſt, aut minus. Quae cognitione huius vniuerſi percipiuntur, neque tamen accurate intuitiua, hinc fictiones latius dictae, §. 505. ſunt FICTIONES HISTORICAE LATE DICTAE.

§. 508.

Troianas romanorum origines narrant Virgilius et Liuius l. I. vterque non expertus, hinc vterque per fictionem hiſtoricam late dictam, §. 507. Ille Aenean narrat inſciis Graiis et hoſtibus per fugam elapſum, hic in *Aenean*, et ob *vetuſtum hoſpitii ius*, et

quia

quia *pacis reddendaeque Helenae ſemper auctor fuerat*, nullum *ius belli Achiuos* exercuiſſe. Ille Aenean primo ducit in Thraciam, hic in Macedoniam. Aduentum Aeneae in Italiam proxime ſequuta vterque diuerſim mente concipiunt. Illi Aſcanius, ac Iulus idem Creuſae filius. Huic *Aſcanius ex Lauinia natus*, addenti tamen; *Haud nihil ambigam (quis enim rem tam veterem pro certo affirmet?) Hiccine fuerit Aſcanius, an maior, quam hic, Creuſa natus matre, Ilio incolumi, comesque inde paternae fugae, quem Iulum eundem Iulia gens auctorem nominis ſui nuncupat. Vbicunque et quacunque matre genitus, certe natum Aenea conſtat.* Vbicunque et quocunque patre genita ſit fictio ſtrictiſſime vera, §. 506. amborum hae, praeter alias, ſunt fictiones hiſtoricae late dictae, §. 507. Aſcanius in Aeneide eſt perſona veriſimilis, S. XXVIIII.

§. 509.

Fictiones hiſtoricae late dictae omnem cognitionem huius vniuerſi apud pulcre cogitantem complexae, quam ipſe non expertus eſt, aut ſiſtunt ſaltim inexperto ſtrictiſſime veros euentus huius vniuerſi fictiones ſtrictiſſime verae, §. 506, aut talia, quae ſuppoſitis omnibus in hoc vniuerſo nobis ſenſitiue notis euentibus et momentis euentum circumſtantibus, tamen fieri potuiſſent aut poſſent, et erunt FICTIONES, etiamſi a

poëtis cogitentur, STRICTIVS HISTORICAE.

§. 510.

Turnus Virgilii Aeneae tantum, *Turnus* Liuii *Aeneae Latinoque ſimul bellum infert*, et hic eo euentu, vt *Aborigines Troianique ducem Latinum victores amittant.* Mezentius Virgilii ab Aenea occiditur. Mezentius Liuii ab Aenea vincitur quidem, ſed *operum mortalium* hoc *vltimo* patrato Aeneas ſepelitur, Mezentio ſuperſtite. Vnum horum auctorem ſolum legenti tantum abeſt, vt fictionum vel ſtrictius hiſtoricarum ipſius narrationes ſuſpectae eſſe poſſent, vt eas potius in fictionibus ſtrictiſſime veris haberet, §. 506. Conferenti tamen vtrumque non licet per auctoritatem Liuii Virgilianas fabulas numerare in fictionibus ſtrictius hiſtoricis, §. 599.

* *

SECTIO XXXI.

FICTIONES POETICAE.

§. 511.

Si fingantur talia, quae ob notam et cogitanti et cogitaturis ipſo duce, ſicuti praeſumi debet, circumſtantiam, et hypotheſin euentumque huius mundi certum, in eodem hoc vniverſo locum non habeant, vt eiusdem

pos-

poſſibilia, ſuppoſita tamen alia quadam hypotheſi, quae non eſt poſſibile huius vniuerſi, fieri pulcre potuiſſent aut poſſent, vel turpiter, per cognitionem mediam: tales FICTIONES heterocosmicae, §. 441, quia inuentor earum, quaſi nouum creat orbem fingendo, ſi vel maxime ab hiſtorico proferantur, dicuntur POETICAE.

§. 512.

Ira Iunonis Aen. l. 19-85. eſt fictio poetica, tempeſtas -- 127. hiſtorica. Neptunus aequorum pacator poetica -- 160. Troianorum deſcenſus in Africam hiſtorica -- 227, niſi cerui dubium moueant. Colloquium Iouis et Veneris, legatioque Mercurii eſt fictio poetica, v. 308.

At pius Aeneas per noctem plurima voluens,
Vt primum lux alma data eſt, exire, locosque
Explorare nouos, quas vento acceſſerit oras,
Qui teneant, (nam inculta videt) hominesne feraene,
Quaerere conſtituit, ſociisque exacta referre -- 317.

eſt fictio hiſtorica. Hinc incipit poetica de Didone fictio vltra l. I-V. protenſa, §. 509, 511.

§. 513.

Complexum et ſatis male cohaerens ſyſtema fictionum omnis generis iam a pluribus elegantioribus ingeniis adoptatarum et ſuppoſitarum ſynecdochice dicamus MVNDVM POETARVM. Hic enim coſmogoniae philoſophorum pleraeque, ne excepta quidem Carteſiana, non minus locum inueniunt, ac theogoniae veterum theologorum, et quicquid eſt mythologiae, non notioris illius ſolum, graecae ac romanae, ſed et per alias gentes ab Indis ad Eddam πατροπαραδοτα. Huc acta ſanctorum ex omni ſua parte, quae vel hiſtorice, vel poetice ficta ſit, ipſa ſigna illorum, ductus, poſitusque, quibus pingi ſculpique ſolent. Huius terra quaedam noua eſt mundus cabbaliſticus cum ſuis quatuor elementorum incolis, olim admodum in obſcuro qui habitauerant, e. c.

§. 514.

In mundo poetarum eſt quaedam admodum late patens regio chimaerarum, fictionum omni veritate metaphyſica, quae ſuis obiectis ineſſet, deſtitutarum, quam mundi poetarum dicamus VTOPIAM. Magna pars mundi fabuloſi poſtquam eſt ingreſſa mundum poetarum, illum non tanget vltra limites, §. 456. pulcre cogitaturus. Contra hanc regulam impingunt, 1) qui nunc aeque ſibi

lici-

licitum putant ex mythologia veterum multa nugari, ac illud licitum olim graecis romaniſque fuit, quorum ſpectatores praecipui per analogon rationis eiusdem abſurda non eo vsque penetrauerant, ac nunc omnes, qui vix aere lauantur.

§. 515.

2) Qui omnino nugas eiusmodi ſyſtemati optimo maximo veriſſimae religionis immiſcent, aut iis auditoribus accinunt, quibus ſerpentes non auibus, ſed angelis, aut certe columbis, geminare videantur, ſi vel ex ſolo ſuo ſenſitiuo iudicio ac ſapore, non publico quidem, probe tamen maturo, peſſime cohaerentem eiusmodi lucis et tenebrarum coagmentationem examinent, §. 415. Ipſe Virgilius aduocans in auxilium, quicquid eſt vbique numinum ruſticorum Georg. I.

Diique deaeque omnes, ſtudium quibus arua tueri,
Quique nouas alitis nonnullo ſemine fruges,
v. 21.

probe cauet, ne quem deorum ſuis immiſceat, quos venerantur tantum *ſanctae gentes,*

quibus haec naſcuntur in hortis
Numina. Iuu. XV.

§. 516.

§. 516.

Quaedam fictio poetica, §. 511. mundi poetici, §. 513, non tangens turpiter vtopiam, §. 514, 515. cuidam ex eodem parti conformiter, etiam poſitiue, i. e. ita concipiet ſuum orbem, quem creat heterocosmice fingendo, vt hic bene cohaereat, quantum aeſthetice ſuos praecipuos auditores rem ſcrutaturos debet praeſumere, probe cognitae parti mundi poetarum, ex eius anticipationibus mente formari poſſit, ita euentus ſuos ſiſtat, vti ſolitum eſt, in regione mundi poetici data, habeat cum eadem vnitatem aeſtheticam, et ex eadem ſuam mutuo veriſimilitudinem accipiat. Eiusmodi FIGMENTVM POETICVM dicamus ANALOGICVM.

§. 517.

Harum fictionum praeceptum eſt Horàtii, ſecundum S. XXVIIII.

Scriptor, honoratum ſi forte reponis Achillem,
Impiger, iracundus, inexorabilis, acer,
Iura neget ſibi nata, nihil non arroget armis,
Sit Medea ferox inuictaque, flebilis Ino,
Perfidus Ixion, Io vaga, triſtis Oreſtes.
A. P. 120.

Non leuiter moueor hic pro: *honoratum Home-*

mereum cum Bentleio legere, licet rationem videam, cur honoratus Achilles dictus ſit, cui ſummus et Alexandro etiam Magno inuidendus honor contigerit, ab optimo poëtarum aeternitati conſecrari. In his paene ſolis fictionibus poeticis acquieuit Virgilius.

§. 518.

FICTIO, POETICA nouum ita creans orbem, vt eum nec cuidam ex mundo poetico regioni faciat admodum ſimilem, aut conducentem et aptius haerentem, eſt PRORSVS IGNOTA. Huic quoniam non ſuccurrit iam ſupponenda in ſpectatoribus veriſimilitudo mundi poetici, §. 512. quoniam deſunt anticipationes in iisdem bene multae, quas iam reperiſſet analogica fictio, §. 516. quoniam per ipſum mundum poeticum inſolita eſt, nec in hoc vniuerſo fieri potuit, §. 511. adeoqne multis omnino falſi ſimilis videbitur, §. 489. inſignem habeat, oportet, veriſimilitudinem internam, ſingularem venuſtius coniunctorum ordinem, ſucceſſiuorum harmoniam et conuenientiam oculos multa cum luce ferientem, notabiliorem vnitatem, et generatim venuſtatem omnino ſingularem, ſi recto nihilominus talo ſtare debeat, ſatisque punctorum ferre, S. XXVII. §. 22.

§. 519.

Hinc Horatius ex poemate tantae famae, ac Ilias eſt, rectius putat particulam aliquam diducere, A. P. 130.

Quam ſi proferres ignota indictaque primus.

Hinc denominationem ſumſi fictionum, de quibus §. 518. Quales ſi quis tamen audeat, illum monet:

Si quid inexpertum ſcenae committis, et audes,
Perſonam formare nouam, ſeruetur ad imum,
Qualis ab incepto proceſſerit et ſibi conſtet.
Difficile eſt proprie communia dicere;

quod mihi ſic videor recte interpretari: Veritates generales, quas nemo ſibi videtur ignorare, primum in exemplo aliquo ſingulari ſiſtere ſatis pulcras, quod nemo adhuc ante nos ex parte venuſtius pinxerit, prorſus adhuc ignotum: illud vero maioris eſt difficultatis, ac multis videatur.

§. 520.

Fictio poetica, quae prae ſe quidem fert analogiam, neſcio quam, cum mundo poëtico, neque tamen multo poſt contra eandem, quam ſuam fecerat, mundi illius regionem grauiter impingit, eidem contradicentia affirmans, contra eius ἦθος pugnantia, quae fierent in eodem per caſum purum, quae fruſtra fierent,

fierent, quae ſeiungunt per eundem inſeparabilia, ſpectatoribus obiiciens, erit talis fictio FIGMENTVM ANOMALON.

§. 521.

Figmentum anomalon quum nec in hoc vniuerſo fieri poſſit, nec in illo poetico, nec interne poſſit eſſe ſingulariter veriſimile, quia iam quaſi recepit in ſinum, quibus nihilo ſecius contradicat, vnde gentium accipiat adeo neceſſariam elegantiae vel veritatem, vel omnino veriſimilitudinem? S. XXVII, XXVIIII. Vide, quanto illud opere caueat Liuius, l. 2. ne de morte Aeneae famam poeticae fictionis infringat, quoniam ſtrictiſſime veram fictionem promere, aut non voluit, aut non potuit: *Situs eſt*, ait, *quemcumque eum dici iusque fasque eſt, ſuper Numicium flumen: Iouem indigetem appellant.*

§. 522.

Ad eiusmodi tamen anomala figmenta ne trahantur, 1) ſi diſſenſus eſt inter hiſtoricos ſtrictiſſime vera, et poetas heterocosmica fingere ſupponendos, §. 519. Hinc huc non pertinet: *An amauerit Didun Aeneas*, de qua quaeſtione peculiarem librum edidiſſe dicitur Atteius philologus, quia Iuſtinus poſt Virgilium, huic contrarius, narrat eam vniuiram et caſtisſimam l. XVIII. Iuſtinoque rationes chronologicae fauent. Auſonius hic po-

potius et Silius liberum habuerunt, quem ſequi velint mundum, hunc, an poeticum. Vnde Auſonius vtrumque ſequutus eſt in diuerſis epigrammatibus, ſane non graui culpa. Poeticum epigrammate, de quo §. 408. Hunc ep. III.

Vos magis hiſtoricis, lectores, credite de me,
Quam qui furta deum concubituſque canunt,
Falſiloqui vates, temerant qui carmine verum,
Humaniſque deos aſſimilant vitiis.

§. 523.

Silius autem ſequutus eſt mundum Virgilii poeticum, non tamen ſine libertate poetica, L. VIII. Apud hunc diſtrahuntur, apud Virgilium maiore cum vnitate ſe propius excipientia. Tandem Dido moritura,

Dii longae noctis, quorum iam numina nobis
Mors inſtans maiora facit, precor, inquit, adeſte,
Et placidi victos ardore admittite manes:
Aeneae coniux, Veneris nurus, vlta maritum,
Vidi conſtructas noſtrae Carthaginis arces,
Nunc ad vos magni deſcendet corporis vmbra.

Me

Me quoque ſors dulci quondam vir notus amore
Exſpectat, curas cupiens aequare priores,
Confer §. 405, 406. et hanc Didonem Silii, niſi fallor, quantum poſtpones Virgilii Didoni, tantum tamen adhuc antepones Ouidii Didoni: ſicut Auſoniana Dido, de qua §. 520, maior eſt, ac Dido Auſonii, de qua §. 405.

§. 524.

2) Si diſſenſus ab antecedente nos mundo poetico tantillus fuerit, vt inde oriri viſa falſitas tantilla ſit, quae forſan ad §. 454. referri poſſe iure cenſeatur. Huc aequus cenſor referet Aeſchyli receſſum a mundo Homeri poetico, dum in hoc Patroclus aetate maior eſt, ac Achilles, Aeſchylus Patroclum tamen iuniorem fingit, ideo a Platone, magno poetarum inimico, male habitus. Hinc nec deterritus eſt auctoritate tanti philoſophi Martialis, quin Aeſchylum potius, quam Homerum ſequeretur, XI. ep. 44. nec Statius ſibi temperauit, quin omnino medium velut iter ſibi nouum legeret, cuius in Achilleide Patroclus Achilli

par ſtudiis aeuique modis.

§. 525.

Regerat aliquis: Has certe fictiones concedes eſſe mendacia. Cur itaque definis, il-

luſtras, diſtinguis, et analogica ſaltim commendare videris? §. *516*. Equidem ipſe deſpero *populum falſis vocibus vti dedocere*, §. 504, hinc ex eius loquendi modo dixi ſententiam aperte, §. 477. Forſan tamen S. Auguſtinus me felicior eſt, quando ille l. II. quaeſt. eu. 51: *Non omne*, inquit, *quod fingimus, mendacium eſt, ſed quando id fingimus, quod nihil ſignificat:* (quod nullius veritatis eſt, ſed non ſolum falſitatis aeſtheticae, verum etiam moralis, foetus et turpe ſignum) *tunc eſt mendacium. Quum autem fictio noſtra refertur ad aliquam ſignificationem*, (vt in aliquo comparatiuo, cuius perceptio ſatis digna eſt, veritatem ſi complete certam non poſſumus, ſaltem incomplete talem, ſi maximam aliquam non poſſumus, ei tamen proximam veritatrm candido pectore, puriſque manibus exhibeamus), *non eſt mendacium, ſed aliqua figura veritatis*, §. 26. *Alioquin omnia, quae a ſapientibus et ſanctis viris, vel etiam ab ipſo domino, figurate dicta ſunt, deputabuntur mendacia, quia ſecundum vſitatum intellectum* (veritatis ſtrictiſſime dictae) *veritas non ſubſiſtit in talibus dictis. - - - Fictio, quae ad aliquam veritatem refertur* (haec autem eſſe etiam poteſt poetica) *figura eſt, quae non refertur, mendacium eſt.*

SECTIO

SECTIO XXXII.

FABVLAE.

§. 526.

Iudicium generale, s. DOGMA, vel eſt theoreticum, vel practicum, Dogma practicum aeſthetice cogitatum eſt SENTENTIA. Conceptus inferior ſuum ſuperiorem, ſub quo continetur, DECLARANS, s. clariorem reddens, eſt EXEMPLVM. Exemplum ſententiae ſtricte fictum, §. 506. eſt FABVLA. Quanquam enim quaeuis, etiam ſtrictiſſime vera, narratiuncula, quoniam eundo plerumque creſcit et ſpurias ex adiectionibus fictis vires acquirit, nonnunquam fabula dicitur latius, vt ante ſuum diem ob luxuriam mortuus aliquis

It noua, nec triſtis, per cunctas fabula coenas,
Iuu. Sat. I.

tamen ſtrictius nobis vtendum erit vocabulo ſimpliciter, vt ſtrictiſſime veris opponatur narrationibus.

§. 527.

Fabula erit vel FICTIO HISTORICA STRICTIVS, §. 526, 509. quae nullis interſtincta fictionibus poeticis, §. 511. SIMPLEX

dicitur, vel fictio poetica, §. 511. vel ex hiſtoricis poeticisque fictionibus mixta. Fictiones generis ſecundi et tertii FABVLOSAE dicuntur. Nobis ad analogiam fictionum FABVLAS primi generis HISTORICAS, §. 526, ſecundi autem et tertii generis fabulas dicere liceat POETICAS.

§. 528.

Fabulae hiſtoricae §. 527. illae ſunt, quae mediis aliquando fabellis interpoſitae tamen narrationum, immo hiſtoriarum, nomen accipiunt: poeticae autem ſunt, de quibus Cicero de Inu. l. 27, tanquam de *genere narrationum remoto a ciuilibus cauſſis, quod delectationis cauſſa non inutili cum exercitatione dicatur et ſcribatur* (cogitetur venuſtius) loquutus easdem deſcribit, *eas* (narrationes) *quae nec* (ſtrictiſſime) *veras, nec* (ſtrictiſſime) *veriſimiles res contineant, cuiusmodi ſit:*

Angues ingentes alites, iuncti iugo.

§. 529.

Quintilianus, l. 4. *narrationum tres* enumerat *ſpecies* 1) *hiſtoriam* (veram ſtrictiſſime, ſaltim a potiori) 2) *fabulam, quae verſatur in tragoediis atque carminibus, non a veritate modo* (ſtrictiſſime dicta), *ſed etiam a forma veritatis* (ſtrictiſſimae) *remota,* 3) *argumentum, quod* (latiſſime) *falſum, ſed veri* (ſtrictiſſime talis) *ſimile comoediae fingunt.* Hinc etiam fabella

fabella eſt fabula nobis poetica, §. 526. Quamque fabulam argumentum dicit, eam vere eſſe fabulam omnes concedunt comici, pleřumque tamen argumentum Comoediae, et recte quidem, eſt ſpecies fabularum, quas hiſtoricas vocauimus, §. 527, En! primum Terentii prologum:

Poeta quum primum animum ad ſcribendum appulit,
Id ſibi negotii credidit ſolum dari,
Populo vt placerent, quas feciſſet, fabulas.

§. 530.

Sicut itaque veritas vel ſtrictiſſime dicta eſt ſingularis, (hiſtorica) vel heterocosmica, poetica, §. 441. ita eſt etiam veriſimilitudo aeſthetica, §. 483. dos pulcre cogitandorum vniuerſalis, §. 22. vel ea, in qua ne latiſſime quidem dicta falſitas appercipitur, VERISIMILITVDO STRICTISSIME DICTA (hiſtorica) vel ea, in qua latiſſime quidem ſic dicta deprehenditur falſitas, ſpectatoribus tamen amabili vigilantium ſomnio ſemel in alienum orbem delatis per elegantem cognitionem mediam, ſic ſatis poſſibilibus alterius illius mundi ſemel ſuppoſitis, omnia bene et apte cohaerent, ſine viuidius notabili repugnantia, hiatu, ſaltu, e.c. Haec eſt VERISIMILITVDO HETEROCOSMICA (poetica). Prior eſt fictionum et fabularum hiſto-

ricarum, poeticarum poſterior, §. 509. 527.

§. 531.

In iureiurando, quod habet Ouidius Met. III. 657:

Per tibi (Pentheu) *nunc ipſum*, (Bacchum) *nec enim praeſentior illo*
Eſt deus, adiuro, tam me tibi vera referre,
Quam veri maiora fide.

in quo ratio complete certo videt nihil iurari, rationis analogon videbit veriſimilitudinem hiſtoricam, potuiſſe aliquem bonum et pauperem piſcatorem a primis vnguiculis aquae potorem, qualis Acoetes iurans pingitur, orgiis et omni Bacchico apparatu in eum enthuſiaſmum rapi, vt talia bona fide iuret. Poeticam autem veriſimilitudinem tantum in ſequentibus, ſi fictionibus heterocosmicis amabilia vigilantium ſomnia ſequaris, ſecundum analogiam mythologiae graecoromanae, mutatos reliquos, Bacchi raptores in delphinas, ſolum Acoeten a Pentheo nunc in vincula coniectum, ſed

Sponte ſua patuiſſe fores, lapſasque lacertis
Sponte ſua, (fama eſt,) nullo ſoluente, catenas.

§. 532.

§. 532.

Hinc et concipi poteſt ſatis vſitata fabularum diuiſio in probabiles et improbabiles. Pone enim analogon rationis qualicunque fabulae veriſimilitudine animaduerſa, §. 530. velut excitari ad curatiores rationum in aſſenſum vel diſſenſum ponderationes, in rationibus aſſenſus ſolas eas numerare, quae probent veritatem ſtrictiſſime dictam, reliquas veritatis cuiuscunque rationes negligendo, tunc paene ſolae fabulae hiſtoricae reſtabunt in bilance probabilium, reliquas omnes aut tantum non omnes ſurſum tollet improbabilium leuitas. Hinc FABVLA STRICTIVS PROBABILIS erit, ad quam ſtatuendam poſſibile huius mundi plus videtur rationis eſſe, quam ad id, vt ea mittatur in exſilium ex hoc mundo in heterocosmica, vel omnino in mundum fabuloſum. FABVLA autem STRICTIVS IMPROBABILIS erit, ad quam non habendam in poſſibilibus huius mundi plus rationis eſſe videtur; quam ad oppoſitum, §. 485, 486.

§. 533.

Eodem itaque, quo veritates, fictiones, fabulas, veriſimilitudines, PROBABILITATES etiam AESTHETICAS diſtinguemus in HISTORICAS, aut ſtrictiſſimae veritatis ſuperponderantes indices, et POETICAS, ſuperpondia veritatis heterocosmicae, §. 441,

509, 511, 527, 530. Fabula improbabilis (hiſtorice et in hoc vniuerſo) non deſtituitur omnis probabilitate omni aeſthetica (etiam heterocosmica) §. 531, latiſſime falſi ſimilis, §. 489, poteſt nihilominus multum veritatis aeſtheticae continere, §. 441, 423.

§. 534.

Prima Phaedri fabula eſt improbabilis ſtrictius, §. 532. quanquam eadem nihil eſſe ſaepe verius probent ita mores ſaeculi, vt demonſtrationibus Spinozae ſuperſedere poſſimus, L. autem III. fabula X. qua praefata,

Exploranda eſt veritas multum prius,
Quam ſtulta praue iudicet ſententia,

poſt materiem narrationis probe penſitatam non deſtituetur ſua probabilitate hiſtorica, §. 533, quanquam inuſitatius eſt, talia contingere, quae narrat, quam quae prima finguntur fabula.

§. 535.

Subiungamus fabularum aliquas ſpecies, etiamſi propius non ſpectent veriſimilitudinem, vt compleantur ea, in quibus ſedulo curanda pulcre cogitaturis eſt veriſimilitudo. In fabulis inſignis commutatio, infelicitatis in felicitatem NODVS eſt (περιπετεια), quem quae continent, ſunt eae FABVLAE IMPLI-

PLI-

PLICITAE et connexae, quarum partes δεσις et COLLIGATIO, μεταβασις et TRANSITVS, ac tandem λυσις, SOLVTIO.

§. 536.

Quis neſcit dramatum fabulas implicitarum eiusmodi fabularum exempla, nunc comica, nunc tragica? Quemadmodum interim non ita felicem ſucceſſum experti ſunt tragoedias felicis euentus adorti fingere; ſic nec illi rem ſuam agerent bene, quibus veniret in mentem comoediis vere triſtem exitum affingere. Rationes ex cuiusvis poematis propria forma pulcrius erui poſſunt. Nunc ſufficiat adnotare, non eſſe ſolas dramaticas fabulas vt eas cogitandas, quae nodum habeant. In ipſis epicis multae pluresque, quae ſunt in iisdem, velut epiſodia, huc pertinent. Immo aeſopicarum ſi placeret aliquas diducere, huc tranſirent non paucae, quarum nunc nodus in ſcirpo quaereretur.

§. 537.

Exempla fabularum vel ſunt ratione praedita, quorum FABVLAE RATIONALES appellantur, vel quae cenſentur ratione deſtituta, et horum FABVLAE moratae quibusdam, aliis FICTAE, apologi, aeni, αισωποποιηῖα vocantur, vel partim ex prima, par-

 tim

tim ex ſecunda claſſe coniuncta, quorum FABVLAE MIXTAE ſunt.

§. 538.

Rationalium addamus tres ſpecies, vel ordines potius inferiores, exempli gratia. 1) Exempla diuina vel diuinorum, rationalia tamen, ſi quibus ſunt, ſunt eae FABVLAE THEOLOGICAE, et ſtrictius mythologicae. 2) Exempla amoris, quorum FABVLAE ſunt MILESIAE, et romanenſes ſtrictius, quae latius cum fictionibus poeticis coincidunt. 3) Exempla virtutis ſublimis et gloriam promeritae, quorum fabulae ſunt heroicae. Quemadmodum his addi ſpecies ordinesue poſſent alii, ſic maior quaedam fabula e. g. epica nonnunquam eos omnes amplectitur ſimul, quando *per ambages deorumque miniſteria et fabuloſum ſententiarum tormentum praecipitat liberum ſpiritum, vt potius furentis animi vaticinatio*, de caſtis heroum amoribus, *appareat, quam religioſae orationis ſub teſtibus fides*. Petr.

SECTIO

SECTIO XXXIII.

ARGVMENTA PROBANTIA.

§. 539.

ARGVMENTA PROBANTIA nunc aeſtheticis nobis ſunt, quorum vel vnica, vel potior, vel certe iam potiſſimum conſideranda vis eſt, §. 143, exhibere cogitandis et quaſi circumdare pulcram veriſimilitudinem, et eam veritatem, quae quantacunque ſit, quotcunque falſis videatur inuoluta, ſe probet tamen et iucundam ac facilem praebeat bonis omnibus haec veritatis viridaria penetrare gnaris.

§. 540.

Velut omnibus aptum argumentis eiusmodi legimus exordium apud Lucretium L. II.

Nunc animum nobis adhibe veram ad rationem. - - -
Deſine quapropter nouitate exterritus ipſa
Exſpuere ex animo rationem, ſed magis acri
Iudicio perpende, et, ſi tibi vera videtur,
Dede manus, aut, ſi falſa eſt, accingere contra.

Quaerit

Quaerit enim rationem animus.

Nec tamen omnia, quanquam nec nihil, dicit poſt tantum prologum non ita paruus promiſſor, de mundorum multitudine. Quintilianus huc facientium argumentorum magnam congeriem conſcribens, V. 10. vocem argumenti quidem probantibus perſuadentibusque ſolis ſignificandis nunc adhibet, ipſe tamen monet *omnem ad ſcribendum deſtinatam materiem* dici poſſe argumentum. Ergo et omnis ad cogitandum materies, ratio alterius perceptionis, perceptio, §. 26.

§. 541.

Iam obſeruaui Quintilianum non diſtinguere probantia argumenta a perſuadentibus. Hinc ad probationes *euthymemata, epicheremata et apodixes* omnes refert, *euidentes probationes*, vti apud Geometras. Sed infra patebit vberius, cur nunc ab iisdem abſtineam. Aliud eſt argumentum veritatis aeſtheticae, aliud argumentum illuſtrans. Haec compone, et tunc demum habebis argumentum perſuadens. Omne perſuadens probat, ſed non omne probans perſuadet, §. 22, 539. Verum perſuadeat etiam, nunc tamen vnice attenditur, vt probans.

§. 542.

Acquiescamus in deſcriptione apud Quintilia-

tilianum l. c. quando, *argumentum*, ait, (probans) *eſt ratio probationem praeſtans, qua colligitur aliquid per aliud, et quae, quod eſt dubium, per id, quod dubium non eſt, confirmat.* Verum ohe! quae quanta poſtulat? pergens: *Debet nota eſſe, recte argumenta tractaturo, vis et natura omnium rerum, et quid quaeque earum plerumque efficiat. Hinc enim ſunt, quae εἰκότα dicuntur.* Verum interpretemur *nota* aeſthetice et *res omnes*, de quibus pulcre cogitare inſtituas. Generatim enim ſuo poſtulato ſatisfacere concedit ipſe *longum, impoſſibile, aut potius infinitum eſſe.*

§. 543.

Sed veniamus ad quaedam eiusmodi ſpecies argumentorum, non excuſſis denuo topicis, de quibus iam ſupra ſic ſatis, S. X. Habent in figuris dictionis Paregmenon, qua radicibus et origine cognata coniunguntur vocabula. e. g. Ou. de Ponto, II. 5.

Tu quoque Pieridum ſtudio, ſtudioſe, teneris,
Ingenioque faues, ingenioſe, meo.

Haec quoties fit argumentum probans, vel ex *finitione per etymologiam*, quam Quintilianus dicit, aut ex ὀνοματολογίᾳ deſumtum, vel illud *de coniugatis, quod ridiculum putaſſet, niſi eo Cicero vteretur*, fit figura ſententiae, multa nonnunquam cum veriſimilitudine adhibenda, §. 26, 539.

§. 544.

§. 544.

Nec enim deſunt in plerisque ſpectatorum, quos ſuos vult venuſte cogitaturus, anticipationes huiusmodi: 1) Cordati noſtri maiores vocabulis ſimilibus et cognatis et cognatas ſimilesque, profecto, res ſignificare voluerunt. 2) Propoſitiones tautologicae, vel totaliter, vel maximam partem, ſunt etiam identicae. Fundamenta argumenti et etymologici, et a coniugatis eleganter petendi, §. 543. Sic Cicero ex vocabulo *conuiuii* praelato graecorum συμποσίοις nunc vel ipſis germanis noſtris veriſimile redderet, ſi vellet, viuendum potius vna eſſe in conuiuiis, quam vna bibendum. Neque apud germanos ſuae linguae fautores nullum erit argumentum, ex eorum eſſentiali vocabulo, quo felicitatem deſignant, ipſis aeſthetice probaturi, virtutem eo beatitudinemque non minus, ac fortunam, pertinere, ſi quis id artificis manu tornare didicerit, ne ſcholam ſapiat.

§. 545.

In figuris ſententiae quae numerantur, earum AETIOLOGIAN huc eo ſuo iure primam cito, vt eandem omne venuſtius probans argumentum audeam definire, et COLOREM, aetiologian ſtricte fictam, qui tamen non confundendus eſt cum coloribus, de quibus infra, ſicut cura quaedam laudatur,

curae

curae vituperantur omnes ſatis commode. Eſt eiusmodi multiplicata aetiologia apud Ciceronem pro Plancio: *Quis eſt, qui neget, ordinis eius,* (publicanorum) *ſtudium fuiſſe in honore Plancii ſingulare? Neque iniuria, vel quod erat pater is, qui eſt princeps iam diu publicanorum, vel quod is ab ſotiis vnice diligebatur, vel quod diligentiſſime rogabat, vel quia pro filio ſupplicabat, vel quia huius in illum ordinem ſumma officia quaeſturae tribunatusque conſtabant, vel quod illi in hoc ornando ordinem ſe ornare, et conſulere liberis ſuis arbitrabantur.*

§. 546.

Coloris exemplum habet Iuuenalis Sat. VI. 229. quod fallor? an eſt alicubi gentium ſtrictiſſime verum?

Sed (vxor) *iacet in ſerui complexibus, aut equitis. Dic,*
Dic aliquem, ſodes, heic, Quintiliane, colorem, §. 545.
Haeremus. Dic ipſa; Olim conuenerat, inquit,
Vt faceres tu, quod velles, nec non ego poſſem
Indulgere mihi. Clames licet, et mare caelo
Confundas, homo ſum. Nihil eſt audacius illis
Deprenſis. Iram atque animos a crimine ſumunt.

Ipſa

Ipſa illa decantata Virgilii ſententia, §. 499. non niſi color eſt, quo Aen. L. XI. *Drances*

inſenſus, quem gloria Turni
Obliqua inuidia ſtimulisque agitabat amaris,

ſeditione potentem animum tegit, v. 362. grauiter reprehenſus a Turno: v. 399.

Nulla ſalus bello? Capiti cane talia demens
Dardanio, rebusque tuis.

§. 547.

Iam dictum de omni et nullo docet, quanto huc iure pertineat ſententia, §. 525. quoniam ex generalibus colligi ſingularium et inferiorum ſub illis contentorum veritas ſolet. Erit autem ſententia probans etiam vel aetiologia, nunc complete certa, nunc aeſthetice probabilis, vel color, §. 545. Primae exemplum eſto Saluſtii introitus: *Omnes homines, qui ſeſe ſtudent praeſtare caeteris animalibus ſumma ope niti decet, ne vitam ſilentio tranſeant, veluti pecora, quae natura prona atque ventri obedientia finxit.* Secundae: *Mihi rectius videtur ingenii, quam virium opibus, gloriam quaerere, et, quoniam vita ipſa, qua fruimur, breuis eſt, memoriam noſtri quam maxime longam efficere.*

§. 548.

§. 548.

Sententiam, quae color eſt, §. 546. optime morati tunc non raro ſuis interſerunt, quando improbe factorum veriſimilitudinem praeſtituri coguntur aliquid eorum promere principiorum practicorum, ex quorum peruerſa opinione mali animi peſſime egerint. Huc ſententia Euripidis, ſed ex alterius ſenſu prolata, quam Cicero vertit, Caeſar ſuam toties fecit:

Si violandum eſt ius, regnandi gratia
Violandum eſt, aliis rebus pietatem colas.

Multa tamen opus in his erit cautione, partim vt ſatis conſtet ex mente ſcelerati talia proferri, partim ne tantum habeant ambiguitatis, aut adeo lepidae et venuſtae concipiantur, vt, plus aequo ne placeant, merito timendum ſit, §. 465, 467.

§. 549.

Nec inutiliter SENTENTIAE diſtinguuntur in prolatas DE FACTO et eas, quae DE IVRE, iuſto et aequo, concipiuntur. Priores rem qnandam moralem generatim ſiſtunt, ob oculos, vti plerumque ſe ſolet habere, vti ſolet contingere, non eo detorquendae, quaſi probaretur et commendaretur imitandum, quod meditationis argumentum eſt.

Auri ſacra fames, quo non mortalia cogis
Pectora!

Poſteriores ita generalia quaedam ad mores pertinentia exhibent, et ſimul oſtendant, quid in iisdem verum et laudabile ponat affirmans:

Diſcite iuſtitiam moniti, et non temnere
Diuos.

Hic adhibebitur bene cautio, de qua §. 547, quo crebrius ea confundi, quae fiunt, quaeque debent fieri, quotidiana docet experientia. *Quatocuique eadem honeſtatis cura ſecreto, quae palam? Multi famam, conſcientiam pauci verentur.* Plin. III, ep. 20. Tandem meminerimus in ſententiis §. 174, nec eas temere cumulemus, vbicunque *viuendi praeceptores* videri nolumus, ne quando nobis forte videmur grauiſſimi, tenues γνωμοτύπων venas imitari videamur, de quibus, §. 370.

§. 550.

Philoſophi poſt geometras accurati nouerint, quantum ad eruendam veritatem valeat vera definitio, praeſertim genetica. Haec de multis pulcre cogitandis in logico etiam rigore concepta ſi cognita fuerit eleganter meditaturo, etiamſi non ipſa totidem ſyllabis et notis exprimatur, quot eam intellectus diſtincte cognouit, ſed vel omittatur omnino, vel pluribus interſtincta notis et characteribus in pleniorem analogoque rationis rotun-

diorem

diorem diluatur deſcriptionem, vel nominalem, vel realem; tamen notionis directricis inſtar, vti plures ad elegantias viam ſternet, ita foedam impoſſibilitatem internam figmenti vtopici cauebit, praebebit internam, nonnunquam etiam externam, poſſibilitatem deſcripti, primam eius vnitatem, nexum cum cauſſis et prima conſectaria, facili negotio ex regulis artis aeſthetices exornanda in veritatem aeſtheticam, S. XXVII. Hinc definitionem nunc non poſſum non legere in argumentis probantibus, vel omiſſam, ſeu non explicite cogitatam, vel transformatam in ſatis bellam deſcriptionem, §. 539.

§. 551.

De definitionibus et deſcriptionibus aeſtheticis eſt ſpecialis in noſtra diſciplina tractandi locus. Hic earum tantum attendenda eſt in pulcre probando vis et efficacia, §. 550. Quemadmodum olim graeci oceano ſe ſuaque tradentes ad curſum vrſae maioris, velut ad ducem viae ſuſpiciebant, phoenices autem ad Cynoſuram, directius gubernabant: ita quo verior, quo exactior erit de pulcre cogitandis mente concepta definitio, hoc omnis venuſtae meditationis decurſus erit veriſimilior, verior, certior, quo vero craſſior, quo pluribus iam conceptibus adhaerentibus erroneis ſcatens primus eleganter cogitandi ſit conceptus, hoc facilior erit in ipſam aeſtheticam falſita-

tem declinatio. Finge de caſu, fortuna, fama, honore, diuitiis, amicitia, negotiis publicis, e. c. pulcre cogitaturum, qui, quid ea ſint, natura ſua, non melius nouerit, ac omnes ſolent, qui ſibi nihil eſſe magis perſpectum putant, dum ſciunt cum ignariſſimis. Hinc illae tot falſae ſententiae, tot imaginum deturpationes, ne veriſimiles quidem, tot verborum ambages, quibus omnino nihil dicitur.

§. 552.

Vnam adhuc commendemus in elegantioribus probationum argumentis epanorthoſin, ſiue correctionem. Primo; repetamus animis, quid verum et exactum, in quo limatur ipſa veritas, vtique differant. M. §. 515. Hinc inferamus: Sicut veritas qualiscunque non eſt exacta, ſic cogitari etiam poteſt AESTHETICA VERITAS et veriſimilitudo CRASSA quaedam et nimis popularis, immo paene plebeia; poteſt eadem ad lapidem lydium, niſi purioris rationis et intellectus, vt ita dicam, ſcientifici, tamen delicatioris saporis et maturi iudicii, etiamſi ſenſitiui, qua partem potiorem, exigi. Poſſunt ex eadem poliendo tolli conceptus adhaerentes, niſi falſi omnes, ii tamen, quos nonnihil falſitatis etiam aeſtheticae tuis materiis illaturos verearis. Haec eſt VERITAS et veriſimilitudo AESTHETICA EXACTA.

§. 553.

Studium illud apprime commendandum, S. VI. §. 22, 423. vel primo ſtatim cogitationum impetu quaſi fuſas ideas rerum et ſententiarum generaliumque aliorum notiones exactas craſſis omnino ſuppreſſis ſubſtituit, vel harum praeſumens in ſuis praecipuis ſpectatoribus anticipationes easdem primo κατ' εικος expreſſe cogitat, quales eſſe ſolent, dein autem corrigendo exasciat, et purgata falſitatum etiam aeſtheticarum, etiamſi minorum, ſordibus. Haec eſt epanorthoſis. e. g. Finge cum Horatio Serm. II. 6. Inter conuiuas venuſte laetiores.

Sermo tritur, non de villis domibusue alienis,
Nec male, necne Lepos ſaltet. Sed, quod magis ad nos
Pertinet, et neſcire malum eſt, agitamus vtrumne
Diuitiis homines, an ſint virtute, beati,
Quidue ad amicitias, vſus rectumne, trahat nos,
Et quae ſit natura boni, ſummumque quid eius.

En! epanorthoſin crypticam colloquiorum, in familiaribus etiam, verius venuſtorum, et exemplum in aeſthetice verum exactius inquirentium, quoniam

Ceruius haec inter vicinus garrit aniles
Ex re fabellas.

§. 554.

Fructum eiusmodi confabulationum exactioris in aeſtheticis veri ſtudioſarum, profecto, bellum leges, nouam ſatis vſitatae correctionem opinionis, IV. od. 9.

Non poſſidentem multa vocaueris
Recte beatum. Rectius occupat
Nomen beati, qui deorum
Muneribus ſapienter vti,
Duramque callet pauperiem pati,
Peiusque leto flagitium timet.
Non ille pro caris amicis,
Aut patria timidus perire.

Huc artificium in notione quadam e. g. opum craſſiuscula conceptus adhaerentes falſos, quos plerique habent infinite paruos, per hyperbolen ironicam attollendi vel deiiciendi potius in manifeſtam falſitatem, etiam aeſtheticam, S. XXVIII. e. g. Hor. Serm. II. 3. v. 94. *Omnis res,*

Virtus, fama, decus, diuina humanaque pulcris
Diuitiis parent, quas qui conſtruxerit, ille
Clarus erit, fortis, iuſtus. Sapiensne? Etiam, et rex,
Et quicquid volet.

SECTIO

SECTIO XXXIIII.

STVDIVM VERITATIS AESTHETICVM ABSOLVTVM.

§. 555.

Quo maior eſt aeſthetice verorum, veriſimilium, fictionum, fabularumque ſilua, per quam errare poteſt pulcre cogitaturus, ne vagetur in eadem licenter, omnes potius ſua peccata falſitate deturpantia viſuros putet, in eleganti talis ingenii pectorisque perſona iam ſeparatim attendi debet ſingulare VERITATIS STVDIVM, quo nomine complecti liceat, non ingenium ſolum aptum, ſed et multo labore exercitatum et adſuetum perſpiciendis veritatibus aeſtheticologicis, neque qualemcunque propenſionem, ſed firmum animi propoſitum inferendi ſuis meditationibus veritatem, quam admittant ſalua totius pulcritudine, maximam. Hunc animi characterem, quoniam omnibus vniverſim belle cogitandis neceſſarium iudico, §. 22, dicamus STVDIVM VERITATIS ABSOLVTVM et vniuerſale, §. 29, 45.

§. 556.

Poſſet idem ex grauitate abſoluta demon-

ſtrari, S. XXIII. iis, qui norunt omnem virtutem a multis non ineptis philoſophis in amore veritatis conſtitui. Vnus ex ſummis elegantiarum arbitris inter Anglos, *omnem pulcritudinem veritatem eſſe* decernit, *in ipſa Poeſi, vbi omnia fabulae ſint veritatem tamen dominari, et efficere perfectionem totius.* Praeſtabit autem ſeuerioribus veritatis fautoribus aeſtheticologicae gradus altius nonnihil repetere. Minima eſt minima perceptio veritatis metaphyſicae minimae. Hinc 1) quo vberior, 2) quo maior et dignior, 3) quo exactior, 4) quo clarior et diſtinctior, 5) quo certior et ſolidior, 6) quo ardentior eſt perceptio obiecti, 7) quo hoc plura, 8) quo maiora ac grauiora, 9) quo fortioribus regulis, 10) quo conuenientiora complectitur, hoc maior eſt veritas aeſtheticologica, §. 437. M. §. 184.

§. 557.

Non putauerim nunc opus eſſe demonſtratione 1) nullam veritatem maximam eſſe aeſtheticologicam, ſed ſtrictius logicam, §. 424, 2) talem veritatem nullam in hominem cadere, nullam rem in veritate logica maxima ab vllo hominum intellectu cognosci, quoniam qui vnam ita cognoſcit, omnes nouit. Hinc omnis veritatis apud hominem aeſtheticologicae, malum metaphyſicum, defectus veritatis ſummae logicae in omniſcientia tantum obuiae infinite magnus.

Adeo-

Adeoque mentis bene ſanae ſtudium veri amantiſſimum quoniam ferri tamen non poteſt in ea, quae noſſe poteſt non poſſe fieri, nec omnino nihil velle, quam primum ſe non poſſe nanciſci omnia cognouerit: contentum eſſe debet, parte veritatis logicae latius ſumtae ſummae infinite parua, ea ſcilicet, quam adipiſci poteſt, §. 556.

§. 558.

Perfectionem veritati logicae latius ſumtae, §. 556. n. 1-6. formalem, n. 7-10. materialem conciliant. Hinc humanum veritatis ſtudium nunc formalem potiſſimum intendit, quod fieri non poteſt ſine diſpendio materialis, nunc materialem potiſſimum amplectitur, neque poteſt idem, niſi cum detrimento formalis, §. 557. Tribuitur alicui, non copioſa ſolum, ſed et completa, non ſatis magna ſolum, ſed et obiectum ſuum exaequans, eique adaequata, non vera ſolum, ſed et exacta, cui nihil inſit omnino falſi, non clara ſolum, ſed et complete clara, ſufficiens ad diſtinguendum obiectum ab omnibus, ſed et diſtincta, cuius omnes notae clarae ſunt, non raro per plures gradus, non certa ſolum, ſed et complete certa, rigoroſe demonſtrabilis, et omnem formidinem oppoſiti excludens, non mouens ſolum, ſed et cogens ad aſſenſum, extorquens approbationem, et aliquam voluptatem appetionemque neceſſariam cognitio.

§. 559.

Haec omnia bene ſe habent. Sed quale *eſt illud obiectum,* quod homo tam perfecta *ratione contemplatur?* Vniuerſale quoddam *ex indiuiduis* plurima maxima, fortiſſimis *regulis* conuenientiſſima, pro ſuo quaeuis *modulo,* complectentibus, ceu notas differen- *tiarum* ad numericam vsque plurimarum in- *numeras,* ita ortum, vt in his, in quibus ve- *ritas* metaphyſica determinatiſſima ſolis ſit, quaeque perceptioni hinc perfectionem ma- *terialem* generice maximam conciliarent, ſi perciperentur, vt indiuidua, 1) abundantia vltra perceptionem, quae completa ſit, ab- ſtrahantur, 2) maiora ac grauiora, quam gra- dus eſt, qui in cognitione ponebatur, obie- ctum exaequante, abſtrahantur 3) ea, de qui- bus data exacta cognitio non ſatis perſpicit, an vera ſint, nec ne, ne quid ſuperſit cogni- tioni falſitatis, abſtrahantur, 4) ea, quibus non opus eſt ad diſtinguendum, cum iis, quae clara fieri dato ſubiecto refugiunt, ab- ſtrahantur, 5) ea, quae dato ſubiecto non- dum ſunt complete certa, non demonſtrabi- lia rigoroſe, in quibus ſupereſt formido op- poſiti, abſtrahantur, 6) ea, quae mouere in contrarium, aſſenſum reuocare, taedium etiam forſan creare poſſent, abſtrahantur.

§. 560.

§. 560.

Sic enatis diſciplinarum ſcientiarumque humanarum obiectis, vniuerſalibus, §. 559. vtique perfecta, ſaepe pulcra, connaſcitur in animis ſolide doctorum veritas, etiam ſtrictius logica. Iam autem quaeritur, an tali vniuerſali ſit aequalis veritas metaphyſica, ac eſt huius indiuiduo, quod ſub eodem continetur? Equidem arbitror philoſophis apertiſſimum eſſe iam poſſe, cum iactura multae magnaeque perfectionis in cognitione et veritate logica materialis emendum fuiſſe, quicquid ipſi perfectionis formalis ineſt praecipuae. Quid enim eſt abſtractio, ſi iactura non eſt? Pari ratione ex marmore irregularis figurae non efficias globum marmoreum, niſi cum tanto ſaltim materiae detrimento, quantum poſtulabit maius rotunditatis pretium.

§. 561.

Iam ſupponatur veritatis aeſthetico-logicae ſtudium aliquando ferri praeſertim in perfectionem eiusdem materialem, §. 558, et hinc amplecti obiecta veritatis metaphyſicae, quae poteſt, determinatiſſimae. Hic intentio non eſt dato conſilio amputare per abſtractionem cuiuscunque rotunditatis impedimenta, neque tamen eſt opis humanae determinationis omnimodae latiſſimum ambitum ſibi complete ſignare; data opera non praeſcinduntur magnitudinem in-

intellectionis noſtrae ſuperantia, neque tamen omnia determinarum rerum et paene vel omnino actualium pondera aſſequi et iuſtis momentis exaequare mens humana poteſt. Non conſtituimus praeſcindere, quicquid vlla ratione falſi ſpeciem poſſet induere; neque tamen in indefinitis eiusmodi obiecti tantum non ſingularis momentis verum vbique liquet. Non eſt conſilium omittere et prorſus in voluntarias tenebras relegare, quae requiſitam aliquam claritatem non habent, et tamen ad eandem ſingula momenta obiecti tollere vires, locus, tempus non permittunt. Non animus eſt aliquantulum incerta prorſus omittere, neque tamen omnia cogitans rigoroſe demonſtrare poteſt, quae obiecto determinatiſſimae veritatis conueniunt. Multa, quae placeant, aut odio ſint, praeſcindere non conſtituimus, neque tamen vires ſufficiunt ad omnia ſic exhibenda, vt efficaciter appetere, vel auerſari certis deliberatisque decretis ea meditatus poſſit.

§. 562.

Habes perfectionem veritatis aeſthaetico-logicae compoſitam, §. 556, vides exceptiones ineuitabiles, vtramque ſi velis aſſequi vel mediocriter, §. 560. 561. Intellectus et ratio purior ſeueriorum veritatis amicorum, per accuratas ſcientias ita formalem ſequitur, §. 560. deſcriptam, vt complementa ac ſupplementa veritatis materialiter perfectae,

ſuis

ſuis vniuerſalibus et abſtractioribus ad formalem ſcientificorum perfectionem deductis, adiicere pro viribus relinquat analogo rationis et cognitionibus quocunque gradu ſenſitiuis.

§. 563.

Verum amicus veritatis non minus ſtrenuus, qui ſequitur eandem analogo rationis, non habet denuo facultatem ſenſitiuam inferiorem, cui relicta a ſe et omiſſa commendet, ob veritatis materialem perfectionem tamen ea, quae multum habent in ſe veritatis metaphyſicae determinatiſſimae negligere omnino non audet. Hinc huic magis neceſſarium eſt nonnunquam excipere a regulis ſummae perfectionis formalis in indaganda veritate aeſthetica, ne nimium detrimenti capiat veritatis eiusdem perfectio materialis, §. 558.

§. 564.

Vniuerſaliſſimis, abſtractiſſimis, et per artem, §. 559. deſcriptam ad perfectionem veritatis formalem ab hominibus obtinendarum ſummam euehendis partim omnino relictis horizonti logico, partim ex eodem detractis et inuolutis denuo nonnihil in non ita paucas, a quibus abſtraxerat ratio, differentias determinatiores, praeſertim autem perfectionem materialem veritatis aeſtheticologicae maximam exhibentibus ſingularibus,

in-

indiuiduis, et determinatiſſimis fruitur horizon aeſtheticus, ſua ſilua, Chao, et materia, §. 129. ex quibus veritatem aeſtheticam ad formam, niſi perfectam omnino, pulcram tamen, §. 558, 14. ita exſculpat, vt inter elaborandum, quam fieri poteſt minimum veritatis materialiter perfectae pereat et elegantiae cauſſa poliendo deteratur, §. 563.

§. 565.

Sumat itaque pulcre cogitaturus *ſibi* materiam vel determinatiorem, vnam ex generibus inferioribus aut omnino ſpeciebus rerum, vel ſi altius videatur in genera ſuperiora adſcendere, teneatur tamen eadem veſtire multis, quas omittit purior ſcientia, notis et characteribus, vel tandem ſingularia ſibi legat themata, in quibus regnet perfectio veritatis materialis. Circumfundatur notarum ingenti multitudine. Reiecerit, quas non admittit pulcra forma. Reſtent, quarum vix vnam deſiderari breuis, ſed eleganter plena, rotunditas, venuſta dignitas, tum abſoluta, tum relatiua, veritatis ipſius materialis perfectio, elegans viuiditas et neceſſarius meditationi nitor, intima perſuaſio, vita praeſertim et ad delectandum ac mouendum efficacia patiatur. In his autem notis bene multis non ſit meditanti veritas metaphyſica completam ad lucem vsque perſpecta, licet nihil falſi turpioris iisdem inſit. Iam putauerim ad generalem aliquam formulam

lam redegiſſe neceſſitates aeſtheticas, quarum aliquos ſpeciales caſus enumeraui, §. 491-502, in colliſione regularum perfectionis in cognoſcendo vero, excipiendi a veritatis forma perfectiori, ob veritatem materialiter perfectiorem inuoluendam amabiliori formae veriſimilitudinis, §. 483.

SECTIO XXXV.

STVDIVM VERITATIS COMPARATIVVM.

§. 566.

Studium veritatis abſolutum, ſed aeſtheticum, §. 565. comparate ſeſe exſeret pro triplici veritatum ſpecie, et materialiter perfectarum gradu, in quibus verſatur, potiſſimum. Sunt eiusdem materiae 1) generalia, 2) actualia huius mundi, 3) heterocosmica. GENVS COGITANDI generalia ſed eleganter exprimens eſt AESTHETICO-DOGMATICVM, actualia huius mundi venuſte pingens, ob exiguum futurorum ſtrictiſſima in veritate ſiſtendorum numerum, dicamus AESTHETICOHISTORICVM. Genus tandem eleganter heterocosmica meditandi nominemus per nouam aliquam ſynec-

necdochen tunc etiam, quando non exprimitur carminibus, GENVS COGITANDI POETICVM.

§. 567.

Genus cogitandi aeſtheticodogmaticum quoniam 1) a materiarum per diſciplinas ordinibus denominatum theologicum, philoloſophicum, e. c. commune nomen habet cum genere cogitandi theologica, philoſophica, e. c. ſcientifico et acroamatico, 2) altius adſcendendo ſaepius horizonti logico et aeſthetico communia contemplatur, 3) recte primaria ſua capita et meditationis momenta praecipua exhibet intellectui pulcro per diſtinctionem extenſiuam: plerumque confunditur cum genere cogitandi ſcientifico, et formaliter philoſophico, ſaepe cum eodem non inepte combinatur, ſemper tamen, vti vere diuerſum eſt, ſingularibus cum ſcientiarum non minus, quam elegantiarum, emolumentis ab eodem diſtinguitur. §. 566.

§. 568.

Ex confuſione duplicium dogmatica cogitandi generum, logici et aeſthetici, duplex dominatur praeiudicata opinio 1) eorum, qui tunc etiam, quando de rigidiori primorum cognitionis alicuius vniuerſalis principiorum intellectuali ac rationali theoria agitur, quam fieri poteſt exactiſſime, diſtinctiſſime, ſolidiſſimeque

meque pertractanda, ſubſiſtunt in diluta, nec omnino leui, veriſimili, ſatis perſpicua, quantulumcunque certa, veritatis expoſitione, modo placeat illa ſatis auribus, oculisue, rationisque videatur ferre, vere ferat analogi potius rationis calculum. 2) Eorum, qui dogma quoddam ad captum minus exercitatorum in ſcientiis, vel omnino popularem intelligentiam, et viua quidem voce, proponendum cogitant, idque tamen breuiſſimis definitionibus, exactiſſimis axiomatibus, diſtinctiſſimis notionum reſolutionibus, demonſtrationibusque complete certis exornare nequicquam laborant. §. 567.

§. 569.

Genus cogitandi logicodogmaticum et aeſtheticodogmaticum, a potiori deſumtis denominationibus, non forma ſolum inter ſe differunt, ſed etiam materiis, quibus conuenire vel maxime prima fronte videbantur. Prius vti thematis ſui principia potiſſimum ſequitur, ita poſterius principiata et conſectaria. Prius vti potiſſimum eruit vniuerſalia, ſub quibus thema ſuum continetur, ita poſterius eiusdem thematis inferiores conceptus attendit potiſſimum, quos ſub ſe continet. Etiamſi materiae a tota diſciplina nomen acceperint, ſunt tamen in quauis diſciplina prima quaedam ordine, quaedam in methodo ſynthetica velut vltima. Illa po-

tiſſimum logicum, haec aeſtheticum ita ſectatur per diſciplinas cogitandi genus, vt dici circiter in qualibet poſſit, vbi definit logicum, aeſtheticum cogitandi genus incipere. §. 566.

§. 570.

Qui res interius perſpexerunt, probe vident inter ea rerum genera, de quibus ſcientiae huc vsque ſtricte dictae cultae ſunt, et indiuidua, interiacere adhuc magnam inferiorum generum, et ſpecierum intercapedinem, in cuius raro territorium demonſtratores deſcendant, in quod experimentatores et obſeruatores accurati raro feliciter adſcendant. Hoc eſt illud maxime ſtadium in quo cogitandi genus aeſthetico dogmaticum decurrat. Hinc vel ipſum ſibi thema legit optime, vel thema etiam altius petitum eo tamen vsque detrahit, ad maiorem veritatem materialem, §. 440. etiamſi fiat eo ipſo formaliter paullo minus exacta, ſecundum logicorum trutinam ſcientificam, i. e. elegantem ad veriſimilitudinem. §. 565.

§. 571.

Studium veritatis in genere cogitandi aeſtheticodogmatico comparatiuum, §. 566. 1) veritatem etiam ſtrictius logicam de ipſa materia, ſi fuerit horizontis aeſthetico-logici, vel de eius generibus notionibusque ſuperiori-

rioribus ſollicite quaeret, etiamſi non exprimendam acroamatice, tamen vt directricem explicite cogitandae veriſimilitudinis in generalibus et adoptandis notionibus. §. 429, 424. 2) Notiones, in quibus aliquid contradictionis ad abſurditatem vsque, vel paene eo vsque, iam detexit intellectus et ratio, cauebit hoc curatius, quo probabilius eſt, tales etiam ſpectatores e. c. fore meditationi eiusmodi aeſtheticodogmaticae, qui latentem inconuenientiam et ipſi ratione certiſſime perſpicere poſſint, et aliis in ſpectando, legendo e. c. ſociis aeſthetice ſatis oſtendere. §. 431-435.

§. 572.

Studium veritatis in aeſtheticodogmaticis 3) in id praeſertim incumbet, vt nexum materiae ſuae, breuius cum principiis, vberius cum grauiſſimis conſectariis, veroſimillimum viuidiſſime pingat, non ſine deſiderabili, vel taediorum ex auerſando hauriendorum feraci perſuaſione, §. 437. 4) Si quid etiam progredi tentet in inferiora, ac ratio immediate praeluceat, ſupplementa tamen ſua ad certitudine completa cognoſcendum cum hoc inſeparabiliter coniuncta ſiſtere mouebit omnem lapidem, §. 439.

§. 573.

Studium veritatis in aeſtheticodogmati-

cis, 5) ea lubentiſſime ſuis exponet, quae cogitaturus etiam certo nouit logice vera, §. 571. per harmoniam facultatum cognoſcitiuarum inferiorum et ſuperiorum, nunc exhibenda aeſthetice vera; ſi hoc non conceditur praeferet logice ſibi probabilia, ſibi logice improbabilibus, §. 485. ob eandem harmoniam. Haec aut iudicabit ſuis praecipuis ſpectatoribus iam etiam fore veriſimilia, et in iisdem ſecurus acquieſcit; aut ſuſpicabitur, ea parum habitura apud hos veriſimilitudinis. In vltimo caſu aut habet occaſionem ad dandam ſuis veriſimilitudinem argumentis venuſte probantibus, nec tunc latum vnguem auellitur a vero, quod ipſi videtur, et ſuos potius ad ſuam ſententiam attrahere laborat, quam vt cum iis contraria ſentiat, aut conciliare ſibi probabilibus, ſuis quae ſint ſine dubio ſatis improbabilia, veriſimilitudinem locus et tempus non permittunt.

§. 574.

Si pulcre cogitaturus incidat in dogma ſibi probabile, quod nec eſſe ſuis veriſimile, nec a ſe iam tale reddi iisdem poſſe perſpicit §. 573. amicus veritatis aut nec hoc, nec oppoſitum, ſpectatoribus veriſimile, ponet, ſi licet ab vtroque abſtrahere, aut, ſi ponendum eſt aeſthetica neceſſitate alterutrum, multa cum grauitate perpendit, an ſpectato-

ribus

ribus ſuis praecipue attendendis veriſimile, ſit forſan error, communis quidem, oppido tamen innocens, an periculoſior, et cuius fautores rei falſitatis moralis vel per indirectum agi poſſint ex merito. §. 470, 467. In priori caſu vtetur opinione ſuorum, ſicuti philoſophi mathematicique fictionibus ſuis heuriſticis, in poſteriori latiſſime potius falſum errans cogitaſſe videri volet, §. 471. quam vt conſcientiam vel famam ſuam exponat futuro falſitatis moralis opprobrio, §. 464.

§. 575.

Studium veritatis in aeſtheticodogmaticis 6) non ſolius illuſtrationis gratia, ſed etiam ob §. 572, 569. multum in exemplis ſuae materiae verſabitur, §. 526. in iisque ſingularia praeferet vniuerſalibus, ideas notionibus, ſtrictiſſime vera heterocosmicis et fabuloſis, §. 472. aut ad haec quando venuſta vocauerit neceſſitas, ea non diſſimulabit eſſe fabulas, §. 565. aut fictiones aeſthetice heuriſticas, §. 574.

§. 576.

GENVS COGITANDI AESTHETICODOGMATICVM vel thema habet propius, quid agendum, vel omittendum ſit, enuncians, vel minus. Hoc eſt THEORETICVM, illud PRACTICVM. Practicum denuo

nuď vel habet thema commendandum, PARAENETICVM, vel diſſuadendum, ELENCTICVM. Quemadmodum Ciceronis et rhetorica et philoſophica ſcripta ſunt exempla generis cogitandi aeſtheticodogmatici, ita *officia* praeſertim practici. Lucretius eſt exemplum cogitandi generis aeſtheticotheoretici. Saturae elenctici. In his Iuuenalis, quam omnino ficta promittat exempla, mauult *experiri*,

quid concedatur in illos,
Quorum Flaminia tegitur cinis atque Latina.

§. 577.

Studium veritatis in aeſtheticodogmaticis cuiuscunque generis, §. 576. 7) ſi vel maxime complete certo cognoſcenda tractet, tamen nunc non adſcendet vltra VERISIMILITVDINEM aliquam, quam dicemus DOGMATICAM, qua dogma non quidem complete certum redditur, neque tamen vlla in eodem falſitas, repugnantia interna, vel contradictio cum complete certis, aut hoc ſaltim dogmate certioribus, nulla incohaerentia cum principiis, vnde deducendum foret, aut cum inde deriuandis conſectariis totalis, e. c. nec intellectu, nec ratione, nec rationis analogo, quantae hae facultates in praecipuis obiectis perſonalibus ſupponendae ſunt, appercipiatur, §. 483.

§. 578.

§. 578.

Nam definitiones ſtatim, quando non exaſciantur ad logicae artis ſeueras regulas, aut in deſcriptiones iterum pulcras affabre reſoluuntur, propoſitiones generales ſi enthymematice omiſſis iudiciis intuitiuis,ex quibus formatae ſunt, tamen exhibentur, vt experientiae, non axiomata ſolum et poſtulata ſecundaria miſcentur primariis, ſed et theoremata multa et problemata indemonſtrabilium inſtar ſumuntur, aut probantur ſaltibus logice illegitimis, etiamſi pulcris, formis crypticis, de quibus conuincendus non ſit complete certus, interim elegantibus et oratoriis, ſcholia ſi regnant, et plurimum abſorbent loci: quid aliud ex tali meditatione, ſi vel maxime complete certum thema habeat, nunc prodibit, niſi dogmatica veriſimilitudo? §. 577.

§. 579.

Si locus permitteret, vberius ex hiſtoria philoſophica poſſet oſtendi confuſionem huius dogmata cogitandi generis et accurate logici ac intellectualis §. 568. fontem eſſe, ex quo 1) philoſophi et omnes paene reliqui eruditi tot per ſaecula ſoliditate et certitudine ſuperati ſint a mathematicis, quibus ſua ſuis exponendo ſemper verum fuit intellectum et rationem praeſertim inſtruere, non promittendo ſolum, ſed et praeſtando. 2) Platonis, haec duo cogitandi genera ſemper

combinantis, ne dicam confundentis, diſcipuli, in tantam lapſi ſunt incertitudinem; exceptis Ariſtotelicis, quorum praeceptor acroamaticis ſuis ſcriptis oſtendit, quantum interſit inter logice verum, et aeſthetice veriſimile, ſi philoſophemur. 3) Aeternae dogmaticorum ſcepticorumque, et nunc his, nunc illis viciniorum, lites. §. 9.

§. 580.

Studium veritatis aeſtheticum abſolutum S. XXXIIII. ſe comparatiue exſeret in ſummo ſuo gradu perfectionis etiam materialis maxime curioſum in genere cogitandi aeſthetica hiſtorico, §. 466, cuius 1) genus maxime ordinarium eſt, res facti, ſingularia praeterita, deſcribens, 2) non negligendum, aeſthetico ſtatum animi praeſentem exprimens, 3) non ita crebro, ſaepius tamen, ac videtur, obſeruandum futura praeuidens. Medium ſi dicas empiricum, tertium manticum cogitandi genus; GENVS COGITANDI AESTHETICO HISTORICVM erit vel STRICTIVS hiſtoricum, vel EMPIRICVM, vel MANTICVM.

§. 581.

Exempla primi ſunt generis eleganter cogitandi, de quo §. 580. *clari ſcriptores, quibus veteris populi Romani proſpera vel aduerſa memorata ſunt*, ſecundi tum epiſtolae non ita

pau-

paucae, quas Cicero, et Plinius de rebus ad ſe pertinentibus tunc, quum eae fierent, perſcripſerunt, tum carmina inter amandum dolendumue ſcripta de amore vel triſtitia.

Verba miſer fruſtra nil proficientia perdo,
Ipſa graues ſpargunt ora loquentis aquae

-- -- --

Scilicet occidimus, nec ſpes, niſi vana, ſalutis,
Dumque loquor, vultus obruit vnda meos.
Hei mihi, quam celeri micuerunt nubila flamma!
Quantus ab aetherio perſonat axe fragor!
e. c.

§. 582.

Cogitandi genus aeſtheticomanticum nolim in ſolis vaticiniis veris fictisue quaeri, e. g. ecl. Virg. IIII. ſed praeſtat illud intermixtum aliis obſeruare, quoties in futura dirigendus ex praeſentibus, vel praeteritis, vel omnino generalibus eſt, citra diuinationem etiam omnem extraordinariam, animus. e. g.

Forſan et haec olim meminiſſe iuuabit.
O paſſi grauiora! deus dabit his quoque finem.
Virg.
Quo nos cunque feret melior fortuna parente,
Ibimus. O! ſocii comitesque

-- -- --

O! fortes peioraque paſſi
Mecum ſaepe viri, nunc vino pellite curas,

Cras ingens iterabimus aequor. Hor. I. od. 7.

§. 583.

Genus pulcre cogitandi ſtrictius hiſtoricum, et in aeſtheticis tam empiricum, quam manticum, differunt 1) a logica et critica ſeueriori cura hiſtorici, ſaltim bene praeliminari, qua per memoriam et iudicium intellectuale, multumque rationis vſum ſuam ſibi materiem ex magna traditionum, rumorum, famae, calumniarum, fictionum, fabularum e. c. farragine ſeligit, ante, quam eleganti, quae placuerunt, contexat iucundae narrationis tela, 2) a logica experimentatorum et obſeruatorum veri nominis inter philoſophos ſolicitudine, qua rem ſenſam iudiciis intuitiuis et experientiis ſtricte dictis ita ſiſtunt intellectui, vt vitium ſubreptionis pro virili caueatur, et enthymematice omiſſae maiores, opiniones praeconceptae: 2) a logica et rationali prouidentia, qua politicus e. g. futurum ſuae reipublicae ſtatum, quaſi ex aliqua ſpecula, metitur.

§. 584.

Studium hoc veri in aeſtheticohiſtoricis, quoniam maximam partem inferioribus animi facultatibus exercetur, §. 583. non fictionibus ſolum latius dictis, §. 505. indiget, ſed in

in meditationibus etiam paululum extendendis interferet complete certo a ſe cognitis, vt ſtrictiſſime vera, tum generalia minus certa, tum ſingularia, quae num vere ſint huius vniuerſi poſſibilia, complete conuictum non eſt. §. 507. Hinc neque hoc veri ſtudium aſſurget vltra veriſimilitudinem, §. 483. neque tamen qualemcunque ſataget attingere, ſed ſicut in interſperſis ſuis generalibus dogmaticam, §. 577. amplectetur, ſic in ideis ſtrictiſſime dictam, §. 530. ne ſtrictius quidem dictas fictiones hiſtoricas omnes refugientem, §. 509. tamen et in his auerſam ab omnibus, quae falſitatis moralis, leuis partium ſtudii, credulitatisue iure poſſent accuſari, et poeticarum omnium fictionum, et vtopiam et mundos, praeter hunc, optimos, quoties hiſtorica fide ſuas cogitationes obligat. §. 566.

SECTIO XXXVI.

STVDIVM VERI POETICVM.

§. 585.

Aeſtheticum veri ſtudium abſolutum, S. XXXIIII. in aliis iam indicatis rationibus poteſt moueri ad genus cogitandi poeticum, §. 566. quando 1) venuſtae plenitudini

ni requiſitorum non ſatis hiſtoria porrigit, et aperte mauult vir bonus hinc mentiri copiam pulcriorem excogitans, quam callide fidem hiſtoricam corrumpere. 2) Quando plus dignitatis, vel etiam maieſtatis dabunt, ficta exempla heterocoſmica, quam hiſtorica, ſemper aliquid humani paſſa, quod ſupprimere ſaepe permittit ne ſtrictiſſime quidem dicta veriſimilitudo, §. 584. 3) Quando moralis plus veritatis, characterum, loci, temporis maior vnitas ſperari poteſt, et obſeruabilior ac, vt ita dicam, contractior nexus, ex heterocoſmicis, quam ex rebus in hoc vniuerſo propter rationes ſuperiores diſtractioribus, aut propter imbecillitatem humanam inconſtantioribus. 4) Quando ob anticipationes ſuorum potiorum in ſpectatoribus ſperare poteſt notius ipſis heterocoſmicum fore, quam euentum huius mundi, ſed in parte eiusdem his admodum incognita ſitum. Sunt in mundo fabularum mileſiarum, aut fabellarum aeſopicarum ſatis verſati multi hoſpites in hiſtoricis. 5) Quando fictionibus faciliorem fidem ſperat, quam ſtrictiſſime veris. Hoc non ita raro poſſe ſperari fidem inueniet apud eos, qui nouerint, quoties, quot hominibus opus ſit dicere: *non putaram*, 6) quando veritas ſtrictiſſime dicta praeuidetur alia omnia, quam eam habitura vitam, quae potiſſimum intenditur. §. 561.

§. 586.

§. 586.

Quod ſi ſtudium veri abſolutum impulerit pulcre cogitaturum ad heterocoſmica fingenda, §. 585. iam transmutatur in ſtudium veriſimilitudinis poeticae, §. 530. quae tantum abeſt, vt eadem ſit cum veriſimilitudine hiſtorica, et ſtrictiſſime dicta, vt, ſi ad alterutram, vel dogmaticam, §. 577. vel ſtrictiſſime dictam eam referre neceſſarium eſſet, εικος poetarum ad dogmaticam potius referrem, fauente ſatis Ariſtotele, qui *hiſtoricum* iubet, *quae facta ſunt, poetam, qualia fieri debent, referre, et inde poeſin meliorem et magis philoſophicam laudat, quam hiſtoriam, quia magis vniuerſalia dicat, hiſtoria autem ſingularia. Vniuerſale enim eſſe, contingit talem talia dicere aut facere, ſecundum neceſſarium aut veriſimile, ſingulare autem, quid Alcibiades fecerit, aut paſſus ſit.*

§. 587.

Falluntur hinc critici quidam minus inſtructi veriſimilitudinem poeticam ad hiſtoricae leges examinantes, quando poetam i. e. nunc fingentem heterocoſmica ſtatim condemnant peccati in veriſimilitudinem, quando tunc et ibi fingit aliquem occidi, quando et vbi vixiſſe eundem adhuc hiſtorice vel veriſimile, vel omnino certum ſit, nullis vlterius auditis rei exceptionibus. Falluntur auctores, qui vere nouum mundum creantes

de

de materiis etiam grauioribus in ſolis tamen fictionibus hiſtoricis ſubſiſtunt, et tunc rem ſuam optime ſe geſſiſſe putant, quando bonum aliquem hominem eo induxerunt, vt nihil fraudis ſubeſſe cogitationibus ſenſerit, habens, quicquid illi fingunt, pro ſtrictiſſime veris, et anecdotis forſitan auro quouis carioribus. Hoc artificium videtur habere falſitatis aliquid per indirectum etiam aeſtheticae. §. 464.

§. 588.

Nec ponenda praeſertim eſt veriſimilitudo poëtica in probabilitate, vel logica et diſciplinari, vel hiſtorica et ſtrictiſſime dicta illius hypotheſeos, ſub qua venuſtae cognitionis mediae obiecta, per fictionem poeticam fieri forte potuiſſent etiam in hoc vniuerſo, quaeque noui mundi quaſi baſis et fundamentum eſt. §. 511. Nec eſt analogi rationis ordinario primas vniuerſi cauſſas, elementa et ſtamina prima penitius examinare, dum haeret in effectis phaenomenis. Quando vero figmentum analogicum omnino talia illi ponit ob oculos, §. 516. quorum iam habet intra ſe quasdam anticipationes ex dudum ſibi cognito mundo poetarum, §. 573. hypotheſin qualemcunque, lemmatis inſtar, arripit, per eandem, velut notum aliquem pontem, in nouum tuum mundum *ſalire paratum habet, nec veretur*

Crura

Crura ponticuli, axulis ſtantis, irrediuiuus
Ne ſupinus eat, cauaque in palude recumbat.
Cat.

§. 589.

Quum genus cogitandi poeticum §. 580. non ſit, niſi venuſta quaedam, ſaltim non inelegans, exceptio, §. 585. 25. omnis eiusdem veriſimilitudo in eo conſiſtit, vt vel rationis etiam analogo pateat, eſſe, quae ſalua totius pulcritudine potuit, minima, vel certe ne pateat eidem contrarium, ne quid citra neceſſitatem aeſtheticam, §. 491-503, 565. fictum vere dici poſſe videatur. Primam dicere VERISIMILITVDINEM liceat POETICAM POSITIVAM, NEGATIVAM alteram.

§. 590.

Prima ergo quaeſtio foret in diiudicanda generis cogitationum poetici veriſimilitudine, an omnino illud eligere fuerit aeſthetice neceſſarium, an forſan etiam analogo rationis belle inſtructo pateat contrarium. Sic Quintilianus *hiſtoricis graecis* recte tunc obiicit *poeticam licentiam*, quoties poetice quantumcunque veriſimilia ſuis immiſcent, quoniam his per hiſtorias omnino locus non eſt, §. 584. Hanc veriſimilitudinem, vt ita dicam, externam et reſpectiuam ad conditionem auctoris

et

et dignitatem operis aut totius, cui immiſcendum eſt poetice veriſimile, et diſpoſitiones praecipuorum, quibus placere velis, ſpectatorum, plerumque ſupponimus ex definitione reſtrictioris cogitandi generis; quod aliquis ſemel elegit, poſtulati inſtar, hypothetice deducendam.

§. 591.

Epopoeiam decent fabulae theologicae et heroicae, fictas fabellas genus cogitandi poeticum, et hinc peculiaris veriſimilitudo. e. c. Haec patent axiomatice. Vnde poſtulata: Epopoeus, Aeſopus e. c. eſſe qui velit, hanc quaerat veriſimilitudinem. Vlterius ipſius meditationis diiudicatio vix adſcendet aeſthetica. An auctor bene, ſapienter, et ſe ſuisque ſperandis praeſertim auditoribus conuenienter decreuerit epopoeus, Aeſopus e. c. aliquis fieri veriſimilitudinem et hinc pulcritudinem meditationis internam directo non tangit.

§. 592.

Secunda quaeſtio erit: An nouus ille mundus, in quem poeta, ſiue proſaicus ſcriptor, ſiue metricus, ſiue pictor, ſiue ſculptor, e. c. fuerit, nos introducturus eſt, ſit ex ipſius intentionibus eleganter exſequendis mundus, poſt hunc, optimus? immo an thema poſſit in eodem vere perfectius ele-

gantius-

gantiusque ſiſti iucundo cuidam vigilantium ſomnio, ac in hoc illud mundo cogitari potuiſſet? an in his ſolis momentis ad finem venuſtum facientibus mundus nouus a noſtro differat, an etiam fruſtra ponantur in eodem multa alia et diuerſa? Ouidius optimum aliquem maximum poetarum mundum deſcripturus in ſuis metamorphoſeon: tamen aliquam vult obſeruare cum hoc vniuerſo conſpirantem chronologiam:

primaque ab origine mundi
Ad ſua perpetuum deducere tempora carmen.

§. 593.

Poetice fictuꝛus, quantum vllus vnquam poeta mentiri potuit, orditur tamen ab iſtis hiſtoriis, quas non pauci dogmatice veras omnino, pleraſque omnes veriſimiles concedant, iisque primum non niſi fictiones interſerit, quas hiſtoricarum limites transgredi vel nemo, vel certe potiſſimum attendendi eius lectores hariolari non poterant. En! tibi primum Chaos. v. 5-20.

Hanc deus et melior litem natura diremit.
Iamque ſeparantur ignis, aqua, terra, aer,
qui, quanto eſt pondere terrae
Pondus aquae leuius, tanto eſt oneroſior igni.
53.

An ergo grauitatem aeris antlia demum inuenit?

nit? Interim omnia fiunt, vsque ad animalia-75.

Sanctius his animal, mentiſque capacius altae,
Deerat adhuc, et quod dominari in caetera poſſet.
Natus homo eſt. Siue hunc diuino ſemine fecit
Ille opifex rerum, mundi melioris origo,
Siue recens tellus

fuit, quam Prometheus

Finxit in effigiem moderantum cuncta deorum.
Aurea prima ſata eſt aetas, quae vindice nullo,
Sponte ſua ſine lege fidem rectumque colebat. 90.

\- - -

Protinus irrumpit venae peioris in aeuum,
Omne nefas, fugere Pudor Verumque, Fidesque,
In quorum ſubiere locum Fraudesque, Dolique
Inſidiaeque et Vis et Amor ſceleratus habendi. 130.

\- - -

In facinus iuraſſe putes. Dent ocius omnes,
Quas meruere pati, ſic ſtat ſententia, poenas, 243.

\- - -

Eſt tamen humani generis iactura dolori. 246.

\- - -

Rex ſuperum trepidare vetat, ſobolemque priori
Diſſi-

Diſſimilem populo promittit origine mira, 252.

-- -- --

Iamque mare et tellus nullum diſcrimen habebant

Omnia pontus erant, deerant quoque littora ponto, 292.

Iamque ſatis ſibi ſtrictiſſime veri veriſimilisque hiſtorici propinaſſe vates videtur, vt imprudentes ſenſim ex hoc omnino vniuerſo rapti, quaſi per ſomnium, in eum mundum deferantur, vbi homines ex ſaxis, ex Daphne laurus, ex Ione iuuenca, ex iuuenca Io, et ſi qua ſunt alia,

quae ſpecioſa dehinc miracula promit.

§. 595.

Hae quaeſtiones §. 590. 592. non ſunt ſolae, nec primariae, §. 585. 588. Sit neceſſarium heterocosmica ponere, ſit eorum non maior, ac neceſſaria, differentia, ab hoc vniuerſo. Iam tertium quaeritur: An ex omni mundo poetarum et eius regionibus vberioribus, dignioribus, veriſimilioribus, notioribus, e. c. §. 22. nouam tuam potius deſumſeris fictionem, quam vt in ignotas fabularum ambages, ſine neceſſitate aeſthetica, tuos induxeris hoſpites? An hoc contrarium perfectioni poſſit etiam ab analogo rationis deprehendi? §. 513, 516. Habes iteratum Horatii praeceptum:

Ex noto fictum carmen ſequar.

Fictionis poetica veriſimilitudo praeſertim poſtulat, vt mundo poetarum in iis, in quibus recedit ab hoc vniuerſo, ſit adeo ſimilis et conſentanea, ac illud pulcritudo totius permittit, quod cogitas, §. 484.

§. 596.

Hinc neceſſitas ſtudii mythologici non illius graeci romanique tantum, ſed omnium temporum et locorum, quorum fama, cabbala, traditiones dare poterunt regionem mundi poetici alicui cogitanti certorum in gratiam de certo themate praeſertim commendabilem, §. 594. Nec obiicias diſſenſus veterum in ipſo hoc mundo poetarum, ſi chaos eius primitiuum a deriuatiuo ſenſim illito mundo ac decore diſtinguas, tecumque cogites difficultatem, in qua non ita longe tempore inter ſe diſtantes poetae quondam verſabantur notum ſibi reddendi vix ante ſe natum locupletatumue mundum poeticum, quae nunc omnis paene diſparuit. Probe perpendendum eſt argumentum Ouidii probans, quando iam in heterocosmica mergitur altius:

Quis hoc credat, niſi ſit pro teſte vetuſtas?
Met. I, 400.

Cui conſentit illud Virgilii de nauibus in nymphas mutatis:

Priſca fides facta, ſed fama perennis.

§. 597.

§. 597.

Quartum quaeritur: An poetice fingens mundi poetici vtopiam tetigerit ingreſſusque ſit, vltra §. 456, limites, et ita quidem, vt deprehendi poſſit in bidentali per ipſum analogon rationis, an omnino triſtes eiusmodi campos vitris fractis merorumque ſomniorum interpretamentis auxerit? §. 574. Multo venuſtius princeps Gallorum epicus vates eremitam fatidicum, fanaticismi daemonem, Ludouicum ſanctum ducem Henrici magni per caelos et inferos fingit, ac ſi deos maiorum minorumque gentium ex vtopicis graecorum vel romanorum intermundiis reuocaſſet.

§. 598.

Quinta ſit quaeſtio: An poeta non ea coniunxerit, quae ſeorſim quidem ſic ſe bene ſatis habere, qua poſſibilitatem aeſthetice perſpiciendam, poſſent, ſint tamen in vnum conflata incompoſſibilia? Hoc tribus potiſſimum contingere poſſet rationibus, 1) ſi regiones mundi poetici per aeternas inimicitias ſeiunctae confunderentur, cuius caſus exemplum eſt, §. 515. Mundus enim poetarum habet ſuas inſulas et peninſulas, neque vatum

Nequicquam deus abſcidit
Prudens Oceano diſſociabiles
Terras

 Qui-

Quibus interiecta *vada* non bene *tranſiliuntur*, 2) ſi mundo poetarum affingitur aliquid, quod in ſe nihil implicat contradictionis aeſtheticae, ſumtae tamen iam ſemel mundi poetici portioni ſic repugnaret, vt fieret figmentum anomalon ſine neceſſitate, §. 520.

§. 599.

3) Si ſemel transgreſſis in heterocosmica nobis talia huius vniuerſi phaenomena et ea ſtrictiſſime vera denuo non opinantibus exponerentur, quibus, quoniam ſtare cum mundo ficto non poſſunt, velut expergefacti ex ſomnio vigilantium ſpontaneo cogeremur forſan ſubinuiti tunc, quando nondum tempus eſt, agnoſcere ficta eſſe, et quidem ſtrictius, omnia, quae, tanquam praeſentia, praeſtigiis poetae lubenter cedentes ad aulea vsque volebamus intueri. Ob hoc vitium vitandum Ariſtoteles ſatis lepide poetam excuſatione dignum iudicauit, *ſi facta pangat*, et ſtrictiſſime vera ſcribat, quam tamen ipſi non concedit, niſi quando et in quantum ſint veriſimilia, quod hic interpretor in omni ſuo ambitu, vt habeant etiam veriſimilitudinem poeticam, vt in nouo illo mundo, quem fingimus, aeque locum habeant, ac in hoc. Tunc enim, vt illius, non vt huius portiones ſpectatae ſpontaneum voluptatis cauſſa ſomnium temere non interrumpent.

§. 600.

§. 600.

Sextum quaeritur: An poeta mundum, praeter hunc, optimum ſuis finibus legens, §. 591, figmentum ſuum bene analogicum, §. 516, 595. conformauerit mundi poetici inter portiones inſociabiles, §. 598. illi potiſſimum parti ac regioni, quae iisdem poetae finibus eſt optima? Habent omnes paene religiones aliquam ſuam partem in mundo poetarum. Quaeuis paene rerum publicarum hiſtoria, ſi ſurgere velis in prima ditionum tempora, fictionum et incertae ſatis famae

caput inter nubila condit.

Hinc vtique peccaret in veriſimilitudinem, etiam poeticam, qui Turcae e. g. myſteria veterum aegyptiorum affingeret, et Sinenſibus Gothorum mythologias. Illi autem non peccarent, qui Chriſtiani de Chriſtiano Chriſtianorum gratia nonnihil fingentes ſemper et vbique mundum ſuperſtitionum graecorum et romanorum habitant? Miltoni mundus eſt veriſimilior.

§. 601.

Septima ſit quaeſtio: Si figmentum prorſus ignotum auſus aliquis eſt afferre, et octaua: ſi quis omnino figmentum anomalon formauerit, an vtrumque ſatis habeat internae veriſimilitudinis, qua compenſari poſſit, quicquid primo falſi ſimile talibus in fictioni-

bus videbatur, vt vltima tandem fictio correctio potius haberi poſſit mundi poetici, quam turpis in eodem anomalia. §. 518, 520. Noria: An fabularum ſententia, §. 526, de facto veriſimilitudinem dogmaticam moralem latius dictam, §. 577. de iure, ſimul ſtrictius dictam habeat? §. 433, 435. An ſatis ex fabulae euentu pateat, velitne ſententiam auctor de facto tantum, an etiam de iure veram intelligi? §. 548.

§. 602.

Phaedri l. II. f. 1. veram habet ſententiam de iure, cuius exemplum eſt leo partem praedae praedoni denegatam innoxio viatori relinquens,

Exemplum egregium prorſus et laudabile
Verum eſt auiditas diues, et pauper pudor.

F. 2. ſententiam de facto tantum intelligendam docet turpis viri caluities vxorii;

A foeminis vtcunque ſpoliari viros,
Ament, amentur, nempe exemplis diſcimus.

L. III. f. 5. vero quoniam maxime pronam hanc daret ſententiam; prudens aliquando fert iniurias agendo gratias et incitando in potentiorem vindicem, quae, ſane, vix fuiſſet ſtrictius vera moraliter ſententia; fabula quidem narratur, verior autem adſcribitur ſententia; licet nimis generalis;

Succeſſus ad perniciem multos deuocat.

§. 603.

§. 603.

Haec ſententiae veritas moralis primarium eſt, quod in fabularum veriſimilitudine ſit attendendum, §. 600. cui iungi tamen ſecundariae poſſunt decima quaeſtio: An fabula, quae narrationis titulo ſtrictius ornata non vltra fictiones hiſtoricas progredi debeat, incidat nihilominus in licentiam poeticam? An eadem leges fictionum hiſtoricarum affabre ſeruans poſſit in re grauiori eo vsque fallere, vt pro ſtrictiſſime vero habeatur a multis cum notabili ipſorum detrimento? §. 527, 587. Exemplum fabulae, cui et veritas dogmatica, §. 601. deſit, et vtrumque vitium inhaereat, quod iam indicauimus, eſſe poteſt Philoſtratus in ſua de Apollonio Tyaneo fabula.

§. 604.

Vndecima quaeſtio: An fabula, poetica etiam, §. 527, ſi opus fuiſſe videatur, non potuerit aeque bene veritatem ſententiae dogmaticam exprimere ſtrictius probabilis, ac ſtrictius improbabilis? §. 532. Aequalis hic bonitas eſt aequalis totius pulcritudo, quam non ſemper obtinebunt, probabilitate hiſtorica gaudentes prae iis, in quibus veriſimilior probabilitas, licet poetica tantum, fulget §. 533. An fabula, etiam improbabilis belle et recte, nihil tamen improbabilium contineat, niſi quot et qualia requiruntur ad illuſtrandam ſufficienter ſententiam? §. 589.

Haec videtur illa fuiſſe cauſſa, ob quam Longinus, non Iliadi, fabulae non minus poeticae, et ex meo ſenſu ſtrictius etiam improbabili, ſed Odyſſeae tamen, fabularum amorem vitio vertit, §. 311.

§. 605.

Duodecima quaeſtio non in eo conſiſtet, potiſſimum, an fabula quaedam poetica, et fictio fabuloſa, rectius rationalis ſit, ac fictus aliquis apologus, atque pulcrius, praeſertim hac aetate noſtra, qua animalibus etiam praeter hominem aliis denuo nonnihil intellectus ac rationis veritate ſic ſatis aeſthetica tribuitur, an tandem rectius mere rationalis, quam mixta, §. 537. Haec potius ſit: An fictis perſonis, iis etiam, quas alias bruta cenſemus, immo vegetabilia, ſuum tamen ἦθος veriſimile tribuatur, quod aut ex analogia mundi poetici, aut ex inſufficientibus hiſtoriae naturalis traditionibus, aut ex opinionibus eorum, quorum potiſſimum gratia ſcribimus, ipſis conueniat? §. 495.

§. 606.

In fabula Aeneidos rationali pius Aeneas ἦθος perſonae, quam ipſi ſemel impoſuit poeta, ſuſtinens ita primum prodit in ſcenam, L. I, 96.

Extemplo Aeneae ſoluuntur frigore membra,

Ing-

Ingemit et duplices tendens ad ſidera palmas
Talia voce refert: O! terque quaterque beati,
Quos ante ora patrum, Troiae ſub moenibus altis,
Contigit oppetere!

Ita poſtremam ſcenam concludit, vt vel in hoſtem Turnum lenis eſſe inciperet, huius

infelix humero quum apparuit alto
Balteus, et notis fulſerunt cingula bullis
Pallantis pueri, victum quem vulnere Turnus
Strauerat, atque humeris inimicum inſigne gerebat.
Ille oculis poſtquam ſaeui monumenta doloris
Exuuiasque hauſit, furiis accenſus et ira
Terribilis: Tune hinc ſpoliis indute meorum
Eripiare mihi? Pallas te hoc vulnere, Pallas
Immolat, ac poenam ſcelerato ex ſanguine ſumit.
Hoc dicens ferrum aduerſo ſub pectore condit
Feruidus: aſt illi ſoluuntur frigore membra,
Vitaque cum gemitu fugit indignata ſub vmbras.

Gemitus et frigore ſoluta membra incipientis Aeneae, finientis in hoſte ſunt, pius autem in deos, patriam, ſuos Aeneas ſibi conſtans ſemper, manet vnus et idem, §. 605.

§. 607.

§. 607.

Quaeſtio decima tertia: An in fabulis, quae vel huic ſimpliciter et per eminentiam connexae dici videantur, implicitis, §. 535. venuſtus ille nexus obſeruatur, quo praeparantur in ipſa iam colligatione remotius, in tranſitu propius omnia cataſtrophae et ſolutioni ita, vt imprudentibus quidem, neque tamen non veriſimilis, haec eueniat praeſenti ſic inferendo praeteritum, vt vel inopinatum maxime, natum tamen inde futurum appareat, eaque omnia ferueant iucundam iſtam vnitatem, qua nihil cogitatorum deeſſe, poſtque factam ſolutionem nihil amplius deſiderari poſſe videatur? §. 437, 439. Nec hic minor cura veriſimilitudinis moralis, §. 604. et cuiusdam analogiae, in ipſis imponendis nominibus, §. 594.

Quod ſi perſonis iisdem vti aliis non licet,
Qui magis licet currentes ſeruos ſcribere,
Bonas matronas facere, meretrices malas,
Paraſitum edacem, glorioſum militem,
Puerum ſupponi, falli per ſeruum ſenem,
Amare, odiſſe, ſuſpicari? Ter. Eun. prol.

Immo vero, non licet ſolum, ſed et oportet ſaepe numero, §. 433.

§. 608.

Quaeſtio decima quarta: An ſententia ſatis grandis eſt, vt eidem ſine anthropomorphismo, qui vel analogo rationis talis eſſe

vi-

videatur, craſſo poſſint exempla diuina ſubſumi? an exempla diuinorum ita ſe gerant, vt ex iis per argumentum a minori ad maius, diuina pulcre per analogon rationis colligi poſſint? An in vtrisque caſibus omnia vere ſe habeant, ſecundum exactum analogi rationis iudicium, θεοπρεπως. §. 435, 399. In Phaedri l. III. f. 17. primum licet quaerere, an aeſopicis diuina fabulis miſcere conueniat? Sed hoc mittamus. Deinde Mineruae admiranti *quare Diui ſibi ſteriles arbores legerent,*

Olim quas vellent eſſe in tutela ſua,
cauſſam dixit Iuppiter:
Honore fructum ne videamur vendere.

Minerua oliuam propter fructum praefert, et corrigit ſententiam ſuam, iamque ſic ſentit
Deorum genitor atque hominum ſator:
Niſi vtile eſt, quod facimus, ſtulta eſt gloria:

§. 609.

Sententia dicitur dictae fabulae:
Nihil agere, quod non proſit, fabella admonet.

Iam ergo quaeritur, an declaretur exemplo ficto aliter, quam ſupponendo, per ipſas Jouis curas poſteriores ſtultam fuiſſe gloriam; dum
Quercus Joui
Et myrthus Veneri placuit, Phoebo laurea,
Pinus Cybellae, populus celſa Herculi

et inanem colorem fuiſſe, grandem illam cauſſam et aetiologiam, quam primo adduxerat,

ſerat, Iupiter, quae ſane tanta eſt, vt eam multi interpretum ne aſſequuti quidem ſint, et lectionem mutare nequicquam laborarint: ideo ſteriles noſtras facimus, relinquendo mortalibus frugiferas, ne his pro diuino nobis praeſtando cultu fructum vendere videamur. Interim ſunt tamen narratae arbores in tutela diuorum, qui memorantur, per mundum poeticum, ad hunc vsque diem. Quot ſimul obſeruantur deeſſe veriſimilitudines? §. 608. Verum vbi non detegas turpitudines eiusmodi, quam primum a vera religione receſſeris?

§. 610.

Decimum quintum quaeritur, an praeter veriſimilitudines ſibi cum aliis communes fabulis, Mileſia praeſertim amoris, nunc caeci, nunc probe perſpicacis, veritatem veriſimilitudinemque, praecipue moralem, latius dictam, vbique ſeruarit, §. 433, 495? An ſententias, quas illuſtratum it, laudabilium effata, et de facto tantum enunciantes aliquid, quod ſolet contingere illi, qui *amores*

Aut metuat dulces, aut experiatur amaros,

ſatis vel implicite per decurſum fictae narrationis et ipſum euentum, et characteres perſonarum, quae iisdem vtuntur, ceu principiis practicis, ſufficienter diſcreuerit? §. 549.

§. 611.

Sententiae fabularum Mileſiarum venuſtius

practicae,

practicae, §. 610. illae ſcilicet, quae finis vltimus et ſcopus ſunt totius operis, redeunt ad duas has generales maxime formulas; vel illam Veneris:

Nunc amet, qui nunquam amauit, quique
amauit, nunc amet!

vel hanc de bene multis amoribus non minus veram, etiam aeſthetice:

Non amet, qui nondum amauit, quique
amauit, non amet.

Hinc, prout paraeneticam, vel elencticam ſuam ſibi ſumſit auctor primariam ſententiam, §. 576. veriſimilitudinem moralem ſtrictius etiam dictam, §. 435. obſeruare ſancte debet, ne quid commendet, bonis moribus repugnans, ne quid diſſuadeat in exemplo docens, quod virtus ex §. 211, 214. conſiderata, vel omnino poſtulet vel certe non, niſi moroſa, reprehendat, §. 467, 470.

§. 612.

Decima ſexta claudat agmen quaeſtio: An fabula heroica, praeter veriſimilitudinem ſibi cum aliis fabulis communem, hanc ſibi propriam ſeruat ſtrenue, qua perſona herois praecipui ſemper eadem ſibi conſtet, et vna, ἄνεσιν quidem et aliquam remiſſionem aliquando paſſa, ſublimis tamen vel in eo, vt ſponte colligatur et eleuetur denuo priſtinum et eximium in decus. S. XXI. XXVI. §. 433, 538. Aeneas Cartagine videbatur ipſi Ioui *exſpectans*,

Quem